

Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігі

Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы

«2022-2023 оқу жылында
Қазақстан Республикасының
орта білім беру ұйымдарында
оқу-тәрбие процесін ұйымдас-
тырудың ерекшеліктері туралы»

ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ ХАТ

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**«2022-2023 ОҚУ ЖЫЛЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА
ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ»
ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ ХАТ**

Нұр-Сұлтан
2022

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
Ғылыми-әдістемелік кеңесі шешімімен ұсынылды
(2022 жылғы 21 шілдедегі №8 хаттама).

«2022-2023 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022. – 320 б.

Әдістемелік нұсқау хатта Қазақстан Республикасы білім беру ұйымдарының мектепалды және 1-11-сыныптарында 2022-2023 оқу жылындағы оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру жөніндегі материалдар берілген.

Әдістемелік нұсқау хат орта білім беру ұйымдарының басшыларына, педагогтеріне, әдіскерлерге, білім басқармалары мен бөлімдерінің, білім беру саласындағы сапаны қамтамасыз ету департаменттерінің басшылары мен мамандарына арналған.

Құрметті әріптестер!

Оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы Әдістемелік нұсқау хат жыл сайын орта білім беру ұйымдарына жолданады. Дәстүрлі түрде бұл хатты педагогтер оқу жылының басында алады.

Әдістемелік нұсқау хаттың мақсаты - еліміздің білім беру ұйымдарына әдіснамалық және оқу-әдістемелік қолдау көрсету.

Пандемияның екі жылдық кезеңінен кейін білім беру ұйымдары дәстүрлі оқыту форматына көшті. Білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру алдағы оқу жылында да өзекті міндет болып қала береді.

Мектеп басшылығы мен педагогтер білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды анықтау, олардың орнын толықтыру жұмысын ойластыру және тиімді жүргізу маңызды. Оқу үлгерімі төмен білім алушылармен арнайы жұмысты ұйымдастыру қажет.

Білім беру процесі білім алушыларға бағытталғандықтан оған қолайлы да, қауіпсіз орта құруға негізделуі тиіс. Тәрбие жұмысын ұйымдастыру кезіндегі басым бағыт баланың жеке басына тілектестік қарым-қатынас, құрмет пен сенім, балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету, оларды кемсітушілікке жол бермеу болып табылады.

Алдағы оқу жылының ерекшеліктерінің бірі балалардың қауіпсіздігі мен көрсетілетін қызметтердің сапасына қатысты мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға қойылатын талаптарды күшейту, ерекше білім беруге қажеттігі бар білім алушылар үшін жағдай жасау болып табылады.

Орта білім беруде білім алушылардың метапәндік дағдылары мен құндылықтарын қалыптастыруға және дамытуға, ерте кәсіптік бағдар беруге, инклюзивті орта мәдениетін қалыптастыруға баса назар аударылатын болады.

Құрметті педагогтер! Осы әдістемелік нұсқау хат Сіздерге алдағы оқу жылында білім беру процесінің тиімділігін қамтамасыз етуде сенімді бағдар болады деп үміттенеміз.

ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ 2022-2023 ОҚУ ЖЫЛЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

- ✓ Мектепалды даярлық сыныптарына арналған Үлгілік оқу жоспарлары мен Үлгілік оқу бағдарламаларын өзгерту
- ✓ Оқу жылының ұзақтығы 1-сыныптарда 35 оқу аптасын, 2-11 (12) сыныптарда – 36 оқу аптасын құрайды

Анықтама:

Бір күнтізбелік жылда:

демалыс күндері-117

демалыс және мереке күндері - 75 күн

оқу күндері-173

Мектептерде білім алушылар үшін демалыс күндерінің жиыны-192 күн

- ✓ 1 сыныптар үшін Үлгілік оқу жоспарындағы өзгерістер:
  - оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептердің 1-сыныбында «Әліппе» және «Ана тілі» пәндері,
  - қазақ тілінде оқытпайтын мектептерде – «Букварь», «Обучение грамоте» және «Қазақ тілі» пәндері оқытылады
- ✓ «Өзін-өзі тану» пәні Үлгілік оқу жоспарының инвариантты компонентінен шығарылды
- ✓ «Көркем еңбек» пәні 1 сыныпта екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері»
- ✓ Білім алушылардың білімдеріндегі олқылықтардың орнын толықтыру
- ✓ Үлгерімі төмен білім алушылармен жеке жұмыс жүргізуді ұйымдастыру
- ✓ Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға оқу бағдарламаларын бейімдеу
- ✓ Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға тиімді психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету
- ✓ Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу (4, 9 сыныптар)
- ✓ «Алтын белгі» белгісіне үміткерлер үшін білім алушыларды қорытынды аттестаттаудан өткізу тәртібіне өзгерістер енгізу
- ✓ Халықаралық пәндік олимпиада жеңімпаздары мен олардың педагогтеріне бір реттік ақшалай сыйақы беріледі
- ✓ 5-11-сыныптар аралығында «Жаһандық құзыреттер» таңдау курсы оқытуды жалғастыру
- ✓ Ұлттық құндылықтар негізінде мектептің мәдени ортасын қалыптастыру
- ✓ Балалар жылына арналған іс-шараларды өткізу
- ✓ «Оқуға құштар мектеп», «Дебат қозғалыстары», «Мектеп парламенті», «Балалар және театр» «Жылыжайлар» және т.б. жобаларын іске асыру

- ✓ «Мектеп-ата-ана консилиумы» мектеп-ата-ана қарым-қатынасының жаңа форматын енгізу
- ✓ Ертеден кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізу
- ✓ «Кәсіби бағдарлаушы педагогі» лауазымын енгізу
- ✓ Жан басына шаққандағы қаржыландыру механизмін жүзеге асыру
- ✓ Педагогтерді жұмысқа қабылдаудың жаңа ережелерін енгізу
- ✓ Аймақтарға үздік педагогтерді тартудың арнайы бағдарламасын енгізу
- ✓ «Тірек мектебі – магнитті мектептер» кешені», «Виртуалды мектеп», «Цифрлық мұғалім» пилоттық жобаларын енгізу

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ 2022-2023 ОҚУ ЖЫЛЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ ХАТЫ

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 қаулысымен бекітілген «Білімді ұлт» сапалы білім беру» Ұлттық жобасына сәйкес тұлғаны ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу мен оқытуды қамтамасыз ету қажет.

Әрбір білім беру ұйымының міндеті-ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарланған, функционалдық сауаттылық дағдылары бар және оны қоршаған болмыста бәсекеге қабілетті бола алатын білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуы үшін қолайлы білім беру ортасын құру.

2022-2023 оқу жылында білім беруді ұйымдастыруда келесі міндеттерге назар аудару керек:

- ✓ білім алушылардың білімін толықтыру;
- ✓ қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасымен қамтамасыз ету;
- ✓ білім алушыларға сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету;
- ✓ цифрлық инфрақұрылыммен және ресурстармен жабдықтау;
- ✓ инклюзивті білім беруді қамтамасыз ету.

1. ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

1.1. Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруды қамтамасыз етудің негізгі нормативтік құқықтық актілері

2022-2023 оқу жылында білім беру ұйымдары білім беру процесін ұйымдастыру кезінде «Білім туралы», «Педагог мәртебесі туралы», «Қазақстан Республикасындағы Баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарын басшылыққа алуы және оқу-тәрбие процесін келесі нормативтік құжаттар негізінде жүзеге асыруы тиіс:

– «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» (бұдан әрі – МЖМБС) (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы);

– «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» (ҚР МП 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығы);

– «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндер, таңдау курстары мен факультативтер бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығы);

– «Білімді ұлт» «Сапалы білім» Ұлттық жобасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 Қаулысы;

– «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік ережелерін бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы);

– «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығы);

– «ҚР БҒМ кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» (ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығы);

– «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығы);

– «Арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2017 жылғы 14 ақпандағы № 66 бұйрығы);

– «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 қарашадағы № 596 бұйрығы);

– «Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығы);

- «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2016 жылғы 27 қаңтардағы № 83 бұйрығы);
- «Білім беру қызметіне қойылатын біліктілік талаптарын және оларға сәйкестікті растайтын құжаттар тізбесін бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2015 жылғы 17 маусымдағы № 391 бұйрығы);
- «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшыларын ротациялауды жүргізу қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2021 жылғы 11 қарашадағы № 559 бұйрығы);
- «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары мен педагогтерін лауазымға тағайындау, лауазымнан босату қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2012 жылғы 21 ақпандағы № 57 бұйрығы);
- «Мамандандырылған Білім беру ұйымдарының желісін және дарынды балалармен жұмыс жөніндегі оқу-әдістемелік Кеңес туралы ережені бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2015 жылғы 1 шілдедегі № 428 бұйрығы);
- «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізу үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2020 жылғы 6 сәуірдегі № 130 бұйрығы);
- «Қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығы);
- «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында педагогикалық кеңес қызметін ұйымдастырудың және оны сайлау тәртібінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 16 мамырдағы № 272 бұйрығы (өзгерістер мен толықтырулар ҚР БҒМ 2020 жылғы 2 сәуірдегі №125 бұйрығымен енгізілген);
- «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығы;
- «Еңбек нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлауға, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының дайындық бөлімдеріне, сондай-ақ мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға, орта білім беруге және қосымша білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 қаңтардағы №122 бұйрығы);

- «Педагогтердің біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламаларын әзірлеу, келісу және бекіту қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 4 мамырдағы №175 бұйрығы);
- «Үздік педагог» атағын беру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 16 қаңтардағы №12 бұйрығы);
- «Педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 95 бұйрығы);
- «Орта білім беру ұйымдары үшін міндетті мектеп формасына қойылатын талаптарды бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 14 қаңтардағы № 26 бұйрығы);
- «Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы № 564 бұйрығы);
- «Орта білім беру ұйымдарындағы сынып жетекшілігі туралы ережені бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 12 қаңтардағы № 18 бұйрығы);
- «Жеңімпаздар, жүлдегерлер және оларды дайындаған педагогтер бюджет қаражаты есебінен біржолғы сыйақымен марапатталатын жалпы білім беретін пәндер бойынша халықаралық олимпиадалардың тізбесін бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 333 бұйрығы);
- «Білім беру деңгейлері бойынша сапаны қамтамасыз ету жөніндегі басшылықты бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 23 маусым № 292 бұйрығы).

Назар аударыңыз!

✓ МЖМБС, Үлгілік оқу жоспарлары, Үлгілік оқу бағдарламалары *Ы.Алтынсарин* атындағы Ұлттық білім академиясының *Altynsarin Academy (uba.edu.kz)* сайтында орналастырылған.

✓ Орта білім беру ұйымдарының әкімшілігінде МЖМБС, үлгілік оқу жоспарлары, үлгілік оқу бағдарламаларының бір данада шығарылған қағаз нұсқасы болуы керек.

✓ Педагогтер МЖМБС, Үлгілік оқу жоспарлары, Үлгілік оқу бағдарламаларының электронды нұсқасымен жұмыс жүргізе алады.
Жоба. 2022-2023 оқу жылына арналған ҮОЖ осында орналасқан

1.2. Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларына (бұдан әрі

- ҮОЖ) сәйкес жүргізіледі (өзгерістер мен толықтырулармен).

Меншік және оқыту түріне қарамастан, білім беру ұйымдарына оқу процесін жүзеге асыруда педагогикалық кеңестің шешімі негізінде Үлгілік оқу жоспарын таңдауға академиялық еркіндік беріледі.

Білім беру ұйымы педагогикалық кеңестің шешімімен:

- әр сыныпқа жеке-жеке;
- параллель сыныптарға;
- мектеп бойынша Үлгілік оқу жоспарының біреуін таңдай алады.

Күтпеген жағдайларға байланысты оқу апталарын қысқарту кезінде оқыту мақсаттарын оқу материалдарының күрделілігін және білімдегі олқылықтарды талдауды ескере отырып, оларды интеграциялау арқылы оңтайландыру қажет.

2022-2023 оқу жылынан бастап мынадай өзгерістер енгізіледі:

Оқу жылының ұзақтығы 1-сыныптарда 35 оқу аптасын, 2-11 (12) сыныптарда – 36 оқу аптасын құрайды.

Бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарының оқыту қазақ тілінде жүргізілетін 1 сыныптарына мынадай өзгерістер енгізілді:

- «Әліппе» және «Ана тілі» пәндері оқытылады;
- «Шетел тілі» және «Орыс тілі» пәндері оқытылмайды;
- «Көркем еңбек» пәні екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері»;

Оқыту орыс тілінде жүргізілетін 1-сыныптарға арналған бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарына мынадай өзгерістер енгізілді:

- «Қазақ тілі», «Букварь» және «Обучение грамоте» пәндері оқытылады;
- «Шет тілі» пәні алынып тасталды;
- «Көркем еңбек» пәні екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері».

Ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде оқытатын 1-сыныпқа арналған Бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарына мынадай өзгерістер енгізілді:

- «Қазақ тілі», «Әліппе» және «Ана тілі» пәндері оқытылады;
- «Орыс тілі» және «Шет тілі» пәндері алынып тасталды;
- «Көркем еңбек» пәні екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері».

Назар аударыңыз!

- ✓ *Ата-аналардың қаражаты есебінен оқулықтар мен жұмыс дәптерлерін (бастауыш сыныптарға арналған жазуларды) сатып алуға жол берілмейді.*
- ✓ *ОӘК бюджет қаражаты есебінен ғана сатып алынады.*

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес (Қазақстан Республикасы Білім беру министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы) жалпы білім беретін білім беру ұйымдарында **сыныпты екі топқа бөлу** сыныптарда 24 және одан да көп білім алушылар болған кезде жүзеге асырылады:

- 1) қазақ тілінде оқытпайтын сыныптардағы қазақ тіліне;
- 2) шет тіліне;
- 3) цифрлық сауаттылық (1-сыныптан басқа) негізінде жүзеге асырылады.

Ескертпе: «Цифрлық сауаттылық» пәні бойынша 1-сыныпта сынып екі топқа бөлінбейді.

«Шет тілі» пәні 2022-2023 оқу жылы ҮОЖ сәйкес 2 сыныптарда оқытылады

Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (Қазақстан Республикасы Білім беру министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы) сәйкес білім беру ұйымдарында сыныпты екі топқа бөлу Қазақстан Республикасының Білім беру саласындағы заңнамасына сәйкес 24 және одан да көп білім алушы болғанда:

- 1) «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптардағы;
- 2) шетел тілдері;
- 3) көркем еңбек;
- 4) информатика екіге бөлініп оқытылады.

Ескертпе:

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша сыныпты екі топқа бөлу қазақ тілінде оқытпайтын барлық сыныптарда жүргізіледі. Бұл ретте жаратылыстану-математикалық бағыттағы 5-9-сыныптар мен 10-11-сыныптарда апталық сағаттық жүктеменің өзгеруімен топтарға бөлу сақталған.

Мектептер оқу тіліне қарамастан, мектептен тыс және жалпы мектепшілік іс-шараларды негізінен қазақ тілінде ұйымдастырады.

Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы) сәйкес білім беру ұйымдарында сынып 24 оқушымен толтырылған, немесе одан да көп кезде екі топқа бөлінеді:

- 1) қазақ тілі мен әдебиеті – қазақ тілінде оқытатын сыныптарда;
- 3) шет тілі;
- 4) информатика.

Сыныпты екі топқа бөлуге **жергілікті атқарушы органдардың шешімі бойынша** білім беру ұйымдарында **орыс тілі мен әдебиеті пәнінен** сыныпта 24 және одан да көп білім алушы болғанда **барлық орыс тілінде оқытпайтын сыныптарда** екіге бөлу қарастырылады.

Назар аударыңыз!

- ✓ 2022-23 оқу жылынан бастап сыныпты екі топқа бөлу қалалық және ауылдық мектептерде сыныпта 24 және одан да көп білім алушы болған кезде жүзеге асырылады (бұрын ауылдық мектептерде бөлу сыныпта білім алушылар саны 20 адам болған кезде жүзеге асырылған).
- ✓ «Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес шағын жинақты мектептерде жекелеген пәндер бойынша бөлу біріктірілген немесе дербес сыныптарда білім алушылардың әртүрлі жастағы оқуын ескере отырып, 16 және одан да көп білім алушы болған жағдайда жүзеге асырылады.

2024-2025 оқу жылынан бастап мынадай өзгерістер енгізіледі:

Оқыту қазақ / орыс тілдерінде жүргізілетін бастауыш білім берудің Үлгілік оқу жоспарына мынадай өзгерістер енгізіледі:

«Шетел тілі» пәні 3-сыныптан бастап оқытылады.

Негізгі орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарында:

Оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні «Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндеріне, оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Орыс тілі мен әдебиеті» пәні «Орыс тілі» және «Әлем әдебиеті» оқу пәндеріне бөлінеді.

«Дүниежүз тарихы» пәнінің атауы «Әлем тарихы» пәні болып өзгереді.

9-сыныпта «География» пәнінің атауы «География. Қазақстан географиясы» пәні болып өзгереді.

2024-2025 оқу жылынан бастап CEFR деңгейлерінің талаптарына сәйкес қазақ және қазақ емес тілдерде оқытатын мектептерде 3-сыныптан бастап «Шетел тілі» пәні аптасына 3 сағат көлемінде оқытылатын болады.

Назар аударыңыз!

Бастауыш мектептегі ҮОЖ өзгерістері 2022-2023 оқу жылының 1-сыныбынан білім алатын білім алушыларға қатысты.

ҮОЖ өзгертулер кезең-кезеңімен енгізіледі:

1-сынып – 2022-2023 оқу жылы;

2-сынып – 2023-2024 оқу жылы;

3-сынып – 2024-2025 оқу жылы;

4-сынып – 2025-2026 оқу жылы

2022-2023 оқу жылында бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарының вариативті компоненті сағаттарын жүзеге асыру бойынша ұсыныстар

Бастауыш білім беру деңгейінің оқыту **қазақ тілінде жүргізілетін сыныптарында** вариативтік компоненттің апталық оқу жүктемесінің жалпы көлемі:

- 1-сыныпта – 1 сағатты;
- 2-сыныпта – 1 сағатты;
- 3-сыныпта – 1 сағатты;
- 4-сыныпта – 1 сағатты құрайды.

1-4 сыныптарда оқу жоспарының вариативті компонентінің сағаттарын математикалық сауаттылықты, математикалық сөйлеуді дамытуға бағытталған «Математика» пәнін оқуға, сондай-ақ шахмат пен домбырада ойнау сабақтарына бөлу ұсынылады.

Шахмат ойнау логикалық ойлауды дамытады және маңызды жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

5-9 сыныптарда вариативтік компонент сағаттары «Жаһандық құзыреттер» курсына бөлінеді. Домбырада ойнау дағдыларын қалыптастыру білім алушылардың эстетикалық және көркем мәдениетін дамытуға ықпал етеді. Музыка сабағында домбырада ойнауды үйренуді жалғастыру қажет.

Қазақ тілінде оқытатын қоғамдық-гуманитарлық бағыт бойынша вариативтік компоненттің апталық оқу жүктемесінің жалпы көлемі жалпы орта білім беру деңгейін құрайды:

- 10 сыныпта-5 сағат;
- 11 сыныпта-5 сағат.

Оның ішінде 1 сағат «Жаһандық құзыреттер» курсына бөлінеді.

Оқу жоспарының вариативтік компонентіндегі басқа сағаттарды инварианттық компоненттегі пәндерді оқытуға бөлу ұсынылады.

Орыс тілінде оқытатын **қоғамдық-гуманитарлық бағыт және қазақ және орыс тілдерінде оқытатын жаратылыстану-математикалық бағыт** бойынша вариативтік компоненттің апталық оқу жүктемесінің жалпы көлемі жалпы орта білім беру деңгейін құрайды:

- 10 сыныпта-1 сағат;
- 11 сыныпта-1 сағат.

Сағаттар «Жаһандық құзыреттер» курсына бөлінеді.

Назар аударыңыз!

✓ *Вариативті компонентті анықтау кезінде білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктері, қызығушылықтары және білім беру ұйымы қызметінің бағыты ескеріледі.*

- ✓ *Қазақ және қазақ тілінде оқытпайтын сыныптарының типтік оқу жоспарларында вариативті компоненттің сағаттары әртүрлі. Бұл қазақ тілінде оқытпайтын үлгілік оқу жоспарларында инвариантты компонентке бөлінетін сағаттар көп болуына байланысты, өйткені қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде 1-ден 11-сыныпқа дейін аптасына 2-ден 5 сағатқа дейін оқытылады*

2-11 (12) сыныптарда сабақтың ұзақтығы – 45 минут. Бірінші сыныптардың оқу сабақтарының режимі: қыркүйекте – күніне 35 минуттан үш сабақ, қазан айынан бастап Санитариялық қағидаларға сәйкес көз шынықтыру жаттығулары мен гимнастикаларын жасай отырып 45 минуттан өткізіледі

Білім беру ұйымдарына оқуға қабылдау «Меншік нысаны мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдау тәртібі, сондай-ақ мемлекеттік қызметтер көрсету тәртібі, білім беру ұйымдарына құжаттарды қабылдау және оқуға қабылдау, балаларды бастауыш білім беру ұйымдары арасында ауыстыру үшін құжаттарды қабылдау, негізгі орта және жалпы орта білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 12 қазандағы № 564 бұйрығы негізінде жүзеге асырылады (өзгерістер мен толықтырулар 2020 жылғы 7 тамыздағы №332 бұйрығымен бекітілген).

Назар аударыңыз!

Бірінші сыныпқа қабылдау кезінде жалпы білім беретін мектептерде қабылдау емтихандарын, тестілеуді өткізуге жол берілмейді.

Сабақ кестесін құруда мектеп әкімшілігіне әрбір сыныптағы пәндер бойынша оқу сағаттарының нормаларын, мектептің материалдық-техникалық базасы мен кадр ресурстарын ескере отырып, автоматтандырылған бағдарламаларды пайдалану ұсынылады. Білім алушылардың бір күндік және апта ішіндегі ой еңбегінің жұмысқа қабілеттілігі динамикасын ескеру және «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» Санитариялық қағидаларының 4-қосымшасына сәйкес пәндерді қиындығына қарай саралау кестесін пайдалану қажет (ҚР ДСМ 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығы).

Назар аударыңыз!

- ✓ *Мереке күндеріне сәйкес келген сабақтар басқа күндерге ауыстырылады. Осы жағдайда сабақтардың тақырыптары/оқу мақсаттары оқу бағдарламасының мазмұнына сәйкес кіріктірілуі қажет.*
- ✓ *Бұл ретте қосымша сағаттар бөлінбейді. Сабақтардың кіріктірілген тақырыбы журналдың бір жолына жазылады.*
- ✓ *Білім беру ұйымы басшысының бұйрығы негізінде бұл өзгерістер электрондық журналда көрсетіледі.*

✓ *Электрондық журналдар мен күнделіктерді толықтыру бойынша техникалық қолдау кол-центр, қолдау қызметі арқылы жүзеге асырылады.*

Мектепшілік бақылау

Мектепшілік бақылау оқу-тәрбие процесін үйлестіруді жалпы мемлекеттік талаптарға (нормативтерге) және оқушы мен педагогтің дамып келе жатқан тұлғаларының сұраныстарына сәйкестігін зерделеу және талдау мақсатында жүзеге асырылады.

Оқыту процесінің және білім алушының оқу жетістігінің сапасын арттыру, педагогтерде және білім алушыларда кездесетін проблемаларды зерделеу мақсатында мектепшілік бақылауды күшейту қажет.

Оқу жылына арналған мектепшілік бақылау жоспары «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізу үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» ҚР БҒМ-нің 2020 жылғы 6 сәуірдегі №130 бұйрығына сәйкес дайындалады.

Оқу процесін ұйымдастыру мен мектепшілік бақылауды тиімді жүзеге асыру үшін білім беру ұйымдарының әкімшілігіне келесі нормативтер ұсынылады (1-кесте).

1-кесте. Мектепшілік бақылау нормативтері

№	Бақылау нысандары	Нормалар
1	Сабаққа қатысу, бақылау және талдау	- директордың орынбасарлары үшін айына кемінде 8 сабақ; - білім беру ұйымының директоры үшін айына кемінде 4 сабақ; - 1 сабаққа қатысу ұзақтығы – 45 минут.
2	Қысқа мерзімді және орта мерзімді жоспарларды тексеру	мектепшілік бақылау жоспарына сәйкес
3	Электронды сынып журналдарын тексеру	мектепшілік бақылау жоспарына сәйкес
4	БЖБ және ТЖБ-ның жүргізілуін тексеру	мектептің бекітілген кестесі бойынша
5	Оқыту процесінде педагогтердің қашықтан оқыту технологиялары мен ЦБР қолдануы	мектепшілік бақылау жоспарына сәйкес

Сабақтарға қатысу алдын ала дайындалған, білім беру ұйымының басшысы бекіткен жоспар және міндетті түрде ақпарат тақтасына орналастырылған кесте бойынша жүзеге асырылады. Сабаққа жоспарланбаған қатысуға педагогке оның кәсіби өсуі мен дамуы үшін нақты әдістемелік көмек көрсету мақсатында ғана жол беріледі.

Білім беру ұйымы әкімшілігінің сабаққа қатысу нәтижелері бақылау парақтарында, сабаққа қатысу журналында тіркеледі.

Назар аударыңыз!

- ✓ *Сабақтарға қатысу мақсаттары білім беру ұйымының мақсаттарына, міндеттеріне және ерекшеліктеріне байланысты анықталады.*
- ✓ *Мектепшілік бақылаудың мақсаттарына байланысты сабақты бақылау парағы әзірленеді.*

Сабақты бақылау, зерттеу мен талдау оқыту процесін жақсартудың, педагогтің кәсіби өсуі мен дамуының, білім алушылардың білім сапасын арттырудың негізі болып табылады. *Сабақтарды бақылау нәтижелері пәндік әдістемелік бірлестіктердің, әдістемелік кеңестердің отырыстарында жүйелі түрде талқылануы тиіс.*

Сабақты талдау (ауызша жүргізілуі мүмкін) мыналарды көздейді:

- педагогтің сабақты өзіндік талдауы;
- сабақтың ұтымды және проблемалық тұстарын бөліп көрсету;
- педагогке ұсыныстар беру.

Педагогтердің бір-бірінің сабағына жүйелі түрде қатысуы ұсынылады.

Карантиндік және шектеу шаралары кезеңіндегі оқыту жағдайында мектепшілік бақылау онлайн форматта жүргізіледі.

Электрондық журналдарды тексеру нормаларын тоқсанына 1 рет анықтау ұсынылады.

Білім беру ұйымының әкімшілігі білімнің таңдамалы тақырыптық бақылау кесімдерін жүргізуді, білім алушылардың жазбаша жұмыстарын (эссе, диктант, мазмұндама және шығарма) тексеруді жоспарлайды.

Педагог дәптерлерді, жазбаша жұмыстарды тексеру нәтижелері бойынша білім алушыға кері байланыс (түсініктеме, орындалған жұмыстағы олқылықтарды түсіндіру және т.б.) ұсынады.

Мұғалімдердің тиімді жұмысын ұйымдастыру үшін әр мектепте «мұғалімдер бөлмесі» болуы керек.

Білім беру ұйымының әкімшілігі білімнің таңдаулы тақырыптық бақылау бөлімдерін өткізуді, оқушылардың жазба жұмыстарын (эссе, диктант, презентация және шығарма) тексеруді жоспарлап отыр.

Білім беру сапасын ішкі қамтамасыз ету жүйесі өзара байланысты және өзара шартты элементтерді қамтиды:

1) білім беру сапасын басқарудың ішкі жүйесін жобалау және жоспарлау (орта білім беру сапасын қамтамасыз ету жөніндегі саясатты іске асыруды қамтамасыз ететін нормативтік, ұйымдастырушылық, әдістемелік және өзге де құжаттарды әзірлеу және бекіту);

2) оқу-тәрбиелік, ұйымдастырушылық, әдістемелік (қажеттіліктерді зерделеу, ресурстармен қамтамасыз ету, сапаны бақылау және т. б.) процестерді басқару;

3) процестер мониторингі және түзету (сапа көрсеткіштері мен индикаторларына қол жеткізу бойынша бағалау және талдау, мүдделі тараптармен кері байланыс, басқару жүйесіне және Қызметке білім беру

қызметтерін көрсету ретінде түзету іс-қимылдарын енгізу). (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 23 маусымдағы № 292 бұйрығы).

Назар аударыңыз!

✓ Мұғалім қысқа мерзімді жоспарды электронды немесе қағаз форматта ұсына алады.

1.3. Білім алушылардың оқу жетістігін бағалау және олқылықтардың орнын толықтыру жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері

Педагог бағалауды нормативтік-құқықтық актілерге және мұғалімдерге, ата-аналарға және оқушыларға көмектесу үшін әзірленген әдістемелік материалдарға сәйкес жүргізуі тиіс:

– «Білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттау жүргізудің үлгі ережесін бекіту туралы» ҚР БҒМ -нің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы;

– Білім беру мазмұнын жаңарту аясында орта мектеп үшін критериалды бағалау мен құжаттарды рәсімдеу бойынша нұсқаулық;

– Бастауыш мектеп мұғалімдері үшін критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;

– Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: оқу-әдістемелік құрал;

– Сыныптар, пәндер және тілдер бөлінісінде қалыптастырушы бағалау бойынша тапсырмалар жинағы;

– Сыныптар, пәндер және тілдер бөлінісінде жиынтық бағалау бойынша тапсырмалар жинағы;

– Сыныптар, пәндер және тілдер бөлінісінде жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Назар аударыңыз!

✓ Әдістемелік ұсынымдарды uba.edu.kz, smk.edu.kz сайттарынан жүктеуге болады.

Әрбір сабақ білім алушылардың өздерінің түсіну деңгейінде оқыту мақсаттары мен оларға қол жеткізу критерийлерін дыбыстаудан/көрсетуден басталуы тиіс. Білім алушы оқытудың қойылған мақсатын түсініп, оған қалай қол жеткізуге болатынын түсінуі тиіс.

Әрбір сабақта оқушыларды уақтылы қолдау, оқудағы прогресс, балаларды оқуға ынталандыру, білімдегі олқылықтарды анықтау және олардың оқу жетістіктерін көрсету мақсатында қалыптастырушы бағалауды пайдалану ұсынылады.

Назар аударыңыз!

✓ Мұғалімнің кері байланысы орындалған тапсырмалардың қорытындылары бойынша түсініктемелер, рубрика, ұсыныстар беру арқылы жүзеге асырылады.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау электрондық журналдарда балл түрінде жүзеге асырылады, қажет болған жағдайда мұғалім түсініктемелер енгізеді. Электрондық журнал болмаған жағдайда қағаз журналға қойылады.

Педагог орындалған жұмыс көлемін, оқу тапсырмаларын ескере отырып, оқу жетістіктері үшін балл қою кезеңдерін және сабақ үшін балл қойылатын білім алушылардың санын дербес айқындайды.

Мұғалім ТЖБ тапсырмаларының техникалық спецификациясы негізінде 2-11-сынып білім алушыларына арналған жиынтық жұмыс тапсырмаларын құрастырады. БЖБ орындау үшін сабақтың формасын (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және т.б.) және өткізу уақытын педагог дербес айқындайды.

Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын мұғалімдер академиялық адалдық нормаларын сақтай отырып дербес құрастырады.

Формативтік бағалау, оның ішінде үй жұмысын бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне мониторинг жүргізу мен сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі және бір баллдан он баллға дейінгі шекте жүзеге асырылады.

Үйде оқитын, ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін мұғалім оқу жүктемесін және олар оқыған оқу материалдарын ескере отырып, жеке тапсырмалар әзірлейді.

Оқу жылының қорытындысы бойынша аралық аттестаттау өткізілмейді.

Бағалау кезінде бірқатар талаптарды ұстану ескертіледі:

1. Білім алушылар бағалау үдерісіне белсенді кіреді, соның ішінде сабақта үнемі өзін-өзі бағалау жүргізіледі.

2. Білім алушының жеке басы емес, оның жұмысы ғана бағаланады.

3. Білім алушының жұмысы басқа оқушылардың жұмыстарымен емес, үздік орындалған жұмыс үлгісімен салыстырылады.

4. Әртүрлі формалар мен тапсырмалар түрлері пайдаланылады, тамаша орындалған тапсырмалардың нақты және айқын сипаттамалары әзірленеді.

5. Білім алушыларға бағалау критерийлері алдын ала белгілі.

6. Өзін-өзі бағалау білім алушылардың рефлексиясында жеке тұлғаның дамуының міндетті шартын білдіреді.

7. Білім алушылардың жетістіктерін бағалау үшін формативтік бағалау, БЖБ мен ТЖБ оқу тапсырмалары өткен (оқыған) тақырыптар, оқу мақсаттарын қамтуы тиіс. Бағалау критерийлері оқу мақсаттарына сәйкес болуы тиіс.

8. Білім алушылармен бірге оқу жетістіктерін бағалау және өзін-өзі бағалау үшін критерийлерді әзірлеуі мүмкін.

9. Оқу тапсырмаларын таңдау және оқушылардың сабақ барысында өз оқу жетістіктерін өзін-өзі бағалауын ұйымдастыруды ойластыру маңызды.

10. Сабақта білім алушыларға өзін-өзі бағалау және өзара бағалау үшін мүмкіндік беру, өз қателіктерін табу үшін рефлексия ұйымдастыру ұсынылады.

Мұғалім білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлерін таңдауда және әзірлеуде еркін.

11-сыныпта «Қазақстан тарихы» пәні бойынша қорытынды аттестаттау ауызша түрде өткізіледі.

2022-2023 оқу жылында Жалпы орта білім туралы «Алтын белгі» аттестатын алуға үміткерлер үшін «Алгебра және анализ бастамалары» оқу пәні бойынша қорытынды аттестаттау (жазбаша емтихан) «НЗМ» ДББҰ филиалдарының базасында өткізіледі. (2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрыққа 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген өзгерістер мен толықтырулармен).

Білім алушылардың үлгерімін ағымдық бақылауды мұғалімдер жиынтық бағалау түрінде бөлімдерді (қиын тақырыптарды), тоқсандық оқуды аяқтағаннан кейін оқу материалының мазмұнын игеру деңгейін анықтау және бекіту үшін жүзеге асырады.

1-сыныпта оқушылардың оқу жетістіктері бағаланбайды.

Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу

Білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 5 мамырдағы № 204 бұйрығымен бекітілген Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу қағидалары негізінде жүзеге асырылады.

Бастауыш, негізгі орта білім беру ұйымдарында ББЖМ Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты талаптарына сәйкес білім алушылардың білім сапасын бағалау мақсатында жүргізіледі.

Жалпы білім білім беру ұйымдарында ББЖМ өткізу 4 және 9-сынып білім алушыларының функционалдық сауаттылық деңгейін анықтауға, алған білімі мен дағдыларды өмірлік жағдайларда қолдануына бағытталатын болады.

4-сынып бойынша:

- оқу сауаттылығы (бір дұрыс жауапты таңдаумен 10 тест тапсырмасы: бірінші мәтінге – 4 тапсырма, екінші мәтінге – 6 тапсырма),
- математикалық сауаттылық (бір дұрыс жауапты таңдаумен 12 тест тапсырмасы),
- жаратылыстану-ғылыми сауаттылық (бір дұрыс жауапты таңдаумен 8 тест тапсырмасы) тексеріледі.

9-сыныпта:

– оқу сауаттылығы (қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде). Тест тапсырмаларының саны – 30, оның ішінде әр пән бойынша -10 тест тапсырмасы (ең жоғары балл-30).

– математикалық сауаттылық. Бір дұрыс жауапты таңдаумен 13 тест тапсырмасы (ең жоғары балл – 13).

– жаратылыстану-ғылыми сауаттылық (физика, химия, биология, география).

Тест тапсырмаларының жалпы саны – 32 (8 контекст, әр контекстке бір дұрыс жауапты таңдаумен 4 тест тапсырмасы, барлығы 32 тест тапсырмасынан тұрады (ең жоғары балл -32).

Назар аударыңыз!

Тестілеу кешенді тестілеу нысанында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, оқыту тілінде жүргізіледі

«Жалпы білім беретін пәндер бойынша халықаралық олимпиадалардың тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 333 бұйрығына сәйкес «Жеңімпаздар, жүлдегерлер және оларды дайындаған мұғалімдер бюджет қаражаты есебінен біржолғы сыйақымен ынталандырылады».

Назар аударыңыз!

№	<i>Халықаралық олимпиадалардың тізбесі:</i>
1.	<i>Математикадан Халықаралық олимпиада (International Mathematical Olympiad (Интернейшэнал Математикал Олимпиад))</i>
2.	<i>Физикадан Халықаралық олимпиада (International Physic Olympiad) (Интернейшэнал Физик Олимпиад)</i>
3.	<i>Химиядан Халықаралық Олимпиада (International Chemistry Olympiad (Интернейшэнал Кэмистри Олимпиад))</i>
4.	<i>Биологиядан Халықаралық олимпиада (International Biology Olympiad (Интернейшэнал Байолоджи Олимпиад))</i>
5.	<i>Географиядан Халықаралық олимпиада (International Geography Olympiad (Интернейшэнал Джиографи Олимпиад))</i>
6.	<i>Информатикадан Халықаралық олимпиада (International Olympiad in Informatic (Интернейшэнал Олимпиад Ин Информатик))</i>
7.	<i>Лингвистикадан Халықаралық олимпиада (International Linguistic Olympiad (Интернейшэнал Лингуистик Олимпиад))</i>

Дарынды білімалушыларды тәрбиелеген мұғалімдер мен жаттықтырушыларды *моральдық және материалдық* ынталандыру елдегі олимпиадалық қозғалысты дамытуға бағытталған маңызды шаралардың бірі болып табылады. Халықаралық олимпиадалардың жүлдегерлері мен жеңімпаздарын дайындайтын педагогтар өз шәкірттерімен жұмыс уақытынан кейін айналысады және оған көп уақыт пен күш жұмсайды. Кейде бұл қаржылық жағынан өтелмейді. Бұл мұғалімдерді ынталандыру жаттықтырушылардың ынтасын, олардың әл-ауқатын арттырады, сонымен қатар ақшалай сыйлықтарды кәсіби өзін-өзі дамыту үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

2022-2023 оқу жылында білім алушылардың **біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру** жұмысы жалғасады.

Оқу жылының басында мектеп әкімшілігіне барлық пәндер бойынша білім алушылардың біліміне әкімшілік бақылау жұмыстарын жүргізу ұсынылады.

Бақылау нәтижелері бойынша білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру үшін әрбір педагогтің және мектептің жұмыс жоспары әзірленеді.

Білім олқылықтарының орнын толықтыру жұмысы жүйелі түрде жүргізіледі.

Оқу пәндері бойынша білім алушылардың білім сапасына жүйелі мониторинг жүргізіледі.

Білім олқылықтарының орнын толықтыру бойынша мектеп жұмысы алгоритмінің үлгісі ұсынылады (uba.edu.kz).

Білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың негізгі көрсеткіштері:

- 1) пәннің оқу бағдарламасы бойынша біліміндегі олқылықтар;
- 2) оқу-танымдық іс-әрекетіндегі олқылықтар;
- 3) оқуға қажетті өзіндік жеке қасиеттерінің даму деңгейінің жеткіліксіздігі;
- 4) эмоционалды қолайсыздық.

Үлгерімі төмен білім алушылармен жұмыс жасау алгоритмі:

1) бірнеше педагогтің сабақтарды, оқыту процесін бірлесіп жоспарлауы (олқылықтардың орнын толықтыру үшін оқу материалын қайталау, бекіту, оқу тапсырмаларының минимумын орындау, қателерді талдау және жою бойынша оқу әрекетін реттеу және т.б.);

2) оқу іс-әрекеті барысында қолдау көрсету және кеңес беру;

3) бірінші сыныптың білім алушылары мен осал топтың балаларын психологиялық бейімдеуді қамтамасыз ету;

4) оқу іс-әрекетін ынталандыру (көтермелеу, табысты жағдаяттарды туғызу, оқу процесіне белсенді қатысуға ынталандыру және т.б.).

5) оқушының оқу іс-әрекетінің және оқу жетістіктерінің мониторингі (білім алушыларға жүйелі сауалнама жүргізу, оқу тапсырмаларының орындалуын тексеру, кері байланыс, өзін-өзі бағалауда белсенділікті арттыру және т.б.);

6) қосымша сабақтарды және өзара көмек беруді ұйымдастыру;

7) білім алушыға қолдау көрсету бойынша ата-аналармен жұмыс;

8) өздігінен орындайтын тапсырмалар үшін қашықтан оқыту жүйесін пайдалану.

Білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды толықтыру жұмыстарында: *педагогке:*

- білім алушының артта қалу себептерін, оның оқу жетістіктерінің деңгейін және біліміндегі олқылықтарды анықтау;

- жеке қолдау көрсету үшін білім алушының қажеттіліктерін зерделеу;

- жеке тапсырмаларды таңдай отырып, оқытудың жеке жоспарын әзірлеу;

- жүйелі кері байланысты ұйымдастыру ұсынылады.

Педагог оқушылардың білім алу қажеттіліктерін және жеке даму жолын ескере отырып, пән бойынша білім алушылардың білімін толықтыру алгоритмін дербес әзірлейді. Мысалы:

- өткен және ағымдағы оқу жылдарындағы оқу пәні сабақтарының тақырыптарын, оқу мақсаттарын кіріктіру;
- пәндер бойынша өткен оқу жылының материалдарын жаңа оқу жылының барлық кезеңіне бөлу;
- жаңа тақырыптарды және оқу мақсаттарын меңгертуге дейін бұрынғы оқу материалдарын қайталау;
- білім алушыларға қиындық тудырған тақырыптар бойынша қосымша сабақтар өткізу;
- білім алушыларға күрделі тақырыптар/оқу мақсаттары бойынша жеке және топпен консультациялар өткізу;
- өткен оқу материалы бойынша оқу пәнінен олимпиадалар ұйымдастыру;
- каникулдық сабақтарды және жазғы мектепті ұйымдастыру;
- формативті бағалауда өткен оқу жылындағы оқу бағдарламасы бойынша тапсырмалар әзірлеу және енгізу;
- өткен оқу жылындағы материалдар бойынша зерттеу және жобалау жұмыстарын ұйымдастыру;
- білімдегі олқылықтардың орнын толықтыру сабақтары үшін Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компонентінің сағаттарын пайдалану;
- білімдегі олқылықтардың орнын толықтыру мақсатында қосымша білім беру ұйымдарының мүмкіндігін барынша пайдалану;
- білім беру платформаларын қолдану.

9(10) және 11(12) сыныптар аяқталған қорытынды аттестаттау ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 18 наурыздағы № 125 «Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидалары» бұйрығына сәйкес өткізіледі.

Назар аударыңыз!

Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы 2021 жылы «1-11 сынып білім алушыларының оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» құралын әзірледі.

Әдістемелік ұсынымдарда білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша халықаралық тәжірибе, Қазақстан мектептерінде қашықтан оқыту жағдайында білім алушылардың білім сапасына талдау, 1-11 сынып оқушыларының оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

*Әдістемелік ұсынымдама жалпы білім беретін мектептердің басшылары мен педагогтеріне, әдіскерлерге, білім басқармалары/бөлімдері мен білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету департаменттерінің басшылары мен пән мұғалімдеріне арналған [#### **1.4. Қашықтан оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері**](http://Altynsarin Academy (uba.edu.kz) сайтында қол жетімді).</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

Қашықтан білім беру технологияларын пайдалана отырып оқыту

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 3 қарашадағы № 547 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген Қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларына сәйкес жүзеге асырылады және қашықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру тәртібін айқындайды.

Қашықтан білім беру технологияларын пайдалану арқылы оқу процесін ұйымдастыру білім алушыларға білім беру бағдарламаларын академиялық күнтізбелікке сәйкес меңгеру үшін жүзеге асырылады.

«Білім алушылардың үлгерімін, аралық және қорытынды аттестаттаудың үлгілік ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес білім алушылардың жетістігін бағалау өткізіледі.

Ауа райының қолайсыз метеожағдайларына байланысты қашықтан оқыту «Қолайсыз ауа райы метеожағдайларында білім беру ұйымдарында, сондай-ақ техникалық және кәсіптік білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында сабақтарды тоқтату қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 18 қаңтардағы № 42 бұйрығына сәйкес облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың білім беруді басқару органының бұйрығы негізінде ұйымдастырылады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген «*Орта білім беру (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары*» 8-бөліміне сәйкес тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктерде (жекелеген объектілерде) төтенше жағдай, шектеу іс-шаралары, оның ішінде карантин енгізілген, төтенше жағдайлар жарияланған жағдайларда жергілікті атқарушы органдар мен білім беру ұйымдары білім беру саласындағы уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен барлық білім алушылар үшін қашықтан оқытуды енгізеді.

**Назар
аударыңыз!**

✓ *Ақпараттық жүйені таңдау өте маңызды мәселе, себебі материалды игеру сапасы платформадағы білім мазмұнына байланысты.*

Оқыту аудиториялық, қашықтан оқытуды және білім алушылардың өзіндік жұмысын дәстүрлі оқу-әдістемелік материалдармен үйлестіруі керек. Әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажет.

Оқу процесі әртүрлі режимдерде өтуі керек: онлайн режимінде, оқу іс-шаралары мен мұғаліммен қарым-қатынас АКТ-ны қолдана отырып нақты

уақытта жүзеге асырылады; асинхронды форматта, бұл балаға өзіне ыңғайлы кез келген уақытта оқу материалын игеруге мүмкіндік береді.

**Назар
аударыңыз!**

- ✓ Оқу материалдарының сапасына сыни тұрғыдан қарау ұсынылады.
- ✓ Мәтіннің көлемі аз болуы керек. Егер тақырып білім алушыны қызықтырған болса, қосымша материалдың болуы туралы ескертулер жасай отырып, мәтінде ең маңызды нәрсені қалдыру керек.
- ✓ Мәтінді бөліктерге бөлу керек.
- ✓ Ақпараттық графикасы бар мәтіндерді қолданған жөн, өйткені визуализация материалды жақсы түсінуге және оны есте сақтауға мүмкіндік береді.
- ✓ Тапсырмалар мен оқу блоктары көлемі мен күрделілігі бойынша теңдестірілуі тиіс

Қашықтан оқыту процесін тиімді ұйымдастыру үшін білім алушылардың ата-аналарымен тығыз байланыс орнату қажет. Ата-аналарға қашықтан оқытудың ерекшеліктерін түсіндіріп, нұсқаулық/жоспар әзірлеу ұсынылады, онда мұғалім, ата-аналар, сабақ барысында оқушы орындайтын іс-әрекеттер нақты жазылуы керек

1.5. Білім алушыларды үйде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері

Денсаулық жағдайына байланысты ұзақ уақыт бойы орта білім беру ұйымдарына бара алмайтын балалар үшін үйде жеке тегін оқыту қарастырылады. Үйде жеке тегін оқытуға «Дәрігерлік-консультациялық комиссияның қызметі туралы ережені бекіту туралы» ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2022 жылғы 7 сәуірдегі № ҚР ДСМ - 34 бұйрығына сәйкес үйде оқыту мерзімі көрсетілген баланың денсаулық жағдайы туралы дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысы негіз болып табылады. Үйде оқыту мерзімі баланың сырқатына байланысты дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысында көрсетілді.

Оқыту қазақ және орыс тілдерінде жүргізілетін 1-11 сыныптарға арналған бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарлары «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген (53-60-Қосымшалар; толықтыру ҚР Білім және ғылым министрінің 26.01.2022 №25 бұйрығымен енгізілген).

1.6. Жазғы мектеп жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері

Жазғы мектеп орта білім беру ұйымдарының базасында ата-аналардың /занды өкілдердің өтініші бойынша барлық тілек білдірген білім алушылар үшін, тегін ұйымдастырылады және Жазғы мектепте оқыту 1-8, 10-сыныптардың білім алушылары үшін ұйымдастырылады.

Облыстардың, Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларының білім басқармалары барлық орта білім беру ұйымдарында жазғы мектеп ұйымдастыру туралы бұйрық шығарады. Білім беру ұйымдарының басшылары өз кезегінде Жазғы мектептің сабақ кестесі мен жұмыс жоспарын бекітеді және жалпы жауапкершілікте болады.

Орта білім беру ұйымы ауысымдар бойынша білім алушылардың санын, оқу пәндері мен жеке консультацияларды дербес айқындайды. Қажет болған жағдайда білім алушылар үшін кесте бойынша жеке консультациялар ұйымдастырылады.

Сабақтардың кестесі педагогтердің оқу жылы ішінде анықтаған оқу жетістіктерін талдау және білім алушылардың пәндік білім деңгейлерін диагностикалау нәтижелері негізінде құрылған топтарды/сыныптарды ескере отырып жасалады.

Педагогтер диагностика нәтижелері негізінде меңгеруге күрделі деген тақырыптарды, бөлімдерді, бөлімшелерді, оқыту мақсаттарын зерделеп, тақырыптық жоспарлар әзірлейді.

Жұмыстың тәсілдері мен әдістерін, оқыту технологияларын педагогтер білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкес дербес айқындайды. Білім алушылардың мектеп кітапханасына, қолда бар цифрлық білім беру ресурстарына қолжетімділігі қамтамасыз етіледі

**Назар
аударыңыз!**

- ✓ *Жазғы мектепте оқушылардың оқу жетістіктеріне бағалау жүргізілмейді.*
- ✓ *Жазғы мектеп жағдайында үй тапсырмасы берілмейді.*
- ✓ *Жазғы мектепте білім алушылар үшін еркін киім киюге рұқсат етіледі.*

Сабаққа дайындық кезінде педагог оқу материалдары мен ресурстарын мұқият таңдап, білім алушылардың оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыруға деген қажеттіліктерін ескере отырып, сараланған тапсырмаларды әзірлеуі керек. Жазғы мектептің оқу процесінде үлгерімі нашар білім алушыларға ерекше назар аудару керек. Қажет болған жағдайда жеке, сараланған тапсырмаларды әзірлеу, жеке консультациялар жүргізу қажет.

Білім алушылардың танымдық ынтасын арттыру мақсатында қосымша ойын-сауық материалдарын, тест тапсырмаларын, шығармашылық сипаттағы дидактикалық материалдарды, аудиовизуалды құралдарды (графика, аудио, бейнематериалдар), презентацияларды, сараланған оқу тапсырмаларын пайдалану ұсынылады.

Топтардағы толымдылық 25 адамнан артық болмауы тиіс. Сабақтың ұзақтығы - 40 минут, бір күнде 3-4 сабақ өткізіледі.

Әр күнге жұмыс жоспарын құру кезінде жазғы лагерьдің сауықтыру іс-шараларымен үйлестіре отырып, жазғы сабақтардың кестесін құру ұсынылады.

Жазғы мектепте сабақтарды ұйымдастыру кезінде барлық қажетті санитарлық-эпидемиологиялық жағдайларды қамтамасыз ету қажет (медицина

қызметкерлерінің сабақ алдында білім беру процесіне қатысушылардың температурасын күн сайын өлшеуі; дәліздерде, рекреацияларда, холлдарда және басқа да үй-жайларда ауысымдар арасында ылғалды жинау жүргізу; бетперде кию және басқалар).

Жазғы мектепте тамақтану қалыптасқан эпидемиологиялық жағдайға байланысты ұйымдастырылады. Асханалардың жұмысы санитарлық ережелер мен нормалардың талаптарын сақтай отырып, кесте бойынша ұйымдастырылады.

Жазғы мектептің қызметін тиімді ұйымдастыру үшін білім беру процесінің барлық қатысушыларының (басшы, басшының орынбасары, педагогтер, психологтар, медицина қызметкерлері және т.б.) жауапкершілік алатын тұстарын нақты бөлу қажет.

Мектеп психологтары білім алушыларды психологиялық сүйемелдеуді қамтамасыз етеді; білім алушылар мен олардың ата-аналары/заңды өкілдері үшін консультациялар өткізеді.

1.7. Білім беру ресурстары: қайта басып шығарылған оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер, цифрлық ресурстар мен ақпараттық жүйелер

2022-2023 оқу жылында қолданылатын оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың тізімі «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 маусымдағы № 291 бұйрығымен бекітілген.

1.8. Білім беру ұйымдарын, басшыларын, педагогтерді аттестаттауды ұйымдастыру

Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары мен педагогтерін лауазымға тағайындау «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары мен педагогтерін лауазымға тағайындау, лауазымнан босату қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 21 ақпандағы № 57 Бұйрығына (ҚР Білім және ғылым министрінің 19.11.2021 № 568 және ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 22.11.2021 № 432 бірлескен бұйрығымен өзгеріс енгізілген) сәйкес жүзеге асады.

Конкурстық негізде жұмысқа қабылдау үшін күнтізбелік жылға конкурстық комиссия құрылады. Конкурсқа ҚР БҒМ-нің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығымен бекітілген (өзгерістер ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 30 сәуірдегі № 169 бұйрығымен енгізілген) Педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларына сәйкес www.enbek.kz сайтынан тіркеуден өткен және конкурсқа қажетті барлық құжаттарды ұсынған педагогтер қатыса алады.

Конкурс 16 сағаттық нормативтік оқу жүктемесімен педагогтің бос лауазымына өткізіледі.

Ұлттық біліктілік тестісінен кемінде 50 балл жинаған техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының, жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогикалық мамандықтары бойынша білім алушылары мен түлектеріне «педагог» біліктілік санаты беріледі.

Техникалық және кәсіптік білім беру, жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының «педагог» біліктілік санаты бар түлектері конкурс нәтижелері бойынша жұмысқа қабылданады.

«Педагог мәртебесі туралы» және «ҚР кейбір заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Заңдарын іске асыру аясында педагогтің жүктемесі 16 сағатқа дейін төмендетілді. Бір пән бойынша бос лауазымның 16 сағатын педагогтер арасында бөліп беруге рұқсат етілмейді. Қажет болған жағдайда оқу жылының басында бос лауазымға (16 сағат) қосымша педагог қабылданады.

Мұғалімдердің оқу жүктемесін тарифтеу оқу процесін жоспарлаудың негізгі параметрі болып табылады.

Тарификациялау – мектеп педагогтерінің білім деңгейіне, біліктілігіне, орындалатын жұмыс көлеміне, сондай-ақ жұмыстың нәтижелілігі мен сапасына қарай оқу жүктемесін белгілеуге бағытталған іс-шаралар кешені.

Педагогті тарифтеу бойынша келесі жұмыс тәртібі ұсынылады:

✓ МЖМБС, мектептің жұмыс оқу жоспарына және сынып-комплектінің санына сәйкес әрбір пән бойынша оқу сағаттарын есептеу (директор және директордың орынбасары жүзеге асырады);

✓ Мұғалімдердің оқу жүктемесінің көлемі мектептің жұмыс оқу жоспарындағы сағаттар саны мен мектептің кадрлармен қамтамасыз етілуіне қарай айқындалады;

✓ Жұмыс оқу жоспары бойынша әрбір параллель сыныптардың сағат санын есептеу жүргізіледі. Сонымен бірге белгілі бір пәндер бойынша сыныптарды топтарға бөліп оқыту ескеріледі. Топтарға бөлу сыныптағы білім алушылардың санына қарай жүргізіледі;

✓ Әрбір мұғалімнің оқу жүктемесінің көлемі жұмыс оқу жоспарында белгіленген оқу қызметінің түрлері (вариативтік компоненттер) бойынша белгіленеді;

✓ Сағаттардың санын есептегеннен кейін педагогтердің жүктемелері мен бақылау табелі анықталады;

✓ Әрбір мұғалімнің оқу жүктемесі оның сыныптарда пәндерді оқыту сабақтастығын, оқыту сапасы мен кадрлармен қамтамасыз етілуін ескере отырып, алдын ала жеке әңгімелесу арқылы (директордың орынбасары, әдістемелік бірлестіктердің басшылары) айқындалады;

✓ Жиынтық тарифтеу тізімі келесі міндетті мәліметтерді қамтиды: мұғалімнің аты-жөні; лауазымы; білім деңгейі; жүктеме көлемі – апталық жалпы сағат саны; қосымша жұмыс түрлері үшін төленетін қосымша ақылар; тұрақты жеке үстемеақылар (магистрлік, тәлімгерлік үшін және т.б.).

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты жолдауында берілген тапсырмасын орындау мақсатында **үш жылда кемінде бір рет** педагогтердің біліктілігін арттыруға қатысты «Білім туралы» және «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Заңдарына өзгерістер енгізілді.

Қазіргі таңда ҚР Білім және ғылым министрлігінің 2020 жылғы 4 мамырдағы № 175 және 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 95 бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізілуде. Бұйрық жобасына педагогтердің біліктілігін арттыру курстарын өткізу ұйымдарына қойылатын жаңа талаптар, білім беру бағдарламаларын әзірлеу және келісу және тағы да басқа нормалар енгізілетін болады.

Мемлекет басшысы берген тапсырмасына сәйкес Мұғалімдер тапшылығы байқалған өңірлерге үздік педагогтерді тартудың тиісті қолдау шараларының пакеті бар арнаулы бағдарламасы әзірленді.

Бағдарлама педагогтерге республикалық бюджеттің нысаналы трансферттері есебінен лауазымдық жалақыдан 150% мөлшерінде ынталандырушы қосымша ақы беруді көздейді.

Талдау қорытындысы бойынша педагогтардың тапшылығы Атырау, Маңғыстау, Алматы және Түркістан облыстарында сақталып отыр. Математика, физика, химия, орыс тілі мен әдебиеті, шет тілі пән мұғалімдеріне қажеттілік байқалады.

Ұлттық статистика және халықаралық салыстырмалы зерттеулер деректері бірқатар жылдар ішінде нысаналы өңірлердегі білім алушылардың білім сапасының орташа елдік көрсеткіштерден артта қалғанын көрсетеді. Мұны PISA 2018 халықаралық зерттеуінің нәтижелері және Ұлттық бірыңғай тестілеудің нәтижелері растайды. Білім сапасын арттыру үшін арнайы бағдарлама әзірленді.

Педагогтерді іріктеу конкурстық негізде жүзеге асырылады.

Іріктелген педагогтер үшін 4 апталық біліктілікті арттыру курстары және онлайн-және офлайн форматтардағы семинарлар, вебинарлар мен шеберлік сыныптары, сегіз Зияткерлік мектептің зертханалары базасында Жаратылыстану пәндері мұғалімдерінің тағылымдамалары ұйымдастырылатын болады.

Педагогтерді аттестаттау

Педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттау «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 27 қаңтардағы № 83 бұйрығына (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 12 қарашадағы № 561 бұйрығымен өзгерістер енгізілген) сәйкес жүргізіледі.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2021 жылғы 8 қаңтардағы № 410-VI ҚР Заңымен білім беру ұйымдары көрсететін білім беру қызметтерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарына сәйкестігін анықтау мақсатында білім беру ұйымдарын мемлекеттік аттестаттау институты енгізілді.

Білім беру ұйымы жыл сайын ұсынылатын білім беру қызметтерінің МЖМБС талаптарына сәйкестігіне өзін-өзі бағалау жүргізеді және білім беру саласындағы уәкілетті органның ведомствосына, оның аумақтық бөлімшелеріне өзін-өзі бағалау материалдарын ұсынады.

Өзін-өзі бағалау: талдауды, ішкі бақылауды, диагностиканы, жоспарлау құралдарын, білім беру қызметін жақсартудың түзету механизмдерін қамтиды.

Білім беру ұйымдары білім беру қызметін өзін-өзі бағалауды ҚР БҒМ 2016 жылғы 2 ақпандағы № 124 бұйрығымен бекітілген (ҚР БҒМ 2021 жылғы 26 шілдедегі №366 бұйрығымен өзгерістер енгізілген) білім беру ұйымдарын бағалау өлшемшарттарын пайдалана отырып жүргізеді.

«Үздік педагог» атағын беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 16 қаңтардағы №12 бұйрығына мынадай өзгерістер енгізілді:

Конкурсқа қатысу үшін қатысушы ақпараттық Министрлік жүйелері электрондық форматта мынадай құжаттарды (материалдарды) қоса бере отырып, Конкурсқа қатысуға өтінім береді:

1) оқыту тіліндегі портфолио;

2) бір бейнесабақ ұзақтығы 7 (жеті) минут (мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері үшін), бейнесабақ ұзақтығы 15 (он бес) минут (орта, арнайы, қосымша білім беру, техникалық, кәсіптік және орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері үшін) сабақ жоспарын ұсына отырып, сондай-ақ озық педагогикалық тәжірибені трансляциялау (ұзақтығы 5 (бес) минутқа дейінгі бейнеролик) бейнероликке қойылатын талаптар мен техникалық шарттарға сәйкес;

3) Министрліктен анықталатын тақырыпқа 500 (бес жүз) сөзден аспайтын эссе жазуға тиіс.

Бағалау тетіктері:

1) Комиссия мүшелері үш адамнан топтарға бөлінеді;

2) конкурсқа қатысушылар кездейсоқ іріктеу әдісімен ұсынған құжаттар (материалдар) комиссияның қалыптастырылған топтары арасында бөлінеді;

3) топ мүшелері конкурсқа қатысушылардың өз тобына бөлінген әр портфолиосын бағалайды;

4) бағалауды комиссияның барлық мүшелері жеке және бір-біріне тәуелсіз үміткердің жұмысын бағалаудың сапалық және сандық көрсеткіштеріне сәйкес жүргізеді;

5) комиссия тобының әрбір мүшесінің балдары осы топтың басқа мүшелері қойған балдармен жинақталады және қойылған балдардың орташа арифметикалық мәні шығарылады;

б) конкурсқа қатысушылар алынған баллдардың орташа арифметикалық мәні негізінде сараланады;

7) Комиссия отырысында орташа арифметикалық балға сәйкес сараланған конкурсқа қатысушылардың қорытынды балдары есептеледі, осының негізінде комиссия шешім қабылдайды;

8) конкурсқа қатысушыларда баллдар тең болған кезде шешім Комиссия мүшелерінің көпшілік дауысымен қабылданады;

9) комиссия шешімі хаттамамен ресімделеді.

Ұсынылған құжаттарда (материалдарда) плагиат анықталған кезде Комиссия педагогті конкурстың одан әрі кезеңінен шеттету туралы хабардар етеді. Хабарлама педагогтің жұмыс орны бойынша білім беру ұйымына еркін нысанда жіберіледі.

Конкурс жыл сайын үш кезеңде өткізіледі:

I кезең-аудандық, қалалық (облыстық, республикалық маңызы бар қалалар) деңгей ағымдағы жылдың қыркүйегінде өткізіледі;

II кезең - облыстық (республикалық маңызы бар қалалар және Астана) деңгей – ағымдағы жылдың қазан айында;

III кезең – республикалық деңгей-ағымдағы жылдың қараша айында.

Байқаудың III кезеңі екі турда өткізіледі:

бірінші тур: Республикалық комиссия мүшелерінің конкурсқа қатысушылардың материалдарын қарауы;

екінші тур: Министрлік айқындайтын білім беру ұйымдарында конкурсқа қатысушы күндізгі форматта өткізетін сабақты (сабақты) Республикалық комиссия мүшелерінің бағалауы.

Квотаға сәйкес Республикалық комиссия шешімінің қорытындысы бойынша ең көп балл жинаған 64 конкурсқа қатысушы Байқаудың III кезеңінің жеңімпаздары болады: мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері 10 адамға дейін, Орта, арнайы, мамандандырылған, қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері 34 адамға дейін, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру педагогтері 20 адамға дейін.

Алғаш рет конкурсқа қатысушылардың өтініштерін қарау бойынша апелляциялық комиссия құрылды.

1.9. Білім беру ұйымдары басшыларын ротациялауды ұйымдастыру

Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшыларын ротациялау - облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың жергілікті атқарушы органдарының қарамағындағы мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары арасындағы лауазымдық ауысулар.

Білім беру жүйесінде мектептер, колледждер мен балабақшалардың бірінші басшыларын ротациялау институты пайда болды.

Ұйымның өзгеруі өзгерістерді енгізуге және басшылықтың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ротацияға бір білім беру ұйымында 4 немесе 7 жылдан астам жұмыс істеген басшылар түседі.

Комиссияның шешімі комиссияның бірінші басшының портфолиосын қарауын ескере отырып, осы білім беру ұйымында лауазымға тағайындалған күннен бастап 4 (төрт) жыл атқарып отырған лауазымдағы бірінші басшы үшін қабылданады. Комиссия ротация туралы шешім қабылдайды немесе бірінші басшы еңбек шарты шеңберінде жұмысын жалғастырады.

Бұл ретте бірінші басшының бір білім беру ұйымында атқаратын лауазымында болуының рұқсат етілген ең ұзақ мерзімі 7 (жеті) жылдан аспайды. Атқаратын лауазымында жеті және одан да көп жыл болған бірінші басшылар ротациялауға жатады.

Ротация жүргізу шарттары:

- ротацияны облыстардың және Республикалық маңызы бар қалалардың білім басқармалары жүргізеді;
- ротация бір елді мекен шегінде жүргізіледі;
- ротация бір типтегі ұйымдардың басшылары арасында жүргізіледі;
- ротация кезінде Бірінші басшылардың біліктілік санаты, яғни ол үшін алынатын қосымша ақы оның қолданылу мерзімі аяқталғанға дейін сақталады.

1.10. Орта білім беру ұйымдарын жан басына қаржыландыру

Мемлекеттік мектептерді жан басына қаржыландыру төмендегі нормативтік-құқықтық құжаттармен негізделеді:

1. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің, сондай-ақ кредиттік оқыту технологиясын есепке алғандағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 596 бұйрығы.

2. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің, сондай-ақ кредиттік оқыту технологиясын есепке алғандағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 597 бұйрығы (өзгерістер ҚР Білім және ғылым министрінің м.а. 2020 жылғы 29 қаңтардағы № 41 бұйрығымен енгізілген).

3. «Жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру іске асырылатын білім беру ұйымдарының типтері мен түрлерінің тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 27 қыркүйектегі № 503 бұйрығы.

4. «Мемлекеттік мекеменің ұйымдық-құқықтық нысанында құрылған орта білім беру ұйымдарын шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорынның ұйымдық-құқықтық нысанына қайта ұйымдастыру үшін өлшемшарттарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 27 қыркүйектегі № 502 бұйрығы.

5. «Жеке меншік білім беру ұйымдарында орта білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын, оқу үшін ата-ананың ақы төлеу шекті мөлшерін бекіту

туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 қаңтардағы № 29 бұйрығы.

6. «Еңбек нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлауға, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының дайындық бөлімшелеріне, сондай-ақ Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға, орта білім беруге және Балаларға қосымша білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 қаңтардағы № 122 бұйрығы.

Мемлекеттік мектептерді жан басына қаржыландыру жүзеге асыру туралы әдістемелік ұсынымдармен ҚР БҒМ «Қаржы орталығы» ресми сайтынан таныса аласыздар: <https://pnf.kz/>

1.11 Пилоттық жобаларды енгізу

I. «Тірек мектебі – магнитті мектептер» кешені» пилоттық жобасы

Мақсаты - ауылдық шағын жинақты мектеп білім алушыларының білім сапасын арттыру.

Жобаның міндеттері:

- ауыл мектептері оқушыларының сапалы білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін тірек мектепте білім беру ресурстарын шоғырландыру;

- тірек мектепте сессиялық және сессияаралық жұмысты ұйымдастыру жөніндегі шаралар кешенін іске асыру;

- білім алушылардың бейіналды және бейіндік білім беру жүйесін дамыту, ерте кәсіптік бағдарлау шеңберінде қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану.

Жоба аясында шалғайдағы елді мекендерде орналасқан магниттік шағын жинақты мектептердің оқушылары мен педагогтерін әдістемелік сүйемелдеу, менторлық, коллаборация, әлеуметтендіру және басқа да жұмыстар жоспарлануда.

«Тірек мектеп – магниттік мектептер» кешені» жобасы 2022-2023 оқу жылында эксперимент ретінде 5 өңірде енгізіледі: Ақмола, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Қостанай, Атырау облыстары.

II. «Виртуалды мектептер арқылы сапалы білімге қол жеткізу» пилоттық жобасы.

Пилоттық жобаның мақсаты: ауылдық жерлерде шағын жинақталған мектептердің білім алушыларын сапалы біліммен қамтамасыз ету және педагог кадрлардың тапшылығын болдырмау.

Қашықтықтан оқыту «Ағылшын тілі» (5-11 сынып), «Математика» (5-6 сынып), «Алгебра» және «Геометрия» (7-11 сыныптар), «Алгебра және анализ бастамалары» пәндері бойынша ұйымдастырылады.

Виртуалды педагогтардың өңірлік орталықтары 5 қалада: Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент, Қарағанды, Ақтөбе қалаларында орналастырылады.

Өңірлік орталықтар қашықтықтан оқыту педагогтерінің жұмысы үшін қажетті материалдық-техникалық құралдармен жаратқандырылатын болады.

Бірінші жылы пилоттық жоба 6 өңірде енгізілетін болады. Бұл өңірлерде 3 өңірлік қашықтықтан оқыту орталығы ашылады.

2. ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

2.1 Білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын жүзеге асыру

Осы бөлімде орта білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын ұйымдастыруды реттейтін нормативтік құқықтық құжаттарды ескере отырып, жаңа оқу жылында тәрбие жұмысын ұйымдастырудың басым бағыттары қарастырылады. Оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру кезіндегі басымдықтар білім алушылардың әл-ауқатын қамтамасыз ету, баланың жеке басына құрмет пен сенім, балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету, оларды кемсітушілікке жол бермеу болып табылады.

Назар аударыңыз!

✓ Білім күні салтанатты жиын өткізіледі. Өткізу форматын білім беру ұйымы дербес айқындайды.

✓ 1-11 сыныптарда 2022 жылдың 1 қыркүйегінде балалар жылына арналған «Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және патриотизм» тақырыбында сынып сағаты, ашық сабақ өткізіледі.

✓ Сынып сағаты аясында мұғалімдерге білімге деген ұмтылыс, патриотизм және еңбекқорлық, сондай-ақ жаңа оқу жылында рухани құндылықтарды қалыптастыру мен дамыту туралы бірлескен талқылау ұйымдастыруға, достық қарым-қатынастың, жауапкершілік пен бір-біріне деген құрметтің маңыздылығын ашуға кеңес беріледі.

2022-2023 оқу жылында тәрбие жұмысы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері шеңберінде іске асырылады, оның негізгі идеясы Абайдың «Толық адам» рухани мұрасында бейнеленген үйлесімді дамыған адамның ұлттық бейнесі болып танылады. «Толық адам» тұлғалық жеке қасиеттері білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарында, Мемлекет басшысының «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» және «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» бағдарламалық мақалаларында және басқа да мемлекеттік тұжырымдамаларда айқындалған құндылықтар мен басымдықтарды жеке тұлғаны тәрбиелеудің бірегей жүйелік тәсілімен қамтамасыз ету үшін біріктіреді.

2022-2023 оқу жылының басталуына арналған **1 қыркүйек Білім күнін және «Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және отаншылдық»** тақырыбында бірыңғай сынып сағатын өткізу **Тұжырымдамасы**.

Қыркүйектің бірінші күні білім беру ұйымдарында білім күніне арналған салтанатты жиын өтеді.

Өңірлік білім басқармалары жаңа 2022-2023 оқу жылын жариялайтын іс-шараның жоғары идеялық-құндылықтық мазмұнын қамтамасыз ету мақсатында қажетті іс-қимылдарды үйлестіреді.

Білім беру ұйымдары оған бүкіл мектеп қоғамдастығының қатысуын қамтамасыз етеді.

Салтанатты жиын және алғашқы сынып сағаты бұл мектепте жаңа оқу жылының ашылуына арналған әрі білім берудің адам өміріндегі маңызы мен рөлін айқындайтын іс-шаралар болып табылады.

Салтанатты жиынды өткізу түрін, қатысушылар құрамын білім беру ұйымдары дербес айқындайды.

Мемлекеттік туды алып шығу және гимнді орындау Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін пайдалану тәртібіне сәйкес жүргізіледі¹.

Салтанатты іс-шараның мақсаты: жаңа оқу жылының басталуы қарсаңында білім алушылардың бойында жағымды көңіл-күй, оң көзқарас қалыптастыру.

Міндеттері:

- қатысушыларды өткен оқу жылының жетістіктерінен хабардар ету;
- білім алушылардың бойында оқуға құштарлық пен білім алуға деген ұмтылысын қалыптастыру;
- білім алушылардың бойына отаншылдық, құрмет және азаматтық сана құндылықтарын дарыту;
- өзара құрмет пен түсіністікке негізделген мектеп мәдениетін қалыптастыру.

Салтанатты жиынға келесі өкілдердің қатысуы ұсынылады:

- аудан/қала/облыс әкімдері;
- бөлімдердің/білім басқармаларының басшылары;
- қамқоршылық кеңесінің мүшесі;
- 1-сынып оқушысының ата-анасы/заңды өкілі.

Бірінші сынып оқушыларының ата-аналарының/заңды өкілдерінің бірінің іс-шараларға қатысуының маңыздылығына назар аударамыз.

2022 жылғы 1 қыркүйекте республиканың барлық жалпы білім беретін мектептерінде **«Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және отаншылдық»** тақырыбында бірыңғай сынып сағаты өткізіледі.

Сынып сағаты аясында адам өміріндегі құндылықтардың рөлін талқылауға басты назар аударылады.

Бірыңғай сынып сағатын өткізу кезінде кәсіби қызметінде елеулі жетістіктері бар, еңбексүйгіштік, білімге деген ұмтылыс және отаншылдық құндылықтарының жарқын көрінісі болып табылатын құрметті қонақтың қатысуы ұсынылады.

---

¹https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitutional_laws/o-gosudarstvennyh-simvolah-respubliki-kazahstan-1

Бірыңғай сынып сағатының мақсаты: білім алушылармен бірге білімге ұмтылу, отаншылдық, еңбексүйгіштік құндылықтарының адам өміріндегі рөлін талқылау.

Міндеттері:

- білім алушыларға құндылықтар жөнінде жалпы ақпарат беру;
- білім алушылармен бірге құндылықтардың адам өміріндегі рөлін талқылау;
- отаншылдық, құрмет және азаматтық сана құндылықтарын дарыту;
- сыныптың жағымды микроклиматын және жаңа оқу жылына жағымды көңіл-күй қалыптастыру.

Ұсынылады:

- балалардың жазғы демалыстан алған әсерлерін, сондай-ақ жаңа оқу жылынан күтулерін талқылау;
- заманауи интерактивті технологияларды, қосымша көрнекі құралдарды қолдану, мұражай, кітапхана ресурстарын пайдалану.

Бірыңғай сынып сағатын өткізу кезінде білім алушылардың жас ерекшеліктері мен олардың дайындық деңгейі ескерілуі тиіс.

Білім күні білім алушылар, олардың ата-аналары мен педагогтері арасында әлеуметтік желілерде 1-2 минуттық бейнеролик орналастыру бойынша **«Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және отаншылдық»** республикалық онлайн-акциясын өткізу ұсынылады.

Бейнероликті орналастыру күні: 2022 жылғы 1 қыркүйек.

Әлеуметтік желілерде орналастыру уақыты: 17.00-21.00.

Хэштег: Bilim_kuni

Бейнероликке ұсынылатын тақырыптар:

- барлығы үшін «Менің мектебім-ең керемет мектеп!», «Сәлем, жаңа оқу жылы», «Маған мектеп формасы ұнайды!»;
- Бірінші сынып оқушыларына арналған «Менің мектептегі алғашқы күнім»;
- 2-4 сынып оқушыларына арналған «Менің жарқын жазғы оқиғаларым»;
- 5-8 сынып оқушылары үшін – «Менің саяхатым»;
- 9-11 сынып оқушылары үшін – «Менің үлкен сыныптастарым», «Менің ойларым, армандарым, үміттерім»;
- Ата-аналар, 1 сынып оқушылары үшін – «Біздің мектептегі бірінші күніміз», «Бірінші сынып-өмірдің жаңа кезеңі»;
- Сынып жетекшілері үшін – «Жаңа оқу жылы құтты болсын, менің сүйікті сыныбым!».

* Білім күніне арналған салтанатты іс-шаралардың және бірыңғай сынып сағаттарының материалдары білім беру ұйымдары және білім басқармаларының сайттарында орналастырылады.

Тұлғалық ерекшеліктерді қалыптастыру оқу бағдарламаларының мазмұны, оқу-тәрбие және оқудан тыс қызметті ұйымдастыру тәсілдері, тәрбие ортасының мүмкіндіктері арқылы, сондай-ақ барлық мүдделі тараптардың: отбасының, білім беру ұйымының, қоғамның кеңінен қатысуы арқылы іске асырылады.

Назар аударыңыз!

✓ 2022/2023 оқу жылында тәрбие жұмысын ұйымдастыру кезінде Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығын, Роза Бағланованың 100 жылдығын, Қазыбек бидің 355 жылдығын, Мұхтар Әуезовтің 125 жылдығын, Дінмұхамед Қонаевтың 110 жылдығын, сондай-ақ Қазақстанның Мемлекеттік рәміздерінің 30 жылдығын мерекелеуге және дайындауға ерекше назар аудару қажет.

Қазіргі уақытта оқыту мен тәрбиелеудің бірлігі мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының негізінде жатқан және күтілетін нәтижелердің көп деңгейлі жүйесінде байқалатын **құндылыққа бағдарланған тәсіл** арқылы іске асырылады. Сонымен бірге құндылыққа бағдарланған тәсілді іске асыруда педагог тәрбие мақсатын білім беру процесіне енгізуді қарастырады; рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасының элементтерін білім берудің барлық деңгейлеріндегі барлық оқу пәндері бойынша сабақтардың мазмұнына міндетті тәрбиелік компонент ретінде кіріктіреді деп болжайды.

Қолайлы білім беру ортасы педагогтердің, білім алушылардың, ата-аналардың, мектеп әкімшілігі мен қызметкерлердің өзара қарым-қатынасының сапасымен айқындалады.

Мектеп қауымдастығында бір-біріне **құрметпен қарау** маңызды:

- ✓ педагогті «мұғалім» немесе аты-жөні бойынша атауы;
- ✓ педагогтің білім алушыны аты-жөнімен атауы;
- ✓ мұғалімдер бір-бірін аты-жөні бойынша атауы.

Қазақтың мақалында: «Сәлем-сөздің анасы», - делінген. «Қайырлы таң!», «Қайырлы күн!», «Қайырлы кеш!», «Сау болыңыз!», «Сау бол!» сөздерін қолдана отырып, білім алушылар мен педагогтер арасында достық қарым-қатынасты қалыптастыру маңызды.

Физикалық және психологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін әр мектепте зорлық-зомбылықтың, буллингтің/кибербуллингтің алдын-алу және әрекет ету бойынша мынадай шаралар ұсынылады:

✓ барлық білім алушыларға, олардың ата-аналарына және мектеп қызметкерлеріне, соның ішінде әкімшілікке, мұғалімдерге және қызметкерлерге бағытталған жалпы мектептік тәсіл. Жүйелі алдын-алу жеке тұлғалардың немесе топтардың мінез-құлқына ғана назар аудармайды, бүкіл мектептің мәдениетін өзгертуді талап етеді.

- ✓ білім алушылар арасында оң қарым-қатынасты дамыту;
- ✓ педагог тарапынан білім алушыға қолдау білдіретін қарым қатынас;
- ✓ білім алушылардың ата-аналары үшін үлгілі ата-ана болуды насихаттау.

Назар аударыңыз!

Буллинг/кибербуллингтің алдын алу бойынша әдістемелік ұсынымдар материалдары Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (<https://uba.edu.kz/qaz>).

Сонымен бірге, білім беру ұйымдарында медиация қызметін енгізу мәселесі өзекті болып отыр, өйткені медитация сындарлы диалог және оңтайлы нәтижеге қол жеткізу тәсілі және дауларды шешудің жалғыз баламалы тәсілі болып табылады. Білім алушылар қатысатын медиация білім беру ұйымындағы тұлғааралық қақтығыстарды басқарудың тиімді әдісі бола алады. Мектеп медиациясы қызметінің жемісті жолға қойылған жұмысы мектепті қауіпсіз кеңістікке айналдырып қана қоймай, өскелең ұрпақтың әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру бойынша маңызды тәрбиелік және профилактикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Назар аударыңыз!

Мектеп медиациясын ұйымдастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (<https://uba.edu.kz/qaz>).

Мектептің **жайлы кеңістігін** жобалау білім алушылардың оқу процесіне қатысуына, академиялық жетістіктеріне, сабаққа қатысуына, мінез-құлық үлгілеріне, сондай-ақ балалардың әлеуметтік-эмоционалды әл-ауқатына айтарлықтай әсер етеді, өйткені олар өмірінің көп бөлігін мектеп қабырғасында өткізеді. Сонымен қатар, мұғалімдердің кабинеттері үшін кеңістіктер, сабақтан тыс уақытта мұғалімдердің жұмысы үшін бұрыштар ұйымдастыру арқылы мұғалімдердің әл-ауқаты үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету қажет.

Жарақтандыру кезінде кабинеттер атрибутка сәйкес келмейтін артық ресімдеумен безендірілмеуі тиіс.

Жеке кабинетке есім беру кезінде білім беру ұйымдары белгілі бір ережелерді ұстанады, соған сәйкес:

✓ кабинетте заманауи жөндеу жұмыстарын жүргізіп, оны толық жабдықтаған мектеп түлегі / меценат / қоғам қайраткері немесе кабинет ашуға ниет білдірген кез келген адам кабинетке ат қоюға құқылы;

✓ кабинеттің салтанатты ашылуы өткізіледі және қабырғаға тақтайша бекітіледі.

Назар аударыңыз!

✓ **Үзілістер** мектеп өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл сабақтар арасындағы қысқа үзіліс, бұл білімалушылар мен мұғалімдерге басқа пәннің алдында демалып, күш алуға мүмкіндік береді. Үзілістер білімалушылардың әлеуметтік-эмоционалды әл-ауқатын қамтамасыз ету үшін **еркін ойын** әрекетіне ықпал етуі керек.

ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығымен бекітілген Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес жалпы білім беру ұйымдарының барлық түрінде білім алушылар үшін сабақтар арасындағы үзілістің ұзақтығы кемінде 5 минут, үлкен үзіліс (2-ші немесе 3-ші сабақтан кейін) 30 минутты құрайды. Бір үлкен үзілістің орнына екінші және төртінші сабақтан кейін әрқайсысы 15 минуттан екі үзіліс жасауға жол беріледі.

Үзілістерді таза ауаны барынша көп пайдаланып, қозғалыс ойындарымен өткізеді.

Ауысымдар арасында ылғалды жинау және желдету үшін ұзақтығы кемінде 40 минут үзіліс көзделеді.

Мектеп алды сыныптардағы сабақтардың барынша рұқсат етілген саны – ұзақтығы 25-30 минуттан төрт сабақтан аспайды. Сабақтар арасындағы үзілістер кемінде 10 минут болуы тиіс.

1-сыныпта оқушылар демалып, келесі сабаққа дайындалуы үшін мазмұнды демалыс пен физикалық минуттар үшін үзілістерді ұзарту ұсынылады.

Адамгершілік құндылықтар жүйесін қалыптастырудың бір жолы – кітап оқу. 2022-2023 оқу жылында кітап оқуға деген қызығушылықты арттыру және оны қолдау, кітап мәртебесін («*Кітап оқу – сән*») арттыру мақсатында білім алушылар арасында «**Оқуға құштар мектеп**» жобасы жалғасады. Жобаның негізгі бағыттары өзара қарым-қатынас пен әлеуметтік әріптестік арқылы білім алушылардың оқу құзыреттілігін, оқу мәдениеті мен оқу белсенділігін арттыруды, оқу сауаттылығы бойынша халықаралық зерттеулерге қатысуын жалғастыруды, оқырмандар қауымдастығын қалыптастыруды, іс-шараларға ата-аналарды қатыстыруды көздейді.

Мектеп сайтында үздік балалар әдебиеті мен мектеп әдебиетіне арналған түрлі сервистер, балалар мен жасөспірімдердің кітап оқу үрдісін кеңейту бойынша ресурстар (интернет-викториналар, сервистік ұсынымдар, кітапханалар туралы ақпарат және т.б.) ұсынылуы тиіс. Әрбір мектепте және отбасында 20 минуттық кітап оқу ұйымдастырылады. Мектеп холдарында үлкен үзілістерде кітап оқуды ұйымдастыру үшін «Буккроссинг» бұрыштарын құру ұсынылады.

Кітаптарды электронды форматта, соның ішінде мобильді құрылғылардың көмегімен оқу мүмкіндіктерін кеңейтетін, балаларға әдебиетті таңдауда дұрыс бағдар алуына көмектесетін, кітап оқуға құмар балалар санын арттыратын жаңа электронды ресурстарды пайдалануға болады.

Сабақтан тыс қызметті ұйымдастыру

Мектептің тәрбие жүйесінде білім алушылардың рухани-адамгершілік, азаматтық-патриоттық, көркемдік-эстетикалық, еңбек және дене тәрбиесінің іске асырылуын қамтамасыз ететін сабақтан тыс іс-әрекеттің әртүрлі нысандарын ұйымдастыру үшін қолайлы жағдайлар жасау маңызды. Сабақтан тыс қызмет шеңберінде мынадай жобалар іске асырылуы мүмкін:

- 1) «Отбасы-орта мектеп»,
- 2) «Оқуға құштар мектеп»,
- 3) «Еңбек – елдің мұраты»,
- 4) «Ерте жастан экологиялық мәдениет»,
- 5) «Қоғамға қызмет»,
- 6) «Психологиялық қызмет және мектептегі татуласу қызметтерін

ұйымдастыру»,

Осы жобаларды іске асыру білім алушылардың тәрбиелік, өмірлік кеңістігінің әлеуетін кеңейтуге, жеке тұлғаның өзекті қажеттіліктері мен қабілеттерін іске асыруға мүмкіндік береді. Жобаларды білім беру ұйымы білім алушылардың отбасыларымен, басқа да әлеуметтендіру нысандарымен – білім беру ұйымының әлеуметтік серіктестерімен тұрақты өзара іс-қимылда және тығыз ынтымақтастықта жүзеге асырылады.

Назар аударыңыз!

✓ Білім алушыларды тәрбиелеуге құндылықтық-бағытталған тәсілді іске асыру бағдарламасының материалдары *Ы. Алтынсарин* атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған. (<https://uba.edu.kz/qaz>)

Қазіргі уақытта «Ұшқыр ой алаңы» дебаттық қозғалысы, мектеп парламенті, «Жас Ұлан», «Жас Қыран», «Жас Сарбаз» балалар қоғамдастығы оқудан тыс қызметті ұйымдастырудың табысты нысандары болып табылады.

Назар аударыңыз!

✓ Оқушылардың мектептегі өзін-өзі басқаруы білім беру процесін демократияландыруға ықпал етеді және білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының ажырамас бөлігі болуы керек.

✓ Дебаттың мақсаты-зияткерлік рөлдік ойын, білім беру технологиясы, ол бар білімді қолдана білуді қалыптастырады, функционалдық сауаттылықты дамытады және болашақта өзін-өзі сәтті жүзеге асырудың кепілі болады.

✓ 2022 жылғы 1 қыркүйектен бастап білім беру ұйымдары пікірсайыс клубтары мен мектептің өзін-өзі басқару клубтарын ашуы, оның ішінде мектептің аудандық, қалалық, облыстық деңгейлерінде пікірсайыс қозғалысының мектеп лигасын іске қосуы қажет.

✓ Білім беру ұйымдарында «Мектеп парламент» білім алушылардың өзін-өзі басқару органдарын дамыту тұжырымдамасы <https://www.ziyatker.org/schoolparliament> сайтында орналастырылған.

Сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастырудың құрамдас бөлігі жалпы мектептік іс-шаралар болып табылады. Жалпы мектептік іс-шаралардың идеялық-құндылық мазмұны білім алушылардың қажеттіліктеріне, мектептің ерекшеліктеріне, сондай-ақ мемлекеттік саясат қағидаттарына бағдарланады.

Жалпы мектептік іс-шараларды өткізу кезінде мемлекеттік рәміздерге құрметпен қарауды насихаттау маңызды.

Жалпы мектептік іс-шараларға мыналар кіреді:

- ұлттық және мемлекеттік мерекелерге байланысты іс-шаралар;
- еліміздегі атаулы күндер мен маңызды оқиғаларға арналған іс-шаралар;
- оқу жылының басталуына, аяқталуына арналған салтанатты іс-шаралар;
- олимпиадалардағы, спорттық және шығармашылық конкурстар мен жарыстардағы жетістіктері үшін білім алушылар мен педагогтерді марапаттау рәсімдері;

- оқушылар мен педагогтардың бастамасы бойынша ұйымдастырылған флешмоб акциясы;

- мектептегі әлеуметтік және қайырымдылық жобаларға арналған іс-шаралар;

- отбасылармен және мектеп серіктестерімен бірлесіп өткізілетін іс-шаралар;

- білім алушылар мен педагогтердің қатысуымен көшпелі іс-шаралар.

Жалпы мектептік салтанатты іс-шараларды өткізуге қойылатын талаптар:

- іс-шараларды өткізу кезінде шарларды, көгершіндерді аспанға ұшырмау;

- барлық жалпы мектептік іс-шаралар түрлі компанияларды тартпай мектеп тарапынан тегін өткізіледі;

- патриоттық тәрбиеге, мемлекеттік рәміздерге деген құрметке ерекше көңіл бөлінеді.

Назар аударыңыз!

✓ *Ұлттық мерекелер, мемлекеттік мерекелер, кәсіби және өзге де мерекелер «Қазақстан Республикасының мерекелері туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 13 желтоқсандағы N 267 Заңымен реттеледі.*

Сабақтан тыс іс-шараларды ұйымдастырудың бір түрі-мектеп театрлары. Мектептегі театр үйірмелері білім алушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға және эстетикалық талғамға ықпал етеді. Әр түрлі спектакльдерді дайындауға және қоюға қатыса отырып, білім алушылар әдеби шығармаларды тереңірек зерттеуге, костюмдер жасауда шығармашылық танытуға, сондай-ақ эмпатия, ынтымақтастық, эмоционалды интеллект сияқты әлеуметтік-эмоционалды дағдыларды дамытуға мүмкіндік беріледі. Сондықтан білім беру ұйымдарына жетекшілік ету үшін мүдделі білім алушыларды, тілдік пәндердің педагогтерін, жергілікті театр әртістерін қатыстыра отырып, мектеп театр үйірмелерін құру мүмкіндігін қарастыру ұсынылады.

Сонымен қатар, қазіргі заманғы мектеп тәрбие процесінде сабақтан тыс қызметті ұйымдастырудың инновациялық әдістерін, формаларын, модельдерін іздеуді жүзеге асырады, олар:

- қайырымдылық әлеуметтік жобалар;

- елдің мәдени көрікті жерлеріне экскурсиялар;
- Ted форматындағы кездесулер;
- кәсіби бағдар беру мақсатында шақырылған қонақтармен кездесулер;
- стартап-жобаларды қорғау;
- мектеп подкастын жүргізу;
- мектеп газетін ұйымдастыру;
- мектеп серіктестерімен желілік байланыс.

Мысалы, білім алушыларды «Қоғамға қызмет» әлеуметтік волонтерлік жобасына, «Мектепке жол», «Biz birgemiz» акцияларын жүзеге асыруға кеңінен тартуға болады.

Назар аударыңыз!

✓ Орта білім беру ұйымдарында волонтерлік қозғалысты ұйымдастыру туралы толығырақ ақпарат «Білім беру саласындағы волонтерлік пен қайырымдылық және олардың қазіргі жағдайдағы білім беру жүйесін жаңғыртудағы рөлі» әдістемелік ұсынымдарында қамтылған (<https://uba.edu.kz/qaz>).

Мектептің отбасымен өзара әрекеттесуі. Мектеп пен ата-аналардың өзара байланысы кезінде балалардың мүддесі үшін ынтымақтастық қажет. Ата-аналарға арналған дәрістерді, ата-аналар кештерін, Ашық есік күндерін, тренингтерді онлайн және офлайн форматта өткізу, «Ата мектебі», «Әже мектебі», «Әке мектебі», «Ана мектебін», «Аға мектебі» және с.с. құру ұсынылады. Бұл мектептерді құрудың мақсаты – бала тәрбиесіндегі отбасының рөлін арттыру.

Тәрбие жұмысында орта білім беру ұйымдарында мектеп пен ата-аналардың өзара байланысын ұйымдастырудың жаңа форматы анықталды.

Мектеп пен ата-аналардың өзара байланысының жаңа форматын іске асыру шеңберінде ата-аналар қоғамдастығымен жұмыс бағытының мынадай деңгейлері айқындалды:

- жеке (*педконсилиум, әңгімелесу, консультация, бала туралы ата-аналарды толық хабардар ету*);

- **ТОПТЫҚ** (*ата-аналар комитетімен өзара әрекеттесу; топтық кеңестер; ата-аналармен практикалық сабақтар; тренингтер; әкелермен кездесулер*);

- **ҰЖЫМДЫҚ** (*ашық есік күндері; «дөңгелек үстелдер»; тәрбие тәжірибесімен алмасу бойынша конференциялар; ата-аналар лекторийі; ата-аналар апталығы*).

Отбасы мен мектеп арасындағы қарым-қатынасты ұйымдастырудағы басты міндеттердің бірі-ата-аналардың бала тәрбиесіндегі рөлі, мектеп пен сыныптың білім беру процесіне қатысу қажеттілігі туралы дұрыс түсінігін қалыптастыру.

Мектеп пен ата-аналардың өзара іс-қимыл форматын ұйымдастыру бойынша жұмыстың жаңа мазмұны мыналарды көздейді:

- ата-аналарды баланы оқыту мен тәрбиелеу процесіне толық тарту;

- ата-аналарды тәрбиелеу әдістерімен, балалардың физиологиялық және психологиялық даму кезеңдерімен таныстыру;
- ата-аналардың балалармен бірлескен жұмысы (үйірмелер, секциялар, клубтар, тренингтер, сапарлар);
- балаларды тәрбиелеу деңгейін бірлесіп бағалау;
- ата-аналардың мектептегі өзін-өзі басқаруға қатысуы.

Ата-аналар үшін балаларға мамандық таңдауда дұрыс бағытты көрсету, еңбекке деген құрметке баулу өте маңызды. Мұғалімдер ата-аналармен баланың мамандық таңдау мәселесі бойынша түсіндіру және тәрбие жұмыстарын жүргізуі керек. «Баланы жұмысқа ал», «Он күн ата-ана жұмысында» («НЗМ» ААҚ тәжірибесі) сияқты жобалар білім алушылардың кәсіби бағдарлануына ықпал етеді, әлеуметтік белсенділігі мен азаматтық жауапкершілігін арттырады.

Ата-аналардың, қоғамның, үкіметтік емес ұйымдардың қатысуымен **«Мектептегі бір күн»** жобасын іске асыру ата-аналардың қажеттіліктерін, сұраныстарын, отбасылық ерекшеліктері мен отбасылық тәрбиесі ескеріледі, ата-аналарды мектептің, сыныптың, өз баласының істеріне жұмылдыруға, білім беру процесінің барлық қатысушыларымен өзара іс-қимыл жасауға жәрдемдеседі

«Отбасы – мектеп» жобасы отбасының тәрбиелік әлеуетін, Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында білім алушылардың ата-аналарымен өнімді өзара іс-қимыл және отбасылық тәрбие бойынша педагогтердің әдістемелік тәжірибесін жетілдіруге бағытталған.

Отбасы мен мектептің өзара іс-қимылы педагогтер мен ата-аналардың жеке әңгімелесулері, электрондық журнал, телефон арқылы сөйлесу, хат алмасу, жеке консультациялар, ашық сабақтар, Ашық есік күндері, сыныптан тыс іс-шаралар (ата-аналармен бірлескен мерекелер, экскурсиялар, сапарлар, саяхаттар), балалар жұмыстарының көрмелерін ресімдеу (суреттер, аппликациялар) арқылы жүзеге асырылады.

Білім алушылардың мемлекеттік тілді меңгеру деңгейін арттыру үшін сыныптан тыс қосымша іс-шараларды негізінен мемлекеттік тілде өткізу ұсынылады.

Ата-аналармен жұмыс келесі бағыттарда жүргізіледі:

- Оқушылардың оқу жетістіктерін талдау.
- Ата-аналарды сыныптағы эмоционалды климаттың жағдайымен таныстыру. Мұнда әңгіме тақырыбы білім алушылардың қарым-қатынасы, сыртқы келбеті және басқа да мәселелер болуы мүмкін.
- Психологиялық-педагогикалық ағарту.
- Ұйымдастыру мәселелерін талқылау (экскурсиялар, сынып кештері және т.б.).

Педагогикалық консилиумдарды мектептер кесте бойынша сыныптар мен пәндер бөлінісінде жүргізеді, онда ата-аналарды балалардың оқу жетістіктері және оларды оқудан тыс қызметке тарту туралы хабардар етеді.

Назар аударыңыз!

✓ *Отбасылық құндылықтарды қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдарды uba.edu.kz/qaz сайтынан жүктеуге болады..*

Сонымен қатар, отбасыларды: жас отбасы клубтары, болашақ ата-аналарға арналған дәрісханалар, ата-аналар мен балаларға арналған клубтарды дамыту отбасылық оқу жобасына тартуға болады. Отбасылық оқырмандар клубының мақсаты – білім алушылар мен олардың ата-аналарының бірлесіп оқуға және шығармашылыққа деген қызығушылығын ояту. Клубтың міндеттері оқуға деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу; ақпараттық мәдениетті тәрбиелеу; кітапқа қызықтырудың стандарттан тыс түрлерін енгізу; оқу процесінде отбасының рөлін арттыру болып табылады.

Қолайлы білім беру ортасын құруда сынып жетекшісі ерекше рөл атқарады. Сынып жетекшісі үнемі сынып сағаттарын және оқушылармен жеке кездесулер өткізеді. Сынып сағаттары білім мазмұнының маңызды бөлігі болуы тиіс. Сынып сағаттарының жоспарларын жасау кезінде оқушылардың жеке қажеттіліктері мен мүдделеріне назар аудару керек. Тақырыптық сынып сағаттарын өткізу формалары:

- 1) нақты тақырыптағы әңгіме,
- 2) пікірталас, диспут, дебаттар,
- 3) рөлдік ойындар,
- 4) тақырыптық дәріс,
- 5) сынып жиналысы,
- 6) байланыс сағаты,
- 7) ойын-саяхат,
- 8) тренингтер,
- 9) конференциялар,
- 10) шеберлік сыныптар,
- 11) театрлық қойылымдар

Сынып сағаттары кезінде сынып жетекшісі білім алушылармен бірге сыныптың жалпы нормалары мен ережелерін әзірлеуге бастамашылық жасай алады. Қазіргі зерттеулерге сәйкес, бұл мінез-құлықтың жалпы нормаларын бірлесіп талқылау және үйлестіру, олардың жауапты сақталуына әкеледі.

Назар аударыңыз!

✓ *Сынып сағаттарын өткізудің инновациялық тәсілдері туралы материалдар Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған. Алтынсарин <https://uba.edu.kz/qaz>.*

Тәрбие саласындағы мұғалімнің үздіксіз дамуы мектептегі әдістемелік бірлестіктер аясында құндылықтарды қалыптастыру мәселелерін бірлесіп талқылауды, рефлексияны және зерттеуді қамтиды. Педагог үшін білім беру

мақсаттарына қол жеткізуде шығармашылық жобалық қызметті, командалық жұмысты, құрдастар арасында өзара оқытуды (peer learning) көтермелеу үшін «төңкерілген сынып», сторителлинг, театр педагогикасы сияқты оқытудың тиімді технологияларын үздіксіз жетілдіру және іздеу маңызды. Сонымен қатар, педагогтерге оқу-тәрбие процесінде білім алушылардың бойында өсуге, өзіне деген сенімділікке, мақсатқа жетуде табандылыққа және осыған сай өзін-өзі бағалауға психологиялық көзқарасты дамыта білу маңызды.

Мектептің тәрбие жүйесін басқару.

Мектептің тәрбие жүйесі білім беру процесіне қатысушылармен жасалады. Әрбір мектеп жергілікті қоғамдастықтағы рөлін ескере отырып, өзінің миссиясы мен даму стратегиясын айқындайды, сонымен қатар, тәрбие жұмысының жоспарын әзірлейді. Жоспар білім алушылардың мүдделері мен қажеттіліктерін, мектеп орналасқан аймақтың әлеуметтік-экономикалық және мәдени ерекшеліктерін көрсетуі тиіс жүйені құрайтын іс-шаралар төңірегінде құрылады.

Директордың тәрбие жұмысына жетекшілік ететін орынбасары педагогтармен, ата-аналармен, білім алушылармен, мектеп серіктестерімен тиімді ынтымақтастық құрады; білім алушылардың оқудан тыс қызметін және кәсіптік бағдарлануын ұйымдастыруды үйлестіреді. Сонымен қатар, ол сынып жетекшілерінің қызметін үйлестіреді, мониторинг жүргізеді, әдістемелік қолдау көрсетеді және сапалы кері байланысты қамтамасыз етеді, сондай-ақ сынып жетекшілеріне апта, ай және жылға арналған тәрбие жұмысының жоспарын әзірлеуге көмектеседі.

Назар аударыңыз!

✓ Орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын басқару туралы толық ақпарат келесі сілтемедегі әдістемелік ұсынымдарда берілген: <https://uba.edu.kz/qaz>

2.2. Білім беру ұйымдарында психологиялық қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қазіргі білім беру жүйесінде психологиялық қызмет қажетті құрамдас бөлікке айналады. Педагог-психологтармен білім алушыларды оңалту, түзету және басқа да медициналық-психологиялық-педагогикалық қолдау және көмек көрсету жұмыстары жүргізіледі.

Психологиялық қызметтің мақсаты – оқу-тәрбие процесіне қатысушылардың психологиялық салауаттылығы үшін жағдайларды қамтамасыз ету.

Мақсатқа жетудің негізгі құралы білім беру ұйымында әр баланың психикалық және жеке дамуын қамтамасыз ететін психологиялық жағдайларды құру және қолдау болып табылады.

Психологиялық білім беру қызметінің бағыттары: білім беру процесіне қатысушылардың жас, психологиялық және гендерлік ерекшеліктерін ескере отырып, тұлғаның зияткерлік және адамгершілік дамуын тиімді қамтамасыз ету,

білім берудің барлық деңгейлерінің кеңістігіне жеке, мәдени, әлеуметтік және кәсіби даму бағыттарын кіріктіру.

Педагог-психологтың негізгі қызметтері: психологиялық білім беру, психологиялық кеңес беру, психологиялық диагностика, психологиялық түзету, психологиялық оңалту және әлеуметтік-психологиялық бейімдеу.

«Орта білім беруде мектеп климатын бағалау үшін индикаторларды әзірлеу» әдістемелік ұсынымдары; «Оқушылардың репродуктивті денсаулығын және қауіпсіз мінез-құлқын қорғау» туралы әдістемелік ұсынымдар Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА сайтында орналастырылған uba.edu.kz

2.3. Білім беру ұйымдарында әлеуметтік қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасының «Бала құқықтары туралы», «Неке және отбасы туралы», «Білім туралы» Заңдарының негізінде баланың құқықтары мен мүдделерін қорғау мектепте мынадай бағыттар бойынша қалыптастырылады:

– балалардың құқықтары мен заңды мүдделері туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтау;

– ата-аналар, оқушылар, мектеп мұғалімдері үшін кеңестер, тренингтер, диагностикалық жұмыстар;

– сапалы білім беру және балаларды дұрыс тәрбиелеу үшін әлеуметтік жағдайлар жасау;

– әлеуметтік жетімдіктің алдын алу бойынша жұмыстар жүргізу;

– балалардың бос уақытын ұйымдастыру

– тиісті ведомстволармен (жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар департаменті, Балалардың құқықтарын қорғау, денсаулық сақтау, қорғаншылық және қамқоршылық комитеті, кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жөніндегі Комиссия) тығыз байланысты қолдау.

Әлеуметтік педагог баланың жан-жақты психологиялық дамуы үшін жағдай жасау, тәрбиеге теріс көзқарасты жою, салауатты өмір салтына оң көзқарас қалыптастыру, баланың жеке басының дамуының бұзылу себептерін анықтау, профилактикалық іс-шаралар өткізу, насихаттау жұмысы арқылы педагогтар мен балалардың жоғары психологиялық, құқықтық біліктілігін қамтамасыз ету арқылы отбасы мен балаларға әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсетеді.

2.4 Білім беру ұйымдарында білім алушылардың өзін-өзі басқару қызметін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қазір әр білім беру ұйымдарында балама шешімдері бар проблемалар бар. Оқушылардың өзін-өзі басқару пікірін ескере отырып, осы мәселелердің көпшілігін шешуге болады. Мектепте оқушылардың өзін – өзі басқару жүйесін құрудың ең оңай жолы-оқушылардың «белсенділігін» күтпей-ақ, мектеп әкімшілігі мектеп оқушыларының өкілдерімен кеңесусіз шеше алмайтын мәселелердің шеңберін анықтау.

Мектептегі өзін-өзі басқарудың инновациялық жүйесінде адам мен қоршаған әлем арасындағы қатынастардың көп деңгейлі жүйесі ретінде салауатты өмір салты бағдарламасы болуы керек, дамудың әмбебап заңдылықтары мен алгоритміне сәйкес кезең-кезеңмен қалыптасуына, адамның тікелей және кері себептік қатынастар кешенін құруға ықпал етуі керек.

Өзін – өзі басқарудың инновациялық жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі-шығармашылықтың жеке және ұжымдық формалары арқылы адамның жауапкершілік, тұрақтылық, ізгі ниет және қатысу секілді негізгі қасиеттерін тәрбиелеуге ықпал ету.

Мектептегі өзін-өзі басқару деңгейлері

Мектептегі өзін-өзі басқару құрылымы төрт деңгейлі:

1-деңгей. Сыныптардағы өзін-өзі басқару: сынып жиналысы, сынып активі, жұмыс секторлары.

2-деңгей. Мектептің өзін-өзі басқаруы: мектеп активі.

3-деңгей.

1. Жалпы мектептік оқушылардың өзін-өзі басқаруы: жоғары сынып оқушыларының Кеңесі.

2. Жалпы мектептік өзін-өзі басқару: мектеп кеңесі: оқушылар, ата-аналар, мұғалімдер.

4-деңгей. Жалпы мектептік конференция.

2.5 Қамқоршылық кеңестің жұмысын ұйымдастыру

Қамқоршылық кеңес және оның қызметін ұйымдастыру

Қамқоршылық кеңестің мақсаттары:

білім беру ұйымдарына жәрдемдесу, бекітілген жарғылық функцияларды орындау;

білім беру ұйымының білім алушылары мен педагогтары үшін қажетті жағдайлар жасау;

білім беру ұйымдарына қаржылық қолдау көрсету, материалдық-техникалық базаны нығайту;

білім беру ұйымын одан әрі дамытуға жәрдемдесу.

Қамқоршылық кеңестің қызметі «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының 44-бабының 9-тармағына сәйкес әзірленген «Қамқоршылық кеңестің жұмысын ұйымдастырудың және оны білім беру ұйымдарында сайлау тәртібінің үлгілік қағидаларымен» реттеледі.

Қамқоршылық кеңес білім беру ұйымының әкімшілігімен, ата-аналар комитетімен, жергілікті атқарушы органдармен, мүдделі мемлекеттік органдармен және өзге де жеке және/немесе заңды тұлғалармен өзара іс-қимыл жасайды.

3 БІЛІМ БЕРУДІҢ ИНКЛЮЗИВТІК СИПАТЫ

3.1 Инклюзивті білім беруді нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету

Қазақстанда, әлемнің көптеген елдеріндегідей, инклюзивті білім беру білім беру жүйесін дамытудың маңызды бағыты болып табылады, өйткені дамыған

халықаралық қоғамдастықта инклюзивті білім беру әрбір адамның білім алу құқығын іске асыру құралы ретінде танылған. Біздің еліміз де аталмыш ұстанымды қолдайды. Мұны әрбір баланың сапалы білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз етудің білім беру саласын дамытудағы басты міндет болып есептелетіндігі айғақтай түседі.

Еліміздің президенті Қ.К. Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына жолдауында: «Күнделікті мәселелерді шешумен қатар, балалардың бәріне бірдей мүмкіндік туғызу үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет. Балаларымыз қай жерде тұрса да, қандай тілде оқыса да сапалы білім алуы керек» деп атап өтті. Сонымен қатар мемлекет басшысы 2021 жылғы 1 қыркүйектегі «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Біздің білім беру жүйеміз қолжетімді әрі инклюзивті болуға тиіс» деп белгілеп өтті.

Инклюзивті білім берудің басты аспектілерінің бірі болып есептелетін инклюзивті саясаттың соңғы жылдары елімізде қарқынды түрде дамып келе жатқандығын байқауымызға болады. Бірқатар құжаттар ратификацияланды, заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізілуде, барлық мүдделі тараптардың қатысуымен әртүрлі деңгейлерде талқылаулар іске асуда.

Мектеп әкімшілігі мен педагогтерге еліміздің мектептерінде білім беру процесінің қолжетімділігі мен инклюзивтігі қағидаттарын іске асыру үшін басты мәнге ие нормативтік құқықтық құжаттарға шолуды ұсынамыз.

3.2 Инклюзивті білім беру ортасын құру бойынша ұсынымдар

Барлық білім беру ұйымдарында инклюзивті практиканы инклюзивті саясат пен инклюзивті мәдениет негізінде дамыту қажет. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды инклюзивті педагогиканың негізгі принциптерін терең түсінбей жалпы білім беру процесіне қосу мүмкін емес.

Инклюзивті білім берудің сегіз принципін еске түсірсек:

1. Адамның құндылығы оның қабілеті мен жетістіктерімен өлшенбейді.
2. Әрбір адам сезінуге, ойлауға қабілетті.
3. Әрбір адам қарым-қатынасқа түсуге құқылы.
4. Барлық адамдар бір-біріне мұқтаж.
5. Шынайы қарым-қатынас негізінде ғана сапалы білім алуға болады.
6. Барлық адамдар құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.
7. Кез келген адамның жетістіктері қолынан келетін істерімен өлшенуі тиіс.
8. Әртүрлілік адамды тек дамыта түседі.

*Берілген принциптер 1959 жылдың 20 қарашасында БҰҰ-ның Бас Ассамблеясында жарияланған Бала құқықтарының декларациясы принциптеріне негізделген.

Инклюзивті білім беруге сәйкес барлық балалар ақыл-ой немесе физикалық дамуына; мәдени, әлеуметтік, этникалық, нәсілдік, діни ерекшеліктеріне қарамастан құрдастарымен тең дәрежеде жалпы білім беретін мектепте білім алуға құқылы.

Инклюзивті білім беру принциптеріне сәйкес білім беру ұйымдары барлық білім алушылардың білім алуға әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруы тиіс.

Педагогтер балалардың ақыл-ой қабілеттері түрліше болатындығын, берілген білімді түрліше қабылдайтындығын ескеруі керек. Мысалы, бір білім алушы жаңа материалды жылдам игерсе, келесі білім алушы үшін көбірек уақыт қажет болуы мүмкін. Сәйкесінше берілген білімді бекіту үшін бірнеше рет қайталау немесе жаңа ақпаратты айтып не көрсетіп түсіндіру қажет болуы мүмкін.

Білім алушылардың бағдарламалық материалдарды меңгеру деңгейі оқытудың деңгейі бойынша сараланған тәсілдерін пайдалануға байланысты. Білім беру процесінде саралау тәсілдерін пайдаланғанда әрбір білім алушының жеке мүмкіндіктері мен қабілеттері ескеріліп, оқыту деңгейі бойынша шағын топтар жүйесі негізінде іске асады. Яғни педагогтер білім алушыларға жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып оқу бағдарламаларын бейімдеу негізінде сараланған тапсырмалар, вариативті әдістер қолдану арқылы көмек көрсетеді.

Оқытуды саралау оқу процесін білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеріп ұйымдастыруға, барлық білім алушылардың білім мазмұнын меңгеруіне мүмкіндік береді. Білім мазмұны түрліше берілгенімен, барлығына бірдей ортақ инвариантты бөлік сақталуы тиіс. Саралау жағдайында оқыту процесі білім алушылардың танымдық қажеттіліктерін, олардың жеке ерекшеліктерін ескереді.

Осылайша сараланған оқу процесінің мақсаты – әрбір білім алушының қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып сапалы білім алуына, қабілеттері мен мүмкіндіктерін максималды түрде дамытуға жағдай жасау.

Оқыту процесіндегі жеке сараланған тәсілді пайдаланудың негізгі міндеті – білім алушының біліміндегі олқылықтардың алдын алу. Мұндайда басты назар білім алушылардың ұжымдық жұмысын ұйымдастыруға аударылады. Педагог жеке білім алушыларда пайда болуы мүмкін қиындықтарды болжай білуі тиіс. Мұндай жағдайларда педагог білім алушыға оқулықтағы материалмен алдын ала танысу, мәтінмен жұмыс істеуде қиналатын оқушылар үшін көрнекіліктер, иллюстрация, сызбалар қолдану, ұқсас жаттығуды қайта орындауға ұсыну арқылы бекіту жұмысына көп көңіл бөледі немесе білім алушыны ойландыратын сұрақтарды қоя алады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытудағы жеке тәсіл әрбір пәннің ерекшеліктерін ескеруді қажет етеді. Педагог сыныпта кез келген білім алушы сұрақ қоя алатындай ахуалды қалыптастыруы керек. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыстың әдістерін меңгеру білім алушылардың психикалық ерекшеліктерін зерделеуге байланысты. Әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін білу онымен жұмыс істеудің оңтайлы жолын табуға көмектеседі. Мұндайда білім алушының келесі ерекшеліктерін ескеру маңызды:

- баланың физикалық және психикалық дамуына әсер ететін ерекшеліктер;
- сөйлеу, зият, эмоциялық-ерік аясы;

- балалардың жас және жеке ерекшеліктері;
- балалардың қызығушылықтарын, қабілеттерін, мүмкіндіктерін анықтап, дамытуға жағдай жасау;
- психикалық процестері (қабылдау, назар аудару, есте сақтау, ойлау);
- темперамент типі.

Жеке тәсіл аталған ерекшеліктерді ескеріп қана қоймай, әрбір білім алушымен жеке жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді. Кейбір білім алушылар үшін жеке жұмыс істеу – дамудың негізгі шарттарының бірі екендігін естен шығармау керек.

Осылайша, инклюзивті білім беру жағдайында қазіргі педагог қызметінің негізгі ерекшелігі – кәсіби қызметінің көп бағыттылығы және әртүрлілігі. Сабақта мұғалім шешетін міндеттердің ішінде ең бастысы – білімді меңгеруіне қолайлы жағдай жасау негізінде білім алушыны кез келген оқу әрекетіне қосу.

«Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығында *ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың келесі топтары анықталған:*

1) мінез-құлық және эмоционалдық проблемалары, қолайсыз психологиялық факторлары (отбасындағы тәрбиенің бұзылуы, бала-ата-ана және отбасыншілік қарым-қатынастар) бар балалар;

2) әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, лингвистикалық мәдени сипаттағы кедергілері (әлеуметтік қауіпті отбасы балаларының педагогикалық немқұрайлылығы; жергілікті қоғамға бейімделуде қиындықтарға тап болған балалар (босқындар, мигранттар, кандастар және т.б. отбасылар);

3) даму мүмкіндіктері шектеулі (есту, көру, интеллект, сөйлеу, тірек-қимыл аппараты, психикалық дамуы тежелген және эмоционалдық-еріктік бұзылыстар) бар балалар.

Төменде ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, балаларды оқыту стратегиясын құруда мұғалімдерге арналған ресурстар мен сілтемелер берілген.

Ерекше білім беру қажеттіліктері	Мұғалім стратегиясы
Мінез-құлық және эмоционалдық проблемалары, қолайсыз психологиялық факторлары (отбасындағы тәрбиенің бұзылуы, бала-ата-ана және отбасы ішілік қарым-қатынастар) бар балалар	
<p><i>Мінез-құлықтың айқын виқтимділігі бар балалар. Бұл топтағы балаларды бірнеше топқа бөлуге болады:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – соматикалық аурулармен ауыратын немесе әлсіз, жиі әрі ұзақ ауыратын балалар; - гипоактивті немесе қимылы баяу балалар; - депрессивті балалар; <p><i>Эмоциялық-ерік бұзылыстары бар балалар (негізінен жасөспірім балалар).</i></p>	<p>Бұл категорияға жататын балалармен жұмыстың әрбір нақты тәжірибесі жеке сипатқа ие. Мұғалімнің барлық стратегиялары білім беру процесін бейімдеуге көмектесетін отбасымен, психологпен және өзге мамандармен серіктестікте анықталуы тиіс.</p>

<p>– гиперактивті балалар, сонымен қатар назар жетіспеушілігі синдромы бар балалар; - агрессивті балалар; - девиантты мінез-құлыққа ие балалар;</p>	
<p><i>Ата-аналардың қамқорлығынсыз қалған балалар</i> Мектепте білім беру процесінде жетім балалардың қиындықтарының болуы және сәйкесінше одан кейін қоғамда сәтсіз әлеуметтенуінің себептері келесідей болуы мүмкін: - депривация; - дисфункциялы отбасыдағы, асоциалдағы ортадағы өмірлік тәжірибе; - жетім балаларға арналған мекемелердегі әлеуметтендіру нәтижелерінің төмендігі.</p>	<p>Ата-аналардың қамқорлығынсыз қалған балалардың қиындықтарын келесі жолдар негізінде еңсеруге болады: - асырап алған отбасыда бейімделіп бастағанда оқу үлгеріміне қойылатын талаптарды жеңілдету; - оқытудың стандартты емес формаларын пайдалану: әртүрлі жастағы топтарда оқыту, жасы үлкен балалардың жасы кіші балаларды оқытуы; - баланың қызығушылықтарын ескеру, мұндайда бір қызметтегі табысты тәжірибе қызметтің өзге формаларына ауыстырыла алады.</p>
<p>Әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, лингвистикалық мәдени сипаттағы кедергілері (әлеуметтік қауіпті отбасы балаларының педагогикалық немқұрайлылығы, жергілікті қоғамға бейімделуде қиындықтарға тап болған балалар (босқындар, мигранттар, кандастар және т.б. отбасылар) бар балалар</p>	
<p>Қандас баланың білім беру қажеттіліктері сипаттамалардың бес ерекше түрімен байланысты: тіл, бастапқы білімдер, эмоциялық жағдай, әлеуметтік дағдылар, мәдени нормалар және қағидаттар. Бұл білім беру қажеттіліктері бірінші кезекте тіл мәселелерімен байланысты. Бұл өз алдына мемлекеттік тілді оқытуды ерекше ұйымдастыруды жобалайды. Өмірлік қиын жағдайға тап болған бала (көшіп қонушы, босқын) әлеуметтенуді қажет етеді.</p>	<p>Кез келген сабақта тілдік мәселелерді ескеру керек және білім алушыға білімді меңгеруге көмектесетін әдіс-тәсілдерді қолдану керек. Әдетте балаларға тапсырманы орындау түрі (ауызша немесе жазбаша жауап) және орындау уақыты бойынша таңдау құқығы берілуі тиіс. Баланың жұмысты берілген уақыттан асырып орындауға, графикалық сызбаларды, қысқа нұсқаулықтарды, алгоритмдерді пайдалануға мүмкіндігі болуы тиіс.</p>
<p>Даму мүмкіндіктері шектеулі (есту, көру, интеллект, сөйлеу, тірек-қимыл аппараты, психикалық дамуы тежелген және эмоционалдық-еріктік бұзылыстар) бар балалар</p>	
<p><i>Естімейтін балалар</i> Естімейтін балалар құлағының түбінде қатты сөйлеген дыбысты естуі мүмкін, бірақ арнайы үйретпесе, адамның сөйлеген сөзіне қарап, сөздер мен тіркестерді түсінбейді. Есту аппаратын немесе кохлеарлық импланттарды пайдаланғанымен, балалар айналасындағылардың сөзін қабылдауда және түсінуде қиналады. Мұндай балалардың ауызша сөйлеу қабілеті өздігінен дамымайды. Сол себепті олар ұзақ мерзімді жүйелі түзетеді дамытушы жұмысты қажет етеді.</p>	<p>Есту қабілеті зақымдалған баланы білім беру ұйымындағы оқыту процесіне табысты қосу үшін оның есту қабілетінің қаншалықты зақымдалғанын анықтау, дәрі-дәрмекпен қолдау, баланың аудиограммасына сәйкес есту аппараты моделін нақты талғау маңызды. Ойын ауызша және жазбаша білдірумен қатар баланың танымдық даму процесі қатар жүреді. Баланың педагогтің сөйлеп тұрғанын көріп тұруы маңызды. Сыныпта көп қозғалмаған да жөн. Бұл балаға мұғалімнің айтқанына қарап сөзін түсінуге көмектеседі. Жұппен жұмысты дамыту қажет (жанындағы көршісінің кітаптың парағын аударып, тапсырманы, нұсқаулықты түсіндіріп көмектесуі және т.б.).</p>

<p>Есту қабілеті зақымдалған балалар сөзді есту-көру, есту, көру тәсілдері арқылы түсінеді.</p>	
<p><i>Нашар еститін балалар</i> Бұл балалардың ерекшелігі қатты дыбыстарды естігенде өздерін қолайсыз сезінеді. Және баланың есту қабілеті нашар болған сайын қатты дыбыстарға қатысты қолайсыздық өрши түседі. Нашар еститін балалардың вибрациялық сезімталдығы өте жақсы дамыған, сол себепті ырғақты суретті оңай ажырата алады, музыкалық аспаптарда ойнай біледі және билей алады.</p>	<p>Педагог мұндай баламен қарым-қатынасқа түскен кезде ойын ауызша жеткізуі керек, ым-ишаратты пайдалануы керек. Сұрақты нақты әрі қысқа құрауы керек. Бұл балаларға сұрақтың мазмұнын түсінуге, оған қатысты ойлануға мүмкіндік береді. Сондай-ақ жауап беруге асықтырмау керек. оларға ойлануға уақыт беру керек. Оқыту процесінде көрнекі материалды көбірек пайдаланған жөн. Айтылым мен сөйлесімге берілетін тапсырмалар көлемі мен мазмұны білім алушының психикалық-сөйлеу қабілеттерінің дамуына байланысты өзгеруі мүмкін.</p>
<p><i>Көзі көрмейтін балалар</i> Көзі көрмейтін баланың қоршаған ортаны қабылдауы да шектеледі. Бұл, әрине, баланың даму қарқынына да өз әсерін тигізеді: көрнекі-бейнелі ойлау білу, кеңістіктік ойлау, кеңістікте бағдарлану, ірі және ұсақ моториканың дамуы нашарлай түседі. Бұл оқуда, жазуда, сөйлеуде қиындықтардың пайда болуына себеп болады. Көру қабілетінің зақымдалуы қосалқы функциялардың ауытқуына алып келеді (көру өрісінің, көз жітілігінің тарылуы және т.б.). Бұл психикалық процестердің (сезу, қабылдау, елестеу және т.б.) дамуына кері әсерін тигізеді.</p>	<p>Мектепте көзі көрмейтін балаларға білім беру зақымдалған және жеткілікті түрде дамымаған функцияларды қалпына келтіруге және түзетуге бағытталған тапсырмаларды пайдалану есебінде іске асуы тиіс. Білім алушыны пәндік-кеңістіктік және оқу ортасында бағдарлаудың әдіс-тәсілдерін меңгеруге үйрету қажет: - жұмыс орнында отыру, оқулықпен, дәптермен, құралмен жұмыс істеу (қажетті парақты, жолды, әріпті таба білу); - оқу құралдарын партада дұрыс орналастыра білу; қарым-қатынасқа түсу үшін ауызша формаларды пайдалану; - білім алушыларға мектеп құралдарын іздеуде педагогтен, сыныптастарынан көмек сұрай білуін үйрету.</p>
<p><i>Көзі нашар көретін балалар</i> Бұл балаларға көру қабілеті нашар балалар жатады. Олардың көбін амблиопия және қылилығы бар балалар құрайды. Көру қабілеті зақымдалған балалардың қарқыны баяу келеді, көру қабілеті тез шаршайды, сол себепті көзге көп жүк түсірмей, демалдырып тұру қажет болады. Бұл топтың білім алушыларына жалпы және көру жұмыс қабілетінің төмендігі, пәндік-практикалық іс-әрекеттерді қалыптастырудың баяулығы, өлшеу дағдыларын меңгеруде қиындықтардың туындауы тән.</p>	<p>Баланың көру қабілеті жөнінде офтальмолог дәрігердің қорытындысымен танысқан маңызды. Егер білім алушы үнемі көзілдірік тағып жүруі керек болса, оның бұл талаптарды орындауын қатаң қадағалау қажет. Баламен қарым-қатынасқа түскен кезде жарыққа қарсы тұру керек. Тапсырмаларды орындауға көбірек уақыт беру керек. Көрнекі және үлестірмелі материалдың үлкен болғаны жөн және түсі, контуры және мүсіні бойынша танылуы маңызды. Сабақ барысында әр баланы атымен атаған маңызды, себебі көру қабілеті зақымдалған бала қай білім алушының жауап беріп жатқандығын түсінуі тиіс.</p>
<p><i>Тірек-қимыл аппараты зақымдалған балалар</i> өте көп және олардың зақымдары</p>	<p>Ұсынылады: - кедергісіз кеңістікті қамтамасыз ету;</p>

<p>эртүрлі келеді. Олардың бәріне тән ортақ сипат – қозғалыс функцияларының қалыптасуының тежелуі, дамымай қалуы, зақымдалуы немесе мүлдем тоқтауы. Балаларда тірек-қимыл аппаратының зақымдалуы туа біткен немесе жүре пайда болған ауруларға не зақымдарға байланысты туындауы мүмкін. Қимыл-қозғалысының зақымдалуы неврологиялық сипатқа ие балаларға психологиялық-педагогикалық және логопедиялық қолдау, сонымен қатар әлеуметтік көмек қажет. Қимыл-қозғалысының зақымдалуы ортопедиялық сипатқа ие балалар психологиялық қолдауды және жеке қозғалыс режимін сақтауды қажет етеді.</p>	<p>- демалу және сабақ өткізу үшін қажетті орындарды ұйымдастыру қажет; - қозғалыс патологиясына байланысты санитариялық-тұрмыстық, әлеуметтік-тұрмыстық шарттарды сақтау қажет. Мектепте арнайы жабдықталған медициналық кабинеттің және емдік дене шынықтырумен айналысуға арналған жабдықталған залдың болғаны жөн. Баланың сөзі мүлдем түсініксіз болса, бейвербал коммуникация технологиялары пайдаланылады (карточкалар, пәндер). Баланың практикалық іс-әрекеттері меңгеруіне қарай барлық іс-әрекетті толыққанды қолдаудан жеке әрекет етуге ойысу керек. Сондай-ақ көмектің түрін бейвербал амалдан (әрекет, зат, ым-ишара) сөйлеуге (кемшіліктер бар тұстарға нұсқау, іс-әрекеттерді бағалау, ынталандыру) ауыстыру қажет. Баламен сөйлесу кезінде онымен бір деңгейде, жанында отырып сөйлесу қажет.</p>
<p><i>Сөйлеу қабілеті ауыр зақымдалған балалар</i> Сөйлеу қабілеті ауыр зақымдалған балаларға сөзді қабылдау және түсіну үшін, сөйлемдегі сөздерді анық әрі ретімен айту үшін, айтылған ойды есте сақтау үшін ұзағырақ уақыт қажет. Сөйлеу қабілеті зақымдалған балаларға сөзді қабылдап түсіну үшін, мәтіндегі сюжеттік желілердің кезектілігін есте сақтау үшін көмек керек. Жұмыс өнімділігінің төмендеуі және тез шаршау оқытудың баяу қарқынын қажет етеді. Сөйлеу қабілеті ауыр зақымдалған балалар тапсырмаларды орындауға бірден кіріспейді. Оларға импульсивті және ретсіз қозғалыстарды орындаған жеңілдірек.</p>	<p>Әрбір нақты білім алушының сөйлеу қабілетінің дамымау себептерін түсіну үшін логопедпен кеңесу ұсынылады. Балаларға тапсырмаларды бере отыра бір баланың әлеуетті мүмкіндіктері әртүрлі тапсырмалар типін орындау кезінде ерекшеленетінін түсіну қажет. Сұрақтарды қысқа да нұсқа қоя білу керек. Себебі балалар сұрақтың мазмұнын түсіну үшін тереңірек үңілуі тиіс. Ойлануға уақыт беріп, жауаппен асықтырмау қажет. Білім беру міндеттеріне сәйкес әртүрлі көрнекі материалдарды пайдалана білу керек. Баламен көбірек сөйлесу қажет, барлық іс-әрекетті ауызша айтып отыру қажет. Бір сөзді бірнеше рет қайталаудан қашпау керек. Сөздерді нақты, сабырмен, жылы әуезбен айту керек.</p>
<p><i>Психикалық дамуы тежелген балалар</i> Бұл білімнің жалпы қорының жеткіліксіздігімен, ойлау қабілетінің жетілмегендігімен, ойын қызығушылықтарының басым болуымен, интеллектуалды қызметтен тез шаршаумен ерекшеленеді. Балаларға білім беру ұйымында қабылданған мінез-құлық нормаларын сақтау қиын. Психикалық дамуы тежелген балалар ерекше назарды талап етеді, себебі олар</p>	<p>Балалардың жас ерекшеліктерін, жақын және алыс даму аймағын ескерген жөн. Сұрақтарды қысқа да нұсқа қоя білу керек. Себебі балалар сұрақтың мазмұнын түсіну үшін тереңірек үңілуі тиіс. Ойлануға уақыт беріп, жауаппен асықтырмау қажет. Баланың оқудағы нәтижелерін өзге балалардың нәтижелерімен салыстырмау қажет. Қандай да бір баланың жеке дамуын үнемі ынталандыру қажет. Және мұндайда соңғы нәтиже емес, баланың танымдық процесін, қызметін, даму динамикасын бағалаған маңызды.</p>

<p>өз қызметін ұйымдастыруда қиындықтарға тап болады. Қиындықтар жүйке жүйесіне әсерін тигізеді: балалар тез шаршайды, жұмысқа өнімділіктері төмендейді, кейде бастаған істі аяғына дейін бітірмейді.</p>	
<p><i>Зердесі зақымдалған балалар</i> Зердесі жеңіл формада зақымдалғанда физикалық жағдайда қандай да бір өзгерістер байқалмауы мүмкін. Зақымның анық көрінуі, әсіресе, хромосомаларға байланысты туа біткен ауруларда (мысалы, Даун ауруы, зат алмасудың бұзылуына байланысты олигофренияның тұқым қуалайтын формалары) байқалады. Зердесі зақымдалған балаларды оқыту мен тәрбиелеудің негізгі мақсаты – әлеуметтік бейімделуі және кәсіби еңбекке дайын болуы.</p>	<p>Зердесі зақымдалған білім алушыны қарапайым сыныпқа қосу үшін мектептің педагогикалық кеңесі мұндай білім алушы үшін жеке оқу жоспары мен жеке оқу бағдарламасын әзірлейді, олар зердесі зақымдалған (жеңіл немесе ауыр) білім алушылар үшін Үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламалары негізінде құрылады. Оқу тапсырмаларының көлемі мен күрделілігін білім алушының жұмысқа қабілеттігі мен зияты мүмкіндіктерін ескере келе мөлшерлеу керек; оқу материалын түсіну үшін қажет жағдай жасайтын пәндік-практикалық қызметті пайдалану қажет. Зердесі орташа зақымдалған білім алушы үшін қызметінің негізгі түрлері келесідей болуы керек: жанды және жансыз табиғатты және әлеуметтік өмір құбылыстарын бақылау; пәндік-практикалық қызмет; ойын іс-әрекеттері және ойын қызметі; білім алушылардың шығармашылық-еңбек қызметі, әлеуметтік-тұрмыстық қызмет; білім алушылармен және жақын аймақтағы ересек адамдармен қарым-қатынас.</p>
<p><i>Эмоциялық-ерік бұзылыстары бар балалар</i> Баланың ақыл-ойы зақымдалған болуы мүмкін немесе жоғары интеллектуалды не дарынды болуы мүмкін, десе де қарапайым тұрмыстық және әлеуметтік дағдылары болмауы мүмкін. Бір бала бір жағдайда ебедейсіздік танытса, екінші жағдайда керісінше ептілігімен көрінуі мүмкін. <i>Эмоциялық-ерік бұзылыстары бар балалардың танымдық белсенділігінде ерекшеліктер болуы мүмкін:</i> - қоршаған әлемді меңгеруде қызығушылықтың және белсенділіктің болмауы; - заттар мен материалдарды оларды пайдалану мүмкіндіктеріне қарай сараламайды, олардың неге арналғанын ескермей пайдаланады; - ақпаратты ұзақ өңдейді;</p>	<p>Білім алушымен жұмыс істейтін барлық педагогтер мен мамандар білім беру процесінде ортақ тәсілді ұстануы тиіс. Мұндайда қойылған орындалуы тиіс міндеттерден шегінбеуге тырысу қажет. Педагог-ассистентті аутизмі бар баланы жиі қолдауы, әсіресе баланың бейімделуі кезінде қолдауы білім беру ортасына сәтті қосудың қажетті шарты болып табылады. Баланың танымдық қызметтерге қажеттілігіне назар аудару қажет, мәжбүрлеп оқытуға болмайды. Жағымды ахуалда білім беру керек. Барлық балаларға өз іс-әрекеттерінің тізімін ауызша дыбыстау қажет. Аутизмі бар бала үшін алгоритмді білу маңызды. Аутизмі бар баланың ерекше сипаттамаларын еңсерудің келесі жолдары ұсынылады: - ақпаратты сызбалар, көрнекі суреттер арқылы беру; зорығуына жол бермеу; оқу кеңістігін тәртіппен ұйымдастыру; бала қолданатын заттардың сыртына атын жазып қою; баланы</p>

<p>-назарды бірлесіп бір жерге аудармайды.</p> <p><i>Әлеуметтік өзара байланыс аясындағы ерекшеліктері:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - жақын адамдарымен байланыстың бұзылуы; - ересек адамның айтқанына мүлдем күлмей жауап беру; - балалармен байланысқа түспеу: басқа балаларды елемеу, байқамау, достастуға не қарым-қатынасқа түсуге тырыспау; - қоғамда өзін-өзі ұстау нормалары мен ережелерін түсінбеу. <p><i>Мінез-құлық ерекшеліктері:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - стереотипті (қайталатын) қозғалыстарды жасай береді: саусақпен түрте береді, қолын сілкілей береді, тербеле береді және т.б.; - кейбір дыбыстық тітіркендіргіштерге шектен тыс сезімтал келеді, ал кейбірін мүлдем елемейді; - қандай да бір заттарға шектен тыс назар аударды; - көп нәрседен қорқуы мүмкін: қандай да бір тұрмыстық шуылдардан, газеттің сыбдырынан, масаның ызыңынан қорқуы мүмкін. Денеге жанасқанға аса сезімтал болуы мүмкін, бірақ шынайы қауіптен қорықпауы мүмкін және т.б. 	<p>атымен атау; өз-өзіне қызмет көрсету және тұрмыстық бағдарлау дағдыларын үйрету.</p> <p>Бала жаңа жерлерден қорықпайтын жағдайда білім беру ұйымының кеңістігімен біртіндеп таныстыру маңызды, сыныптың қай жерде екендігін, сабақтардың қай жерде өтетіндігін, балалардың тамақты қай жерде ішетіндігін және т.б. көрсеткен маңызды;</p> <p>Баланың сыныптағы жеке орындарын белгілеуде (кішкене шкаф, парта) көрнекі маркерлерді пайдалануға болады: белгілі бір суретті салуға болады немесе бала оқи алатын болса – оның есімін жазуға болады.</p> <p>Педагогтер сыныптың білім алушылары мен олардың ата-аналарына аутизмі бар баланың өзін құрдастарымен салыстырғанда неге ерекше ұстайтындығын түсіндіруі тиіс. Қоршаған адамдардың әртүрлілігіне құрметпен қарауды дағдыландыру қажет.</p>
--	--

**Инклюзивті білім беру ортасында педагог стратегиялары жөнінде толыққанды ақпаратпен <http://engime.org/ob-osobennostyah-organizacii-obrazovatenologo-processa-v-obshe-v4.html?page=189> сайтынан және Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>.
Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы" РММ <https://special-edu.kz/>*

Оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әмбебап дизайн қағидаттарын сақтау маңызды. Себебі бұл педагогке қабілеттеріне, жасына, жынысына, мәдени немесе тілдік ерекшеліктеріне қарамастан барлық білім алушылар үшін оқу процесін ұйымдастыруға көмектеседі. Әмбебап дизайн әртүрлі қажеттіліктері бар балаларды оқыту және қамту үшін қажетті стратегиялар, материалдар, бағалар және құралдарды әзірлеу жоспарын қамтиды.

Осылайша, мектептің білім беру ортасы барлық білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруы тиіс, бұл ретте инклюзивті білім беруді іске асырудағы қажетті элемент білім беру сапасы болып табылады және білім алу құқығы әрбір баланың ерте жастан ересек өмірге дейінгі білім беру процесінде табысқа жетуін қамтамасыз ету ретінде қарастырылады.

*Оқытуды саралау және дараландыру мәселелері бойынша толыққанды ұсынымдармен Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>. және "Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың ұлттық ғылыми-практикалық орталығы " РММ сайтында <https://special-edu.kz/>

Бағалау жүйесі инклюзия жағдайында білім беру процесінің сапасын анықтауға, оқытудың стратегиясы мен тактикасы бойынша түбегейлі шешімдер қабылдауға, білім берудің мазмұнын да, күтілетін нәтижелерді бағалау нысандарын да жетілдіруге мүмкіндік беретін оқу жетістіктерін өлшеу мен проблемаларын диагностикалаудың негізгі құралы болып табылады. Білім беру жетістіктерін бағалау кезінде оқу барысында алынған нәтижелер мен жоспарланған мақсаттардың арақатынасы маңызды екенін ескеру қажет.

Инклюзивті ортадағы оқу жетістіктерін бағалау кезінде білім алушылардың психикасына барынша ұқыпты қарау керек, баланың көңіліне тиюі мүмкін жағдайлардан аулақ болу керек, ерекше білім беруді қажет ететін балалар дамуының психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеру қажет.

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес *ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін есепке ала отырып, оның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді.*

*Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды бағалау бойынша толыққанды ақпаратпен https://adilet.zan.kz/rus/docs/V080005191_ сілтемесі бойынша, сондай-ақ Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>.

3.3 Орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру

Инклюзивті практиканы дамыту процесінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау білім беру процесінің міндетті компоненті болып табылады. Оның өзектілігі пандемия уақытында қашықтан білім беру кезінде өрши түсті.

Еліміздің мектептерінің маңызды міндеті – ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере келе білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру. «Қолдау» деп білім беру процесінің барлық қатысушыларының (әкімшілік, мұғалімдер, мамандар, ата-аналар және білім алушылар) өзара байланыста және сабақтастықта жұмыс істеуін түсінуіміз керек. Баланы қолдау оның білім беру ұйымына қабылданған

сәтінен бастап оқу аяқтағанға дейін жалғасуы керек, ал кейбір жағдайларда қолдау одан кейін де қажет болуы мүмкін.

Инклюзивті білім беру дамуында қиындықтары бар балалардың ғана емес, барлық балалардың ерекше қажеттіліктерін ескереді. Осылайша психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі әртүрлі пән мұғалімдері, сынып жетекші және мамандардан (арнайы педагог, логопед, педагог-психолог, әлеуметтік педагог) тұрады. Сонымен қатар психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі құрамына педагог-ассистент кіруі мүмкін. Сәйкесінше оқытуда жеке тәсілді қамтамасыз ету, нақты баланың ерекшеліктерін ескеру ұжымдық жұмысты, педагогтер мен мамандардың тығыз өзара байланысын қажет етеді. Аталған қызмет педагогтер және ата-аналарды жеке білім беру бағытын іске асыруға тарту, балалардың одан әрі ілгерілеуі мен олардың табысты әлеуметтенуі туралы күтілетін нәтижелерді зерделеу мақсатында ұйымдастырылады.

Қазіргі уақытта елімізде нормативтік құқықтық актілермен ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды кешенді психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтамасыз ету қажеттілігі бекітілген.

Педагогтердің назарын Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрімен 2022 жылдың қаңтар айында бекітілген бұйрықтарына аударамыз:

1) «Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4 бұйрығы;

2) «Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы.

«Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы» бұйрықта оқу қиындықтарының себептеріне байланысты арнайы білім беру қажеттіліктерін бағалау тәртібі анықталды. Оқу қиындықтарының себептеріне байланысты балалар топтарының сипаттамалары және білім беру қажеттіліктерінің түрлері берілген.

«Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» бұйрықта білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдау тәртібі, мазмұны, шарттары бекітілді. Білім беру ұйымдарында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды жүзеге асыру кезеңдерінің сипаттамасы, осы процеске қатысушылардың құрамы, олардың функциялары берілген. Қағидаларда психологиялық-педагогикалық қолдау процесін бақылауды нормативтік құқықтық актілер, білім беру процесіне қатысушылардың лауазымдық міндеттері негізінде білім беру ұйымының әкімшілігі жүзеге асыратыны көрсетілген.

Сонымен қатар ҚР «Білім туралы» заңының 45-бабының 3-тармағының 4-1 тармақшасының толықтырылғанын атап өту қажет. Оған сәйкес «Білім беру ұйымының басшысы Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бұзғаны немесе білім алу үшін арнаулы жағдайлар жасамағаны үшін жауаптылықта болады...».

Қазақстандық педагогтер ерекше білім беруді қажет ететін білім алушы – психофизикалық дамуы бұзушылықтары ғана емес, оқытуда қандай да бір қиындықтары бар кез келген білім алушы екендіктерін түсінулері қажет.

Ол үшін әрбір мектепте психологиялық-педагогикалық қолдаудың тұрақты қызмет істеуі тиіс, оның міндетіне мамандардың балалармен дамытушылық жұмысы ғана емес, педагогтер, мамандар және ата-аналардың тұрақты серіктестігі жатады.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға кәсіптік бағдар беру олардың денсаулығын, психофизиологиялық мүмкіндіктерін, психикалық ерекшеліктерін, қабілеттері мен қызығушылықтарын ескерумен кәсіби оқытуға қабілеттерін анықтау, кәсіптік өзін-өзі анықтауда көмектесу мақсатында жүргізілуі керек.

Осыған байланысты, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды кәсіби бағдарлау осы процеске әртүрлі мамандар мен ата-аналарды тарта отырып, кешенді түрде жүзеге асырылуы керек, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушының мүмкіндіктеріне мамандық таңдайтын тұлғаның типологиялық ерекшеліктерін анықтауға арналған әдістемелік құралдарды бейімдеу, кәсіптік бағдар берудің бүкіл кезеңінде ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың кәсіби жоспарларын олардың мүмкіндіктеріне сәйкес түзету қажет.

Инклюзивті ортада ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар өзін-өзі бағалауды және өз қабілеттеріне деген сенімділікті арттырады, олар саналы түрде дайындық бағытын таңдай алады, бұл болашақта оларды қызықтыратын кәсіп бойынша жұмысқа орналасуға көмектеседі.

*Білім беру ұйымдарында ерекше білім беруді қажет ететін балаларға кәсіптік бағдар беру бойынша толыққанды ақпаратпен Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>.

4. МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРЫНДА ТӘРБИЕ-БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2022-2023 оқу жылында Қазақстан Республикасының мектепалды даярлық сыныптарында тәрбие-білім беру процесін ұйымдастыру жөніндегі Әдістемелік нұсқау хат Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Педагог мәртебесі туралы» Заңдары және мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделі негізінде әзірленді.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінің негізгі басым бағыттары мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделін іске асыру шеңберінде айқындалған.

Әдістемелік нұсқау хатта 2022-2023 оқу жылына арналған негізгі міндеттер көрсетілген, олар келесі бағыттарды қамтиды:

- әр баланың жеке қабілеттері мен қажеттіліктерін ескере отырып, қолайлы дамытушы қауіпсіз білім беру, оның ішінде инклюзивті орта құру;

- балаларды оларға қызықты ойын түрінде тәрбиелеу, оқыту және дамыту (шаршатпау) ;
- баланы білім беру қатынастарының толыққанды қатысушысы (субъектісі) деп тану;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қоғамның оң көзқарас философиясын қалыптастыру;
- мектепте оқуға қажетті дағдыларды жетілдіру (қауіпті немесе қауіпсіз іс-әрекеттерді бағалай білу; эмоцияларды реттеу; баланың жалпы танымдық дамуы);
- халықтың әртүрлі әлеуметтік топтары мен жағдайын ескеріп, балалар үшін сапалы мектепке дейінгі білім алу үшін тең бастапқы мүмкіндіктерді қамтамасыз ету.

Тәрбиелеу және оқыту процесін ұйымдасылрудың ерекшеліктері
Мектепалды даярлық сыныптары

5 жастағы балаларды мектепалды даярлау міндетті және отбасында, мектепке дейінгі ұйымдардың мектепалды даярлық топтарында, жалпы білім беретін мектептердің, лицейлердің және гимназиялардың мектепалды сыныптарында жүзеге асырылады («Білім туралы» ҚР Заңы 30-бап).

Мектепалды даярлықтың негізгі міндеттері:

- балаларда оқу әрекетінің ұйымдастырылған мінез-құлқының дағдыларын қалыптастыру (танымдық белсенділік, шығармашылық);
- мектепке оқу үшін қажетті болашақ бірінші сынып оқушысының жеке қасиеттерін қалыптастыру (жауапкершілік, зейінділік, дербестік, ынталық);
- ұжымдық әрекетте бірлесіп әрекет ету дағдыларына тәрбиелеу (құрдастарына көмек көрсету, жұмыс нәтижелерін бағалау және т. б.);
- балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, мектепке дейінгі ұйымнан мектепке көшу кезінде сабақтастықты және табысты бейімделуді қамтамасыз ету;
- баланың мектепке эмоционалды-оң көзқарасын, оқуға деген ынтасын дамыту.

Мектепалды сыныптары тәрбиелеу-білім беру қызметін:

1) «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген (бұдан әрі – Стандарт) Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына;

2) «Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен бекітілген (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 17657 болып тіркелген) (бұдан әрі – Үлгілік қағидалар) Мектепке дейінгі ұйымдар қызметінің үлгілік қағидаларына;

3) «Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 20 желтоқсандағы № 557 бұйрығымен (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 8275 болып тіркелген) бекітілген Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарларына (бұдан әрі – Үлгілік оқу жоспарлары);

4) «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығымен бекітілген Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 14235 болып тіркелген) (бұдан әрі – Үлгілік оқу бағдарламасы) сәйкес жүзеге асырады.

Тәрбиеленушілердің жеке тұлғасын жан-жақты дамыту мына бағыттар бойынша:

- физикалық дамыту;
- коммуникативтік дағдыларды дамыту;
- танымдық және зияткерлік дағдыларды дамыту;
- шығармашылық дағдыларын, зерттеу іс-әрекетін дамыту;
- әлеуметтік-эмоционалды дағдыларды қалыптастыру арқылы іске асырылады.

Физикалық даму, балалардың коммуникативтік, танымдық, зияткерлік, шығармашылық дағдыларын, зерттеушілік қабілеттерін дамыту, әлеуметтік-эмоционалды дағдыларын қалыптастыру келесі ұйымдастырылған іс-әрекеттерді кіріктіру арқылы жүзеге асырылады:

- 1) дене шынықтыру (ерекше тәрбиеленушілер үшін бейімделген дене шынықтыру);
- 2) жүзу (жүзу бассейні болған кезде);
- 3) сөйлеуді дамыту;
- 4) көркем әдебиет;
- 5) сауат ашу негіздері;
- 6) қазақ тілі (оқыту басқа тілде жүргізілетін топтарда);
- 7) сенсорика;
- 8) математика негіздері;
- 9) құрастыру;
- 10) қоршаған ортамен таныстыру;
- 11) сурет салу;
- 12) мүсіндеу;
- 13) жапсыру;
- 14) музыка.

Стандарт талаптарына сәйкес әзірленген Үлгілік оқу жоспарларында балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес кіріктірілген ұйымдастырылған іс-әрекеттер берілді.

Ұйымдастырылған іс-әрекет - мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын, соның ішінде мектепке дейінгі ұйымның жұмыс бағытын ескере отырып, балаларды қазақ халқының ұлттық құндылықтарына, отбасылық құндылықтарға, патриоттық сезімге, Отанға деген сүйіспеншілікке, мәдени-әлеуметтік нормаларға баулу, қауіпсіз мінез-құлық қағидаларын қалыптастыру бойынша міндеттерді іске асыру үшін күні бойы педагогтің ойын түріндегі түрлі балалар әрекеті (ойын, қимыл, танымдық, шығармашылық, зерттеу, еңбек, дербес) арқылы ұйымдастыратын іс-әрекет.

Физикалық дамыту физикалық дені сау баланы тәрбиелеуді, өз денсаулығына саналы түрде қарауды, салауатты өмір салты негіздерін, қауіпсіз өмір сүру дағдыларын қалыптастыруды қарастырады.

«Дене шынықтыру» ұйымдастырылған іс-әрекеті аптасына үш сағат білім беру ұйымының кестесіне сәйкес жүргізіледі.

Балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, күні бойы балалардың физикалық белсенділігіне уақыт бөлінеді, ол қимыл белсенділігі, денешынықтыру-сауықтыру шаралары (таңертеңгі жаттығу, сергіту сәті, шынықтыру шаралары), мәдени-гигиеналық дағдылар, ойын әрекеті, дербес белсенді және т.б. әрекеттер арқылы күн тәртібіне сәйкес ұйымдастырылады.

Балалардың дене белсенділігін арттыру үшін қимылды ойындарға соның ішінде ұлттық қимылды ойындарға басымдық беру және балалардың дербес қимылды әрекетін таңертең, таңғы астан соң, серуен кездерінде, ұйқыдан соң өткізу ұсынылады.

Коммуникативтік дағдыларды дамыту балалардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ауызекі сөйлеуді, сөздік қорды қалыптастыруды, өмірде әртүрлі жағдайлардағы қарым-қатынас дағдыларын меңгертуді, қолдың ұсақ моторикасын және командада жұмыс істеу дағдыларын дамытуды қарастырады.

Сөйлеуді дамыту және көркем әдебиет, қазақ тілі ұйымдастырылған іс-әрекеттері аптасына екі сағаттан білім беру ұйымының кестесіне сәйкес жүргізіледі.

Балалардың сөйлеуін тек ұйымдастырылған іс-әрекеттерде ғана емес, күні бойы режимдік сәттерде, еркін ойын кезінде оларға түрлі сұрақтар қою (сұрақтарды қойғанда «иә» немесе «жоқ» деп жауап беретін жалпы сұрақтар немесе барлығы қосылып жауабын бірге айтуға арналған сұрақтар емес, әрбір бала жеке жауап бере алатындай сұрақтар) арқылы, балаларды көбірек сөйлесуге, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, олармен кез-келген мәселе бойынша әңгімелесіп, олардың пікірін тыңдау және т.б. арқылы дамыту ұсынылады.

Мемлекеттік тілді меңгерту мақсатында күні бойы режимдік сәттерде Үлгілік оқу бағдарламасында айқындалған сөздік минимумды үйрету, түрлі балалар әрекетінде тәрбиеленушілердің ауызекі байланыстырып сөйлеуін дамыту, сондай-ақ қазақ халқының мәдениетімен, салттары мен дәстүрлерімен

таныстыру, белсенді сөздікті байыту, сөздік нормаларды, мәдениетті қарым-қатынасты игерту ұсынылады.

Күн сайын балаларға кітаптарды оқып беру, балалардың оқылған, тыңдалған шығармалардан әсер алуына ықпал ету, балалардың жасына сәйкес тақпақтарды, өлеңдерді жаттату, кітаптардағы иллюстрацияларды көрсету және оларға түсініктеме беру, балалардың ойларын тыңдау, балаларға қызықты кітаптарды таңдау, ол үшін сыныпта балаларға арналған кітаптардан, сондай-ақ балаларға арналған аудио шығармалардан кітап бұрышын ұйымдастыру ұсынылады. Балалардың өз бетінше, балалармен бірлесіп кітаптарды қарауына, тыңдалған шығармалардағы кейіпкерлердің әрекетін ойында қайталауға немесе ойдан кейіпкердің рөлін өзінше сомдауға және т.б. мүмкіндік беру маңызды.

Балалардың мектепте оқуға дайындығын қамтамасыз ету үшін мектепалды даярлық сыныбында Сауат ашу негіздері аптасына үш сағат өткізіледі.

Танымдық және зияткерлік дағдыларды дамыту тәрбиеленушілердің қоршаған әлеммен өзара қарым-қатынас жасауына қажетті танымдық және зерттеушілік әрекеттің қарапайым дағдыларын меңгертуді қарастырады.

Мектепалды даярлық сыныптарында математика негіздері ұйымдастырылған іс-әрекеті аптасына үш сағат өткізіледі. Мектеп алды даярлық балалары үшін күн сайын танымдық, зерттеу әрекетін ұйымдастыруға болады. Мұнда математикалық ұғымдарды (заттардың түсі, көлемі, пішіні, саны, кеңістікте орналасуы және т.б.) бекіту үшін сәйкес сұрақтар қойып, балалардың жеке жауаптарын тыңдау, балалардың математика терминдерін қолданып жауап беруіне, заттарға өз бетінше зерттеу жүргізуіне игерген дағдыларын қолдануына мән беру ұсынылады.

Қоршаған ортамен танысу ұйымдастырылған іс-әрекеті аптасына екі сағат өткізіледі. Мұнда объектілер мен заттарды бақылау (тірі және өлі табиғат) зерттеу, материалдармен эксперимент жасау, педагогтің сәйкес ақпаратты оқып беруі, кітаптарды және иллюстрацияларды қарау, әңгімелесу, қарым-қатынас, ойын, еңбек және басқа да әрекеттер арқылы іске асырылады. Мұнда балалардың заттарды қолмен ұстап, зерттеуі, олардың қасиеттеріне талдау жасауы, заттарды қолдануы, туындаған сұрақтарға жауап беруі, өз бетінше сұрақтардың жауабын іздеуі мен табуы, алынған дағдыларды ойында қолдана алуы маңызды.

Қоршаған ортамен танысу баланың «Мен» бейнесінің пайда болуына барынша ықпал етеді. Сол себепті отбасы, түрлі мамандықтар, ересектердің еңбегі, туған жер, Отан, отан қорғаушылар туралы және т.б. түсініктер мен дағдыларын, патриоттық сезімін қалыптастыру үшін балаларды қазақ халқының ұлттық құндылықтары, отбасылық құндылықтар арқылы тәрбиелеуге басымдық беру көзделеді.

Сурет салу, мүсіндеу, жапсыру, құрастыру аптасына бір сағат жүргізіледі, ал шығармашылық бейнелеу іс-әрекеті күн сайын балалардың қызығушылықтарын ескере отырып, ұйымдастырылады және мұнда бірнеше іс-әрекет түрі қатар жүруі мүмкін немесе көпшілігінің қалауы бойынша барлығы бір іс-әрекет түрімен айналысуына болады.

Балалар айналадағы болып жатқан оқиғаларды ой елегінен өткізіп, тәжірибе жинақтауы және дағдыларды игеруі үшін олардың қиялын дамыту, шығармашылық қабілеттерін ашу ұсынылады, ол үшін балаларға жұмыс жасауға дайын үлгі беруді жиі қолданбау, бейнелеу құралдарын қолданып, бейнелерді, құрастыруларды өзбетінше жасауға ынталандыру, оларға еркіндік беру, тапсырманы шығармашылықпен орындауға баулу.

«Музыка» ұйымдастырылған іс-әрекеті мектепалды даярлық сыныптарында аптасына екі рет білім беру ұйымының сабақ кестесіне сәйкес жүргізіледі.

Балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, күні бойы музыканы тыңдау, ән айту, әндерді жаттату, импровизация, ырғақты-музыкалық қимылдар, балалар музыка аспаптарында ойнау және басқа да музыкалық әрекеттерге уақыт бөлінеді.

Мектепке дейінгі ұйымдар қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес жалпы білім беретін мектептердің мектепалды даярлық сыныптарында оқу - тәрбиелеу процесі 1 қыркүйектен бастап 25 мамырға дейін жүзеге асырылады (Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік бағдарламасының мазмұнын меңгеру кезеңі).

Мектепке дейінгі даярлық сыныптары үшін каникул күндері мектептердің ішкі тәртіп ережелеріне сәйкес белгіленеді (ҚР БҒМ №595 бұйрығы).

Тәрбиелеу-білім беру процесі:

- перспективалық жоспарға;
- тәрбиеленушілер жетістіктерінің мониторингіне (аралық, қорытынды) сәйкес жүзеге асырылады.

Перспективалық жоспар – әрбір айға білім беру ұйымының кестесіне сәйкес Үлгілік оқу жоспарында айқындалған ұйымдастырылған іс-әрекеттері бойынша тәрбиешімен, денешынықтыру нұсқаушысымен, қазақ тілі мұғалімі және музыка жетекшісімен құрылады. Перспективалық жоспарда ұйымдастырылған іс-әрекеттердің тақырыбы мен Үлгілік оқу бағдарламасы мазмұнына сәйкес міндеттері айқындалады. Ұйымдастырылған іс-әрекеттерінің ұзақтығы 25-30 минутты құрайды.

Мектепке дейінгі ұйымдар қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес топтардың толықтырылуы:

1) мектепалды даярлық тобы (сыныбы) (5 жастан бастап) - 25 баладан артық емес.

«Педагог мәртебесі туралы» ҚР Заңының 8-бабының нормасына сәйкес мектептердің, лицейлердің, гимназиялардың мектепалды сыныптарында кәсіптік қызметін жүзеге асыратын педагогтердің айлық жалақысын есептеу үшін аптасына нормативтік оқу жүктемесі 24 сағатты құрайды.

Осы жүктемеге сәйкес педагог келесі функцияларды атқарады:

- ✓ перспективалық жоспарды және циклограмманы (балалардың мектепалды сыныбында болатын мерзімге) құрастырады;

- ✓ ұйымдастырылған іс-әрекеттерді өткізеді;
- ✓ таңертеңгі қабылдау, таңертеңгі гимнастика, балалар әрекетінің түрлері (ойын, шығармашылық, танымдық, эксперименттік, дербес және т. б.), серуен, жеке жұмыс ұйымдастырады;
- ✓ балалардың біліктері мен дағдыларының дамуына мониторинг (бастапқы, аралық және қорытынды) жүргізеді;
- ✓ ата-аналармен жұмыс жүргізеді;
- ✓ білім беру ұйымдарында өткізілетін іс-шараларға қатысады; (жиналыстар, педагогикалық кеңес, әдістемелік кеңес, конкурстар және т. б.);
- ✓ ертеңгіліктерді, мерекелер мен ойын-сауықтарды, спорттық іс-шараларды және т. б. ұйымдастырады және өткізеді.

Мектепалды даярлықтың негізгі міндеттерінің бірі – болашақ бірінші сынып оқушысының мектепте оқуға қажетті жеке қасиеттерін қалыптастыру болып табылады.

Осы міндетті іске асыру мақсатында жалпы білім беретін мектептер жанынан жазғы кезеңде мектеп жасына жеткен, бірақ мектепке дейінгі ұйымдарға, оның ішінде мектепалды даярлық сыныптарына бармаған балалар үшін қысқа мерзімді (2 аптадан 1 айға дейін) мектепалды даярлық курстары өткізіледі.

Қысқа мерзімді курстарды ұйымдастырудың негізгі мақсаты – бастауыш мектепте оқуға балалардың зияткерлік, мотивациялық, эмоционалдық-еріктік дайындығына ықпал ететін және мектеп жағдайларына табысты бейімделуін қамтамасыз ететін білім беру ортасын құру.

Курстардың мазмұны Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік бағдарламасының негізінде әзірленген (www.irrd.kz) және балалар әрекетінің түрлерін кіріктіру арқылы іске асырылады.

Курс балаларда мектепке психологиялық дайындықтың қажетті деңгейін қалыптастыруға, құрдастарымен және педагогтермен қарым-қатынас жасауға бағытталған белгілі бір логикаға құрылған өзара байланысты кіріктірілген сабақтар жүйесін ұсынады. Әрекетті ұйымдастырудың негізгі түрі – ойын-сабақтар. Барлық сабақтар балаларға қызықты саяхат ретінде (мысалы, квест, логикалық ойындар, саяхат сабақ т. б.) өткізіледі, олардың барысында бала оқу міндеттерін қолжетімді тәсілдермен шешуге үйренеді.

Заттық-кеңістіктік дамытушы ортаны ұйымдастыруға қойылатын талаптар

Заттық-кеңістіктік дамытушы орта – бұл баланың психикалық әлауқатының қауіпсіздігіне, оны дамыту мақсаттарына сәйкес кеңістікті ұйымдастыру және баланың өз бетінше үйрену қабілетін дамытуға оң ықпал ететін жабдықтар мен басқа да жарақтарды пайдалану.

Дамытушы орта балаға өз қабілеттерін пайдалануға, қызығушылықтары мен мүмкіндіктеріне сүйене отырып, өзін қызықтыратын ойын материалдарымен ойнауға мүмкіндік береді. Балалар әрекетін осындай тәсілмен

ұйымдастыру нәтижесіне бағытталған даму механизмін құрайды. Бала жоспарланған мақсатты жүзеге асыруға ұмтылады.

Дамытушы орта балалар мен ересектердің қарым-қатынасы мен бірлескен әрекетін, балалардың қимыл белсенділігін, сондай-ақ олардың оңаша болуына мүмкіндікті қамтамасыз етуі керек.

Дамытушы орта мыналарды:

- Үлгілік бағдарламаның міндеттерін іске асыруды;
- инклюзивті білім беруді ұйымдастыруда — оған қажетті жағдайлар жасауды;
- білім беру әрекеті жүзеге асырылатын ұлттық-мәдени, климаттық жағдайларды ескеруді;
- балалардың жас ерекшеліктерін ескеруді қамтамасыз етуі тиіс.

Заттық-кеңістіктік дамытушы ортаға қойылатын жалпы талаптар:

- қауіпсіз;
- қолжетімді;
- әртүрлі;
- мазмұнды;
- көп атқарымды;
- өзгермелі;
- тартымды.

Мектепалды даярлық топтарында (сыныптарында) заттық-кеңістіктік дамытушы ортаға қойылатын талаптар:

дамытушы модульдер, күрделі пазлдар, құрастырылатын ойыншықтар, сауат ашу, алғашқы математикалық ұғымдарды игеруге ықпал ететін әртүрлі материалдар, баспа әріптері, сөздер, кестелер, үлкен шрифті бар кітаптар, боямақтар, сандары бар оқулықтар, сандары мен әріптері бар үстел үсті ойындары, ребустар, оқу құралдары, балалар энциклопедиялары, ғаламшардың жануарлары мен өсімдіктер әлемі, әртүрлі елдердің адамдарының өмірі туралы иллюстрацияланған басылымдар, балалар журналдары, альбомдар, суреттер мен карточкалар.

Сонымен қатар, көптеген импровизациялауға ыңғайлы материалдардың болуы маңызды (арқан, қорап, сым, доңғалақтар, ленталар және т.б.). Олар ойын барысында балалардың әртүрлі креативті идеяларын іске асыруда, шығармашылық шешім қабылдауында қолданылатын болады.

Сондай-ақ, балаларға ойын барысында бастама танытуға, өз қызығушылықтарына сәйкес әрекеттерді таңдауға мүмкіндік беру үшін педагогтерге дамытушы ортаны жеткілікті және әртүрлі материалдармен байыту ұсынылады.

Мектепке дейінгі ұйымдар мен мектепалды даярлық сыныптарында заттық-кеңістіктік ортаны ҚР БҒМ 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығына сәйкес зоналар бойынша жаратқандыру ұсынылады.

Мектепалды даярлық сыныбының педагогіне қойылатын талаптар

Мектепке дейінгі білім беру жүйесін жаңғырту жағдайында педагог мамандығының мәртебесін арттыру негізгі бағыттардың бірі болып табылады. Бұл бағыт дамыту Моделінде белгіленген.

Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамытудың жаңа моделіндегі педагогтер өз ұйымдарындағы өзгерістердің агенттері болуға тиіс. Ол үшін білім беру процесін ұйымдастырушыдан баланы дамыту мен оқыту процесінің фасилитаторы рөліне өз рөлін өзгерту қажеттілігі талап етіледі. Педагогтер үнемі оқып, зерттеу жүргізіп, балалардың даму процесін бақылап және күнделікті жұмысына рефлексия жасай отырып, өздерін балалар рөлінде, сондай – ақ педагогтер ретінде көруі тиіс. Педагогтің үнемі даму, балаларды тыңдай білу, сұрақтар қою, дәлелдер іздеу, оларды сыни тұрғыдан талдау және шығармашылық эксперименттер жүргізу қабілеті маңызды.

Педагог сабақтар мен режимдік сәттердің білім беру міндеттерін айқындауда тәсілдерді өзгертуі қажет: балаларға үйрету емес, дербес шешім қабылдау үшін жағдай жасау, балаларға ойлануға, зерттеуге, салыстыруға және осы әрекеттерді бағдарлауға мүмкіндік беру ұсынылады.

Педагогтер үнемі өзін-өзі бағалау процесінде инновацияшыл және жауапты бола алады, сонымен қатар белгіленген құжаттаманы уақтылы және ұқыпты жүргізеді (№130 ҚР БҒМ бұйрығына сәйкес 1,2,3 қосымшалары). Балаларды тәрбиелеу және оқыту процесінде мектепке дейінгі ұйымның әрбір қызметкерінің рөлі маңызды, сондықтан ұйымның әр қызметкері қажетті біліктілік деңгейіне ие болуы тиіс.

Педагогтер мен басқа да қызметкерлер жұмысының негізгі қағидалары:

- оқытудың кіріктірілген тәсілі;
- баланы толыққанды дамыту;
- ойын арқылы оқытуға баланы тарту;
- балаларға өз білімін құрастырушы ретінде қарым-қатынас жасау;
- маңызды өзара әрекет арқылы шынайы оқыту;
- инклюзивті білім беру кеңістігін құру;
- баланың жеке басын құрметтеу;
- баланы дамыту мақсатында күтім жасау.

Педагогтің құзыреттілігі:

- баланы дамыту мен оқытуды терең түсіну;
- баланың көзқарасын түсіну және қабылдай білуі;
- баланы мақтай білу, тыныштандыру, сұрақтар қоя білу және балаларды жақсы көру;
- көшбасшылық дағдылары;
- туындаған мәселелерді шешуге қабілеттілігі;
- сөздік қордың байлығы және балалардың ой-пікірін айту мүмкіндігі;
- өз тәжірибесіне үнемі рефлексия жасай білу және оны жетілдіру;
- эмоционалды интеллекттің жоғары деңгейі.

Мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 7 желтоқсандағы №514 бұйрығымен бекітілген, 2021 жылғы 25 мамырдағы № 232 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық және халықаралық олимпиадалар мен ғылыми жобалар конкурстарының (ғылыми жарыстардың), орындаушылар конкурстарының, кәсіби шеберлік конкурстарының және спорттық жарыстардың тізбесіне енген «Мектепке дейінгі ұйымның үздік педагогі» және «Мектепке дейінгі ұйымның жыл әдіскері» республикалық конкурстарына қатыса отырып, кәсіби педагогикалық қызметтегі өз жетістіктерін, балалармен өз жұмысының, ата-аналармен бірлескен жұмысының нәтижелерін көрсете алады.

Сонымен қатар, жыл бойы балаларға арналған келесі байқаулар өткізіледі:

1. «Шымырлық пен шеберлік күні» Наурыз мерекесіне орай балалардың түрлі әрекет түріне негізделген шығармашылық байқау.

2. «Әжем, анам және мен» аналар мерекесіне арналған отбасылық және ұлттық құндылықтарды дәріптеу байқауы.

3. «Мен зерттеушімін» республикалық мектеп жасына дейінгі балалар байқауы.

4. «Өнерлі бала» республикалық балалар шығармашылығы байқауы (би, ән айту, мәнерлеп оқу және басқа).

5. «Ана тілім - айбыным» Қазақстан халқының Тілдері күніне орай шығармашылық байқау.

6. «Ән шырқайық бәріміз» Республика күніне арналған патриоттық әндер байқауы.

7. «Қызыққа толы сәттер» жазғы сауықтыру кезеңін ұйымдастыру кезіндегі бейнебаян, фото-сюжеттер байқауы.

8. «Балаларға базарлық» кітап бұрышын ұйымдастыру байқауы.

9. «Әкем – асқар тауым» әкелердің тәрбие мектебін дәріптеу байқауы.

Осы байқаулардың ережелері Институттың www.irrd.kz сайтында орналастырылған.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесін әдістемелік қамтамасыз ету

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінің педагогтеріне кешенді әдістемелік қолдауды Балаларды ерте дамыту институтының (бұдан әрі - Институт) www.irrd.kz порталы қамтамасыз етеді.

Сайтта:

- мектепке дейінгі білім беру жүйесін реттейтін нормативтік-құқықтық актілер (НҚА айдары);

- әдістемелік ұсынымдар, құралдар және т.б. (әдістемелік әзірлемелер айдары);

- Институттың жылдық жұмыс жоспары;

- республикалық конкурстарды өткізу туралы ережелер, сондай-ақ өткізілген іс-шаралардың қорытынды ақпараттары және т.б. орналастырылған.

Сонымен қатар Орталықтың сайтында «Дана бала» республикалық

ғылыми-ақпараттық журналы (әдістемелік материалдар айдары) орналастырылған, онда мектепке дейінгі ұйымдардың, оның ішінде мектепалды даярлық сыныптарының педагогтері тегін өз мақалаларын жариялай алады. Осы айдарда мақаланы рәсімдеуге қойылатын талаптар мен ережелермен танысуға болады. Сонымен қатар өткізілген вебинарлардың, практикалық семинарлардың материалдары, бейнежазбалары педагогтер үшін сайттың «Жаңалықтар» айдарында орналастырылған.

Бұл портал қолжетімді, материал тегін жүктеледі.

Сонымен қатар, сайтта Jivosait айдары жұмыс істейді, онда Институт мамандары педагогикалық және ата-аналар қауымдастығының сұрақтарына жауап береді.

Мектепке дейінгі білім беру бойынша өзекті ақпараттар орналастыру үшін әлеуметтік желілерде (Facebook, Instagram, Telegram, WhatsApp) білім басқармалары мамандарының, мектепке дейінгі ұйымдардың әдіскерлері мен педагогтерінің чаты құрылған.

5. БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 1-4 СЫНЫПТАР

2022-2023 оқу жылында республиканың жалпы білім беретін мектептерінде бастауыш білім беруді ұйымдастыру «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына 2-қосымшаға сәйкес «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» (бұдан әрі – Стандарт) бойынша жүзеге асырылады.

Бастауыш білім берудің мақсаты мынадай кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау болып табылады:

- 1) білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу;
- 2) сын тұрғысынан ойлау;
- 3) зерттеу жұмыстарын жүргізе білу;
- 4) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана білу;
- 5) коммуникацияның түрлі тәсілдерін, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгеру;

б) топпен және жеке жұмыс істеу дағдылары.

Бастауыш білім беруді ұйымдастыру Стандартта айқындалған мақсат пен ондағы күтілетін нәтижеге бағдарлануы тиіс.

2022-2023 оқу жылында осы Стандартқа мынадай өзгерістер енгізілді:

1) «Адам және қоғам» білім беру саласының мазмұны «Дүниетану» оқу пәнінде іске асырылады», оқу жүктемесі аптасына 1 сағат.

2) «Көркем еңбек» пәні «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері» пәндеріне бөлініп, тек 1-сыныптар үшін дербес оқу пәндері болып айқындалды.

«Технология және өнер» білім беру саласының мазмұны «Музыка», «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері» оқу пәндерінде іске асырылады», - деген өзгеріс енгізілді.

ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» №595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдарында педагогикалық кеңестің шешімімен осы Оқу жоспарларының бірін тандау арқылы оқу процесін ұйымдастыру жүзеге асырылады.

2022-2023 оқу жылында республикадағы жалпы білім беретін мектептердегі бастауыш білім беру процесін ұйымдастыру ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» №115 бұйрығына енгізілген толықтыруларға сәйкес жүзеге асырылады.

«Әліппе» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

«Әліппе» ҚР БҒМ 2021 жылғы 26 наурыздағы № 123 бұйрығымен бекітілген бастауыш білім беру деңгейінің 1-сыныбына арналған «Әліппе» оқу пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

Ахмет Байтұрсынұлының әдістемесіне негізделген «Әліппе» пәнінің мақсаты – әріп таныту, оқуға, жазуға үйрету, негізгі тілдік ұғымдар мен сөйлеу әрекетінің түрлерін үйретіп, ұлттық құндылықтар негізінде жеке тұлғаны қалыптастыру.

«Әліппе» оқу пәнінің міндеттер жүзеге асырылуы тиіс:

- 1) оқу әрекетіне бейімдеу;
- 2) дыбыс, буын, сөз, сөйлем, мәтін (сөйлеу) туралы қарапайым түсінік (ажырату, салыстыру, топтастыру және талдау) қалыптастыру;
- 3) дыбыс пен әріпті (баспа және жазба түрлері) үйрету;
- 4) оқу (буындап оқу, тұтас оқу, түсініп оқу, мәнерлеп оқу) және жазу дағдыларын қалыптастыру;
- 5) коммуникативтік әрекет түрлерін жетілдіру, сөздік қорын байыту;
- 6) ана тіліне, Отанына, халқына, оның мәдениеті мен салт-дәстүріне құрметпен қарай білуге үйрету, ұлттық рухани құндылықтарды бойына сіңіру.

«Әліппе» оқу пәнінің мазмұны

«Әліппе» пәні бойынша оқу жүктемесі аптасына 6 сағаттан, барлығы І жартыжылдықта 96 сағатты құрайды.

«Әліппе» пәнін оқыту екі кезең бойынша (әліппеге дейінгі кезең – 12 сағат, әліппе кезеңі – 84 сағат) ұйымдастырылады.

Әліппеге дейінгі және әліппе кезеңдеріндегі міндеттер «Әліппе» оқулығы арқылы жүзеге асырылады. Оқулық бойынша дыбыстық мәніне қарай топталған әріптер ретімен оқытылады:

- 1-тоқсан: әліппеге дейін – 12 сағат;
(әліппе кезеңі) а, р, л, у, н, бекіту (2 сағ) – 12 сағат;
с, о, т, қ, ы, з, м, е, д, ш, ұ, бекіту (2 сағ) – 24 сағат;
- 2-тоқсан: б, й, к, і, ң, ғ, ж, ә, п, ү, бекіту (3 сағ) – 24 сағат;

ө, г, и, я, ю, х, һ, щ, в, э, ё, ц, ф, ч, ь-ъ, әліпби – 2 сағ, бекіту (4 сағ) – 24 сағат.

ң – 3 сағат, я, ю, х, һ, щ, в, э, ё, ц, ф, ч, ь-ъ 1 сағаттан; қалған дыбыс пен әріпке 2 сағаттан беріледі. Әріптер оқу бағдарламасында берілген ретпен оқытылады.

«Әліппе» пәнінің базалық мазмұны сөйлеу әрекетінің түрлері: тыңдалым мен айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын дамытуға бағытталған.

Әліппе кезеңінде қазақ әліпбиінің дыбыс пен әріптерін таныту, дыбыстардың айтылуына жаттықтыру жұмыстары жүргізіледі.

Тыңдау материалының көлемі 10 сөйлемнен, өлең шумақтары 3-тен аспауы керек.

I жартыжылдық бойынша жазба жұмыстарының көлемі: әліппеге дейінгі кезеңде графикалық диктант – 1-3 таңба, әліппе кезеңінде әріптік диктант – 3-5 әріп, буын диктанты – 3-6 буын, сөздік диктант – 2-5 сөз, диктант – 3-12 сөз. Жазба жұмыстарының санын мұғалім білім алушылардың меңгеру деңгейі мен қажеттілігіне орай белгілейді. Жазба жұмыстарын күнделікті жүйелі ұйымдастыру ұсынылады.

Тыңдалым мен айтылымның ерекшелігі: тыңдалым материалының көлемі: 30 сек – 1 мин.

Оқылым ерекшелігі: оқуға берілген мәтіннің көлемі әліппе кезеңінің басында 4-6 сөйлемнен, соңында 10 сөйлемнен аспауы керек. Әр сөйлемдегі сөздердің саны 2-6-дан аспауы керек.

Жазылым ерекшелігі: 1 сыныптан бастап жазу жұмысына дайындық жаттығуларына аса мән берілуі тиіс. Жазу жұмысына дайындық:

1) жазуға дайындық (дұрыс отырғызу, жарықтың дұрыс түсуі, дәптердің көлбеу орналасуы және жазу кезінде қарындаш/қаламды ұстай білу); парақтағы кеңістікті бағдарлай білуді қалыптастыру (жазу жолын, жоғары кеңістікті, жазу жолының жоғарғы және төменгі сызықтары мен тік көлбеу сызықтардан шықпау); сурет салу, штрихтау, бастыра жазу, әріп элементтерін жазу;

2) сурет бойынша сөйлем құрастыру, берілген сөздерден сөйлемдер құрастыру, сөйлемдегі сөздердің санын анықтау, сөйлемдердің графикалық модельдерін құру;

3) көркем жазу нормаларын сақтай отырып, әріп элементтерін, бас және кіші әріптерді, буын, сөз, сөйлемді және оларды байланыстыра жазу;

4) сөйлемнің басындағы сөзді бас әріптен жазу, сөйлем ішінде сөздердің бөлек жазылуы, сөйлемнің соңына тыныс белгісін қою;

5) қарапайым сұрақтарға жазбаша жауап беру, сюжетті суретке қарап мәтін құрастыру;

6) қатесіз, көркем жазу дағдыларын қалыптастыру.

Әліппе кезеңінде жазба жұмыстарын (көркем жазу минуты) күнделікті жүйелі ұйымдастыру ұсынылады. Жазба жұмыстарының санын мұғалім білім алушылардың меңгеру деңгейі мен қажеттілігіне орай айқындайды.

«Әліппе» пәнін оқыту Үлгілік оқу бағдарламасында айқындалған күтілетін нәтижеге бағдарлануы тиіс.

«Ана тілі» оқу пәні (әліппеден кейінгі кезең)

«Ана тілі» пәні ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы №496 бұйрығымен бекітілген (1-қосымша) Ана тілі пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

«Ана тілі» оқу пәнінің мақсаты – әліппеден кейінгі кезеңде білім алушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын меңгеру процесінде функционалды сауаттылықтарын қалыптастыру.

Әліппеден кейінгі кезеңнің мақсатына жету үшін мынадай міндеттер орындалады:

- 1) тыңдалым, айтылым әрекеттері арқылы сөз өнеріне баулу;
- 2) ауызша тіл мен жазба тілін дұрыс дамыту;
- 3) мәтінді дұрыс оқу, түсініп оқу, мәнерлеп оқу, шапшаң оқу дағдыларын қалыптастыру;
- 4) ауыз әдебиет үлгілері мен көркем шығармалар арқылы ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу;
- 5) тілдік білімнің (мәтін, сөйлем, сөз, буын, дыбыс) негіздерін меңгерту;
- 6) бастапқы жазу нормаларын сақтап, сауатты жазуға дағдыландыру;
- 7) көркем жазу дағдыларын дамыту;
- 8) мәтінмен жұмыста дереккөздерді пайдалана білуге машықтандыру.

«Ана тілі» пәнін оқыту А.Байтұрсынұлының мынадай ұстанымдарына: оңайдан қиынға, жеңілден күрделіге өту; білімді тәжірибе арқылы өздігінен алу негізделеді.

«Ана тілі» пәні бойынша оқу жүктемесі аптасына 6 сағаттан, барлығы ІІ жартыжылдықта 114 сағатты құрайды.

Оқу пәнінің мазмұны:

негізгі тілдік бірліктерден (мәтін, сөйлем, сөз, буын, дыбыс); қазақ тілі бойынша қарапайым грамматикалық дағдылардан; орфоэпиялық, орфографиялық, пунктуациялық нормалардың қарапайым түсініктерінен;

балалар әдебиетінен (ауыз әдебиеті мен көркем әдебиет) құралады.

Оқылым материалының көлемі: көркем шығарма көлемі – 45-65 сөз, ғылыми-танымдық мәтін көлемі – 20-30 сөзден тұрады.

Оқу дағдысының толыққанды қалыптасуы білім алушының оқу жылдамдығы кезіндегі оқу тәсіліне, оқығанын түсінуіне және оқу мәнерлігіне тікелей байланысты болады.

ІІ жартыжылдықтың соңында оқу жылдамдығының нормасы: минутына 25-30 сөз; шылау, одағай, еліктеу сөздер, қос сөздер жеке сөз ретінде саналады.

Ана тілі сабағында да жазба жұмыстарына, көркем жазу дағдысын жетілдіруге ерекше көңіл бөлініп: әр сабақта әріп элементтерінің дұрыс жазылуын; әріптерді бір-бірімен байланыстыра жазуын; жазу каллиграфиясының дұрыс қалыптасуын қадағалау әр мұғалімнің міндеті болып табылады.

Жазба жұмыстарының көлемі: сөздік диктант – 4-5 сөз, диктант – 12-20 сөз, мазмұндама – 15-25 сөз, мәтінді көшіріп жазу – 10-20 сөзден көп емес, шығармашылық мәтін – 3-4 сөйлем (мұғалімнің көмегімен).

Жазба жұмыстарының санын мұғалім білім алушылардың меңгеру деңгейі мен қажеттілігіне орай белгілейді. Жазба жұмыстарын күнделікті жүйелі ұйымдастыру ұсынылады. Ұсынылған критерийлер мен дескрипторларға сәйкес мұғалім оқушылардың деңгейін анықтай алады.

«Қазақ тілі» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

«Қазақ тілі» пәні ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 мамырдағы №199 бұйрығымен бекітілген (12-қосымша) «Қазақ тілі» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4 сыныптарға арналған «Қазақ тілі» оқу пәнінің мақсаты – сөйлеу әрекетінің түрлерін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды дамыту арқылы тіл туралы бастапқы білімді меңгерту және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдану.

Оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 2-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 144 сағатты;
- 2) 3-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 144 сағатты;
- 3) 4-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 144 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Пәнді оқытудың басты ерекшелігінің бірі – білім алушылардың сауаттылығын арттыру және тілін дамыту мақсатында жазба жұмыстарына басымдық беру.

Пән бойынша 2-4-сыныптардағы жазба жұмыстарының көлемі 5.1-кестеде көрсетілген.

5.1-кесте. «Қазақ тілі» пәні бойынша жазба жұмыстарының түрлері және көлемі

Жазба жұмыстарының түрлері	2-сынып	3-сынып	4-сынып
Сөздік диктант	5-7 сөз	9-12 сөз	12-15 сөз
Диктант	25-30 сөз	35-50 сөз	55-70 сөз
Көшіру	25-30 сөз	35-50 сөз	55-70 сөз
Мазмұндама	40-60 сөз	60-80 сөз	80-100 сөз
Шығарма	25-35 сөз	35-55 сөз	55-70 сөз

«Қазақ тілі» пәнін оқытуда мынадай педагогикалық тәсілдемелер мен технологияларды қолдануға болады:

оқытудың коммуникативтік (қарым-қатынастық) тәсілдемесі – әрекеттік тәсілдеме (сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша дамыту);

дамыта оқыту технологиясы (білім алушылар оқу әрекетінің жүйесін игереді, өзінің іс-әрекетін жоспарлауды және оны басқаруды үйренеді);

зерттеушілік тәсілдеме (білім алушылар «нені білемін?, нені білгім келеді?, нені үйрендім?» тұрғысынан өз әрекетін талдауға үйренеді);

саралап оқыту технологиясы (білім алушыларды қабілетіне, мүмкіндігіне, ерекшелігіне қарай оқыту міндетін қою);

жүйелі-әрекеттік тәсілдеме (білім алушы білімді дайын күйінде алмай, оны өзі өндіруден, өз оқу әрекетінің мазмұны мен түрлерін ұғынудан, оның ережелер жүйесін түсіну мен қабылдаудан, жетілдіруге белсенді қатысудан тұрады).

Тілдің фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, орфографиялық құбылыстары мен фактілері өзара байланыста оқытылады және олар білім алушылардың сөйлеу практикасында қолдануға бағытталады.

Оқу мақсаты бір тоқсан ішінде сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша үйлестіріледі. Сөйлеу әрекетінің түрлері (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) бойынша оқу мақсаттарын біріктіре алады. Бір сабақта әртүрлі негізгі дағдылардың 2-3 оқу мақсатын біріктіруге болады. Білім

алушылардың оқу мақсатын меңгеру деңгейіне қарай мұғалім сағат санын өзі бөле алады.

Мұғалім жазбаша жұмыстарды өткізуде дескрипторлары бар критерийлер құрастырады. Жазбаша жұмыстардың дескрипторлары анық және нақты болуы тиіс. Олар тапсырманы орындаудың қай кезеңінде білім алушы қиындыққа және оларды түзетуге тап болды дегенді анықтауға мүмкіндік береді. Бұл білім алушылар мен ата-аналарға конструктивті кері байланыс беруге мүмкіндік береді. Төменде критерийлермен жұмыс жасаудың үлгілері ұсыным сипатында берілген (5.2-кесте).

5.2-кесте. Жазба жұмыстарының түрлері, критерийлері мен дескрипторлары

№	Жұмыс түрлері	Критерийлер/дескрипторлар
1.	Диктант (грамматикалық тапсырмаларымен)	мәтінді бұрмалаусыз жазады: әріптерді қосу және ауыстыру, тастап кету; әріптер мен дыбыстар арақатынасын белгілей біледі; грамматикалық тапсырмаларды орындайды; оқылған материал бойынша тыныс белгілерін қояды; жазу кезінде сөздерді дұрыс жазады; сөздерді жазу барысында орфографиялық нормаларды сақтай біледі.
2.	Сөздік диктант	сөздерді қатесіз жазады; ережеге бағынбайтын сөздерді дұрыс жаза алады.

3.	Ескерту диктанты – есту диктантының түрі. Мақсаты – мәтін, сөз жазғанға дейін орфограммаларды түсіндіру арқылы қателерді ескерту. Тақырыпты өтудің бастапқы кезеңдерінде қолданылады. Жазу алдында орфографиялық талдау жүргізіледі – білім алушылар сөздің қалай жазылғанын және неге солай жазылғанын түсіндіреді.	тексерілетін емлеге сай ережені біледі; сөздерді жазу кезінде емле ережелерін қолданады; өтілген материал аясында тыныс белгілерін дұрыс қоя алады; ережеге бағынбайтын сөздерді дұрыс жаза алады.
4.	Еркін диктант мәтінді жазу барысында білім алушылар жекелеген сөздерді ауыстыра алады, сөйлемнің құрылымын өзгерте алады. Мәтін әуелі тұтас оқылады, сонан соң бөліктері бойынша (3-4 сөйлем); әрбір бөлігі қайталап оқығаннан кейін жазылады. Білім алушылар мәтіннің әр бөлігін есте сақтау арқылы жазады. Бұл жұмыс түрі білім алушыларды мазмұндама жазуға дағдыландырады.	сөздерді мағынасы жағынан таңдай біледі/алмастыра алады; мәтіннің бөлігі бойынша есте сақтай отырып, жаза біледі; сөздерді жазу кезінде орфографиялық ережелерді қолданады; оқылған материал бойынша тыныс белгілерін қоя біледі.
5.	Көру диктанты Бұл диктант түрі білім алушылардың көру, есту, есте сақтау, затты тану сияқты қабілеттерін дамыту мақсатында жүргізіледі. Көру диктанты үшін әріп, буын, жеке сөздер, сондай-ақ жазылуы қиын сөздер мен сөз тіркестері және шағын мәтіндер, жұмбақтар, мақалдар, жаттауға берілген өлеңдерді алуға болады.	есте сақтау арқылы мәтін жаза біледі; емлені жазу кезінде ережелерді қолдана біледі; оқылған материал бойынша тыныс белгілерін қояды; жазылған мәтін үлгісі бойынша тексереді.
6.	Суретті диктант (дыбыссыз диктант) – мұғалімі үнсіз пәндік суретті көрсетеді, білім алушылар заттың атауын жазады.	суреттегі бейнені сөздермен сәйкестендіре біледі; бейнеленген суретті сөздермен жаза біледі; емлені жазу барысында ережелерді қолдана біледі.
7.	Іріктеу диктанты – есту немесе көру диктантының түрі. Бүкіл мәтінді жазу емес, тек қана оқылған ережелер орфограммасы бар сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемдерді жазғызу. Қосымша тапсырма қоса жүруі мүмкін.	оқылған орфограммалары бар сөздерді таңдай біледі; сөзді жазу кезінде орфографиялық ережені қолдана біледі.

8.	Шығармашылық диктант — үйрету диктанттарының ішінде мазмұн, құрылым, әдіс-тәсіл жағынан ең күрделісі, білім алушылардың ойлау қабілетін, сөздік қорын, білім деңгейі мен өздігінен жұмыс істеудегі шеберліктерін арттыру көрсеткіші. Бұл диктанттың көп нүктенің орнына тиісті әріптерді қою, сөздерді дұрыс орналастыру арқылы сөйлем құрау, басы жазылған мәтінді аяқтау сияқты басқа диктанттарға ұқсамайтын өзгешеліктері болады.	белгілі бір сөзді немесе грамматикалық нысанды таңдай біледі; сөздерді жазу кезінде орфографиялық ережені қолдана алады.
9.	Дұрыс құралмаған сөйлемдерден байланысқан мәтін құрау	дұрыс құралмаған сөйлемдерден мәтін құрай алады; мәтін құрылымын сақтайды; құралған мәтінді қатесіз көшіре алады.
10.	Қысқартулармен көшіру	сөйлемнің жеңілдетілген түрін жаза алады; сөзді жазу кезінде емле ережелерін қолданады.
11.	Сөздерді қосу арқылы сөйлемдерді көшіру	сөздерді қосу арқылы сөйлемдерді жаза алады; сөйлемдерді жазу кезінде емле ережелерін қолданады.
12.	Мазмұндама	мазмұндау кезінде ойды өзгертпей сақтай біледі; орфографиялық нормаларды сақтайды.
13.	Шығарма	жоспар құра алады; ой бірізділігін сақтай біледі; - орфографиялық нормаларды сақтай біледі.

Үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес бастауыш білім беру деңгейі бойынша оқытылатын «Қазақ тілі» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсан бойынша бағалау саны 5.3-кестеде көрсетілген.

5.3-кесте - Қазақ тілі пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сыныптар	Бөлімдер бойынша жиынтық бағалау саны				ТЖБ әр тоқсанда
	1- тоқсан	2- тоқсан	3- тоқсан	4- тоқсан	
2-сынып	2*	2*	2*	2*	1
3-сынып	2*	2*	2*	2*	1
4-сынып	2*	2*	2*	2*	1

*Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым).

Назар аударыңыз!

Қазақ тілі пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) әр бөлімді қайталау мақсатында берілген сағат есебінен өткізу қарастырылады. Бөлім бойынша жиынтық бағалауды ұйымдастыруда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріліп (мысалы, тыңдалым және жазылым; оқылым және жазылым), жазылым дағдысын дамытуға бағытталған жазба жұмысының бір түрін қарастыру ұсынылады.

БЖБ, ТЖБ ұйымдастыруда білім алушылардың «Жазылым» дағдысын дамытуға бағытталған жазба жұмыстарын (сөздік диктанты, диктант, мазмұндама, шығарма, бақылау диктанты) тақырыпқа сай грамматикалық тапсырмаларымен бірге беруді қарастыру;

Әр БЖБ бойынша жалпы балл саны 10 балл, ал ТЖБ бойынша: 12-18 балл беру ұсынылады.

«Әдебиеттік оқу» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

«Әдебиеттік оқу» пәні ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 мамырдағы №199 бұйрығымен бекітілген (13-қосымша) «Әдебиеттік оқу» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

Бастауыш білім беру деңгейінің 2 - 4 сыныптарға арналған «Әдебиеттік оқу» пәнінің мақсаты – бастауыш сынып білім алушыларының көркем шығарманы сезіммен қабылдауы, түсінуі, санасында қайта жаңғырта алуы және шығармадан қабылдағанын өзінің шығармашылық әрекетінде жүзеге асыруға ұмтылуы арқылы функционалдық сауаттылығын қалыптастыру.

«Әдебиеттік оқу» оқу пәнінің мазмұны

Оқу процесінде мынадай оқу түрлері іске асырылады:

- дұрыс оқу (дыбыстармен әріптерді сәйкестендіру, буындар құрауы);

- түсініп оқу (оқылған сөздің мағынасын түсіну және олардың мағынасын түсіндіру);

- шапшаң (тұтас сөздерді дұрыс және түсініп оқу);

- мәнерлеп (дұрыс, түсініп және шапшаң оқуға және ақпараттың мазмұнына өзінің көзқарасын білдіру).

Білім алушылардың оқу дағдыларының қалыптасуын ескере отырып, мұғалім төмендегі міндеттерді басшылыққа алады:

- екінші сыныпта сөз бен сөз тіркестерін тұтас оқу біліктерінің қалыптасуын;

- оқу қарқыны бойынша оқыған мәтіннің мазмұны түсінуін, оқу кезінде кідіріс жасай білуін, тиісті тыныс белгілерін қоюын, интонациясын, кейіпкерлерінің ерекшеліктеріне тән қасиеттерді білуін тексереді;

- үшінші сыныпта өлеңдер және шығармалар мәтінін оқу мәнерлілігін тексеру;

- дауыстап және іштей оқуда оқылған мәтіннің мәнін түсінуіне назар аудару;

- оқу техникасын қалыптастыру;

- төртінші сыныпта қалыптасатын оқу дағдылары: шығарманы іштей көз жүгіртіп, шолып, түртіп алып, сұрақтар қоя отырып, қажетті ақпаратты тауып, белгі қойып оқу, талдау жасап оқу, сын тұрғысынан бағалап оқу.

«Әдебиеттік оқу» оқу пәнінің мазмұны

Оқу жүктемесінің көлемі:

2-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 108 сағатты;

3-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 108 сағатты;

4-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 108 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

5.4-кесте. «Әдебиеттік оқу» пәні бойынша оқу жылдамдығының нормасы

Сынып	I жартыжылдық		II жартыжылдық	
	Міндетті деңгей	Мүмкіндік деңгейі	Міндетті деңгей	Мүмкіндік деңгейі
2 класс	40-50 сөз	50-60 сөз	50-60 сөз	60-70 сөз
3 класс	60-70 сөз	70-80 сөз	70-80 сөз	80-90 сөз
4 класс	80-90 сөз	90-100 сөз	90-105 сөз	100-120 сөз

Ескерту: шылау, одағай, еліктеу сөздер, қос сөздер жеке сөз ретінде саналады.

Оқу қарқыны (жылдамдығы) оқу тәсіліне, түсінуіне және мәнерлілігіне тікелей байланысты екенін және сол арқылы оқу дағдысының толыққанды қалыптасатынын есте ұстау қажет.

Білім алушылардың дайындық деңгейіне байланысты қажет болған жағдайда, мұғалім тандауы бойынша басқа да әдеби шығармаларды оқуды

тізбеге қосуға болады. Ол шығармалар білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек.

«Әдебиеттік оқу» пәні бойынша мұғалім әр түрлі қосымша жұмыстарды жүргізуге болады. Ал тапсырма критерийлері мен дескрипторлары алдын ала дайындалады. Мұғалім шығармашылық жұмыстардың түрлері мен оларды ұйымдастыру мерзімін өзі анықтайды.

5.5-кесте. Пән бойынша жұмыс түрлері, критерийлері мен дескрипторлары

№	Оқудың түрлері	Критерийлер/дескрипторлар
1.	Алгоритм бойынша әңгіме құрау	алгоритм бойынша әңгіме құрай алады; әңгімедегі оқиғалардың дәйектілігін анықтайды; әңгімені аяқтай алады; құралған әңгімені жазады
2.	Кейіпкердің атынан хат	сөйлемдерді нақты әрі анық құрайды; дәйектілікті сақтайды; кейіпкердің іс-әрекетін бағалай алады, қорытынды жасай алады
3.	Кейіпкерге хат Мұғалім шығарманы өз қалауы бойынша таңдайды. Ал білім алушылар хат жазатын кейіпкерін өз бетінше таңдайды.	өз хатына ат қоя алады; тірек сөздерді пайдалана отырып, ұсынылған тақырып бойынша хат жазады; өз ойын қисынды және жүйелі түрде жеткізеді; сөйлемнің ойын дәл жеткізеді; кейіпкердің іс-әрекетін сипаттайды; кейіпкердің іс-әрекетін бағалай алады, қорытынды жасай алады
4.	Санамақ құрастыру Санамақ – баланың есептеу, ойлау қабілетін дамытуға арналған тілдік құралы.	санамақтарды мақал-мәтелдерден, жұмбақтардан, т.б. ажырата алады; санамақ құрастырудың принципін түсінеді; өзінің құрастырған санамағына таныстырылым жасайды
5.	Диалог	диалог түрінде сөйлесе алады; диалогтің басында, ортасында және соңында айтылатын сөйлемдерді дұрыс қолданады; ойын түсінікті және дұрыс жеткізе алады; сөздік қорын көрсете алады
6.	Кітап жасау Шығармашылық жобаның бұл түрін (жеке немесе топтық) әртүрлі техникада орындауға болады. Бұл өзі суреттерін салып, қолымен жазылған кітап болуы мүмкін. Кітапты аппликациямен әрлеуге болады. Кітап әртүрлі мазмұнда бола алады: «Бұл қандай аң?»; «Ақ» сөзімен тұрақты сөз тіркестері, иллюстрацияланған (суретті) сөздік.	шығармашылық жобаның тақырыбын анықтайды; кітаптың мазмұнын ойластырады (ресурстарды таңдайды); суреттермен әрлейді; суреттер мазмұнына сәйкес келеді

7.	Берілген рифма бойынша өлең (буриме) шығару және басқа да өлең түріндегі шығармаларды ойлап табу; сондай-ақ бірінші жолдың екінші жолын ойлап табу және т.б.	екі немесе бірнеше сөздің қосымшаларынан, соңғы буындарынан ұйқасым таба алады; берілген рифмаға сәйкес сөздерді таңдай алады; берілген тақырыпқа сәйкес өлеңді жалғастыра алады
8.	Ертегілер елінде Әртүрлі ертегілерден сюжеттерді және кейіпкерлерді таңдайды, оларды біріктіріп, ертегі ойластырады. Білім алушылар кейіпкерлерін алмастыра отырып, өздерінің сүйікті ертегілерін таңдай алады.	- әртүрлі ертегілердің кейіпкерлерін бір сюжетке біріктіре алады; ойластырған ертегісі түсінікті; оқиғалардың дәйектілігін сақтайды
9.	Аяқталмаған әңгіме	ұсынылған бастамасы бойынша әңгімені жалғастырады; әңгімедегі оқиғалардың дәйектілігін анықтайды; әңгімені аяқтай алады
10.	Оқылған шығармаға диафильм салу	мәтінді мұқият тыңдап, сұрақтарға жауап береді; мәтінді аяқталған мазмұндық бөліктерге бөле алады; әр бөліктің негізгі ойын анықтай алады; әр бөлікке ат қояды; дәйекті жоспар құрады; диафильм салады

«Әдебиеттік оқу» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

Үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес бастауыш білім беру деңгейі бойынша оқытылатын «Әдебиеттік оқу» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсандық бағалау саны 5.6 - кестеде көрсетілген.

5.6-кесте. «Әдебиеттік оқу» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сыныптар	Бөлімдер бойынша жиынтық бағалау саны				ТЖБ әр тоқсанда
	1- тоқсан	2- тоқсан	3- тоқсан	4- тоқсан	
2-сынып	2*	2*	2*	2*	1
3-сынып	2*	2*	2*	2*	1
4-сынып	2*	2*	2*	2*	1

Ескерту: *Бөлім бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және жазылым; айтылым және жазылым; оқылым және жазылым)

Назар аударыңыз!

Әдебиеттік оқу пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалауға (БЖБ) 2 – 4 - сыныптарда мазмұндама, 4-сыныпқа шығарма жазу жұмысы ұсынылады. Себебі, мазмұндама, шығарма жұмыстары арқылы білім алушы сұраққа жауап береді, талдайды, жоспар құрады және ең тиімдісі өзі ойланып жазып шығады.

Тоқсандық жиынтық бағалауды мұғалім қалауымен әр бөлім бойынша тақырыптар мазмұнын ашатын сұрақтар қамтылған тест немесе жазба жұмыстары түрінде беру ұсынылады.

Әр БЖБ бойынша жалпы балл саны 10 балл, ал ТЖБ бойынша: 12-18 балл беру ұсынылады.

Учебный предмет «Русский язык» (с нерусским языком обучения)

Учебный предмет «Русский язык» изучается в соответствии с Учебной программой по предмету «Русский язык», утвержденной приказом министра образования и науки Республики Казахстан от 10 мая 2018 года № 199 (приложение 4).

Цель обучения предмета «Русский язык» – формирование навыков аудирования (слушания), говорения, чтения и письма в соответствии с правилами речевого этикета и нормами употребления языковых единиц в речевой деятельности, ориентированной на ситуацию общения.

Изучение предмета «Русский язык» способствует:

- развитию коммуникативных навыков в устной и письменной речи;
- развитию связной речи (монолог, диалог, беседа);
- развитию осознанного, правильного, беглого, выразительного чтения;
- развитию творческого воображения;
- формированию общечеловеческих ценностей.

По окончании 4-го класса обучающиеся должны владеть языком на уровне А2 (начинающий уровень) согласно системе уровней Общеввропейской рамки владения языками (CEFR).

Объем учебной нагрузки по предмету «Русский язык» составляет:

- 2) во 2-м классе – 2 часа в неделю, 72 часов в учебном году;
- 3) в 3-м классе – 2 часа в неделю, 72 часов в учебном году;
- 4) в 4-м классе – 2 часа в неделю, 72 часов в учебном году.

Дополнительные часы в связи с продлением учебного года рекомендуется использовать на повторение, закрепление пройденного материала и изучение сложных тем.

Положительным в обучении второму языку является введение единого речетематического режима, позволяющего расширить словарный запас, отрабатывать коммуникативные навыки в рамках интегрированной речевой тематики.

Важным условием успешного овладения языком должен стать эмоциональный настрой, эмоциональный климат в школьном коллективе. При

организации учебно-методической работы нужно учитывать разный уровень владения русским языком у обучающихся, формировать положительное мотивационное отношение к русскому языку через развитие познавательного интереса.

Формированию познавательного интереса способствуют:

- занимательные эмоциональные, творческие задания с новой информацией, требующие сочетания разных видов памяти;
- контроль речевой деятельности учащихся, знание ими своих результатов, своих успехов;
- новизна методов и приемов, преемственность, проблемность в обучении;
- использование технических средств обучения, ресурсов интернета;
- создание речевых ситуаций, вызывающих желание высказаться;
- привитие потребностей в коммуникации, лучшем усвоении языка.

Ниже приведены примеры заданий по видам речевой деятельности, которые рекомендуется проводить на уроках русского языка.

По предмету «Русский язык» (Я2) осуществляется деление класса на две группы.

В рамках инклюзивного образования деление класса на группы осуществляется при уменьшении наполняемости класса общего количества обучающихся на три в расчете на каждого ребенка с особыми образовательными потребностями.

Таблица 5.7. Лексический уровень владения русским языком (Я2)

Русский язык как неродной Я2	Уровни владения русским языком	Объем уч. нагрузки за год	Кол-во слов за один урок	Лексический уровень владения Я2								
				за неделю	за уч. год	Количество активных (новых, ключевых) слов				Допустимые нормы		
						по четвертям				Лексика на входе	Лексика на выходе	
						1	2	3	4		низкий	средний
2 класс	A1-2	56 ч.	2	4	112	26	26	34	26	108	220	280
3 класс	A1-3	56 ч.	2	4	112	26	26	34	26	220	332	420
4 класс	A1-4	56 ч.	2	4	112	26	26	34	26	332	444	730
Примечания:		*+12 ч.(в каждом классе на СОР)				* в учебниках даны как ключевые слова (они включены в каждый урок по теме программы)				* Нарращивание создается в виде спирали из общего число активного (не считая пассивного) словарного запаса учащегося, который в норме составляет диапазон от низкого к высокому		

Таблица 5.8. Требования к уровням языковых компетенций. Русский язык (Я2)

Виды речевой деятельности	Требования к ним
2 класс	
Слушание	<p>понимает устную речь и лексическое значение слов в простых фразах; понимает значение простых предложений, составленных из знакомых слов, имеющих отношение к повседневной жизни; отвечает на вопросы и подбирает соответствующую иллюстрацию/картину к прослушанному материалу;</p>
	<p>определяет героев рассказов, сказок; определяет сюжетную последовательность событий; понимает и описывает происходящие события в аудиовизуальном материале при помощи учителя</p>
Говорение	<p>использует в речи слова и словосочетания для составления вопросительных предложений по материалу; создает высказывание на основе сюжетных картинок; участвует в речевой ситуации на определенную тему; понимает, о чем говорит собеседник; соблюдает речевые нормы; пересказывает тексты, используя знакомые слова при поддержке учителя, соблюдая последовательность событий; высказывает простое оценочное мнение</p>
Чтение	<p>читает выразительно текст; понимает значение простых фраз в тексте, содержащих знакомые слова; определяет жанры различных текстов (стихотворение, сказка, загадка, рассказ); составляет простые вопросы по тексту и отвечает на них; находит информацию в словарях и справочниках при поддержке учителя</p>
Письмо	<p>пишет связные предложения по иллюстрации/рисунку, используя слово-описания с помощью учителя; на основе прослушанного/прочитанного/увиденного записывает словосочетания; использует знаки препинания в конце простых предложений (с помощью учителя); соблюдает каллиграфические нормы</p>
3 класс	
Слушание	<p>понимает устную речь и аудиовизуальный материал; задает уточняющие вопросы для выяснения смысла конкретных высказываний; понимает лексическое значение слов в предложении и в тексте; отвечает на простые вопросы по содержанию прослушанного и подбирает иллюстрации по развитию сюжета; заполняет таблицу и определяет причинно-следственную связь в прослушанном тексте, в аудиовизуальном материале (идея, события, герои) при поддержке учителя</p>

Говорение	<p>создает высказывание на основе темы, предложенной учителем; участвует в речевой ситуации на определенную тему;</p> <p>использует в речи тематическую лексику в различных контекстах;</p> <p>понимает, о чем говорит собеседник;</p> <p>дополняет высказывания собеседника;</p> <p>пересказывает истории/рассказы, используя план/свои заметки при поддержке учителя;</p> <p>описывает сюжет из видео- и аудиоматериалов;</p> <p>высказывает оценочные суждения о прослушанном/прочитанном материале</p>
Чтение	<p>читает выразительно текст или его часть, используя различные виды чтения;</p> <p>понимает ключевые моменты в коротком тексте, содержащем знакомые слова и фразы;</p> <p>определяет жанры текстов (стихотворение, сказка, загадка, рассказ, пословицы);</p> <p>различает текст-повествование и текст-описание;</p> <p>задает уточняющие вопросы по содержанию текста и о поступках героев произведения;</p> <p>находит и извлекает информацию в словарях и справочниках при помощи учителя</p>
Письмо	<p>пишет связные предложения по данной теме и создает постер;</p> <p>на основе прослушанного/ прочитанного/увиденного делает короткие записи с помощью учителя;</p> <p>использует знаки препинания в конце простых предложений; соблюдает каллиграфические нормы</p>
4 класс	
Слушание	<p>понимает устную речь, аудиовизуальный материал;</p> <p>определяет значение незнакомых слов и словосочетаний по контексту;</p> <p>отвечает на вопросы и определяет ключевые моменты в прослушанном материале;</p> <p>определяет основную мысль прослушанного материала; определяет основные моменты в аудиовизуальном материале</p>
Говорение	<p>использует необходимые слова для поддержания разговора; создает высказывание по данному началу текста;</p> <p>участвует в речевой ситуации;</p> <p>понимает, о чем говорит собеседник, уточняет, выясняет, перефразирует его высказывания;</p> <p>пересказывает подробно истории/рассказы;</p> <p>высказывает оценочные суждения, выражая свою точку зрения</p>
Чтение	<p>читает текст или его часть, используя разные виды чтения;</p> <p>понимает ключевые моменты в коротком тексте, содержащем незнакомые слова;</p> <p>определяет жанры разных текстов; различает текст-рассуждение;</p> <p>формулирует оценочные вопросы по содержанию текста и о поступках героев произведения;</p> <p>находит и извлекает информацию из разных источников: словарей, справочников, энциклопедий, интернет-ресурсов, инфографики</p>

Письмо	представляет истории в виде иллюстраций; на основе прослушанного/прочитанного/ увиденного пишет короткий текст с помощью учителя; ставит самостоятельно необходимые знаки препинания в предложениях при составлении коротких текстов; совершенствует каллиграфические навыки
--------	---

«Математика» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

«Математика» пәні ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 мамырдағы №199 бұйрығымен бекітілген (6-қосымша) «Математика» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптарына арналған «Математика» пәнінің негізгі мақсаты – білім алушылардың логикалық ойлауын дамыту арқылы математикалық білім негіздерін қалыптастыру.

Бастауыш білім беру деңгейінде математикалық білім берудің негізгі мақсатына сәйкес оқу пәнінің келесі міндеттері іске асырылады:

1) логикалық ойлауды, кеңістіктік елестетуді және математикалық терминдерді пайдалану біліктілігін дамыту;

2) оқу және тәжірибелік проблемаларды шешу, арифметикалық алгоритмдерді пайдалану, геометриялық салулар мен математикалық зерттеулер жүргізу қабілеттерін дамыту;

3) сыни тұрғыдан ойлауды, шығармашылық қабілеттерді дамыту;

4) өзінің математикалық білімі мен біліктерін басқа пәндерді меңгеруде, сонымен қатар күнделікті өмірде қалай пайдалану керектігін түсіну;

5) тұлғалық қасиеттер: білуге құштарлық, мақсаттылық, жауапкершілік, сенімділік және тәуелсіздікті дамыту;

6) түсінудің, түсіндірудің, талдаудың, синтездің, жүйелеудің, қолданудың және суреттеудің когнитивтік дағдыларын дамыту;

7) коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды, топпен жұмыс істеу және өз көзқарасын білдіру, басқа адамдардың пікірін құрметтеу, көшбасшылық қасиеттерді көрсету, өз жұмысын жазбаша және ауызша түрде таныстыру дағдыларын дамыту;

8) ақпаратты іздестіру және таңдау, өз уақытын басқару, өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға негізделген.

«Математика» пәнін оқытудың биылғы ерекшеліктері

«Математика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) 1-сыныпта – аптасына 4 сағат, оқу жылында – 140 сағат;

2) 2-сыныпта – аптасына 4 сағат, оқу жылында – 144 сағат.

3) 3-сыныпта – аптасына 5 сағат, оқу жылында – 180 сағат;

4) 4-сыныпта – аптасына 5 сағат, оқу жылында – 180 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

«Математика» пәні бойынша мұғалім алдын ала дайындалған критерийлер мен дескрипторлар бойынша әртүрлі жұмыс түрлерін жүргізіп, оқу тапсырмаларын береді (5.9-кесте).

5.9-кесте. Пән бойынша жұмыс түрлері, критерийлері мен дескрипторлары

№	Жұмыс түрлері	Критерийлер/дескрипторлар
1	Берілген мәліметтері жетіспейтін есептерді шешу Білім алушылар сандары, шарты мен сұрағы бар есептерді шығару жолдарын жақсы түсіну үшін оларға жетіспейтін мәліметтері бар есептерді ұсынуға болады	мәліметтері толық емес есептерді ажырата біледі; есепті жетіспейтін мәліметпен толықтыра алады; жазбаны нақты мәліметтермен толықтыра алады
2	Артық мәліметтер берілген есептерді шешу Білім алушылар сандары, шарты мен сұрағы бар есептердің шығару жолдарын жақсы түсіну үшін оларға артық мәліметтері бар есептерді ұсынуға болады.	артық мәліметтері бар есептерді ажырата алады; есептің шартын өзгерте және дәлелдей алады; бақылай, салыстыра және қорытынды шығара алады
3	Графикалық модельдеу Графикалық модель – сюжеттік есептің сызбасы, ол білім алушыларға есеп шартында берілген абстрактілі қатынастарды нақты кеңістіктік формада түсінуіне көмектеседі	есеп мәтінін сызбамен келтіре алады; есеп мәтінін және оған сай келетін сызбаны сәйкестендіре алады; есептің берілгендерімен модельді толтыра алады; сызба бойынша есеп құрастыра алады
4	Заңдылықтарды табу және өзінің заңдылықтарын жасауға арналған шығармашылық тапсырмалар. Математикалық заңдылық – бұл белгілі бір ереже. Осы ереже бойынша элементтердің сандық, пішіндік немесе басқа да қатарында белгілі бір сәйкес тәртіппен элементтердің немесе олардың қасиеттерінің қайталануы немесе өзгеруі болып табылады.	заңдылықтың белгілі бір ереже, іздеу екенін біледі; элементтері/заттар белгілі бір ереже бойынша орналасқанын түсінеді; топтастыра және қорытынды жасай алады.

«Математика» пәнін оқытуда мұғалім төмендегі жұмыс түрлерін ұйымдастырады:

- 1) оқушыларға негізгі ақпараттық технологияларды пайдалануды үйрету;
- 2) ақпаратты іздестіру және оны таңдауға байланысты өздігінен жұмыс істеу дағдысын дамыту;
- 3) математиканың түрлі бөлімдерін оқу кезінде презентациялар құру үшін керекті компьютерлік бағдарламаны қолдану, математикалық тапсырмаларды орындау барысында фото/видео әзірлеу (геометриялық фигураларды жасау);
- 4) өздігінен жоспар мен графиктер құру.

«Математика» пәнін оқытуда оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту көзделеді.

Математиканы оқыту үдерісінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға ықпал ететін жұмыс түрлері:

тапсырмаларды орындау үшін нұсқаулықтарды, алгоритмдерді құру;
математикалық есептерді ауызша және жазбаша шешу тәсілдерін сипаттау және түсіндіру;

тапсырманы орындау барысына талдау жасау (ауызша және жазбаша).

Аталған жұмыс түрлерін білім алушының қабылдауына қарай әр түрлі әдістерді қолдануға болады. Мысалы:

оқушылардың жеке пікірін тыңдай білу және оларды қолдау;

жеке және саралай оқыту тәсілін қолдану;

проблемаларды және оларды шешу стратегияларын құрастыру;

білім алушылардың жетістіктерін бағалау;

оқушыларды зерттеу іс-әрекеттеріне баули отырып, белсенді оқуға ынталандыру;

оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту.

Мұғалімдерге математиканы оқытуда төмендегідей әдістер ұсынылады:

оқушылардың ойын әрекетін, шығармашылық және жобалық жұмыстарын ұйымдастыру;

түсіндіру, идеяларды таныстыру, диалогтарға қатысу, мәтінмен жұмыс, алгоритмдер, нұсқаулықтар құру, математикалық тапсырмаларды орындау әдістерін сипаттау және түсіндіру барысында оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту;

мүқият таңдап алынған тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы оқушыларды ынталандыра және дамыта оқыту;

оқушылардың өзіндік іс-әрекетін ұйымдастыру: жеке және топтық жұмыс.

түрлі дерек көздерінен ақпарат іздеуді талап ететін есептерді шығаруға көмектесу, АКТ ның мүмкіндіктерін пайдалану;

математиканың практикада қолданылуын пайдалана отырып оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру;

оқушыларды өз жұмысын талдауға және түзетуге ынталандыру (рефлексия).

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану оқушылардың жұмыс барысында сандық ресурстарды қолдану құзыреттілігін арттырып, бос уақытында технологияларды сенімділікпен және шығармашылықпен пайдалануын қамтиды.

Үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес бастауыш білім беру деңгейі бойынша оқытылатын «Математика» оқу пәнінен өткізілетін бөлім және тоқсандық жиынтық бағалау саны 5.10-кестеде көрсетілген.

5.10-кесте. Математика пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сыныптар	Бөлімдер бойынша жиынтық бағалау саны				ТЖБ
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан	Әр тоқсанда
2-сынып	2	3	3	3	1
3-сынып	3	3	3	3	1
4-сынып	3	3	3	3	1

Назар аударыңыз!

Математика пәнінің ерекшелігіне байланысты әр БЖБ бойынша жалпы 8-10 балл, ал ТЖБ бойынша жалпы 12-18 балл беру ұсынылады.

«Жаратылыстану» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

«Жаратылыстану» пәні ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 мамырдағы №199 бұйрығымен бекітілген (7-қосымша) «Жаратылыстану» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

Бастауыш мектептегі «Жаратылыстану» пәнінің мақсаты – білім алушының жаратылыстану ғылымы негіздері туралы түсініктерін қалыптастыру және зерттеу біліктері мен дағдыларын дамыту.

ҚР БҒМ 26.01.2022 жылғы №25 бұйрығымен бекітілген қазақ тілінде оқытатын сыныптар үшін Бастауыш білім берудің 1-қосымшасы және қазақ тілінде оқытатын сыныптар үшін Бастауыш білім берудің 11-қосымшасы (қысқартылған оқу жүктемесі бар) бойынша үлгілік оқу жоспарларына сәйкес бастауыш сыныптарда «Жаратылыстану» пәнін оқытуға бөлінетін оқу жүктемесінің көлемі 5.11 - кестеде көрсетілген.

5.11 – кесте. «Жаратылыстану» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		1-қосымша		11-қосымша	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
1	Жаратылыстану	1	35	1	35
2	Жаратылыстану	1	36	1	36
3	Жаратылыстану	2	72	1	36
4	Жаратылыстану	2	72	1	36

Үлгілік оқу бағдарламасы пәннің базалық білім мазмұнынан, оқыту мақсаттары жүйесінен, ұзақ мерзімді жоспардан тұрады. Бұл оқу бағдарламаларында, ұзақ мерзімді жоспарда да тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге қажетті сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат сандарын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал кестеде көрсетілгендей, сол тоқсанда игерілуі тиіс.

«Жаратылыстану» пәнін оқытудың ерекшеліктері:

- пән мазмұнындағы деректер мен білімдер жүйесі оқушылардың қоршаған әлем туралы, атап айтқанда, әртүрлі денелер мен құбылыстар туралы алғашқы білімін қалыптастырады.

- пән оқушының ғылыми-зерттеу дағдысын: сұрақ қою және сол сұраққа жауап табу, зерттеу жоспарын дайындау және болжам жасау, сұрақтарға жауап табу үшін зерттеулер жүргізу; зерттеу нәтижесінде алынған мәліметтерді жинақтау, өңдеу және түсіндіру дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

- бастауыш сыныпта оқушылар пәнді меңгеру барысында дәстүрлі емес ойлау формаларына үйренеді, ақиқатпен байланысты іс-әрекеттердің жауабын табуға, сұрақтар қоюға дағдыланады, ғылыми-зерттеу тәсілдерін түсініп, ойлауға және бақылауға дағдыланады.

- білім алушыны зерттеу жұмыстары мен тәжірибелер жасау арқылы тапсырманы өздігінен ізденіп орындауына және дұрыс тұжырым жасауына бағыттайды, баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады.

Жаратылыстану пәнін оқытуда қолданылатын зерттеудің негізгі принциптері мен әдістерін меңгеру жас ұрпақтың дүниетанымын, ойлаудың ғылыми тәсілін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқу пәнінің төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының басты ерекшелігі - зерттеушілік білік пен дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға бағытталған «Мен зерттеушімін» бөлімінің оқу мақсаттары «Жанды табиғат», «Заттар және олардың қасиеттері», «Жер және ғарыш», «Табиғат физикасы» бөлімдерінің оқу мақсаттарымен кіріктіріле жүзеге асырылады.

Үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес бастауыш білім беру деңгейі бойынша оқытылатын «Жаратылыстану» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 5.12-кестеде көрсетілген.

5.12-кесте. «Жаратылыстану» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сыныптар	Бөлімдер бойынша жиынтық бағалау саны				ТЖБ
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан	Әр тоқсанда
2-сынып	1	1	1	1	1
3-сынып	1	1	1	1	1
4-сынып	1	1	1	1	1

Назар аударыңыз!

Жаратылыстану пәнінің ерекшелігіне байланысты әр БЖБ бойынша 8-10 балл, ал ТЖБ бойынша 12-18 балл беру ұсынылады.

БЖБ-ны әр бөлім бойынша тақырыптар мазмұнын ашатын тест сұрақтары түрінде беруге болады.

«Дүниетану» оқу пәні (оқыту қазақ тілінде)

«Дүниетану» пәні ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 мамырдағы №199 бұйрығымен бекітілген (8-қосымша) «Дүниетану» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады.

«Дүниетану» пәнін оқытудың мақсаты - ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар тұрғысынан білім алушылардың бойында адам, табиғат және қоғамның өзара байланысуы және өзара тәуелділігі туралы білім жүйесін қалыптастыру.

«Дүниетану» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 1-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 35 сағат;
- 2) 2-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 36 сағат;
- 3) 3-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 36 сағат;
- 4) 4-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 36 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Бұл пәннің ерекшелігі – біз өмір сүретін әлем туралы мағлұмат алу болып табылады.

«Дүниетану» пәнін оқытудың ерекшеліктері

Бастауыш сыныптарда «Дүниетану» оқу пәнінің мазмұны адам, табиғат және қоғам, оның ішінде отбасы, мәдениет, денсаулық, қарым-қатынас, ұлт, қауымдастық, мемлекет, қоршаған табиғи орта сияқты оқыту нысандарына тоғыстырылған.

«Дүниетану» пәнін оқыту:

- 1) білім алушыларда қоғам және табиғат құбылыстары мен нысандарының өзара байланысы мен өзара тәуелділігі туралы түсініктер қалыптастыруға;
- 2) білім алушыларда табиғи, әлеуметтік және технологиялық ортадағы мінез-құлық нормаларын және қауіпсіздік ережелерін түсінуге;
- 3) білім алушыларда табиғи және әлеуметтік шынайылықты тану әдістерін: бақылау, эксперимент, сауалнама тәжірибелерінің қалыптасуына;
- 4) білім алушылардың танымдық әрекетін дамытуға;
- 5) білім алушыларды қазіргі қазақстандық қоғамға тән ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тәрбиелеуге;
- 6) білім алушылардың өзін қоршаған ортаға, қоғамның табиғи және мәдени құндылықтарына дұрыс қатынастарын қалыптастыруға бағытталады.

5.13-кесте. «Дүниетану» оқу пәнін оқытудағы жұмыс түрлері, критерийлері мен дескрипторлары.

№	Жұмыс түрлері	Критерийлер/Дескрипторлар
1	Отбасы туралы Білім алушылардың отбасы туралы білімі тереңдетіледі, отбасы құндылықтарын ажыратады.	Отбасы туралы түсінік бере алады; Отбасы туралы құндылықтарды біледі.

2	Мәдениеттілік Білім алушы мәдениет, мәдениеттілік туралы адамгершілік қасиеттерді ажырата алады. Ұлттық мәдениеттің құндылыққа жататынын, әдептілік негізі болатынын ұғындыру.	- мәдениет пен мәдениеттілік ұғымын ажырата алады; - ішкі мәдениет пен сыртқы мәдениетті сипаттай алады; - ұлттық және өзге елдің мәдениеті туралы түсінігі қалыптасқан.
3	Денсаулық, жеке бас гигиенасы, тамақтану режимі туралы. Денсаулықтың маңыздылығы, оны сақтаудың жолдары туралы білімін тереңдету.	- жеке бас гигиенасын сақтай біледі; - тамақтану режимін сақтай біледі; - денсаулықты сақтау шараларын біледі, қолданады.
4	Өмір қауіпсіздігін сақтау туралы білімін тереңдету Табиға апаттар туралы түсініктерін қалыптастыру	- жолда жүру ережесін біледі; - алғашқы көмек көрсету туралы біледі; - өрт, су, газ қауіпсіздігін сақтау ережелерін біледі; - табиғи қауіп-қатер туралы түсінігі қалыптасқан.

«Дүниетану» пәні бойынша оқушылардың білімі мен біліктілігі қалыптастырушы бағалау шеңберінде сұрақ-жауап нәтижелері, бақылау жұмыстарының, тест тапсырмалары, практикалық жұмыстар мен диктанттар нәтижелері бойынша кері байланыс беру және білім алушылардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, қажетті форматтағы сабақты құру мақсатында, сонымен қатар, рәсімдер саны нақты анықталынған жиынтық бағалау шеңберінде бағаланады және сынып журналына балл қою қарастырылады.

5.14-кесте. «Дүниетану» пәні бойынша жиынтық бағалаудың саны

Сыныптар	Бөлімдер бойынша жиынтық бағалау саны				ТЖБ Әр жартыжылда
	1- тоқсан	2- тоқсан	тоқсан	4- тоқсан	
2-сынып	1	1	1	1	1
3-сынып	1	1	1	1	1
4-сынып	1	1	1	1	1

«Еңбекке баулу» оқу пәні

«Еңбекке баулу» пәні 2022-2023 оқу жылынан бастап, тек 1 – сыныптар үшін «Көркем еңбек» оқу пәнінен ажыратылып, бөлек пән ретінде оқытылады.

«Еңбекке баулу» пәнінің мақсаты – білім алушыны еңбек іс-әрекетіне дағдыландыру, олардың қарапайым құралдармен және әртүрлі материалдармен жұмыс жасау біліктілігін қалыптастыру, шығармашылық қабілетін дамыту.

«Еңбекке баулу» пәнінің міндеттері:

- қол еңбегі арқылы оқушының байқампаздық, ұқыптылық, ептілік, жинақылық, жасампаздық, еңбексүйгіштік, төзімділік, шыдамдылық қасиеттерін тәрбиелеуді;

- қолөнер туындылары мен олардың маңызы туралы ұлттық-дүниетанымдық түсініктерін қалыптастыруды;

- еңбек етуге психологиялық дайындығын, қызығушылығын, құлшынысын дамытуды;

- еңбекті, еңбек адамын, кәсіп иесін құрметтеу, еңбектің адамзатқа пайдасы туралы түсінігін қалыптастыруды,

- бастапқы еңбек дағдыларды игеруін;

- еңбек мәдениетін үйренуге бейімдеуді, еңбек қауіпсіздігін сақтау дағдысын қалыптастыруды;

- көркемдік-шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруды;

- түрлі материалдармен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруді;

- мүсіндеу, құрастыру, құрау, жапсыру, ою, тігу, илеу жоспарлау, модельдеу біліктілігін дамытуды;

- қолөнер туындылары жайлы ақпарат жинақтау, талдау және шығармашылықпен қолдануды;

- өз қолымен жасалған туындылар арқылы өз мүмкіндігіне деген сенімін арттыруды;

- отбасында, мектепте, мектептен тыс ортада қоғамдық пайдалы еңбекпен шұғылдану дағдысын қалыптастыруды көздейді.

«Еңбекке баулу» пәнін ұйымдастыру оңайдан қиынға, жеңілден күрделіге қарай, жүйелілік, сабақтастық, бірізділік және көрнекілік ұстанымдарына негізделеді.

«Еңбекке баулу» пәнін ұйымдастыру білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеріп, заманауи білім беру технологиялары мен ресурстарын ұтымды қолдану арқылы жүзеге асады.

«Еңбекке баулу» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 35 сағат;

Ескерту: 1-сыныпта бағалау жүргізілмейді.

«Бейнелеу өнері» оқу пәні

«Бейнелеу өнері» пәні 2022-2023 оқу жылынан бастап, тек 1- сыныптар үшін «Көркем еңбек» оқу пәнінен ажыратылып, бөлек пән ретінде оқытылады.

«Бейнелеу өнері» пәнін оқытудың басты мақсаты - білім алушының қоршаған ортаны бейнелі қабылдау арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту, оларды көркем өнерге баулу.

«Бейнелеу өнері» пәнінің міндеттері:

- көркем өнер туындылары арқылы оқушының ұлтжандылық, рухани-адамгершілік, көркемдік-эстетикалық, сезімталдық, талғам, байқампаздық, мейірімділік, әдептілік қасиеттерін тәрбиелеуді;

- қазақтың ұлттық, кәсіби музыка, бейнелеу өнері, этностардың мәдениеті туралы түсініктерін қалыптастыруды;

- өнер (бейнелеу, қолданбалы-сәндік, сәулет, дизайн) түрлері туралы бастапқы білім беруді;

- өнер түрлеріне қызығушылығын дамытуды, өнер арқылы ұлттық әдет-ғұрып пен салт-дәстүрлерді құрметтеу сезімін қалыптастыруды;

- оқушының көркемдік-бейнелеу іскерліктерін, шығармашылық әлеуеті мен қиялын дамытуды;

- өнер туындылары жайында ақпарат іздестіру, қабылдау, түсіну, талдау, өздігінен пайдалану дағдыларын қалыптастыруды;

- өз шығармашылық іс-әрекеттері арқылы ойын бейнелеп және дәлелдеп бере алу дағдыларын қалыптастыруды;

- эстетикалық талғамын, сезімталдығын дамытуды көздейді.

«Бейнелеу өнері» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 35 сағат;

«Бейнелеу өнері» пәнін ұйымдастыру оңайдан қиынға, жеңілден күрделіге қарай, жүйелілік, сабақтастық, бірізділік және көрнекілік ұстанымдарына негізделеді.

Ескерту: 1-сыныпта бағалау жүргізілмейді.

«Көркем еңбек» оқу пәні

«Көркем еңбек» – «Бейнелеу өнері» және «Еңбекке баулу» оқу пәндерін біріктіретін кіріктірілген пән.

«Көркем еңбек» кіріктірілген оқу пәні әртүрлі шығармашылық әрекеттің түрлері барысында көркем-технологиялық білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Оқу пәні түрлі шығармашылық іс-әрекеттегі кеңістіктік-бейнелілік ойлауын, шығармашылық ойлауын, рухани-адамгершілік мәдениетін, елесін, қиялын және аңғарымпаздығын, жеке тұлғаның қалыптасуын және өз ойын білдіруін дамытуға бағытталған.

«Көркем еңбек» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) 2-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 36 сағат;

2) 3-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 36 сағатты;

3) 4-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 36 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Түрлі материалдармен жұмыс істеу білім алушылардың технологиялық ойлауын, көркем-эстетикалық талғамын, шығармашылық, есте сақтау қабілеттерін, кеңістіктік қиялын, қиялы мен қол моторикасын дамытуға, көзбен нақты мөлшерлеу қабілетін жетілдіреді.

Оқу мақсаттары білім алушыларда белгілі бір дағды қалыптастыру үшін әрекет түрін, орындау техникасын, шығармашылық жұмысты жасаудың материалын мұғалімнің өзі таңдайтындай етіп тұжырымдалған.

«Көркем еңбек» пәні бойынша оқыту процесінде білім алушылардың АКТ құралдарын қолдану дағдыларын дамыту қажет. Ең алдымен, бұл көркем

жұмыстарды жасау кезінде цифрлық компьютерлік технологияларды пайдалану, слайдтық презентацияларды жасау дағдыларын дамыту, шығармашылық жұмысты жасау үшін басқа білім алушылармен ынтымақтастық, қарым-қатынас жасау мен ақпарат алмасу және т.б.

«Көркем еңбек» сабақтарында мұғалімнің өзі анықтайтын әртүрлі көркемдік-шығармашылық әрекеттер қарастырылады. Бұл ретте көркемдік-шығармашылық әрекеттің негізгі үш түрі:

- құрылымдау;
- бейнелеу;
- сәндеу әрекеттері міндетті түрде іске асырылуы қажет.

Мұғалім және білім алушылар әртүрлі жұмыс түрлерін орындау барысында еңбек гигиенасының және қауіпсіздік техникасының ережелерін сақтаулары қажет.

Ескерту: 2-4-сыныптарда «есептелінді» және «есептелінген жоқ» деген сынақ қойған кезде критериалды бағалау қағидасына сүйену керек.

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

2022 - 2023 оқу жылында мектептердің дайындығына (кадрлық, ресурстық және т.б.) байланысты вариативтік компонент сағаттарының есебінен академия сайтында орналасқан курстарды таңдауға немесе басқа да элективті курстарды өткізуге болады.

2022-2023 оқу жылында Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен бастауыш білім беру деңгейінің оқу пәндері бойынша жүргізілетін элективтік курс тақырыптары ұсынылады:

«Қазақ тілі» пәні бойынша: «Тіл дамыту», «Сауатты жазайық», «Көркем жазу»;

«Әдебиеттік оқу» пәні бойынша: «Парасаттылық және әдеп», «Балалар әдебиеті», «Оқу сауаттылығы», «Мәнерлеп оқу», «Отбасылық оқу сағаты»;

«Математика» пәні бойынша: «Математика және логика», «Математика күнделікті өмірде», «Математика және экология», «Математикалық жобалар»;

«Жаратылыстану» пәні бойынша: «Жас зерттеуші», «Жаратылыстану жұмбақтары»;

«Дүниетану» пәні бойынша: «Экономикаға кіріспе», «Жасыл ел», «Мен және экология» курстары.

Бұл курс тақырыптарын мұғалім өз сыныбындағы білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін, білім деңгейлерін ескеріп, таңдап алуы тиіс. Соған сәйкес мұғалім өзі таңдап алған курстың оқу бағдарламасын жасайды және ол мектептің әдістемелік бірлестік отырысында талқыланып, нәтижесінде педагогикалық кеңестің шешімімен бекітілуі тиіс.

Курс мазмұны білім алушылардың метапәндік құзыреттіліктерін (ғылыми-танымдық, мәдени-әлеуметтік, тілдік-коммуникативтік, ақпараттық-технологиялық) дамытуға бағдарланған заманауи білім беру технологиялары мен ресурстарын ұтымды қолдану арқылы жүзеге асырылады.

«Парасаттылық және әдеп» курсы білім алушылардың бойында әдептілік, ізгі-ниеттілік, адалдық, толеранттылық, іс-әрекеттеріне жауапкершілік, ұжымда жұмыс істей білуі сияқты жеке қасиеттерді дамытуға мүмкіндік береді.

«Математика күнделікті өмірде» курсы білім алушылардың бойында теориялық білімдерін күнделікті өмірмен нақты, практикалық әрекеттер, ойындар, саяхаттау әрекеттері арқылы байланыстыра отырып, білімдерін өмірде пайдалана білу жағдаяттарына төселдіреді, үнемділік, еңбекқорлық, адамзат еңбегін құрметтеу сияқты адами қасиеттерге баулиды.

«Математика және экология» курсы білім алушыларды математика мен экологияны байланыстыра отырып, табиғатқа, адамзат баласына жанашырлықпен қарауға, үнемшілдікке, жауапкершілікке дағдыландырады.

«Математикалық жобалар» курсы білім алушылардың өзіндік алғашқы математикалық жобалар жасау біліктілігін, іскерлігін және зерттеу дағдысын қалыптастырады. Бастауыш сынып оқушылары зерттеу жұмыстарын жүргізе білуге төселеді.

«Отбасылық оқу сағаты» курсы білім алушылардың отбасымен бірге оқуға арналған шығармалар тізімі таңдалып алынады. Сол шығармаларды оқушы үйде ата-анасымен бірлесе оқиды. Апта сайын бір отбасы өздері оқыған шығарма мазмұны жайлы әртүрлі формада (презентация, бейнежазба және т.с.) баласының сыныптастарымен таныстырады, қойылған сұрақтарға жауап береді. Сынып ұжымында сол шығарманы талқылап, түйінді ой шығарылады. Курс өзара коммуникативтік қарым-қатынасының артуына ықпал етеді. Ата-ана мен бала, мұғалім арасындағы байланысты күшейтеді. Оқушының танымдық ойлау қабілетін дамытады.

«Оқу сауаттылығы» курсы оқу және жазу арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуды негізге ала отырып, шығармаларды түсініп оқуға, оқылған шығарманы жан-жақты талдап, еркін ойлауға, жазбаша, ауызша ой алмасуға, мәтін мазмұнын ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге баулиды.

«Мәнерлеп оқу» курсы дауыс интонациясы арқылы автордың ойын білдіру, мазмұндық ой екінін қойып, кейіпкердің көңіл күйін сезініп оқу. Мәнерлеп оқу арқылы оқушы шығарманың мазмұнын түсініп, ондағы көңіл күйді сезінеді, қиялына ерік береді. Оқушы сөйлеудегі ритм мен үнді, дауыстың бірде жоғарылап, бірде төмендеуін қолдана отырып сахналау өнеріне талпынады.

«Жаратылыстану жұмбақтары» курсы бастауыш сыныпта оқыту үдерісін жаратылыстану саласы бойынша білім мен біліктерді саналы түрде меңгеруі үшін оқу, жоба, зерттеу іс-әрекеттері тәсілдерін меңгеру арқылы дербестігін дамытуға, әлеуметтік- мәдени кеңістікте орнын таба білуі үшін біліктерді меңгеруге бағыттайды.

«Жас зерттеуші» курсы білім алушылардың қоршаған ортаны зерттеуге деген қызығушылықтарын ояту, өз өмірлерінде кездесетін жағдаяттардан шығуға арналған пайдалы ой - тұжырым дағдыларын қалыптастыруға бағыттау және мұғалімнің басшылығымен тәжірибелер ұйымдастыра отырып, әр бала

өзінің нені зерттегісі келетінін, қалай зерттейтінін, нәтижесінде неге қол жеткізгенін айта алатын тұғаның дамуына бағыт беру; білім алушылардың қоршаған орта туралы анағұрлым көп мағлұмат алып, өздері құбылыстың пайда болуының себептері туралы болжамдарын, оларды тексеру амалдарын (қарапайым тәжірибелер) жасауларын көздейді.

«Экономикаға кіріспе» курсы бастауыш сынып оқушыларына қарапайым экономикалық ұғымдарды өмірмен байланыстыра отырып түсіндіру, өздерін қоршаған табиғи орта және адамдар дүниесі ретінде, олардың қажеттілігімен және осы қажеттіліктерді қанағаттандыру тәсілдерімен таныстырады.

Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. «Педагогтің кәсіби құзыреттілігін жетілдірудің алғышарттары»
2. «Оқушылардың зияткерлік-шығармашылық әлеуетін дамыту арқылы білім беру сапасын арттыру»;
3. «Бастауыш сынып оқушыларының тілід дамытудың тиімді жолдары»;
4. «Білім беру үдерісін нәтижелі қорытындылау – білім сапасының кепілі»;
5. «Қалыптастырушы бағалауды қалай тиімді ұйымдастыруға болады?»
6. «Бастауыш сыныпта цифрлық ресурстарды қолданудың тиімділігі»;
7. «Lesson Study жүргізу жолдары және күтілетін нәтижелер»;
8. «Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту»;
9. «ҚМЖ-дың тәрбиелік мақсатын іске асыру жолдары»;
10. «Бастауыш сыныпта оқытудың белсенді әдістері»;
11. «Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту»;
12. «Қашықтан оқытуда білім беру платформаларын тиімді пайдалану»;
13. «Математикалық сауаттылықты дамыту»;
14. «ZERDELI» есептері туралы не білеміз?
15. «Математика сабағында стандартты емес есептерді шешу»;
16. «Білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру»;
17. «Диалогтік оқыту – мотивация тудыру негізі»;
18. «Бейне сабақты қалай құруға болады?»
19. «Мұғалім мен оқушыға көмектесетін ақысыз білім беру онлайн-ресурстары»;
20. «Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу, жоба жазу жұмыстарын практикалық тұрғыда ұйымдастыру ерекшеліктері».

Бастауыш сыныпта оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Бастауыш сынып пәндерін оқытудағы басты мақсат – білім алушыларды ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға тәрбиелеу негізінде білім беру.

Қазіргі сабақтың құрылымы бірінші кезекте тәрбиелік мақсатты жүзеге асыру арқылы пәндік білім бере отырып, тәрбиенің негізін қалайтын адамгершілік, табиғатты қорғау, жалпы адамзат баласына, қоршаған ортаға деген мейірімділік сияқты құндылықтарды бала бойына дарытуды көздейді.

Білім алушының ұлттық санасын оятуға, ана тіліне, өз еліне, туған жеріне деген құрметін қалыптастыруға, салт-дәстүрлерін білуге және қолдануға ықпал ететін тәрбиелік мәні бар тақырыптар («Мен атамның көмекшісімін», «Мен анамның көмекшісімін», «Қазақ халқының құнарлы ас мәзірі», «Салауатты өмір мәні – ата –баба мұрасы», «Ата ақылы», «Еңбек және өнер», «Ұлттық ойындар», «Денсаулық- табылмас байлық», «Маған ұнайтын ойындар», «Менің отбасым», «Отбасы құндылықтары», «Менің ата-анам», «Менің сүйікті кітаптарым», «Қазақстанның көрікті жерлері», «Менің туған өлкем», «Қазақстан Республикасының мерекелері» және т.б.) негізінде оқыту ұлттық құндылықтарымыздың мәнін түсінуге, өзінің іс-әрекетіне талдау жасауына, өзіндік қорытынды тұжырым жасай білуіне жағдай жасайды.

Бастауыш сынып пәндерін оқытуда жұптық, топтық, өзіндік жұмыстарға негізделген және түрлі модельде даярланған логикалық, шығармашылық, жағдаяттық тапсырмалар, ойын түрінде берілген материалдар, рөлдік ойындар білім алушы бойында мақсатты түрде құндылықтар жүйесін қалыптастыруға негіз болуы тиіс.

Бастауыш сынып білім алушыларының бойында рухани-адамгершілік құндылықтарды дамыту көбінесе мұғалім мен отбасының үйлескен, келісілген жұмыстарына байланысты ұйымдастырылады. Өйткені ата-аналар мұғалімнің қандай адамгершілік нормаларына тәрбиелейтінін, бала тәртібіне қандай талаптар қоятынын, олардың әрекеттері адамгершілік өлшемшарттар бойынша қалай бағаланатынын, сынып ұжымындағы қоғамдық пікірдің қандай екендігін білуі тиіс. Ата-аналар мен педагогтердің тәрбиелік әсерінің бірлігі тәрбиенің мақсаты мен нақты міндеттерін түсінуінен, оларды әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып жүзеге асыру білігінен көрінеді.

Оқу процесін ұйымдастыруда ата-аналарды тартудың түрлі тәсілдері арқылы қол жеткізуге болады. Мысалы, бірлескен үй тапсырмалары (балалар мен олардың ата-аналары үшін), тақырыптың мақсат-міндеттері ашатын әдебиеттер ұсыну, таныстыру сабақтары мен тренингтер, әңгімелер өткізу және тағы басқа әдістерді кеңінен қолдану қажет. Мұндай жұмыстар балаларды мектепте де, үйде де үздіксіз тәрбиелеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі

Ескерту: Тізбе жаңа редакцияда – «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020жылғы 22 мамырдағы №216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2021 жылғы 25 тамыздағы №428 бұйрығымен бекітілген бастауыш сыныптар бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін мына сілтеме бойынша көрсетілген сайтта қарауға болады. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100024126>

6. «ҚАЗАҚ ТІЛІ», «ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫТУ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН СЫНЫПТАР ҮШІН), 5-11 СЫНЫПТАР

«Қазақ тілі» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-11 сыныптар

Жалпы білім беретін орта мектепте қазақ тілі пәнінен академиялық білім берудің мақсаты – қазақ тілінің әлеуметтік-қоғамдық қызметі (ана тілі-ұлт тілі-мемлекеттік тіл) туралы біртұтас білім бере отырып, тілдің танымдық, құрылымдық, тарихи мәнін, тілді қолданудың нормативті жүйесін игеріп, сөйлеу мәдениеті тәсілдерін меңгерген, ұлттық рухты бойына сіңірген дара тұлға тәрбиелеу.

Қазақ тілін оқытудың басты міндеттері бастауыш, орта, жоғары сыныптарда қазақ тілінің ана тілі ретіндегі қызметіне, орта сыныптарда қазақ тілінің ұлт тілі ретіндегі қызметіне, жоғары сыныптарда қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі қызметіне басымдық бере оқыту.

Қазақ тілінің ана тілі ретіндегі негізгі қызметі – ұлттық сана-сезімді қалыптастыру. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартындағы қойылған базалық құндылықтар: 1) қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік; 2) құрмет; 3) ынтымақтастық; 4) еңбек пен шығармашылық; 5) ашықтық; 6) өмір бойы білім алу ұлттық сана-сезімнің қалыптасуы арқылы игеріледі. Сондықтан бастауыш сыныпта қазақ тілінің ана тілі ретінде танылуына негіз болатын лингвистикалық білім мазмұны қамтылуы тиіс.

Қазақ тілінің ұлт тілі ретіндегі қызметі – ғасырлар бойғы тәжірибеден жинақталған ұлттық дүниетанымды, ұлттық ақыл-ой жетістіктерін зерттеу, саралау, дамыту. Ұлттық тіл Білім стандартында көрсетілген ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды өзіне үйлесімді үйлестіруге, кез келген өмірлік жағдайларда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсетуге, сондай-ақ оқу және қолданбалы тапсырмаларды шешуге мүмкіндік береді.

Қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі қызметі жоғары сынып оқушыларына арналған білім мазмұнын қамтуы тиіс. Қоғамның барлық саласында қазақ тілін қолданудың заңдылықтарын, іскерлік, дипломатиялық қарым-қатынас мәдениетін, сөйлеу мәдениетін игерген оқушы жалпыға міндетті білім стандартында көрсетілген «Қазақстан Республикасының Конституциясының нормалары мен заңдарын құрметтеуді және сақтауды», яғни қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде қолдануды өз міндетіне алады, қазақ тілінің мемлекеттік статусын көтеруге өзіндік үлес қосады, мемлекеттік тілді қолдануға ынталы болады.

Қазақ тілінің қоғамдық-әлеуметтік қызметін бастауыш, орта жоғары сыныптарда оқытқанда тілдің құрылымдық, функционалдық, тарихи жүйесі өзара тұтастықта бірлікте кіріктіріліп оқытылады. Нәтижесінде оқушылар тілдің таңбалық жүйесі, әдеби тілдік нормасы, тарихы және тіл арқылы ұлтты, адамды тану туралы кешенді білім алады. Бұлар оқушының тіл тазалығын, тіл анықтығын тіл дәлдігін (А.Байтұрсынов) игеріп, сөйлеу мәдениетін, сөз шеберлігін жетілдіруіне айтарлықтай үлес қосады.

1 Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Қазақ тілі» (10-11 сыныптар) міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2 Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарлары арқылы (өзгерістер мен толықтырулар өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрықпен бекітілген) жүзеге асырылады. Олар:

- Үлгілік оқу жоспарлары;
- төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары.

Үлгілік оқу жоспарының оқу түріне байланысты 5-11-сыныпта «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген жаңартылған мазмұндағы оқу жүктемесінің және төмендетілген оқу жүктемесінің көлемі 6.1-кестеде көрсетілген.

6.1-кесте – 5-11-сыныпта «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5	Қазақ тілі	3	108	3	108
6	Қазақ тілі	3	108	3	108
7	Қазақ тілі	3	108	2	72
8	Қазақ тілі	2	72	2	72
72	Қазақ тілі	2	72	2	72
қоғамдық-гуманитарлық бағыт					
10	Қазақ тілі	2	72	2	72
11	Қазақ тілі	2	72	2	72
жаратылыстану-математика бағыты					
10	Қазақ тілі	1	36	1	36
11	Қазақ тілі	1	36	1	36

Оқу жылының ұзаруына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды

қайталауға, өтілген материалды бекітуге және күрделі тақырыптарды оқуға пайдалану ұсынылады.

ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» білім беру ұйымдары меншік түрі мен оқыту нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын дербес таңдай алады.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесі 7- сыныпта үлгілік оқу бағдарламасында 3 сағат болса, төмендетілген бағдарламада 2 сағат көлемінде беріледі, яғни 1 сағатқа қысқарады. (ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы №496 бұйрық). Оқу көлемі төмендетілген сыныптарға вариативті компоненттен сағат алуға мүмкіндік көрсетілген.

3 Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «Қазақ тілі» пәнінен 5-11-сыныпта оқу процесі:

1. *5-9-сыныптар бойынша «Қазақ тілі» пәнінің мазмұны* «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ м.а. 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен (*өзгерістер мен толықтырулар ҚР БҒМ 2019 жы 26 шілдедегі №334 бұйрығымен бекітілген*) бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасымен жүзеге асырылады.

10-11-сыныптар бойынша «Қазақ тілі» пәнінің мазмұны «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер пен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шілдедегі №352 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламаларымен (*07.03.2019 ж. №105 бұйрықпен өзгерістер мен және толықтырулар енгізілген*) жүзеге асырылады:

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарын (төмендетілген оқу жүктемесімен) таңдаған білім беру ұйымдарындағы оқу процесі «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-сыныбында «Қазақ тілі» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде) негізінде жүзеге асырылады.

«Қазақ тілі» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мақсаты оқушының тіл сауаттылығы мен сөз байлығын дамытуды, әлеуметтік ортада еркін қарым-қатынасқа түсуін жетілдіруді және дүниетанымдық дағдыларын

кеңейтуді көздейді. Бағдарламаның білім мазмұны қазақ тілі арқылы оқушыларға қазақ халқының материалдық және рухани құндылықтарын, қазақ халқының салт-дәстүрін құрметтеуді, қазақша сөйлеу әдебі мен әдетін дағдыландыруды және қазақ әдебиеті үлгілерін терең меңгертуді мақсат етеді және алған білімдерін өмірде қолдана білуге үйретеді.

Негізгі орта білім беру деңгейіндегі «Қазақ тілі» пәнін оқыту:

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы функционалдық-коммуникативтік бағытқа негізделіп құрастырылған. Ол оқушылардың тіл туралы түсініктерін тереңдетіп, ұлттық мәдениет пен әлемдік мәдениеттің маңыздылығы туралы түсініктерін кеңейтеді.

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы білім алушыға қазақ тілін ана тілі ретінде тілдік қатынас және таным құралы ретінде оқытуды, сөз, сөз тіркесі, сөйлемнің мәтін түзімдік қызметін танытуды, тілдік бірліктердің табиғатына сай мәтін құратуды, мәтін құратудағы заңдылықтарды үйретуді, тілдік жағдаяттарда ауызша және жазбаша сөйлеудің нормаларын меңгертуді, әсерлі сөйлеудің лексика-грамматикалық тәсілдерін меңгертуді көздейді.

Жалпы орта білім беретін мектептерде «Қазақ тілі» пәнін оқытудың мақсаты – ана тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, сондай-ақ қазақ әдеби тілі нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

«Қазақ тілі» оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

- өмірлік қажеттіліктерінде коммуникативтік әрекеттер түрінде (тыңдалым/айтылым, оқылым, жазылым) сауаттылықпен қолдану дағдыларын қалыптастырады;

- тіл бірліктерінің қарым-қатынас құралы болу, ойды білдіру, таным құралы болу, ақпаратты сақтау құралы болу қасиеттерін функционалдық-коммуникативтік бағдарда танып біледі, соған лайықты машықтар мен дағдыларды қалыптастырады;

- тіл сауаттылығы мен сөйлеу сауаттылығын, сөз байлығын, басқалармен еркін қарым-қатынасқа түсу;

- мәтіндерге қойылған мақсатқа сәйкес қорытынды, синтез, анализ жасау дағдыларын қалыптастыру.

«Қазақ тілі» пәнінің бағдарламасы білім алушының тіл сауаттылығы мен сөйлеу сауаттылығын, сөз байлығын, басқалармен еркін қарым-қатынасқа түсу қабілетін дамытуды және ойлау қабілеті мен танымдық дағдыларын жетілдіруді көздейді.

Ақпаратты талдау, жалпылау, жіктеу, сондай-ақ әртүрлі жанрда және стильдерде мәтіндер жазу, жеке, іскерлік хат жазысу, түйіндеме, мақала, аннотация, тезис құрастыру, берілген тақырып бойынша эссе жазу дағдылары мен қабілеттерін жетілдіру тілді оқуды ынталандыруға септігін тигізеді.

Сабақ жоспарын құрастыру барысында оқушылардың деңгейі мен қажеттілігіне сай әдеби тіл нормаларын қалыптастыруға назар аударған дұрыс. Тілдік бірліктер мен құрылымдарды, яғни грамматиканы оқыту коммуникативтік контекст негізінде жүзеге асырылуы керек. Яғни мұғалім тіл

туралы білім қалыптастырудан гөрі тілдік қолданыс, грамматиканың функционалдығына назар аударуы тиіс.

«Қазақ тілі» пәнінің оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының ерекшеліктері

Оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу жоспары негізінде 7-сыныпқа «Қазақ тілі» оқу пәнінен әзірленген негізгі Үлгілік оқу бағдарламасында берілген бөлім тақырыптары толығымен сақталған. Айырмашылығы: ұзақ мерзімді жоспардағы жыл бойына бірнеше рет қайталанып келетін оқыту мақсаттары қысқартылған. Яғни, 7-сыныпта оқу мақсаттары жеңілдетіп берілген. Кейбір оқу мақсаттарына түсініктеме ретінде ұсынымдар беріліп, оқу мақсаттарына өзгерістер енгізілген.

«Қазақ тілі» пәнінен оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер:

- оқыту мақсаттары арқылы білім алушылардың тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым әрекеттері жүзеге асырыла отырып, олардың коммуникативтік қарым-қатынас дағдысы қалыптасады, сыныпты аяқтағанда күтілетін нәтижеге қол жеткізуге бағытталады;

- қысқа мерзімді жоспар құрылу барысында сөйлесім әрекетінің бір-екі түрі басшылыққа алынады, бір сабақта бірнеше сөйлесім әрекетін басшылыққа алу сабақты мақсатына жеткізбейді;

- мұғалім бір сабақ барысында бірнеше оқу мақсаттарының ішінен тақырыпқа қатыстыларын таңдап алуға құқылы;

- үлгілік оқу бағдарламасы білім алушының жас ерекшелігіне сай функционалдық сауаттылығын арттыруға, сыни тұрғыдан ойлау дағдысын дамытуға бағытталған. Мысалы: оқылым әрекеті бойынша «Мәтіннің стильдік ерекшелігін тану» оқу мақсатын жүзеге асыру үшін 5-сынып оқушылары ауызекі сөйлеу және жазба стильдегі мәтіндердің айырмашылықтарын таныса, одан жоғары сыныптарда әртүрлі стильдегі мәтіндердің тілдік құралдарын анықтайды. Оқу мақсаттарын жүйелі түрде жүзеге асырудың нәтижесінде оқушылардың мәтінді талдау дағдысы қалыптасады;

- грамматика өмірмен байланыстырыла мәтін талдау барысында оқытылады;

- грамматикалық бірліктердің мәтін құруға қатысуда қандай функционалдық қызмет атқаратындығын білім алушы өзі жұмыс жасау барысында анықтап, меңгереді.

Қазақстанның білім жүйесіне 2009 жылдан бастап үш жылда бір рет өткізіліп отыратын PISA халықаралық зерттеуі кірді. PISA-ның негізгі бағыттарының бірі – оқу сауаттылығын анықтау. Онда оқу техникасы мен мәтін мазмұны ғана емес, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірде, практикада қолдана білу қабілеттері бағаланады.

Негізгі орта білім беру деңгейіне арналған «Қазақ тілі» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасындағы білім мазмұны бойынша оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас субъект-субъектілік қарым-қатынасқа құрылады. Мұғалім кеңесші, бағыт беруші, бағыттаушылық қызмет атқарса, оқушы ізденуші,

зерттеуші қызметін атқарады. Сол арқылы алған білімі тиянақты болады. Себебі, білім алушы өз қолымен, ізденуімен жасаған жұмысын ұмытпайды, өмірде қолдануға да, басқаға үйретуге де бейім болады. Бұл білім алушыны сыни тұрғыдан ойланып, әрекет етуіне, функционалдық сауаттылығының қалыптасуына зор ықпалын тигізеді.

Оқу процесінде білім алушының ынтасын, қызығушылығын арттыруға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

Оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту үшін жүргізілетін жұмыс түрлері төмендегідей:

- Сұрақ – жауап (мұғалім мен оқушылар)
- Диалог (оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы)
- Қатысым (мұғалім мен оқушылар, оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы)
- Жазылым (тақырыпқа байланысты мәтінмен жұмыс)

Коммуникативтік құзыреттілік жеке тұлғаның рухани өсуін, адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасай білу мәдениетін қалыптастырады. Коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасқан білім алушы алдына нақты мақсат қоятын, анық та дұрыс сөйлей білетін, өз ойын жарыққа еркін шығара алатын, өзгені қызығушылықпен тыңдай алатын жеке тұлға болып қалыптасады.

Жоғарыда көрсетілген жұмыс түрлері коммуникативтік құзыреттілікті меңгерудің алғышарты болып табылады. Себебі, бұл жұмыс түрлерін мұғалім әр сабақта қолдана алады. Коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін жүргізілетін жұмыстар білім алушының сөйлеу тілін дұрыс меңгеруіне, қатысым және жазылым қарым-қатынасын қалыптастыруға ерекше ықпал ететінін көруге болады. Коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасқан білім алушы өз қатарларымен, өзге де жастағы адамдармен қарым-қатынаста белгілі бір ақпаратты жеткізіп қана қоймай, өз ойын түсіндіре, олардың пікірін ұға, түсіне білетін болады.

Диалогтік әдісті қолдану білім алушылардың сұрақтарды, өтінішті, таңдануды, бұйыруды қолданып, бір-бірімен әңгімелесе білуге, мәліметтерді нақтылауды сұрауға, келіспеушілік, толықтыру, тілдік материал көлемінде өзара пікір алыса білуге дағдыландырады. Топ арасында талқылау жүзеге асады. Әр топ өз пікірін айтып, дәлелдеме жасайды. Сыныпта талқылауға қатысу оқушының бәсекеге қабілетін арттырып, өз дәлелін қорғауға, мәселеге сыни тұрғыдан қарауға (1. Пікірталастық әңгіме; 2. Топтық әңгіме; 3. Зерттеушілік әңгіме.) үйренеді. Диалогтің өзі сабақ өту кезінде әр түрлі әдіс арқылы жүзеге асады. Мысалы: сұрақ-жауап, рөлдік, тапсырманы орындату, жұптық жұмыс, диалогтік мәтінді оқу.

Оқу нормативтері бойынша ұсынымдамалар

Білім мазмұны бойынша оқу дағдыларына қойылатын талаптар біршама өзгерген (6.2-кесте).

6.2-кесте. Оқу дағдыларына қойылатын талаптар

Сынып	Тыңдалым		Оқылым	Жазылым	Айтылым	
	тыңдалым	мәтіндегі			диалог	монолог

	ұзақтығы	сөз саны				
5	3-5 минут	200-300 сөз	300-400 сөз	150-200 сөз	6-8 сөйлем	8-10 сөйлем
6	3-7 минут	300-500 сөз	300-500 сөз	200-250 сөз	8-10 сөйлем	10-12 сөйлем
7	5-9 минут	300-700 сөз	500-700 сөз	250-300 сөз	10-12 сөйлем	12-14 сөйлем
8	5-11 минут	500-900 сөз	500-800 сөз	300-350 сөз	12-14 сөйлем	14-16 сөйлем
9	5-13 минут	500-1000 сөз	500-900 сөз	350-400 сөз	12-14 сөйлем	14-16 сөйлем

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сай бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).

Бұйрықтың 2-тарауына тиісті тармақтарына енгізілген толықтыруларға сәйкес:

9. БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

11. Аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

12. БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

21-тармаққа сәйкес тілдік пәндерден жиынтық бағалау сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша жүргізіледі (тыңдалым (тыңдау), айтылым, оқылым, жазылым). Тыңдалым (тыңдау) және айтылым дағдыларын бағалау жиынтық бағалауды өткізу жоспарланған аптаның ішінде сабақтың барысында жүргізіледі.

Төмендегі кестеде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) саны көрсетілген (6.3 -кесте).

6.3 -кесте. «Қазақ тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат	
		Үлгілік оқу жоспары	Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу

Сынып		жүктемесімен)							
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
6	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
7	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
8	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
9	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
10(ҚГБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
10(ЖМБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
11 (ҚГБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
11(ЖМБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2

Қалыптастырушы және жиынтық бағалау тапсырмаларын педагог өзі дайындайды. Білім алушылардың жиынтық жұмыстары мектепте сол оқу жылы аяқталғанға дейін сақталады.

«Қазақ тілі» пәні (жаратылыстану-математикалық бағыт) бойынша жиынтық бағалау саны «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығының (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) 11-тармағына сәйкес **«Қазақ тілі» пәнінен (жаратылыстану-математикалық бағыт)** аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

Ескертпе: Тілдік пәндерде бөлім бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым).

13-тармағына сәйкес Оқу пәндерінің күрделілік деңгейін есепке ала отырып, бір күнде үштен артық ТЖБ өткізуге болмайды. ТЖБ тоқсан аяқталатын соңғы күні өткізілмейді. Бір оқу пәні бойынша БЖБ мен ТЖБ бір күнде өткізілмейді.

9-сынып білім алушыларына қорытынды аттестаттауды өткізу бойынша ұсынымдар:

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығының 39-тармағында былай көрсетіледі: «9 (10) сынып білім алушылары үшін қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

1) қазақ/орыс тілі және өзбек/ұйғыр/тәжік тілінде білім беретін мектептер үшін ана тілі (оқыту тілі) бойынша эссе нысанында жазбаша емтихан,

гуманитарлық цикл пәндерін тереңдетіп оқытатын мектеп білім алушылары үшін жазбаша жұмыс (мақала, әңгіме, эссе)».

Білім алушыларды қорытынды аттестаттау білім мазмұны бойынша негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын қамтиды. Білім алушылардың білімі, білігі, сондай-ақ дағдылары МЖМББС-тан күтілетін нәтижелермен анықталады.

11-сынып білім алушылары үшін мемлекеттік бітіру емтиханын өткізу туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 41-1-тармағына сәйкес: «11 (12) сынып білім алушыларын қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

1) казак/орыс тілі бойынша және өзбек/ұйғыр/тәжік тілінде білім беретін мектептер/сыныптар үшін ана тілі (оқыту тілі) бойынша жазбаша емтихан» деп көрсетіледі.

5 Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Элективті курстар мазмұнына білім алушыларға «Қазақ тілі» пәнінен берілетін білім мазмұны функционалды сауаттылыққа негізделі отырып, коммуникативтік тілдік қарым-қатынасқа кез келген уақытта, кез келген жағдайда еркін, ойын ашық та түсінікті, нақты жеткізе алатындай дәрежеде оқыту жатады. Яғни оқушы алған білімін өмірде қолдана алатындай дәрежеде болуы керек. Сонымен қатар, ұлтының салт-дәстүрін, ділін, дінін, мәдениеті мен ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрді бала бойына сіңіруге бағытталған тақырыптар алынып, сол бойынша жұмыстар жүргізіледі.

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақ тілі» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курсқа төмендегідей тақырыптар ұсынылады:

1. **«Тілім менің – тірлігімнің айғағы» курсы.** Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында оқушының ана тілі құдіретін түсінуге деген құлшынысын оятып, тілге құрмет көрсету, ұлттың ұлт ретінде өмір сүруі үшін ең маңызды фактор тіл екендігін ұғындыру.

2. **«Тіл мәдениеті» курсы.** Негіздемесі: Тіл мәдениеті–сөзді орынды қолдану. Сөйлеу қарым-қатынаспен қатар, адамның ішкі өмірінің рухани байлығын жарыққа шығаратын құрал. Онда пәнаралық байланысты, әдебиеттен өтілетін көркем шығармаларды да пайдалануға болады.

3. **Алаш зиялыларының ой-тұжырымдары» курсы.** Негіздемесі: Ұлт-азаттық күрес заманы қалыптастырған зиялылардың ана тілімізге арналған еңбектері, тіл жолындағы алуан күрестері – бүгінгі өзі де, тілі де азат күнге

жеткен қазақ баласына тағылымды мұра, өміршең өсиет. Жас ұрпаққа Алаш зиялыларының осы жолдағы үлесін түсіндіру қажет.

4. **«Сатылай кешенді оқыту технологиясы» – сапалы білім кепілі курсы.** Негіздемесі: Қазақ тілінде ойын жеткізе алатын, өз ана тілінде дітін орындата алатын, қазақтың тарихы мен мәдениетін меңгерген жан-жақты білімді, мәдени ұлттық тұлға қалыптастыру.

5. **«Эссе, оның түрлері, бағалауға қойылатын талаптары, өлшемдері».** Негіздемесі: оқушы өз ойын, танымы мен парасатын, көзқарасын жинақы түрде жеткізе алатын дәрежеге жетеді, сыни ойлауы дамиды, өз ойын еркін жеткізуге, дәлелдер мен аргументтер арқылы өз пікірін ашық айтуға дағдыланады, өзіндік көзқарасы, позициясы айқындалып өмірде жеке тұлға ретінде қалыптасады, шығармашылығы дамиды.

6. **«Ахметтану» курсы.** Негіздемесі: Тілді үйретуге қатысты Байтұрсынұлының ұсынған тиімді қағидалары басшылыққа алынуы керек. Тілді үйрету үшін мұғалім бірнеше әдісті меңгеріп қана қоймай табан астында өзі қажет әдісті тауып пайдалану керек.

7. **«Ұлттық құндылықтар» курсы.** Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында «Қазақ тілі мен әдебиетін» оқытуда ұлттық құндылыққа өткен ата-бабаларымыздың елі мен жері үшін жан аямай жасаған ерліктері бейнеленген тарихты білу, сан ғасырдан бері келе жатқан салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды тиімді пайдалану, жауһар халық ауыз әдебиеті мен өнегелі ұлт қайраткерлерінің халқы үшін жасаған күресі сынды ұмытылмас сезімдер жатады. Курстың мақсаты осы айтылғандарды білім алушының бойына сіңіріп, біліммен қатар тәрбие беру.

6. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын тақырыптар

«Қазақ тілі» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар:

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Қазақ тілі» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (тәжірибесі аз жас мамандар үшін, педагогикалық шеберлікті жетілдіру үшін, өзара тәжірибе алмасу мақсатында, шығармашылық жұмыстар жүргізу үшін, білім алушының білім сапасына мониторинг жүргізу үшін, қиын оқушыға себептерін анықтау мақсатында зерттеулер жүргізу үшін және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. «Қазақ тілін» оқытуда қолданылатын цифрлық контенттер.
2. ҚМЖ құруға дейінгі мұғалімнің дайындығы.
3. Оқушымен кері байланыс орнатудың жолдары.
4. Қалыптастырушы бағалауды жүргізуде қолданылатын әдіс-тәсілдер.
5. ҚМЖ құруда оқытудың мақсаттарын қоя білу жолдары
6. Оқушының жазу сауаттылығын қалыптастыру жолдары
7. Қазақ тілі сабақтарында АКТ-ны қолдану
8. «Ұстаздық еткен жалықпас...» білім мен тәрбиені қатар алып жүру жолдары
9. Диагностикалық зерттеу жұмысын жүргізу жолдары.

10. Оқу үшін емес, оқыту үшін бағалау.
11. Критериалды бағалаудың ерекшеліктері мен қиындықтары.
12. «Қазақ тілі» пәнінен білім беру арқылы мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық қарым-қатынас орнату жолдары
13. «Қазақ тілі» пәнін оқытуда қолданылатын білім беру технологиялары, олардың ерекшелігі
14. «Қазақ тілі» пәні сабақтарында алаш ойшылдарының педагогикалық зерттеулерге қатысты ой-тұжырымдарын қолдану жолдары.
15. Алаш зиялылары ой-тұжырымдарының бағдарлама мазмұнымен сабақтастығы.
16. Пәнаралық байланысты жүзеге асыру
17. Жазба жұмыстарын жүргізу әдістемесі
18. Оқу мен тәрбиені қатар алып жүру жолдары
19. Оқушы мен мұғалім арасында ынтымақтастық қарым-қатынас орнату
20. Ата-анамен жұмыс түрлері (жас педагогтар үшін).

6.7. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Ұлы ұстаз Әбу Насыр әл-Фараби «Адамға ең әуелі білім емес, тәрбие берілуі керек. Онсыз берілген білім – адамзаттың қас жауы. Ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі», – деді. Ы.Алтынсарин «өмірдің негізгі мәні – еңбек, ол адамның адамгершілік қасиетін мәртебелендіреді, өмірдің шын қадірін тек еңбексүйгіш адам ғана түсіне алады. Мәнсіз еңбек, мағынасыз бейнетқорлық адамның жігерін мұқалтады, өз еңбегінің қызығын, рақат-ләззатын көре білу – кісіліктің басты белгісі», – деген. Абай Құнанбаев талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым сынды жеке тұлғалық жақсы сапаларды қалыптастыру мақсатын қойып, өсек, өтірік, мақтаншақтық, еріншектік, бекер мал шашпақ сияқты зиянды әдеттерді жоюға шақырады. М.Жұмабаев «Көркем денелі, түзу ойлайтын, дәл пішетін, дәл табатын ақылды болса, сұлу сөз, сиқырлы үн, әдемі түрден ләззат алып, жаны толқынарлық болса, баланың дұрыс тәрбие алып шын адам болғандығы», – деп жазды.

Қазақстан Республикасының білім жүйесінде халыққа білім, тәрбие берудің негізгі мақсаты – Қазақстанның егемендігін қамтамасыз ететін, оны бүкіл дүние жүзіне мойындататын, онымен тең қарым-қатынас жасап, Қазақстандық патриотизмді, саяси бостандықты қамтамасыз ететін, нарықтың іргетасын қалап, экономикалық бостандыққа қол жеткізетін, жан-жақты дамыған адамдарды тәрбиелеу.

Ақыл-ой тәрбиесі – оқушылардың ойлау қабілетін, дүниеге ғылыми көзқарасын қалыптастыру, ғылыми білім жүйесін меңгерту.

Адамгершілік тәрбиесінің міндеттері: гуманизм, адалдық, батылдық, төзімділікті қалыптастыру; адамға сүйіспеншілік, құрмет, қайырымдылық сезімін дамыту; оқушыларды өз міндетіне, өзгенің мүддесіне байыпты қарауға үйрету; өз Отанын сүйуге, ұлттар достығын құрметтеуге тәрбиелеу.

Еңбек тәрбиесінің негізгі міндеттері: оқушыларды іскерлікке, еңбек дағдысына үйрету; оқушыларды халық шаруашылығының басты салаларымен,

еңбек түрлерімен таныстырып, мамандық таңдауға тәрбиелеу; озық еңбек дәстүріне тәрбиелеу.

Эстетикалық тәрбие міндеттері: бейнелеу өнері (кескіндеме, графика, мүсін) көркемөнер шығармашылығы (көркем өдебиет, музыка, театр, кино) арқылы баланың сезімдері мен талғамдарын дамытып, сұлулық туралы ұғымдарын қалыптастыру; эстетикалық құралдарды пайдалануға дағдыландыру; әсемдікке үлесін қосуға тәрбиелеу.

«Қазақ тілі» пәні бойынша балаға берілетін тәрбие мәтін арқылы жүзеге асады. Сабақ барысында алынатын мәтіннің мазмұны ұлттық құндылықтарға негізделуі қажет. Әрбір жасаған жұмысының мазмұнынан адам бойына қажетті жақсы қасиеттердің ұшқыны сезіліп тұрса, ол бала бойына жақсы қасиеттерді дарытады.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-11-сыныптар

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Қазақ тілі» (10-11 сыныптар) міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен жүзеге асырылады:

- 1) негізгі орта және жалпы орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарлары;
- 2) төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары.

Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі және жалпы орта білім беру деңгейлерінде «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болады (6.4-кесте).

6.4-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
6	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
7	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
8	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72

9	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72
жаратылыстану-математика бағыты					
10	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
11	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
қоғамдық-гуманитарлық бағыт					
10	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72
11	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72

Оқу жылының ұзаруына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталауға, өтілген материалды бекітуге және күрделі тақырыптарды оқуға пайдалану ұсынылады.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен оқыту нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын дербес таңдайды.

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарын таңдаған жағдайда инвариантты компоненттегі таңдау пәндерінің комбинациясы (7-9-сыныптар) берілген. Пәндер комбинациясында 2 пәннің атауы көрсетілген, үшінші пән – таңдау бойынша пән (әрқайсысы 2 сағаттан), яғни 8-9 және 10-11-сыныптарда (қоғамдық-гуманитарлық бағыт) 2 сағат көлемінде оқытылатын «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша вариативті компоненттен тағы 2 сағат алуға мүмкіндік берілген.

Комбинация бойынша «Қазақ әдебиеті» пәні таңдалған жағдайда пән мұғалімдері пәнді тереңдетіп оқыту үшін ҰМЖ, авторлық бағдарламалар әзірлей алады. Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА сайтында (www.nao.kz) ұсынымдама ретінде әзірленген ҰМЖ үлгісі орналастырылған.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «Қазақ әдебиеті» пәнінен 5-9-сыныптардағы оқу процесі:

1. «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ м.а. 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен (*өзгерістер мен толықтырулар ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі №334 бұйрығымен бекітілген*) бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарын (төмендетілген оқу жүктемесімен) таңдаған білім беру ұйымдарындағы оқу процесі «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына және жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде) негізінде жүзеге асырылады.

10-11-сыныптардағы оқу процесі:

«Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер пен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шілдедегі №352 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламаларымен (07.03.2019 ж. №105 бұйрықпен өзгерістер мен және толықтырулар енгізілген) жүзеге асырылады:

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың ерекшеліктері

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың бойында гуманистік, адамгершілік-эстетикалық, ұлттық құндылықтарды тәрбиелеу; ұлттық әдеби туындылармен қатар әлем әдебиеті туындыларымен таныстыру; көркем шығарманы тануда қажетті біліммен қаруландыра отырып, шығарманы мазмұн мен түр бірлігінде көркемдік тұтастық пен көркемдік бейнені талдау, жинақтай білу, шығарма идеясын, жазушы ұстанымын бағалай білу дағдыларын қалыптастыру.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламалары оқушылардың бойында адамгершілік, рухани құндылықтармен қатар функционалдық сауаттылығын арттыруды, көркем-әдеби шығарманы талдау дағдыларын қалыптастыруды көздейді.

Әлемдік және кеңестік әдебиет классиктерінің шығармаларын зерделеу, салыстырмалы талдау жүргізу, қазақ, орыс және әлем әдебиетінің тақырыптарын салыстыру қабілеттерін қалыптастыру мақсатында әлем әдебиетінің туындыларын оқыту қарастырылған.

«Қазақ әдебиеті» пәні әдебиетті өнердің басқа салаларымен (кескін, театр, кино, музыка) салыстыра қарастырып, өз ойын еркін, дәлелді, сараптай, салыстыра отырып жеткізе білетін тұлғаның қалыптасуына үлес қосады. Сонымен қатар әдебиетті «Қазақ тілі», «Тарих», «Орыс әдебиеті», «География» пәндері, мәдени, қоғамдық және тәрбиелік шаралармен байланыстыра отырып жүзеге асыру көзделеді.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламасы үш негізгі дағдыны басшылыққа алады: түсіну және жауап беру; анализ және интерпретация; бағалау және салыстыру.

«Түсіну және жауап беру» бөлімі аясындағы бөлімшелер білім алушылардың төмендегі дағдыларды үйренуіне мүмкіндік береді: көркем шығарманың мазмұны мен пішінін анықтау және талдау; әдеби шығарманың тұжырымдамасын айқындай білу; көркем шығармадағы образды ашу және сипаттау; шығарма үзінділерімен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.

«Анализ және интерпретация» бойынша әдеби шығарманың композициясын, композициялық амал-тәсілдерді талдау; шығармадағы автор бейнесін анықтау, оның рөлін талдау; көркем шығарманың тілін, көркемдегіш құралдардың қолданысын талдау; көркемдегіш құралдарды пайдалана отырып, шығармашылық жұмыс жазу.

«Бағалау және салыстыру» бойынша шығарманың тарихи және көркемдік құндылығына баға беру; әдеби шығармаларды заманауи тұрғыда салыстырып, жаңашылдығына баға беру; шығарманың құндылығын талдап, әдеби эссе жазу; әдеби шығармаларды талдап, салыстыра отырып, сыни шолу және сыни мақала жазу дағдыларын дамыту.

Бөлімдер сыныптар бойынша оқыту мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады. Оқу мақсаттары әр бөлімше ішінде мұғалім мен білім алушыға болашақ қадамдары жөнінде өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсетеді.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу бағдарламасы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға, сыни тұрғыдан ойлау дағдысын дамытуға ықпал етеді. Бұл пән әдеби шығармаларды оқытып қана қоймай, танымдық және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға да негізделген. Оқу бағдарламасында оқушылардың жас ерекшеліктерінің танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес пәннің мазмұны мен білім, білік, дағдыларының көлемі анықталған. Әр сыныпта оқытылатын шығармаларды таңдау кезінде қазіргі замандағы баланың жас ерекшелігімен қатар танымдық ерекшеліктері де ескерілген.

Көркем шығармаларды толық оқу міндеттеледі. Сол арқылы оқушыға автордың идеясын толық түсінуіне, шығарманы жан-жақты талдай алу қабілетін дамытуға және оқырмандық қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік беріледі. Көркем шығарманы саналы түрде түсініп, талдап, зерттеп, кейіпкерлерді салыстырып, олардың әрекетіне баға беріп, сол шығармалар арқылы оқырмандық сауаттылығын қалыптастыру көзделеді. Бір шығарманы толық оқып, талдай білген оқушы өз бетімен оқыған шығармасын сыныпта меңгерген дағдылары бойынша барлық әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып, ой елегінен өткізіп, интерпретация жасап, бағалай алады. Сыныпта және өз бетімен оқылатын көркем әдеби шығармалардың табиғи сабақтастығы мен байланыстылығы сақталынып отырады. Яғни оқушыда көркем шығарманы оқуда осындай әдеби дағды қалыптастыра білсек, ол кез келген басқа ақын-жазушылардың өмірбаянын, шығармаларын өздігінен оқып, талдай алатын болады.

Қазақ әдебиеті туындылары жасөспірімдердің рухани қажеттіліктері мен даму мүмкіндіктеріне сәйкестендіріле, қазақша ойлау және сөйлеу, жазу, тыңдағанын түсіну, монолог, диалог, пікірталас жасау дағдыларын қалыптастырып, талдап, тану негізіне сәйкес құрылған.

Қазақ әдебиетінің әр кезеңінде жазылып, өзінің көркем құндылығын жоғалтпай келе жатқан туындылармен танысу арқылы оқушы әдеби талдау, сыни ойлау қабілеттеріне ие болып, шығармашылдық ізденіске қадам басады. Оқу

мақсаттары белгілі бір тарау бойынша ұзақ мерзімді жоспарда көрсетілген тізімге сай жүзеге асады.

Тоқсан ішінде көркем шығармаларды оқытуға бөлінетін сағат сандарын шығарманың көлеміне, оқу мақсаттарының жеңіл, күрделілігіне қарай мұғалім өзі анықтайды.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 6 және 7-сыныптарында «Қазақ әдебиеті» пәнінің базалық мазмұнына «Өлкетану» материалдары кіріктірілген.

Өлкетану – бұл туған өлкенің тарихы, табиғаты мен экологиясы, экономикалық, әлеуметтік-құқықтық дамуы, рухани шыққан тегі, әдебиеті және көркемөнері. Өлкетану өзінің туған жерінді аялауды, сүюді ғана үйретіп қоймайды, сондай-ақ ол туралы білуінді, тарихқа, өнерге, әдебиетке қызығушылық танытуға, мәдениет деңгейін көтеруге үйретеді.

«Өлкетану» материалдарын оқыту:

- білім алушылардың ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыру;

- туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыруға бағытталған.

Өлкетану материалдары 6, 7-сыныптарда 2 сағаттан 4 сағат көлемінде оқытылады. Өлкетану материалдары оқу бағдарламасының базалық білім мазмұны мен ұзақ мерзімді жоспардың 3 және 4-тоқсандарына енгізілді. Оқу бағдарламасы бойынша тоқсандағы бөлімдер мен бөлім ішіндегі тақырыптар бойынша сағат сандарын бөлу мұғалімнің еркінде болғандықтан «Өлкетану» материалдарын кіріктіріп оқыту ұсынылады.

6-сыныпта «Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада», «Өлкені сипаттау өнері» тақырыптарын оқытуда білім алушыларды туған өлкенің табиғаты және тарихы сипатталатын поэтикалық және прозалық шығармаларды, туған өлкенің ақындары мен жазушыларының шығармашылығын білуге, олардың шығармашылығы туралы деректер жинауға және мәтіннің ақпараттылық, оның көркемдік, тілдік ерекшеліктері негізінен өлкетану сипаттамаларын талдауға үйрету ұсынылады.

7-сыныпта «Туған өлке публицистика беттерінде», «Менің туған өлкем» электрондық энциклопедиясы» тақырыптарын оқытуда өңірде шығатын газет-журналдарды білуге, туған өлке туралы, шындық көзқарас тұрғысынан адамдар туралы мақалалар мен очерктерді ақпараттылығы, мазмұнының тереңдігі, эмоционалдық әсері тұрғысынан талдауға, энциклопедия ұғымын түсінуге, энциклопедияға қажетті материалдарды іріктей білуге, электрондық энциклопедия құрастырудың ұжымдық жұмысына қатысуға баулу ұсынылады.

Назар аударыңыз!

«ҚР Білім және ғылым министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығымен 9-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасында *К.Гамсунның «Аштық» романының орнына Қажығали Мұхамбетқалиевтің «Тар кезең» романы* енгізілген.

ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» ҚР БҒМ 2019 жылғы 7 наурыздағы №105 бұйрығының (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2019 жылғы 12 наурызда № 18382 болып тіркелді) 1-тармағында Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасын жүзеге асыру бойынша ұзақ мерзімді жоспарда:

«Зобалаң заман шындығы» бөлімінің атауы «Заман шындығы» және сол бөлімде оқытылатын Лира Қоныстың «Тиын» әңгімесі Ерболат Әбікеннің «Пәтер іздеп жүр едік» әңгімесімен ауыстырылды.

Аталған бұйрықтың 1-тармағында Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасын жүзеге асыру бойынша ұзақ мерзімді жоспарда:

«Аңызбен өрілген көркем сөз» бөліміндегі Ш.Айтматовтың «Боранды бекет» романының орнына Ш.Айтматовтың «Алғашқы ұстаз» повесі;

М.Райымбекұлының «Көшбасшы» поэмасының орнына Т. Әсемқұловтың «Бекторының қазынасы» әңгімесі енгізілді.

Назар аударыңыз!

Мектеп не сынып оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарын таңдаған жағдайда оқу процесі ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына және жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасымен жүзеге асырылады.

ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген *Негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының ерекшеліктері:*

Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 8-9-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» оқу пәніне 2 сағат бөлінген (6.1-кесте) және осы сыныптарда «Қазақ әдебиеті» *оқу жүктемесі төмендетілген* үлгілік оқу бағдарламасымен оқытылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу жоспары бойынша әзірленген оқу бағдарламасында 8-9-сыныптарға «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінен әзірленген негізгі Үлгілік оқу бағдарламасында қарастырылатын бөлімдер мен оның аясында оқытылатын шығармалар тізімі толығымен сақталған. Айырмашылығы: ұзақ мерзімді жоспардағы жыл бойы бірнеше рет қайталанып келетін оқыту мақсаттарының қысқартылуында.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

➤ Әдебиетті оқытуда:

- білім алушыларды креативті ойлауға бағыттау;
- олардың ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету;
- дәлелдер келтіру, салыстыру және анализ жасау, бағалау, алған білімін өмірде қолдану дағдыларын қалыптастыру;
- жанрларды меңгерту;
- көркем шығармаларды толық оқуға міндеттеу;
- кітап оқуға қызығушылығын арттыру;
- қосымша әдебиеттер оқуға ынталандыру.

Қазақстан 2009 жылдан бастап үш жылда бір рет өткізіліп тұратын PISA халықаралық зерттеуіне қатысады. PISA зерттеуінің негізгі бағыттарының бірі – оқу сауаттылығы. Ол тек оқу техникасы мен мәтіннің мазмұнын түсінуді ғана емес, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білуін бағалайды.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша бір сабақта бір немесе бірнеше оқу мақсатын алып, сабақ жоспарлауға болады. Мұғалім оқу мақсаттарының комбинациясын шебер пайдалана білуі керек. Пән мұғалімдері оқушыларды өздігінен білім алуға, шешім қабылдауға қабілетті, ынталы, қызығушылығы жоғары, өзіне сенімді, жауапкершілігі жоғары, өзінің және өзгенің іс-әрекетіне талдау жасай алатын жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған қағиданы ұстануы тиіс.

Мұғалімдер оқушылардың бойында бұл қасиеттерді әртүрлі оқыту тәсілдерін қолдану арқылы тәрбиелейді және дамытады.

Оқу процесінде білім алушының ынтасын, қызығушылығын арттыруға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

- әдеби шығармаларды талдауда болжам жасау, жанрын, фабуласын, сюжетін, шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені, идеясын анықтау, дәлелдер келтіре алу, кейіпкерлерді сипаттау, өзара салыстыру, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру және өз ойын, пікірін жеткізе білу қабілеттерін дамытуға ынталандыратын жағдайлар жасау;
- іс-әрекеттердің белсенді түрлерін ұйымдастыру және тиянақты сараланған тапсырмалар мен жаттығулар арқылы ынталандыру және дамыта оқыту;
- оқушылардың сабақта зерттеу жұмыстарын жүргізуін қажет ететін проблемалық жағдаяттар туындату және проблемаларды шешу стратегияларын модельдеу және көрсету;
- оқушылардың жеке мүмкіндіктерін және жас ерекшеліктерін есепке ала отырып, сараланған тапсырмалар әзірлеу;
- сабақта білім алушының біліміндегі олқылықтарды уақытында анықтауға мүмкіндік беретін кері байланысты ұйымдастырудың әр түрлі әдістерін қолдану.

Пәнаралық байланыс – оқытудың ерекше категориясы болғандықтан, оқушылардың әдебиеттен жүйелі білім алуын арттыру үшін оқу әдістерін

белсендіру қажет. Әдебиет сабағындағы пәнаралық байланыс оқушылардың эстетикалық талғамын және сурет, музыка, кино өнерлеріне ұмтылысын қалыптастырады. Шығармадағы тарихи шындық пен көркемдік шешім көрінісін, топонимикалық, ономастикалық атаулардың маңыздылығын түсіне отырып, оқылған шығарманы бейнелеу және музыка өнерімен ұштастыра отырып, пәнаралық байланысты кеңінен қолдану оқушының дүниетанымын қалыптастырады.

Оқушыларды оқытудың ең жоғары стандарттарын қамтамасыз етуде мұғалімдердің қолданатын оқыту тәсілдері (яғни, педагогикалық әдістемелер) маңызды болып табылады.

Мұғалімнің сабаққа әзірлейтін тапсырмалары келесі критерийлерге сәйкес болуы қажет:

- тапсырманың, оның мақсаты мен орындалуының қолжетімділігі;
- сараланған тапсырмаларды ұсыну;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға мүмкіндік беру;
- проблемалық оқытуға негізделуі.

Әссе, шығарма жазу, презентация жасау және т.б. бойынша тапсырма беру барысында оқушыларды тапсырманың критерийлерімен таныстыру ұсынылады.

Оқытудың барлық аспектілері сындарлы оқыту теориясымен үйлеседі. Сындарлы оқыту тәсілдері білім берудің «дәстүрлі» әдістерімен салыстырғанда, оқыту кезінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың алдыңғы білімдерімен ұштастырыла отырып, жаңа білім алуы туралы тұжырымдамаға негізделген. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болады. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да дағдыларды, алған білімін өмірде қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді қатысуы керек.

Оқу нормативтері бойынша ұсынымдамалар

Оқу жылдамдығы – оқушы тұлғасының қалыптасуына әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Оқытудың екінші негізгі кезеңінде де оқушылардың оқу жылдамдығын қалыптастыру жалғасады, алайда 5-9-сыныптарда түсініп оқуға емес шапшаң оқу мен мәнерлеп оқуға басты назар аударылады.

5-сыныпта бастауыш сыныптағыдай оқу жылдамдығын тексеруді бақылап отыру қажет. Бақылау мақсаты тез, жылдам оқу емес түсініп оқу болатынын ескерген жөн.

5-9-сыныптардағы оқу жылдамдығына қойылатын талаптар:

- мәнерлеп оқу;
- логикалық екпінді ең маңызды сөздерге қойып оқу;
- оқу барысында сөз бұзылмай, автордың айтатын ойын дұрыс жеткізу.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен кітап оқу дағдыларын қалыптастырудың

нормалары (оқу жылдамдығы) берілген (2.5-кесте).

6.5-кесте. «Қазақ әдебиеті» пәнінен кітап оқу дағдыларын қалыптастырудың нормалары (оқу жылдамдығы)

Сыныптар	Міндетті деңгей	Мүмкіндік деңгейі
5-сынып	110 – 120 сөз	120 – 150 сөз
6-сынып	120 – 130 сөз	140 – 160 сөз
7-сынып	135 – 140 сөз	150 – 180 сөз
8-сынып	145 – 150 сөз	170 – 220 сөз
9-сынып	160 – 180 сөз	200 – 250 сөз
10-сынып	190 – 200 сөз	240 – 300 сөз
11-сынып	220 – 250 сөз	300 – 350 сөз

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау жүргізу бойынша ұсынымдар

«ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 12.05.2022 жылғы № 193 бұйрығының 4-тармағына сәйкес «Формативтік бағалау, оның ішінде үй жұмысын бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне мониторинг жүргізу және сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі және педагогтің ұсыныстары арқылы жазбаша нысанда (дәптерлерде немесе күнделіктерде) немесе ауызша жүзеге асырылады. 2-11 (12) сынып білім алушыларының оқу жетістіктерін бағалау бір балдан 10 балға дейінгі шекте жүзеге асырылады.

9-тармағына сәйкес БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

12-тармағына сәйкес БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын академиялық адалдық принциптерін сақтай отырып педагог өзі дайындайды.

Ағымдағы жылғы білім алушылардың жиынтық жұмыстары мектепте сол оқу жылы аяқталғанға дейін сақталады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына (негізгі және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес 5-11-сыныптарда оқытылатын «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны көрсетілген (6.3-кесте).

6.3-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып	2	2	2	2
11-сынып	2	2	2	2
Сынып	Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып	2	2	2	2
11-сынып	2	2	2	2

Вариативтік компонент есебінен таңдалған 8-9-сыныптар мен 10-11-сыныптарда (қоғамдық-гуманитарлық бағыт) оқытылатын «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады (ҚР БҒМ 12.05.2022 жылғы №193 бұйрығы 17, 18-тармақтар).

Тоқсандық баға формативті бағалау, БЖБ және ТЖБ қорытындысының негізінде 50/50 пайыздық арақатынаста қойылады (28-тармақ).

Ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін есепке ала отырып, оның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде бағалау өлшемшарттарына өзгерістер енгізеді (15-тармақ).

Төменде ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 1-қосымшасына сәйкес балдарды бағаға ауыстыру шәкілі берілген (6.4-кесте).

6.4-кесте. Балдарды бағаға ауыстыру шәкілі

2-11 (12) сыныптардағы балдардың пайыздық мазмұны (%)	Баға
0- 39	қанағаттанарлықсыз - "2"
40 - 64	қанағаттанарлық - "3"
65 - 84	жақсы - "4"
85 - 100	өте жақсы - "5"

9-сынып білім алушыларына арналған қорытынды аттестаттау туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 39-4)-тармағына сәйкес 9-сынып білім алушылары таңдау пәні ретінде «Қазақ әдебиеті» пәнінен жазбаша емтихан тапсырады.

Білім алушыларды қорытынды аттестаттау негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын қамтиды. Білім алушылардың білімі, білігі, сондай-ақ дағдылары МЖМББС-тан күтілетін нәтижелермен анықталады.

Емтихан жұмысы барлығы 30 балмен бағаланатын екі бөлімнен тұрады: А бөлімі бірнеше таңдауы бар, ал В бөлімі толық жауапты қажет ететін сұрақтарды қамтиды.

А бөлімінде білім алушылар 4 бір және бірнеше таңдауы бар, сондай-ақ сәйкестендіру тапсырмаларын орындайды. Әр дұрыс жауап 1 балмен бағаланады.

В бөлімінде білім алушылар толық жауапты қажет ететін 4 тапсырма орындайды. 5, 6, 7-тапсырмаларды орындау үшін білім алушыға көлемі 200-250 сөзден тұратын көркем шығарма үзіндісі беріледі. Тапсырмалар 3-9 балмен бағаланады.

9 (10) сыныпта пән бойынша қорытынды бағаларды шығару кезінде қорытынды баға емтихан нәтижелері (бес балдық шәкіл бойынша) және оқу жылындағы тоқсандық бағалар (бес балдық шәкіл бойынша) 30%-70% пайыздық арақатынаста қойылады. Қорытынды бағаны дөңгелектеу жақын бүтіндікке қарай жүргізіледі.

Келесі кестеде ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 4-қосымшасына сәйкес 9 (10) және 11 (12) сынып білім алушыларының емтихан балдарын емтихан бағаларына ауыстыру шәкілі көрсетілген (6.5-кесте).

6.5-кесте - 9 (10) және 11 (12) сынып білім алушыларының емтихан балдарын емтихан бағаларына ауыстыру шәкілі

Баға	Максимальды балл 30 болған пәндер балдар үшін	Максимальды балл 40 болған пәндер балдар үшін	Максимальды балл 50 болған пәндер үшін балдар	Максимальды балл 60 болған пәндер үшін балдар
"2"	0-11	0-15	0-19	0-23
"3"	12-19	16-25	20-32	24-38
"4"	20-25	26-33	33-42	39-50
"5"	26-30	34-40	43-50	51-60

11-сынып білім алушылары үшін мемлекеттік бітіру емтиханын өткізу туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 41-тармағына сәйкес *таңдау пәні ретінде «Қазақ әдебиеті» пәнінен* тест тапсырады.

Мектеп бітірушілер қорытынды аттестаттау үшін таңдау пәндері тізбесінен әдебиетті таңдаған жағдайда баға тек осы пән бойынша қойылады.

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстың төмендегідей тақырыптары ұсынылады:

1. «Абайтану» курсы. Негіздемесі: ұлы Абай шығармашылығын толық игерту арқылы поэзия құдіретін таныту, әлем әдебиетімен салыстыра отырып, қазіргі өмірмен байланыстыруға үйретеді.

2. «Ыбырайтану» курсы. Негіздемесі: Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқыту арқылы ұлттық құндылықтарға баулуға, адамгершілік-рухани тәрбие беруге жетелейді.

3. «Шешендік сөз өнері». Негіздемесі: шешендік сөздің табиғатын танытып, айтылған ойды саралай білуге үйретеді, ұлттық құндылығымыз – шешендік сөздердің мағынасын түйсінуге, шешен сөйлеуге, орфоэпиялық норманы сақтап сөйлеуге баулиды.

4. «**Ұлы дала даналығы**». Негіздемесі: ғасырлар бойы өзіндік ерекшелігімен сақталып, өркениетке жеткізген ұлтымыздың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, ұлттық тәлімінің қыр-сырын жас ұрпақтың санасына сіңіру арқылы туған еліне құрмет, сүйіспеншілік сезімдерін арттырады.

5. «**Әлем әдебиеті**». Негіздемесі: әлем әдебиетінің озық үлгілерімен танысады, әдебиет дамуындағы жаңа бағыттар мен ағымдар негізінде жазылған шығармаларды талдап, шығармашылық ізденістеріне қолдана білетін жас буынды қалыптастырады.

6. **Тіл дамыту және сөйлеу мәдениеті**. Негіздемесі: оқушыларды көркем әдебиеттің озық үлгілерімен таныстырып, сол арқылы өз бетінше ойлай алатын, тұжырымдап қорытынды жасайтын, өзіндік пікірі қалыптасқан, дүниетанымы биік, шығармашылықпен жұмыс жасайтын дара тұлға қалыптасады. Шығармашылық жұмыстар арқылы сөздік қоры байыйды, сөз байлығының ішінен ұтымды тілдік құралдарды таңдап алып, оларды айтылмақ ойға және мәтіннің мазмұны мен мақсатына сай тіркестіре алуға, алған білім мен білік дағдыларын күнделікті өмірде қолдана білуге үйренеді.

7. **Әдебиет сабағында күрделі мақсаттарды оқушыға меңгертудің әдістемесі**

8. «Эссе, оның түрлері, бағалауға қойылатын талаптары, өлшемдері».

Негіздемесі: оқушы өз ойын, танымы мен парасатын, көзқарасын жинақы түрде жеткізе алатын дәрежеге жетеді, сыни ойлауы дамиды, өз ойын еркін жеткізуге, дәлелдер мен аргументтер арқылы өз пікірін ашық айтуға дағдыланады, өзіндік көзқарасы, позициясы айқындалып өмірде жеке тұлға ретінде қалыптасады, шығармашылығы дамиды.

9. «Көркем мәтін оқу». Негіздемесі: көркем шығарманы құштарлықпен оқу талабына сай оқушыларды әдеби шығарма оқуға баулу, көркем шығармаға талдау жасау жолдарын меңгерту.

10. «Ғабит Мүсірепов шығармаларын сатылай кешенді талдау» (8-сынып). Негіздемесі: аса көрнекті қазақ жазушыларының бірі Ғ. Мүсіреповтің әңгімелерін «Сатылай кешенді оқыту» технологиясы арқылы талдай отырып, шындық, әділет үшін күресте өзінің ұлылығын айқын сезінетін, айбатты күрескер, өршіл, өжет ананың типтік образдарын талдай алу. Шығармалардың мазмұндық желісін тақырыбына сай талдау жасау арқылы оқушының ойлау қабілетін арттыру, эстетикалық сезімін ояту, әдеби талдаулар арқылы оқушының тілін дамытып, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру, өздігінен іздену және өзіндік ой-тұжырым жасауға, ауызша сөйлеу мәдениетін дамыту, ізденімпаздық ой-өрісін дамыту, сөздік қорларын бағалау.

б. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. Оқу бағдарламасы негізінде сабақты жоспарлау мен критериалды бағалау;

2. Тиімді сабақ. Жоспарлау. Бақылау.

3. Рефлексия – білім сапасының негізі;

4. Оқу мақсаттары бойынша теориялық семинар;

5. Қалыптастырушы бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;

6. Оқу мақсаттарынан сабақ мақсаттарына шығу жолдары;

7. Қазақ әдебиеті сабағында қолданылатын жаңа контенттер;

8. Цифрлық білім беру ортасындағы заманауи оқыту құралдары;

9. Пәнішілік және пәнаралық байланыс;

10. АКТ-ны пайдаланудың тиімді жолдары;

11. Сабақта саралап оқытуды жүзеге асыру;

13. «Эссе жазу стратегиясы»;

14. Білім беруде қолданылатын цифрлық технологиялардың тиімділігі;

15. Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдері.

Назар аударыңыз!

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқушыларды кітап оқуға баулу, сөйлеу тілін дамыту мақсатында тоқсандық және жазғы демалыс кездерінде оқитын оқу бағдарламасына қосымша көркем шығармалардың тізімі ұсынылады (пао.kz).

Көркем шығармалардың тізімі оқушылардың жас ерекшелігі мен келесі сыныпта оқылатын және оқулықта үзіндісі ғана берілетін шығармалар ескеріліп жасалды. Жаңа оқу жылының басында жазда оқыған шығармалары бойынша «Оқушы күнделігі», «Мен оқыған кітап» және т.б. тақырыптарда көрме өткізуге болады. Көрмеге әр оқушы өзі оқыған туынды бойынша шығармашылық жұмысын ұсынады. Жұмыс фотоколлаж, эссе, жарнама, сурет т.с.с. түрде жасалуы мүмкін. Оқушылардың жұмысын арнайы сарапшылар талдап, қорытындысын шығарады.

«Оқырман күнделігі» тақырыбындағы іс-шарада оқушы оқыған шығарманың мазмұнын сұрақ қою; тірек сөздерді жазу; оқығаның түйінін жазу; оқығаны суретке түсіру түрінде дәптерге түсіреді.

7. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Пән мазмұны адамзаттық өркениетке бет түзеген егемен елдің мүддесіне сай асқақ руханият пен мәдени-эстетикалық мұраны игеру мен дамыту бағдарында терең танып білу және қазіргі өзгермелі қоғам жағдайында белсенді, халқымыздың тарихын, дәстүрін, өнерін, әдебиеті мен мәдениетін ұлттық құндылық ретінде бағалап, құрметтей білетін жан-жақты дамыған, өзіндік көзқарасы қалыптасқан дара тұлға қалыптастыру мақсатына жұмылдырылады.

Қазақ әдебиеті пәнінің оқушыларды тәрбиелеу мен дамытудағы рөлі аса ауқымды. Білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар. Сондықтан «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша «Рухани жаңғыру» идеясы негіздерінің құндылықтарын «Елдіктің жеті тұғыры» қағидаларын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

«Елдіктің жеті тұғыры» қағидастарын:

«Тәуелсіздік – кез-келген азамат үшін ең қастерлі құндылық» принципі бойынша пән мазмұнындағы ел тәуелсіздігі жолындағы күрестер тарихы арқылы тамыры терең тарихымызға құрметпен қарап, мемлекеттілігімізді қадірлеу, оны көздің қарашығындай қорғауға;

«Бірлік пен келісім – елдігіміздің мызғымас тұғыры» принципі (Қазақстан халқы Ассамблеясы тақырыбы аясында) бойынша халқымыздың бірлігі пен этносаралық татулығын сақтауға; Конституцияны қастерлеу, мемлекеттік тілді білу, ұлттық құндылықтарды қадірлеуге;

«Жер – ата-баба мұрасы, халық қазынасы» принципі бойынша ел мен жерді қорғау үшін болған тарихымыздағы соғыстарды зерделеу арқылы ата-баба аманатына адал болып, ұлан-ғайыр жерімізді қорғауға;

«Отбасы мен салт-дәстүр – қоғамның алтын діңгегі» принципі бойынша. ғасырлар бойы қалыптасқан құндылықтарды, үлкенге – ізет, кішіге – құрмет көрсетуді дәріптейтін ата дәстүрімізді берік ұстануға;

«Ұлттық мәдениет – халықтың рухани тірегі» принципі бойынша тарихты білу, мәдени құндылықтарды тану, мәдениетімізді зерделеп, өзге жұртқа насихаттай білуге;

«Білім мен еңбек – бақуатты өмірдің кілті» принципі бойынша табыстың кілті ретінде үздіксіз білім алу мен тынымсыз еңбек етуге;

«Прагматизм – бәсекеге қабілетті болудың кепілі» принципі бойынша білім алушыларды барынша қанағатшыл, үнемшіл, ұстамды болып, уақытты орынды пайдалануға тәрбиелеуді пән мазмұнында қамтылған тақырыптарды меңгертуге жүзеге асыру ұсынылады.

Бұл білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуға негіз болады.

Еліміздің орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жүзеге асырылады.

«Қазақстандық патриотизм мен азаматтықты тәрбиелеу, құқықтық тәрбие» бағыты білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін, құқықтық және азаматтық сана-сезімді, жеке бас бостандығы мен ар-намысының құндылығын, парасаттылық пен адалдықты, толеранттылықты, еңбекке деген құрметті, «толық адам» қасиеттерін қалыптастырады, зорлық-зомбылық пен агрессиялық ой-пиғылдың, әртүрлі типтегі кемсітушіліктің алдын алуды қарастырады.

Оқыту процесіндегі «Қазақ әдебиеті» пәнінің тәрбиелік әлеуетін арттыру үшін «Оқуға құштар мектеп», «Тарих тағылымы», «Қазақ мәдениетінің антологиясы» әлеуметтік жобалары, «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары», «Ұлы дала мұрагерлері» жобасын, «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың мақаласын іске асыруды жалғастыру ұсынылады.

«Оқуға құштар мектеп» жобасы білім алушылардың, кітапханашылардың, ата-аналардың арасында оқу сауаттылығын қалыптастыру мен жетілдіруге, оқу мәдениетінің деңгейін арттыруға және оқуды насихаттауға бағытталған. Жоба аясында отбасылық оқудың жарқын дәстүрлерін жаңғырту, оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру, кітапхана қорын көркем әдебиетпен толықтыру мақсатында мектеп жанындағы кітапханалар қажетті көркем әдебиеттермен толық қамтамасыз етіледі. Сондықтан бүгінгі таңда оқушылардың кітап оқу құзыреттілігін қалыптастыру өте маңызды міндет болып отыр.

Білім алушылар, педагогтер мен ата-аналар арасында «Кітап әуесқойы», «Өзің оқып, өзгеге ұсын», «Оқы және өзгеге сыйла» және т.б. акциялар өткізу ұсынылады.

Назар аударыңыз!

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2022-2023 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

1. Қаз дауысты Қазыбек бидің туганына – 355 жыл;

2. Дулат Бабатайұлының туғанына – 220 жыл;
3. Ахмет Байтұрсынұлының туғанына – 150 жыл;
4. Мұхтар Әуезовтің туғанына – 125 жыл;
4. Ғабиден Мұстафиннің туғанына – 120 жыл;
5. Ғабит Мүсіреповтің туғанына – 120 жыл;
6. Мәншүк Мәметованың туғанына – 110 жыл;
7. Зейін Шашкиннің туғанына – 110 жыл;
8. Жұмағани Саинның туғанына – 110 жыл;
9. Әзілхан Нұршайықовтың туғанына – 100 жыл;
10. Сырбай Мәуленовтің туғанына – 100 жыл;
11. Сафуан Шаймерденовтің туғанына – 100 жыл;
12. Зейнолла Қабдоловтың туғанына – 95 жыл;
13. Шерхан Мұртазаның туғанына – 90 жыл;
14. Төлен Әбдіковтің туғанына – 80 жыл;
15. Дүкенбай Досжановтың туғанына – 80 жыл;
16. Дулат Исабековтің туғанына – 80 жыл;
17. Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне – 30 жыл.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстар күрделі тапсырмаларды шешуге, өздік жұмыстарды орындауға бағытталуы қажет. Шығармашылық жұмыстар әртүрлі тапсырмаларды өздігінен орындау білігін қалыптастыруды нысана тұтып, оқытудың қай түрі болмасын оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етері сөзсіз. Міндетті оқытылатын әдеби білім мазмұнымен ғана шектелмей, сонымен бірге қосымша әдеби шығармаларды өздігінен оқуға дағдыландыру оқушылардың нәтижелі білім алуының барлық мүмкіндіктерін көрсетпек.

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- мекемелерде, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;
- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;
- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу;
- мерейтой иелеріне арналған тәрбие сағаттарын, әдеби кештер, мәнерлеп оқу сайыстарын, эссе, мазмұндама, шығарма жазу сайыстарын және т.б. ұйымдастыру.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене білуге үйретеді. Сонымен қатар теориялық білімін кеңейтіп толықтырады және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

7. «ҚАЗАҚ ТІЛІ», «ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫТУ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗІЛМЕЙТІН СЫНЫПТАР ҮШІН), 1-11 СЫНЫПТАР

«Қазақ тілі» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 1-4 сыныптар

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты

енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Қазақ тілі» (1-4-сыныптар) міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Қазақ тілі» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, қазақ тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, тіл нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Мемлекеттік тіл – еліміздегі халықтар бірлігінің негізгі факторы, ұлтаралық қарым-қатынастың ұйытқысы. Бүгінгі қоғам еліміздің білім беру жүйесінен көп тілді меңгерген дара тұлғаны қалыптастыруды талап етуде.

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрықтармен бекітілген) жүзеге асырылады:

- негізгі үлгілік оқу жоспарлары;
- төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары.

Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі орта білім беру деңгейінде «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болады (7.1-7.2-кесте).

7.1-кесте – 1-4-сыныпта «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
1	Қазақ тілі	2	70	2	70
2	Қазақ тілі	3	108	2	72
3	Қазақ тілі	3	108	3	108
4	Қазақ тілі	4	144	3	108

– 7.2-кесте – 1-4-сыныпта оқыту өзбек, ұйғыр, тәжік тілдерінде жүргізілетін мектептерде «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
1	Қазақ тілі	2	70	2	70
2	Қазақ тілі	2	72	2	72
3	Қазақ тілі	3	108	2	72
4	Қазақ тілі	3	108	2	72

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу пәнінің мазмұны бойынша ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу бағдарламасы жүзеге асырылады.

«Қазақ тілі» пәні бағдарламасы оқушының тіл сауаттылығы мен сөз байлығын дамытуды, әлеуметтік ортада еркін қарым-қатынасқа түсуін жетілдіруді және дүниетанымдық дағдыларын кеңейтуді көздейді.

«Қазақ тілі» пәні (оқыту қазақ тілінде емес) бойынша оқушылардың білім, білік, дағдыларына қойылатын талаптар «Тілдерді меңгерудің жалпыеуропалық құзыреті» (CEFR) деңгейлерін (A1, A2, B1, B2, C1) ескере отырып құрастырылды; білім алушылар бастауыш сыныпты аяқтағанда, қазақ тілін қарапайым A1, A2 (бастапқы) деңгейінде меңгереді.

Мұғалім сабақ барысында оқушылардың сөйлеу құзыреттілігін қалыптастыруға баса назар аударады. Сонымен қатар, бастауыш сыныптарда сабақ сайын сөздік диктант пен көшіріп жазуды өткізуге болады. Бұл жазба жұмыстары оқушылардың сауатты жазу дағдысын қалыптастырады. Төменде жазба жұмыстары келтірілген (7.3-кесте).

7.3-кесте. Жазба жұмыстарының нормалары

Жазба жұмыстарының түрлері	Сыныптар			
	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып
Сөздік диктант	3-5 сөз	5-7 сөз	7-9 сөз	9-10 сөз
Диктант	-	15-20 сөз	20-30 сөз	30-40 сөз
Көшіріп жазу	9-12 сөз	12-16 сөз	16-20 сөз	20-25 сөз

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптары

«ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 12.05.2022 жылғы № 193 бұйрығының 4-тармағына сәйкес «Формативтік бағалау, оның ішінде үй жұмысын бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне мониторинг жүргізу және сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі және педагогтің ұсыныстары арқылы жазбаша нысанда (дәптерлерде немесе күнделіктерде) немесе ауызша жүзеге асырылады. 2-11 (12) сынып білім алушыларының оқу жетістіктерін бағалау бір балдан 10 балға дейінгі шекте жүзеге асырылады.

9-тармағына сәйкес БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес болуы керек.

12-тармағына сәйкес БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын академиялық адалдық принциптерін сақтай отырып педагог өзі дайындайды.

Ағымдағы жылғы білім алушылардың жиынтық жұмыстары мектепте сол оқу жылы аяқталғанға дейін сақталады.

7.4-кесте. «Қазақ тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалаудың саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
2-сынып	2*	2*	2*	2*
3-сынып	2*	2*	2*	2*
4-сынып	2*	2*	2*	2*

* Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу әрекетінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым).

Мұғалім пән аясында білім алушының сөздік қорын кеңейту үшін үлгілік оқу бағдарламасында берілген лексикалық-грамматикалық минимумды негізге алады. Әр сабақта 2 лексикалық минимумды меңгерту ұсынылады. Лексикалық минимумда ортақ тақырыптар бойынша сонымен қатар күнделікті тұрмыс-тіршілікте, әлеуметтік ортада жиі қолданылатын сөздер, қазақ тілін меңгерудің әрбір деңгейіне сәйкес келетін (1-4-сыныптар үшін А 1 қарапайым деңгей) шектеулі сөздер мен сөз тіркестері қамтылған. 1-4-сынып білім алушылары үшін лексикалық минимумдар саны: 752 сөз, оның ішінде: 1-сыныпта – 120 сөз, 2-сыныпта – 188 сөз, 3-сыныпта – 188 сөз, 4-сыныпта – 256 сөз.

Пән бойынша оқу бағдарламасын жүзеге асыру үшін «НЗМ» ДББҰ әзірлеген «KazLingua» электронды қосымшасын сабақтан тыс уақытта қолдану ұсынылады. Бұл қосымша кез келген Android ұялы телефондарына және компьютерге ақысыз жүктеліп, offline режимде қолданылады.

Оқушы ойын түрінде берілген тапсырмаларды орындау арқылы қазақ тілінде қарым-қатынас жасауға, суретті сөздіктер арқылы сөздік қорларын көбейте отырып, синтаксистік конструкциялар құруға дағдыланады.

Сонымен қатар оқушы өзінің тілді меңгеру деңгейін әр тақырыптың соңында берілген тест сұрақтары арқылы үнемі қадағалап, бағалап отырады.

7.5-кесте. Қазақ тілін меңгерудің лексикалық деңгейі (Т2)

Сыныптар	Қазақ тілін меңгеру	Жылдық оқу жүктеме	Бір сабақта меңгері	Т2 меңгерудің лексикалық деңгейі			
				Бір аптада	Оқу жылында	Актив сөздер саны	Норма
						Тоқсан бойынша	

	дің деңгейлері	сінің көлемі	летін сөз саны			1	2	3	4	min	max
1	А 1	70	2	4	120	32	32	36	32	120	132
2		108	2	6	188	48	48	54	48	188	196
3		108	2	6	188	48	48	54	48	188	196
4	А 2	144	2	8	252	64	64	72	64	252	264
Ескертулар			* 12 сағат (Жиынтық бағалау)							*Барлығы 2974/3098	

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақ тілі» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курс тақырыптары

Элективті курстар мазмұнына қазақ тілін үйрету, ұлттық құндылықтарды бала бойына сіңіруге бағытталған мәтіндермен жұмыс, қазақтың салт-дәстүрлері, тәрбиемен берілетін білім мазмұнына арналған тақырыптар алынады. Мысалы, 1. «Менің Қазақстаным» курсы Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында «Қазақ тілін» оқытуда туған жерге деген құрмет, сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ұялату, сол арқылы Отанды, елді, жерді сүйюге тәрбиелеу. 2.«Менің отбасым» курсы. Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында «Қазақ тілін» оқытуда маңызды мәселелердің бірі болып табылатын отбасына деген құрметті дәріптеп, білім алушының бойына сіңіру. Сол арқылы оқушының бойында мейірім, адамгершілік, үлкенге – құрмет, кішіге – ізет, кішіпейілділік, еңбекқорлық, бір-бірін сыйлау, туыстық жылы қарым-қатынас, отбасы құндылығын бойына сіңіру. «Туған жерім» курсы: Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында «Қазақ тілін» оқытуда маңызды мәселелердің бірі болып табылатын туған жерге деген құрмет, сүйіспеншілікті, білім алушының бойына сіңіру. Оқушының бойында патриоттық сезім, адалдық, елін, жерін сүйу, Отаншылдыққа, туған жерін қорғауға баулу.

6. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Қазақ тілі» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. Тиімді сабақ. Жоспарлау. Бақылау.
2. Бастауыш сынып оқушылары «Қазақ тілі» оқу сабағында танымдық, тәрбиелік әрекеттерін қалыптастыруы;
3. ҚМЖ құрудың тиімділігі мен артықшылығы;
4. Зерттеу жұмысын жүргізу жолдары;
5. Білім беруде қолданылатын цифрлық технологиялардың тиімділігі.
6. Жаңа ақпараттық құралдардың ерекшеліктері мен тиімділігі;
7. Оқыту мен оқу сапасын арттыру үшін тиімді оқу ортасын құру.

7. Оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің тізімі

«Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» ҚР БҒМ 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығы (өзгерістер ҚР Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 маусымдағы № 291 бұйрығымен енгізілген).

8. «Қазақ тілі» пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Пәні мазмұны білім алушының тіл сауаттылығы мен сөз байлығын дамытуды, әлеуметтік ортада еркін қарым-қатынасқа түсуін жетілдіруді және дүниетанымдық дағдыларын кеңейтуді көздейді.

«Қазақ тілі» пәні бойынша сабақтарды жоспарлау және ұйымдастыру барысында оқытудың тәрбиелік компонентіне ерекше назар аудару қажет.

Еліміздің орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жүзеге асырылады. Бұл білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуға негіз болады. *«Рухани адамгершілік тәрбие»* бағыты білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін, адамгершілік және азаматтық сана-сезімді, жеке ар-намысының құндылығын, парасаттылық пен адалдықты, еңбекке деген құрметті, «толық адам» қасиеттерін қалыптастырады.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін оқытудың ерекшеліктері (оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін), 5-11 сыныптар

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта және Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Қазақ тілі мен әдебиеті» (5-11 сыныптар) міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін оқыту мақсаты: негізгі орта білім беру деңгейіне арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» бағдарламасының мақсаты–оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, қазақ тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, тіл нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрықтармен бекітілген) жүзеге асырылады:

- 1) Негізгі Үлгілік оқу жоспарлары;
- 2) төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары.

Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі орта білім беру деңгейінде «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болады (7.6-кесте).

7.6-кесте – 5-11-сыныптар «Қазақ тілі мен әдебиеті» оқу пәні Үлгілік оқу жоспары

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	4	144
6	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	4	144
7	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	3	108
8	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	3	108
9	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	3	108
10-11 (ҚГБ)	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	3	108
10-11 (ЖМБ)	Қазақ тілі мен әдебиеті	4	144	3	108

Оқу жылының ұзаруына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталауға, өтілген материалды бекітуге және күрделі тақырыптарды оқуға пайдалану ұсынылады.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен оқыту нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын дербес таңдайды.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесі 5-6-сыныптарда 1 сағат, 7-11-сыныптарда 2 сағат көлемінде төмендетілген. (ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы №496 бұйрық). Оқу жүктемесі төмендетілген сыныптарға вариативті компоненттен сағат алуға мүмкіндік берілген.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының (оқыту қазақ тілінде емес) ерекшеліктері оқу мақсаттары жеңілдетіп берілген. Кейбір оқу мақсаттарына түсініктеме ретінде ұсынымдар беріліп, оқу мақсаттарына өзгерістер енгізілген.

Жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу пәнінің мазмұны бойынша Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу бағдарламасымен жүзеге асырылады.

«Қазақ тілі» пәні бағдарламасы оқушының тіл сауаттылығы мен сөз байлығын дамытуды, әлеуметтік ортада еркін қарым-қатынасқа түсуін жетілдіруді және дүниетанымдық дағдыларын кеңейтуді көздейді. Бағдарламаның білім мазмұны қазақ тілі арқылы оқушыларға қазақ халқының материалдық және рухани құндылықтарын, қазақ халқының салт-дәстүрін құрметтеуді, қазақша сөйлеу әдебі мен әдетін дағдыландыруды және қазақ

әдебиеті үлгілерін терең меңгеруді мақсат етеді және алған білімдерін өмірде қолдана білуге үйретеді.

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша білім алушылардың білім, білік және дағдыға қойылатын талаптары CEFR -Шет тілін меңгерудің жалпы еуропалық құзыреті деңгейлерін (B2-C1) негізге ала отырып айқындалған.

Назар аударыңыз!

«ҚР Білім және ғылым министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ 2019 жылғы 07 наурыздағы №105 бұйрығының 1-тармағында Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыт, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасын жүзеге асыру бойынша ұзақ мерзімді жоспарда: «Діни таным және мерекелер» бөлімінде оқытылатын Бейімбет Майлиннің «Айт күндері» шығармасының орнына «Ұлттық таным және мерекелер» бөліміндегі Жүсіпбек Аймауытовтың «Әнші» әңгімесі, «Жер планетасындағы қауіпті қалдықтар» бөліміндегі Дениз Райанның «Ауа райы» әңгімесі орнына Думан Рамазанның «Соңғы дем» әңгімесі, «Заң мен қылмыс» бөліміндегі Дүкенбай Досжанның «Ар соты» әңгімесі орнына «Қоғам және заң» бөлімі болып, Ермек Өтетілеуұлының «Ата заңы» шығармасы енгізілген. Аталған бұйрықтың 11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасын жүзеге асыру бойынша ұзақ мерзімді жоспарда: «Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік теңсіздік» бөліміндегі Әзиз Несиннің «Құрдымға құлдырап барамыз» әңгімесі орнына Ерболат Әбікенұлының «Пәтер іздеп жүр едік» әңгімесі, «Әлемдегі ерлер мен әйелдердің құқықтары мен теңдігі» бөліміндегі Дильдар Мамырбаеваның «SOS - ана» әңгімесі орнына Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы» романы 1,2 кітабы, «Жастар мәселесінің түйіпкілдері» бөліміндегі Шыңғыс Айтматовтың «Найман ана» шығармасы орнына Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы» романы 3,4 кітабы, «Толеранттылық- ел бірлігі» бөліміндегі Лира Қоныстың «Адам» әңгімесі орнына Сайын Мұратбековтың «Телі өскен ұл» повесі енгізілген.

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптары

«ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 12.05.2022 жылғы № 193 бұйрығының 4-тармағына сәйкес «Формативтік бағалау, оның ішінде үй жұмысын бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне мониторинг жүргізу және сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі және педагогтің ұсыныстары арқылы жазбаша нысанда (дәптерлерде немесе күнделіктерде) немесе ауызша жүзеге асырылады. 2-11 (12) сынып білім алушыларының оқу жетістіктерін бағалау бір балдан 10 балға дейінгі шекте

жүзеге асырылады.

9-тармағына сәйкес БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

12-тармағына сәйкес БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын академиялық адалдық принциптерін сақтай отырып педагог өзі дайындайды.

Ағымдағы жылғы білім алушылардың жиынтық жұмыстары мектепте сол оқу жылы аяқталғанға дейін сақталады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына (негізгі және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес 5-11-сыныптарда оқытылатын «Қазақ тілі мен әдебиеті» оқу пәні бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 7.5. -кестеде көрсетілген.

7.5-кесте. «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10- сынып	2	2	2	2
11- сынып	2	2	2	2

7.6. - кесте. Қазақ тілін меңгерудің лексикалық деңгейі

Сыныптар	Қазақ тілін меңгерудің деңгейлері	Жылдық оқу жүктемесінің көлемі	Бір сабақта меңгерілетін сөз саны	Т2 меңгерудің лексикалық деңгейі							
				Бір аптада	Оқу жылында	Актив сөздер саны				Норма	
						Тоқсан бойынша					
						1	2	3	4	<i>min</i>	<i>max</i>
5	В 1	180	3	10	318	80	80	90	80	318	330
6		180	3	10	318	80	80	90	80	318	330
7		180	3	10	318	80	80	90	80	318	330
8		180	3	10	318	80	80	90	80	318	330
9		180	3	10	318	80	80	90	80	318	330
10	В 2	180	3	10	318	80	80	90	80	318	330

11		180	3	10	318	80	80	90	80	318	330
Ескертулар			* 12 сағат (Жиынтық бағалау)							*Барлығы 2974/3098	

9-сынып білім алушыларына арналған қорытынды аттестаттау туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығының 39-тармағында былай көрсетіледі:

«9 (10) сынып білім алушылары үшін қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

3) орыс, өзбек, ұйғыр және тәжік тілдерінде оқытатын сыныптардағы қазақ тілі мен әдебиеті бойынша жазбаша емтихан және қазақ тілінде оқытатын сыныптардағы орыс тілі мен әдебиеті бойынша жазбаша емтихан».

11-сынып білім алушылары үшін мемлекеттік бітіру емтиханын өткізу туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 41-тармағына сәйкес: «11 (12) сынып білім алушыларын қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

1) қазақ/орыс тілі бойынша және өзбек/ұйғыр/тәжік тілінде білім беретін мектептер/сыныптар үшін ана тілі (оқыту тілі) бойынша жазбаша емтихан».

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курс тақырыптары

Элективті курстар мазмұнына мемлекеттік тілді үйрету, тіл үйренудің инновациялық әдіс-тәсілдері, ұлттық құндылықтарды бала бойына сіңіруге бағытталған мәтіндермен жұмыс, қазақтың салт-дәстүрлері, тәрбиемен берілетін білім мазмұны, тіл, діл, мәдени, рухани және әлеуметтік мәселелерге арналған тақырыптар алынады.

1. «Ұлттық құндылықтар» курсы. Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында «Қазақ тілі мен әдебиетін» оқытуда ұлттық құндылыққа өткен ата-бабаларымыздың елі мен жері үшін жан аямай жасаған ерліктері бейнеленген тарихты білу, сан ғасырдан бері келе жатқан салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды тиімді пайдалану, жауһар халық ауыз әдебиеті мен өнегелі ұлт қайраткерлерінің халқы үшін жасаған күресі сынды ұмытылмас сезімдер жатады. Ұлттық құндылықтың асқан биігі – «ұят болады» деген сөзде. Бәрімізге үлкен кісілер «ер адамның жолын кеспе, тамақты әуелі үлкендер бастасын, екі қолдап амандас, көп күліп, көп сөйлеме» сынды көптеген тиым салып, бәріне ұят

болады деп бізге дұрыс жолды нұсқаған. Расыменде, ұят бар жерде мәдениет пен адамилық қасиет сақталынып қалары анық. Курстың мақсаты осы айтылғандарды білім алушының бойына сіңіріп, біліммен қатар тәрбие беру.

2. «Тілім менің–тірлігімнің айғағы» курсы. Негіздемесі: Бұл элективті курс аясында «Қазақ тілі мен әдебиетін» оқытуда маңызды мәселелердің бірі болып табылатын мемлекеттік тілге деген құрметті дәріптеп, білім алушының бойына сіңіру. Сол арқылы оқушының қазақ тілін үйренуге деген құлшынысын оятып, тілге құрмет көрсету, ұлттың ұлт ретінде өмір сүруі үшін ең маңызды фактор тіл екендігін ұғындыру.

6. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. Оқу бағдарламасы негізінде сабақты жоспарлау мен критериалды бағалау;

2. Тиімді сабақ. Жоспарлау. Бақылау.

3. Рефлексия – мұғалімнің кәсіби дамуының негізі;

4. Қалыптастырушы бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;

5. ҚМЖ құрудың тиімділігі мен артықшылығы;

7. Lesson Study жүргізу жолдары және күтілетін нәтижелер;

8. Зерттеу жұмысын жүргізу жолдары;

9. Білім беруде қолданылатын цифрлық технологиялардың тиімділігі.

10. Жаңа ақпараттық құралдардың ерекшеліктері мен тиімділігі;

11. Цифрлық білім беру ортасындағы заманауи оқыту құралдары;

12. Инновацияларды және цифрландырудың озық практикаларын оқу процесіне енгізу;

7. Оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің тізімі

«Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» ҚР БҒМ 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығы (өзгерістер ҚР Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 маусымдағы № 291 бұйрығымен енгізілген).

8. «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша сабақтарды жоспарлау және ұйымдастыру барысында оқытудың тәрбиелік компонентіне ерекше назар аудару қажет.

Білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы ұлттық құндылықтар. Сондықтан «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша Рухани жаңғыру идеясы негіздерінің құндылықтарын «Елдіктің жеті тұғыры» қағидаларын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

Еліміздің орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жүзеге асырылады. Бұл білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуға негіз болады. *«Рухани адамгершілік тәрбие»* бағыты білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін, адамгершілік және азаматтық сана-сезімді, жеке ар-намысының құндылығын, парасаттылық пен адалдықты, еңбекке деген құрметті, «толық адам» қасиеттерін қалыптастырады.

Оқыту процесіндегі «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің тәрбиелік әлеуетін арттыру үшін «Рухани адамгершілік» мен «Қазақ әдебиетінің антологиясы» әлеуметтік жобалары, «Қазақтың салт-дәстүрлері», жобасын іске асыруды жалғастыру ұсынылады.

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- мекемелерде, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;
- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;
- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу;
- мерейтой иелеріне арналған тәрбие сағаттарын, әдеби кештер, мәнерлеп оқу сайыстарын, эссе, мазмұндама, шығарма жазу сайыстарын және т.б. ұйымдастыру.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2022-2023 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз. Мерейтой тізімі Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтына орналастырылған.

8. «ОРЫС ТІЛІ», «ОРЫС ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫТУ ОРЫС ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН СЫНЫПТАР ҮШІН), 5-11 СЫНЫПТАР

Учебный предмет «Русский язык» в школьном курсе русского языка – современный русский литературный язык в его реальном функционировании в условиях полиэтнического Казахстана. Он закладывает фундамент общего филологического образования обучающихся как целостной системы, изучающей духовную культуру народа, выраженную в языке и литературном творчестве.

Предмет «Русский язык» направлен на изучение теоретических сведений о языке, имеющих познавательную-практическую направленность, которая обеспечит эффективное общение в социально-бытовой, социально-культурной, официально-деловой сферах общения. В целом, все содержание учебного предмета направлено на повышение культуры общения на русском языке и

формирует навыки, необходимые для активной социальной и производственной деятельности конкурентоспособной личности в современном мире.

1. Изменения и дополнения в Государственном общеобязательном стандарте образования по учебному предмету

Целью учебного предмета «Русский язык» является развитие творческой, активной личности путем совершенствования коммуникативных навыков по всем видам речевой деятельности (говорение, слушание, чтение и письмо) на основе освоения знаний о языке, обогащение словарного запаса, развитие навыка использования языковых средств в соответствии с коммуникативной установкой и нормами устной и письменной речи; развитие навыков критического мышления и функциональной грамотности, необходимых для дальнейшей жизнедеятельности.

В соответствии с пунктом 34 Государственного общеобязательного стандарта общего среднего образования, утвержденного приказом Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 при проведении уроков по учебному предмету «Русский язык» в 10-11 классах по двум направлениям обучения деление класса на группы допускается в городских, сельских организациях образования, в малокомплектных школах независимо от количества обучающихся при проведении уроков.

2. Изменения и дополнения в Типовом учебном плане по предмету

Учебный процесс в общеобразовательных организациях Республики Казахстан осуществляется по Типовым учебным планам, утвержденным приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года № 500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями, внесенными приказом министра образования и науки Республики Казахстан от 26 января 2022 года № 25).

Объем учебной нагрузки, выделяемой на изучение предмета «Русский язык» на уровне основного среднего и общего среднего образования в зависимости от вида Типового учебного плана, представлен в таблице 8.1.

Таблица 8.1. Объем учебной нагрузки по учебному предмету «Русский язык» в 5-11 классах

Класс	Общий объем, час.			
	Типовой учебный план		Типовой учебный план (с сокращением учебной нагрузки)	
	Недельная	Годовая	Недельная	Годовая
5	3	108	3	108
6	3	108	3	108
7	3	108	2	72
8	2	72	2	72
9	2	72	2	72
10 ОГН	2	72	2	72
10 ЕМН	1	36	1	36
11 ОГН	2	72	2	72
11 ЕМН	1	36	1	36

Согласно приказу МОН РК от 30 октября 2018 года № 595 «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов» организации образования независимо от вида и форм собственности самостоятельно выбирают типовые учебные планы, в том числе с сокращенной учебной нагрузкой, по которым осуществляют процесс обучения.

3. Изменения и дополнения в содержании учебного предмета в Типовой учебной программе

В соответствии с ТУПом разработана программа предмета «Русский язык» (представлена в Приложениях 396, 397 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115).

Грамматический материал изучается в контексте речевых тем. В процессе обучения используются программы:

Типовая учебная программа по учебному предмету «Русский язык» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию (с русским языком обучения), утверждена приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от «25» октября 2017 года № 545.

Типовая учебная программа по учебному предмету «Русский язык» для 10-11 классов общественно-гуманитарного направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию (с русским языком обучения). Приложение 179 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от «27» июля 2017 года №352.

Типовая учебная программа по учебному предмету «Русский язык» для 10-11 классов естественно-математического направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию. Приложение 178 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от «27» июля 2017 года № 352.

Типовая учебная программа (с сокращенной учебной нагрузкой) по учебному предмету «Русский язык» для 7 класса уровня основного среднего образования (с русским языком обучения). Приложение 14 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 ноября 2020 года № 496.

В 10-11 классах в соответствии с ГОСО обучение осуществляется по общественно-гуманитарному и естественно-математическому направлениям.

Программа ОГН имеет гуманитарную направленность, что проявляется в отборе тем разделов и содержания изучаемого лингвистического материала: осуществляется углубленное изучение лингвистических тем, развитие речи.

4. Количество суммативного оценивания за раздел согласно нормативным требованиям к оцениванию учебных достижений обучающихся

Учитель должен проводить оценивание в соответствии с нормативными правовыми актами и с методическими материалами, разработанными в помощь учителям, родителям и обучающимся.

Суммативное оценивание по предмету за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ) проводится в соответствии с приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых

правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования». Ниже представлено количество суммативных оцениваний за раздел/сквозную тему (таблица 8.2).

Таблица 8.2. Количество суммативных оцениваний по учебному предмету «Русский язык»

Класс	Количество суммативных оцениваний за раздел/сквозную тему			
	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
5 класс	2	2	2	2
6 класс	2	2	2	2
7 класс	2	2	2	2
8 класс	2	2	2	2
9 класс	2	2	2	2
10 класс ОГН	2	2	2	2
10 класс ЕМН	1	1	1	1
11 класс ОГН	2	2	2	2
11 класс ЕМН	1	1	1	1

Примечание: по языковым предметам в суммативном оценивании за раздел объединяются два вида речевой деятельности (например, аудирование и говорение, чтение и письмо).

В соответствии с внесенными в вышеназванный Приказ дополнениями (приказ МОН РК от 12 мая 2022 года № 193 «О внесении изменений и дополнения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 "Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования") в п.1» отмечается, что «при учебной нагрузке 1 час в неделю СОР проводится не более двух раз в четверти с объединением разделов, итоговая оценка выставляется за полугодие». В пункте 9 указывается, что форма (контрольная, практическая или творческая работа, проект, эссе), урок проведения СОР и время на выполнение СОР устанавливаются педагогом самостоятельно.

Максимальный балл за СОР должен составлять не менее 7 и не более 20 баллов в 5-11(12) классах.

Учителю важно знать, что при проверке суммативных работ обучающихся за раздел/четверть и выставлении итоговых баллов нельзя учитывать пометки, в том числе пометки при оформлении условий учебных заданий.

Все виды оценивания предполагают использование тщательно разработанных критериев для организации оценивания работы учащихся. Оценивание с использованием критериев позволяет сделать данный процесс прозрачным и понятным для всех участников образовательного процесса. Критерии способствуют объективации оценивания. Основой для разработки

критериев оценки учебных достижений учащихся являются учебные цели. Критерии могут быть подготовлены учителем или с участием учащихся. При разработке критериев оценки следует исходить из содержания и целей урока

Алгоритм выработки критериев:

при планировании урока выделить понятия «знать» и «уметь»;

выделить формируемое умение;

определить пошаговые операции выделенного умения;

из пошаговых операций выделить критерии;

составить таблицу критериев.

В помощь учителю разработаны:

Сборник заданий по суммативному оцениванию по учебным предметам общего среднего уровня. Методические рекомендации. – Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. – 452 с.

Сборник заданий по суммативному оцениванию по учебным предметам общего среднего уровня. – Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. – 338 с.

Методические разработки можно найти на сайтах: nao.kz, smk.edu.kz.

5. Темы элективных курсов по учебному предмету, рекомендуемые для введения в вариативный компонент Типовых учебных планов

Можно рекомендовать следующие темы элективных курсов:

Комплексный анализ текста.

Культура общения.

Секреты публичного выступления.

Особенности делового письма.

Синтаксическая синонимия.

6. Темы для обсуждения на методических объединениях учителей по учебному предмету

Рекомендуемые темы для обсуждения на методических объединениях:

1) Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка.

2) Система диагностики предметных и метапредметных умений.

3) Развитие метапредметных умений.

4) Работа с текстом на уроках русского языка.

5) Восполнение пробелов в знаниях учащихся.

7. Повышение образовательного \воспитательного потенциала процесса обучения предмету

В работе следует уделять внимание повышению коммуникативной грамотности обучающихся.

Коммуникативная грамотность - сложное интегративное образование, которое включает:

• способность к успешной коммуникативной деятельности с учетом особенностей учебной, жизненной ситуации и культуры речевого общения;

• готовность к целесообразному использованию языковых средств при создании устных и письменных высказываний (текстов) разных типов и жанров,

в том числе описаний, повествований, рассуждений, доказательств, инструктивных высказываний и пр.;

• потребность в анализе и оценке своей коммуникативной деятельности, стремление к ее совершенствованию.

Рекомендации по повышению грамотности чтения можно найти в Сборнике задач по подготовке учащихся к международным исследованиям TIMSS. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. - С.116-125.

Особенности организации обучения предмету «Русская литература» (с русским языком обучения)

Учебный предмет «Русская литература» для школ с русским языком обучения занимает центральное место в общей системе эстетического и нравственного воспитания учащихся, в развитии их самосознания, познавательных интересов, коммуникативных способностей, художественного вкуса, читательской и речевой культуры.

Посредством предмета «Русская литература» осуществляется приобщение к чтению, формируется устойчивый интерес к чтению.

Учебный предмет нацелен на развитие образованной, культурной, функционально грамотной личности путем знакомства с нравственными образцами, выработанными человечеством в целом и народом своей страны.

Изучение русской литературы в школе основано, в первую очередь, на анализе произведения: идейно-художественном, сюжетно-композиционном, стилевом. Особое внимание уделяется изучению творческой истории произведения, рассмотрению произведения в сравнительном контексте русской литературы и казахской литературы, русской литературы Казахстана.

1. Изменения и дополнения в Государственном общеобязательном стандарте образования по учебному предмету

В соответствии с пунктом 34 Государственного общеобязательного стандарта общего среднего образования, утвержденного приказом Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 при проведении уроков по учебному предмету «Русский язык» в 10-11 классах по двум направлениям обучения деление класса на группы допускается в городских, сельских организациях образования, в малокомплектных школах независимо от количества обучающихся при проведении уроков.

2. Изменения и дополнения в Типовом учебном плане по предмету

2 Изменения и дополнения в Типовом учебном плане по предмету

Учебный процесс в общеобразовательных школах республики будет осуществляться в соответствии с типовыми учебными планами, утвержденными приказом Министра образования и науки РК от 8 ноября 2012 года № 500 (с изменениями и дополнениями, внесенными приказом министра образования и науки Республики Казахстан от 26 января 2022 года № 25).

Таблица 8.3. Объем учебной нагрузки по учебному предмету «Русская литература» в 5-11 классах

Класс	Общий объем, час.			
	Типовой учебный план		Типовой учебный план (с сокращением учебной нагрузки)	
	Недельная	Годовая	Недельная	Годовая
5	2	72	2	72
6	2	72	2	72
7	2	72	2	72
8	3	108	2	72
9	3	108	2	72
10 ОГН	3	108	2	72
10 ЕМН	2	72	2	72
11 ОГН	3	108	2	72
11 ЕМН	2	72	2	72

В соответствии с приказом Министра образования и науки РК от 30 октября 2018 года № 595 «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования (начального, основного среднего и общего среднего)» организациям образования на основании решения педагогического совета независимо от вида и форм собственности предоставляется академическая свобода в выборе Типового учебного плана, по которому осуществляется процесс обучения (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1900018172>).

3. Изменения и дополнения в содержании учебного предмета в Типовой учебной программе

Содержание учебного предмета «Русская литература» направлено на воспитание духовно развитой личности, испытывающей потребность в саморазвитии, расширении культурного кругозора; формирование гуманистического мировоззрения, базирующегося на понимании ценности человеческой личности; формирование основ гражданского самосознания, ответственности за происходящее в обществе и мире, активной жизненной позиции; воспитание уважения к истории и традициям разных народов.

Учебный предмет «Русская литература» занимает важное место в системе образования. Изучение предмета «Русская литература» в 10-11 классах уровня общего среднего образования происходит по двум направлениям общественно-гуманитарное и естественно-математическое.

Наряду с другими учебными предметами общественно-гуманитарного цикла литература раскрывает проблему человека и его места в мире. Через постижение произведений русской, казахской и мировой классики, содержащей в себе опыт духовного развития разных эпох, происходит становление внутреннего мира обучающегося, приобщение его к общечеловеческим и национальным ценностям. Этот опыт способствует воспитанию гражданских и патриотических чувств личности, что является необходимым условием развития современного общества.

Чтение литературы преследует цель сообщения новых знаний, более глубокого понимания материала и привития навыков сознательного чтения текста.

В процессе изучения литературы используются следующие программы:

Типовая учебная программа по предмету «Русская литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию (с русским языком обучения). Приложение 5 к приказу Министра образования и науки РК от 25 октября 2017 года № 545.

Типовая учебная программа (с сокращенной учебной нагрузкой) по предмету «Русская литература» для 8-9 классов уровня основного среднего образования (с русским языком обучения). Приложение 16 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 ноября 2020 года № 496.

Типовая учебная программа по предмету «Русская литература» для 10-11 классов общественно-гуманитарного направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию. Приложение 182 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 июля 2017 года № 352.

Типовая учебная программа (с сокращенной учебной нагрузкой) по предмету «Русская литература» для 10-11 классов общественно-гуманитарного направления уровня общего среднего образования (с русским языком обучения). Приложение 37 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 ноября 2020 года № 496.

Типовая учебная программа по предмету «Русская литература» для 10-11 классов естественно-математического направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию. Приложение 181 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 июля 2017 года № 352.

Учебная программа ОГН нацелена на углубленное изучение материала: большее количество литературных произведений, более детальное обращение к теории литературы.

Особенностью изучения литературы в 10-11 классах является собственное критическое осмысление произведений, изложенное в письменном виде, а также написание творческих работ разных жанров. Изучение каждого произведения сопровождается написанием разного рода письменных работ: анализ эпизода эпического произведения, анализ и сопоставительный анализ эпических и лирических произведений, письменный ответ на проблемный вопрос, изучение и письменное осмысление критической литературы, написание творческих работ разных жанров.

Приказом № 105 Министра образования и науки Республики Казахстан от 7 марта 2019 года были внесены изменения в Долгосрочный план ЕМН в разделы «Человек в эпоху тоталитарного режима», «Война в судьбах людей» в 10-11 классах по программам обновленного содержания образования.

Общим требованием изучения литературы является ориентация на эстетическую сущность литературы, её художественную специфику. Особенность изучения литературы отражена в следующих методических рекомендациях, подготовленных НАО им.И.Алтынсарина: Методические рекомендации по изучению учебных предметов «Русский язык», «Русский язык

и литература», «Русская литература», «Геометрия», «Информатика», «История Казахстана», «Всемирная история», «Основы права» /Методические рекомендации. - Нур-Султан, 2021.

4. Количество суммативного оценивания за раздел согласно нормативным требованиям к оцениванию учебных достижений обучающихся

Суммативное оценивание по предмету предполагает проведение суммативного оценивания за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ). Ниже представлено количество суммативных оцениваний за раздел/сквозную тему (Таблица 8.7.). Задания суммативного оценивания выполняются обучающимися и содержат пройденный ими материал в соответствии с Типовыми учебными программами по общеобразовательным предметам, утвержденными приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

Таблица 8.4. Количество суммативных оцениваний по предмету «Русская литература»

Класс	Количество суммативных оцениваний за раздел/сквозную тему			
	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
5	2	2	2	2
6	2	2	2	2
7	2	2	2	2
8	2	2	2	2
9	2	2	2	2
10 ОГН	2	2	2	2
11 ОГН	2	2	2	2
10 ЕМН	2	2	2	2
11 ЕМН	2	2	2	2

В соответствии с п.9, 11 Приказа №125 МОН РК от 18 марта 2008 и Приказом МОН РК от 12 мая 2022 года № 193 «О внесении изменений и дополнения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 "Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования") при учебной нагрузке 1 час в неделю СОР проводится не более двух раз в четверти с объединением разделов, итоговая оценка выставляется за полугодие.

Форма (контрольная, практическая или творческая работа, проект, эссе, диктант, изложение, сочинение, тестирование) и время проведения на уроке для выполнения СОР определяются педагогом самостоятельно. Максимальный балл за СОР должен составлять не менее 7 и не более 20 баллов в 5-11(12) классах.

Учителю важно знать, что при проверке суммативных работ обучающихся

за раздел/четверть и выставлении итоговых баллов нельзя учитывать поправки, в том числе поправки при оформлении условий учебных заданий.

5. Темы элективных курсов по учебному предмету, проводимых за счет вариативного компонента Типовых учебных планов

В настоящее время особую актуальность приобретают элективные курсы, направленные на расширение и углубление знаний по предмету «Литература», социальную адаптацию и профессиональное самоопределение учащихся.

По содержанию элективные курсы могут быть различными, это зависит от тех целей, которые стоят перед учителем и обучающимся:

развивать содержание обязательного учебного предмета «Литература» на базовом уровне;

поддерживать изучение учебного предмета «Литература» на профильном уровне;

поддерживать изучение смежных учебных предметов на профильном уровне: русский язык, история, музыка, ИЗО (программы и учебные пособия таких элективных курсов выступают как межпредметные);

обеспечивать дополнительную практическую подготовку к ЕНТ;

удовлетворять познавательные интересы обучающихся в различных сферах деятельности.

С целью дополнения содержания профильного обучения можно предложить углубленные профильные курсы: «Введение в литературоведение», «Основы стихосложения», «Техника литературного перевода», «Выразительное чтение», «Зарубежная литература: Эпоха Возрождения», «История зарубежной литературы XX века» и др.

Курсы филологической ориентации, например, «Исследовательская культура», «Ораторское мастерство», «Основы журналистики», «Мировая художественная культура», «Русское и казахское национальное театральное искусство» и другие могут быть предложены учащимся как по общественно-гуманитарному, так и естественно-математическому направлениям.

Программы элективных курсов учителя могут разрабатывать самостоятельно.

6. Темы, рассматриваемые на методических объединениях учителей по учебному предмету

Для организации деятельности методических формирований учителей русского языка и литературы можно предложить единую тему «Восполнение знаний обучающихся по русскому языку и литературе». Рекомендуется проводить заседания методических объединений учителей русского языка и литературы, организовать работу школы совершенствования педагогического мастерства, творческой группы и иных методических формирований с учетом кадрового состава педагогических работников, интересов и запросов учителей, их профессиональных умений и навыков. Особое внимание необходимо уделить работе с молодыми педагогами. Деятельность Школы молодого учителя должна быть направлена на адаптацию педагогов к профессии, оказание им помощи в

овладении основами профессионального мастерства, на формирование у них потребности в непрерывном самообразовании.

На заседаниях методических объединений учителей русского языка и литературы рекомендуется рассмотреть актуальные вопросы теории и методики преподавания предметов с учетом имеющегося эффективного педагогического опыта педагогов региона.

Для рассмотрения могут быть предложены следующие темы:

Организация исследовательской деятельности обучающихся.

Повышение качества знаний по литературе.

Использование современных педагогических технологий в целях повышения качества образования.

Приёмы повышения эффективности урока литературы и качества образования.

Проектная работа как средство повышения мотивации учащихся.

Игровая деятельность на уроке как средство формирования познавательной активности у учащихся 5-6 классов.

Метод проекта на уроке литературы.

Индивидуальная работа со слабоуспевающими детьми.

Рефлексивно-деятельностные технологии на уроках литературы.

7. Повышение образовательного\воспитательного потенциала процесса обучения предмету

Необходимо продолжать работу по повышению читательской грамотности.

Появляются новые социально-экономические ожидания по отношению к читателю: •Включены электронные тексты. •Включен множественный текст (интерпретация и обобщение информации из нескольких отличающихся источников).•Оценивается способность критически оценивать информацию. •Изменилась тематика текстов. Многие тексты связаны с оценкой использования информации в Интернете, в частности, как распознать достоверные сайты и онлайн документы.

Читательская грамотность включает: 1. понимание прочитанного, рефлексия (раздумья о содержании или структуре текста, перенос их на себя, в сферу личного сознания); 2. использование информации прочитанного (использование человеком содержания текста в разных ситуациях деятельности и общения, для участия в жизни общества).

При формировании читательской грамотности можно использовать следующие стратегии чтения: 1. Стратегии предтекстовой деятельности: («Мозговой штурм», «Глоссарий», «Ориентиры предвосхищения», «Батарея вопросов», «Предваряющие вопросы», «Рассечение вопроса», «Алфавит за круглым столом», «Соревнуемся с писателем»). 2. Стратегии текстовой деятельности. 3. Стратегии послетекстовой деятельности.

9. «ОРЫС ТІЛІ», «ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫТУ ОРЫС ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗІЛМЕЙТІН СЫНЫПТАР ҮШІН), 5-11 СЫНЫПТАР

Основная цель - формирование коммуникативной компетенции учащихся путем использования языкового и речевого материала в контексте общения, умения пользоваться русской речью при параллельном владении родным языком. Подготовка учащихся предполагает формирование теоретико-литературных и историко-литературных знаний; читательских умений; системы эмоционально-ценностных отношений; опыта литературно-творческой деятельности.

1 Изменения и дополнения в Государственном общеобязательном стандарте образования по учебному предмету

В соответствии с Государственным общеобязательным стандартом общего среднего образования (приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348) при проведении уроков по учебному предмету «Русский язык и литература» в 10-11-х классах Деление класса на две группы допустимо в организациях образования при наполнении класса в 24 и более обучающихся по русскому языку и литературе – в классах с нерусским языком обучения.

2 Изменения и дополнения в Типовом учебном плане по предмету

Учебный процесс в общеобразовательных школах республики будет осуществляться в соответствии с типовыми учебными планами, утвержденными приказом Министра образования и науки РК от 8 ноября 2012 года № 500 (с изменениями и дополнениями, внесенными приказом министра образования и науки Республики Казахстан от 26 января 2022 года № 25).

Для обеспечения ранней профилизации обучающихся в вариативном компоненте предусмотрена следующая комбинация учебных предметов (каждый по 2 часа) по выбору из инвариантного компонента: учебные предметы: «Казахский язык», «Русский язык и литература» и один предмет по выбору из инвариантного компонента.

На основании ТУПов определяется следующий объем учебной нагрузки обучающихся.

Таблица 9.1. Объем учебной нагрузки по учебному предмету «Русский язык и литература» в 5-11 классах

Класс	Общий объем, час.			
	Типовой учебный план		Типовой учебный план (с сокращением учебной нагрузки)	
	Недельная	Годовая	Недельная	Годовая
5	3	108	2	108
6	3	108	2	108
7	3	108	3	108
8	3	108	3	108

9	3	108	3	108
10 ОГН, ЕМН	2	72	2	72
11 ОГН, ЕМН	2	72	2	72

Таблица 9.2. - Типовой учебный план основного среднего образования для классов с уйгурским/ узбекским/ таджикским языком обучения

Класс	Общий объем, час.			
	Типовой учебный план		Типовой учебный план (с сокращением учебной нагрузки)	
	Недельная	Годовая	Недельная	Годовая
5	2	72	2	72
6	2	72	2	72
7	2	72	2	72
8	2	72	2	72
9	2	72	2	72
10 ОГН, ЕМН	2	72	2	72
11 ОГН, ЕМН	2	72	2	72

Дополнительные часы, появившиеся в связи с продлением учебного года, рекомендуется использовать на повторение, закрепление пройденного материала и изучение сложных тем.

3 Изменения и дополнения в содержании учебного предмета в Типовой учебной программе

Важность учебного предмета «Русский язык и литература» для школ с нерусским языком обучения определена приоритетным статусом русского языка как средства межнационального общения в Республике Казахстан и его значимостью в создании полиязычного пространства.

Задачи обучения русскому языку и литературе в нерусской школе:

- повысить эффективность обучения за счет современных цифровых технологий;
- интегрировать содержание обучения прошлого и текущего учебного года в целях восполнения пробелов в знаниях обучающихся;
- эффективно проводить оценивание языковой, речевой и коммуникативной компетенций;
- усилить навыки чтения текста и обработки информации с учетом типовых заданий международных исследований PISA, PIRLS и др;
- усилить функциональный аспект обучения русскому языку, интегрируя языковой материал с речевым;
- повышать интерес к чтению художественной литературы;
- организовать системную работу по совершенствованию орфографической, пунктуационной и стилистической грамотности;
- совершенствовать виды, формы работ на уроке, направленные на формирование функциональной грамотности.

Изучение учебного предмета «Русский язык и литература» способствует развитию коммуникативных навыков в устной и письменной речи.

Целью обучения учебному предмету «Русский язык и литература» является совершенствование навыков речевой деятельности, основанных на владении системой разноуровневых языковых средств, соблюдении правил и норм русского литературного языка, правил речевого этикета, что способствует развитию функциональной грамотности обучающихся.

По окончании средней школы обучающиеся должны свободно владеть языком на продвинутом уровне - B 2 согласно CEFR – Общеввропейской системы оценки уровня владения иностранным языком. Согласно Государственному общесреднему стандарту образования определяются четыре уровня владения языком, которые достигаются в рамках школьного обучения (A1, A2, B1, B 2).

Таблица 9.3 Уровни владения русским языком (Я2)

Уровни владения языком	Классы	Казахский (Т2) /Русский язык (Я2)
A1	1 класс	A1 начинающий
	2 класс	A1 средний
	3 класс	A1 продвинутый
A2	4 класс	A2 начинающий
	5 класс	A2 средний
	6 класс	A2 продвинутый
B1	7 класс	B1 начинающий
	8 класс	B1 средний
	9 класс	B1 продвинутый
B2	10 класс	B2 средний
	11 класс	B2 продвинутый

При уровне обучении прежде всего необходимо проводить:

1) диагностирование, то есть возможность изначально правильно определить уровень владения русским языком (Я2) каждого обучающегося (через входное тестирование и собеседование);

2) формирование группы таким образом, чтобы реализовать дифференцированный подход к обучению и мотивировать на овладение языком (Я2);

3) ознакомление обучающихся с системой уровневого обучения русскому языку (Я2), совместное определение вектора (критерии успеха) их индивидуального языкового развития;

4) понимание направления языкового развития в классе с целью достижения максимально высоких результатов при переходе с одного уровня на другой;

5) поощрение ускоренного продвижения в рамках уровневой системы и особо мотивированных обучающихся и перевод их в группы продвинутого уровня.

Необходимо уже на первых занятиях каждого класса, в особенности, если обучающийся переехал из другого города, сельской местности или другой школы провести диагностическое тестирование на определение уровня владения языком. За этот тест не выставляется оценка, ученику необходимо объяснить, что

тестирование позволит увидеть реальную ситуацию навыков и умений обучающегося общаться в разных ситуациях.

Учителю важно четко представлять алгоритм обучения в условиях перехода на уровневое обучение русскому языку (Я2) и в этой связи предлагается шкала соответствия общего уровня владения Я2 и уровня языковых компетенций в каждом классе, которые позволяют градуировать обучение на основе дескрипторов.

Таблица 9.4. - Лексический уровень владения русским языком (Я2)

Русский язык как неродной (Я2)	Уровни владения русским языком	Кол-во слов за один урок	Лексический уровень владения Я2								
			за неделю	за год	Количество активных (новых, ключевых) слов				Допустимые нормы		
					по четвертям				Лексика на входе	Лексика на выходе	
					1	2	3	4		низкий	средний
5 класс	A2 - 5	3	9	270	63	63	81	63	444	714	870
6 класс	A2 - 6	3	9	270	63	63	81	63	714	984	1190
7 класс	A2 - 7	3	9	270	63	63	81	63	984	1254	1500
8 класс	A2 - 8	3	9	270	63	63	81	63	1254	1524	1800
9 класс	A2 - 9	3	9	270	63	63	81	63	1524	1794	2110
10 класс	B1	3	6	168	39	39	51	39	1794	1962	2320
11 класс	B2 (на C 1)	3	6	168	39	39	51	39	1962	2130	2550

Новые (ключевые) слова в учебниках включены в уроки по теме программы.

4 Количество суммативного оценивания за раздел согласно нормативным требованиям к оцениванию учебных достижений обучающихся

Устный опрос на уроках русского языка и литературы является одним из основных способов учета знаний учащихся. Развернутый ответ учащегося должен представлять собой связное, логически последовательное сообщение на заданную тему, показывать его умения применять определение, правила в конкретных случаях.

При оценке ответов учащегося необходимо руководствоваться следующими критериями: полнота и правильность ответа; степень осознанности, понимания изученного; языковое оформление ответа.

При обучении русскому языку в школе с казахским языком обучения эффективным подходом является реализация тематического минимума.

Приемы проверки навыков будут разными: это может быть лексический диктант, когда читаются лексические значения слова, ученики, понимая услышанное, пишут слова; это могут быть слова, значения которых ученики

пишут в тетрадях; это могут быть приемы дописывания недостающих компонентов фразеологизмов, составление словосочетаний и предложений с ключевыми словами и устойчивыми сочетаниями; это могут быть раскрытие сочетаемостных и парадигматических возможностей ключевых слов, дополнение предложений, формирование стилистической грамотности за счет «привязывания» к речевой ситуации (ситуации общения) и т.д. Дескрипторы остаются типовыми, задания же по проверке реализуются через разные приемы.

Суммативное оценивание по предмету предполагает проведение суммативных оцениваний за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ) и проводится в соответствии с приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования».

Ниже представлено количество процедур суммативного оценивания за раздел/сквозную тему (таблица 9.5).

Таблица 9.5. Количество суммативных оцениваний по предмету «Русский язык и литература» (определено в соответствии с приказом № 125)

Класс	Количество суммативного оценивания за раздел/сквозную тему			
	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
5	2	2	2	2
6	2	2	2	2
7	2	2	2	2
8	2	2	2	2
9	2	2	2	2
10	2	2	2	2
11	2	2	2	2

Примечание: По языковым предметам в суммативном оценивании за раздел объединяются два вида речевой деятельности (например, аудирование и говорение, чтение и письмо).

В соответствии с п.11 Приказа №125 МОН РК от 18 марта 2008, с измен. от 12 мая 2022 года № 193 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» при учебной нагрузке 1 час в неделю СОР проводится не более двух раз в четверти с объединением разделов, итоговая оценка выставляется за полугодие.

Форма (контрольная, практическая или творческая работа, проект, эссе, диктант, изложение, сочинение, тестирование) и время проведения на уроке для выполнения СОР определяются педагогом самостоятельно.

Максимальный балл за СОР должен составлять не менее 7 и не более 20 баллов в 5-11(12) классах.

Учителю важно знать, что при проверке суммативных работ обучающихся за раздел/четверть и выставлении итоговых баллов нельзя учитывать поправки, в том числе поправки при оформлении условий учебных заданий.

Рекомендуется устанавливать баллы за СОЧ самостоятельно учителем в зависимости от сложности темы, раздела.

5 Темы элективных курсов по учебному предмету, проводимых за счет вариативного компонента Типовых учебных планов.

Можно рекомендовать следующие темы элективных курсов:

- Комплексный анализ текста.
- Культура общения.
- Секреты публичного выступления.
- Особенности делового письма.
- Условия успешной коммуникации.
- Духовно-нравственные ценности в русской и зарубежной литературе.
- Секреты языка художественного текста.
- Литература как искусство слова».
- Классика и современность.
- Основы поэтики: теория и практика анализа художественного текст.

6 Темы для обсуждения на методических объединениях учителей по учебному предмету

Восполнение пробелов в знаниях обучающихся.

Совершенствование индивидуальной работы со слабоуспевающими.

Формативное оценивание.

Адаптация учебных программ для обучающихся с особыми образовательными потребностями.

Реализация проектов «Читающая школа», «Дебаты», «День самоуправления», «Школьный театр».

Формирование функциональной грамотности.

Формы и приемы работы с текстом.

Развитие речи учащихся при изучении грамматических тем.

7 Повышение образовательного потенциала содержания дисциплины и учебного процесса.

Основное внимание следует обратить повышению качества знаний обучающихся и формированию читательских умений.

В классах с нерусским языком обучения при восполнении знаний следует интегрировать содержание сложных тем программы предыдущего учебного года (языковой и литературоведческий материал) и программы этого учебного года, так как необходимо проведение практической работы по использованию изученного материала и выполнение учебных заданий, направленных на формирование функциональной грамотности.

Восполнение пробелов знаний можно обеспечить через практическую работу по направлениям: языковой материал; типы текста; стиль текста; литературоведческий материал.

К основным читательским действиям относятся найти и извлечь (информацию); интегрировать и интерпретировать (сообщения текста); осмыслить и оценить; использовать информацию из текста.

Основные читательские умения:

- понимать фактологическую информацию (сюжет, последовательность событий и т.п.);
- понимать смысловую структуру текста (определять тему, главную мысль);
- понимать значение неизвестного слова или выражения на основе контекста;
- устанавливать скрытые связи между событиями или утверждениями (причинно-следственные отношения, сходство – различие и др.);
- соотносить визуальное изображение с вербальным текстом;
- формулировать выводы на основе обобщения отдельных частей текста;
- понимать концептуальную информацию (авторскую позицию и т.п.).

Формированию данных умений помогут различные стратегии чтения (определенные приемы работы с текстом, группы действий и операций, применяемых для полноценного освоения содержания текста на каждом этапе чтения): «Чтение про себя с вопросами»; «Чтение про себя с остановками»; «Чтение про себя с пометками»; «Дневник двойных записей»; «Фишбон – рыба кость» (елочка); «Мышление под прямым углом»; «Дерево предсказаний».

10. ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІ («АҒЫЛШЫН ТІЛІ», «НЕМІС ТІЛІ», «ФРАНЦУЗ ТІЛІ») ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 2-11 СЫНЫПТАР

1 Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Шет тілі» («Ағылшын тілі», «Неміс тілі», «Француз тілі») оқу пәні «Тіл және әдебиет» білім беру саласының мазмұнында жүзеге асырылады. Оқу бағдарламалары Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленді.

Білім беру ұйымдарында шетел тілін таңдау құқығы берілген. Олар: «Ағылшын тілі», «Неміс тілі», «Француз тілі». Тілді таңдауды жалпы білім беретін білім алушылардың қажеттіліктерін және ата-аналардың пікірін ескере отырып жүзеге асырады. Оқу жоспарлары мен журналдарда оқытылатын шетел тілі көрсетіледі. Шетел тілді деңгейлеп меңгеруге бағдарланған.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту Министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 Бұйрығының 33-тармағына сәйкес білім беру ұйымдарында сыныпты екі топқа бөлу 24 және одан да көп білім алушылар болған кезде жүзеге асырылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасының жалпы білім беру ұйымдарындағы оқу процесі «Қазақстан Республикасының бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспарлары бойынша жүзеге асырылады (өзгерістері және толықтырулар Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен енгізілген).

Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейінде «Шетел тілі» пәнін оқытуға бөлінетін оқу жүктемесінің көлемі үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты әртүрлі болады (10.1-кесте).

10.1-кесте. 2-11-сыныптарға арналған «Шетел тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
<i>оқытылуы қазақ, орыс тілдерінде</i>					
2-4	Шетел тілі	2	72	2	72
5-9	Шетел тілі	3	108	3	108
ҚГБ 10-11	Шетел тілі	3	108	3	108
ЖМБ 10-11	Шетел тілі	3	108	2	72
<i>оқытылуы ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде</i>					
2	Шетел тілі	2	72	1,5	54
3-4	Шетел тілі	2	72	2	72
5-9	Шетел тілі	2	72	2	72
ҚГБ 10-11	Шетел тілі	3	108	2	72
ЖМБ 10-11	Шетел тілі	3	108	2	72

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, Үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар Үлгілік оқу жоспарларын дербес тандай алады.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Негізгі үлгілік оқу бағдарламада 2-11 сыныптарға арналған «Шетел тілі» пәні бойынша сөйлеу қызметінің барлық: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым және тілді пайдалану сынды дағдылар қамтылып, оларды дамытуды көздейді. Бағдарламаның лексикалық және грамматикалық құрылымы қарапайымнан күрделіге дейінгі принципті қамтиды.

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу бағдарламалары пәннің базалық білім мазмұнынан, оқыту мақсаттары жүйесінен, ұзақ мерзімді жоспардан тұрады. Бұл оқу бағдарламаларында да, ұзақ мерзімді жоспарда да

тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге қажетті сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат сандарын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал кестеде көрсетілгендей, сол тоқсанда игерілуі тиіс.

2022 – 2023 оқу жылы «Ағылшын тілі» пәні ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 мамырдағы № 199 бұйрығымен (5-қосымша) бекітілген 1-4 сныптарға арналған Үлгілік оқу бағдарламалары негізінде оқытылады.

«Неміс тілі» және «Француз тілі» оқу пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі №334 бұйрығымен бекітілген.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы» (ҚР БҒМ 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығына 8-қосымша).

«Неміс тілі» және «Француз тілі» оқу пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығымен (7-8 қосымшалар) бекітілген.

2022-2023 оқу жылында *жалпы орта білім беру деңгейіндегі 10-11-сыныптарына арналған «Шетел тілі» пәнінен оқу процесі келесі үлгілік оқу бағдарламаларымен жүзеге асырылады* ҚР БҒМ 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен (10-11-12 қосымшалар) бекітілген.

- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған *жаратылыстану-математикалық бағыттағы «Ағылшын тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;*

- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған *қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы «Ағылшын тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;*

- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Неміс тілі», «Француз тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;

- ҚР БҒМ 2020 жылғы 27 қарашадағы №496 бұйрығына № 27, 28 және 29 - қосымшаларға сәйкес жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптарға арналған «Ағылшын тілі», «Неміс тілі», «Француз тілі» пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары (төмендетілген оқу жүктемесімен).

1-11-сыныптарына арналған «Шетел тілі» оқу пәнінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары ҚР БҒМ бұйрығымен бекітілген және Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында <https://uba.edu.kz/> орналастырылған.

Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің деңгейілердің 2-11-сыныптарына арналған «Шетел тілі» пәнінен Үлгілік оқу жоспары ұзақ мерзімді жоспар негізінде жүзеге асырылады. Ұзақ мерзімді жоспарда бір оқу жылына арналған оқу мақсаттары қамтылған. Ұзақ мерзімді жоспарда бөлімдер мен тақырыптарды меңгеруге жұмсалатын сағат саны көрсетілмеген. Бөлімшелерге арналған сағат санын бөлуді ұзақ мерзімді жоспарға сәйкес, күнтізбелік-тақырыптық жоспарды педагог өзі немесе педагогтер ұжымы бірлесіп әзірлейді. Әзірленген күнтізбелік-тақырыптық жоспар мектептің пән бойынша әдістемелік бірлестік отырысында қарастырып, бекітіледі.

«Шетел тілі» пәннің оқу бағдарламалары білім алушылардың талдау, бағалау және шығармашылық ойлауды қалыптастыратын түрлі тапсырмаларды орындау, ауызша және жазбаша түрдегі дереккөздердің сан алуан түрлері, ынталандыратын және қызықты пәндік мазмұн арқылы білім алушылардың шетел тілінен жалпыеуропалық құзыреттеріне (CEFR) сәйкес деңгейлеріне жету мақсатын көздейді (10.2.кесте)

10.2-кесте - «Шетел тілі» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес тілдік деңгейлері

Сынып	Пән бойынша тілдік деңгей
«Ағылшын тілі»	
2 сынып	A1 low (төмен)
3 сынып	A1 mid (орташа)
4 сынып	A1 high (жоғары)
5 сынып	low-mid A2 (ортадан төмен)
6 сынып	mid-high A2 (ортадан жоғары)
7 сынып	low B1 (ортадан төмен)
8 сынып	mid B1(төмен)
9 сынып	high B1(жоғары)
10 сынып	B2 low –mid (ортадан төмен)
11 сынып	B2 (жоғары)
«Немістілі», «Француз тілі»	
2-4 сынып	A1
5-9 сынып	A2
10-11 сынып	B1 (орташа - B1.2)

Бастауыш білім беру деңгейіндегі «Шетел тілі» оқу пәнінің мазмұны білім алушылардың ойын және танымдық іс-әрекет арқылы тілдерді үйренуге деген қызығушылығы мен оң көзқарасын дамытуға, сондай-ақ ақпарат алмасу үшін бастапқы коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға, сөйлеу материалы ретінде мәтінмен жұмыс істей білу қабілетін дамытуға, нақты жағдайларда мәтіннен сөздер мен сөз тіркестерін пайдалануға бағытталған.

2-4 сыныптарда «Шетел тілі» пәнін оқу білім алушылардың тілдің А1 деңгейін:

- білім алушылардың шығармашылық ойлауын талдау, бағалау және дамытуға ықпал ететін әртүрлі тапсырмалар;

- әр түрлі қызықты және ынталандыратын мазмұндағы ауызша және жазбаша дереккөздер арқылы меңгеруге бағытталған.

Негізгі орта білім беру деңгейіндегі «Шетел тілі» оқу пәнінің мазмұны білім алушылардың жас ерекшеліктеріне, қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес олардың тілдік дағдыларын дамытуды қамтамасыз етеді; қазіргі әлемде шетел тілдерін оқытудың маңыздылығын түсіну; рухани-адамгершілік құндылықтарды дамыту; көптілді және көп мәдениетті әлемнің тұтас бейнесін, ұлттық құндылықты түсіну; өз елінің және әлем мәдениетімен танысу арқылы әртүрлі көзқарастарды құрметтеуге тәрбиелеу ақпарат көздерімен, оның ішінде

интернет-ресурстармен өз бетінше жұмыс істей білу; шығармашылық және сыни ойлауды дамыту және пайдалану.

Негізгі орта білім деңгейі аяқталғаннан кейін білім алушылар «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша B1 тілдік деңгейіне, «Неміс тілі» және «Француз тілі» оқу пәндері бойынша A2+ тілдік деңгейіне жетуі тиіс.

5-9-сыныптарына арналған «Шетел тілі» пәнін оқыту:

- білім алушыларда пәндік білім мен дағдыларды саналы меңгеруді қамтамасыз етуге;
- әртүрлі тапсырмалар арқылы тілдің A2-B1 деңгейін меңгеруге;
- оқу бағдарламалары оқу процесінің оқу пәнінің әдістемелік әлеуетін кеңейтуге, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған.

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі «Шетел тілі» оқу пәнінің мазмұны мемлекеттік тіл мен Отанын қастерлей және сүйе отырып, көптілді, көп мәдениетті тұлғаны қалыптастыруға; әртүрлі түпнұсқалық мәтіндердің мазмұны арқылы сөздік қорын байытып, коммуникативтік құзыреттілікті жетілдіруге; түрлі тілдік коммуникативтік құзыреттілікті меңгеруге шығармашылық көзқарас пен зерттеу жұмысы дағдыларын дамытуға бағытталған.

10-11 сыныптарда «Шетел тілі» пәнін оқыту білім алушылардың «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша B2 тілдік деңгейіне, «Неміс тілі», «Француз тілі» оқу пәндері бойынша B1 тілдік деңгейіне қол жеткізуге бағытталған.

B1 және B2 сияқты жоғары деңгейде шетел тілін оқыту кезінде оқытылатын тілдің сөйлеу нормаларын, шетел тіліндегі ақпарат көздерімен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын меңгеруге; білім алушыларды өз бетінше білім алуға дайындауға, сондай-ақ шет тіліндегі қарым-қатынастың жеке тәжірибесін алуға; мәдениетаралық коммуникация процесінде талап етілетін жеке тұлғалық қасиеттерді дамытуға ерекше көңіл бөлінеді.

Білім мазмұны бойынша білім алушылардың даярлық деңгейіне қойылатын талаптарға сәйкес «Шетел тілі» оқу пәні бойынша білім алушылардың даярлық деңгейі оқытудан күтілетін нәтижелер арқылы айқындалады.

Шетел тілі бойынша білім беру процесін ұйымдастыру коммуникативтік технологияларды (жобалар, сұхбаттар, рөлдік ойындар, пікірталастар, пікірталастар, конференциялар, байқаулар, драматургиялар және т.б.) жан-жақты пайдалануды көздейді. Сондай-ақ, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және сабақтан тыс қызметтің кең мүмкіндіктерін белсенді пайдаланған жөн, бұл шетел тілін үйренуге ынталандыруды арттыру, білім алушылардың танымдық қызметін жандандыру, олардың тілдік өзара іс-қимыл белсенділігін арттыру, олардың шығармашылық әлеуетін дамыту үшін жағдай жасауға ықпал ететін болады.

Шетел тіліндегі сабақтан тыс жұмыс тәрбиелік және дамытушылық мәнге ие. Бұл жұмыс шетел тілі бойынша білімді тереңдетіп қана қоймай, сонымен қатар білім алушылардың мәдени дүниетанымын кеңейтуге, олардың шығармашылық белсенділігін, эстетикалық талғамын дамытуға ықпал етеді

және басқа елдің тілі мен мәдениетін оқуға деген ынтасын арттырады. Сондай-ақ, оқытудың практикалық, тәрбиелік, білім беру және дамытушылық мақсаттарын неғұрлым толық жүзеге асыру үшін жағдай жасайды.

Шетел тілін оқытуда сабақтан тыс жұмыстардың төмендегідей түрлері ұсынылады: тақырыптық ойын кештері; елтану үйірмелері; шетел тілдері апталығы; видеоклубтар, тілдік батыру орталықтары; шетел тіліндегі театр қойылымдары және т.б.

Назар аударыңыз!

9-11 сынып білім алушыларына қазақтың ақыны, әдебиеттанушы ғалым, түркітанушы, публицист, педагог, аудармашы, қоғам қайраткері Ахмет Байтұрсынұлының туғанына – 150 жыл толуына орай эссе жазу ұсынылады.

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың ағымдағы үлгерімін бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидалары» сәйкес жүргізіледі.

БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өзі дайындайды.

«Шетел тілі» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау сөйлеу әрекетінің төрт түрі (тыңдалым (тыңдалым), айтылым, оқылым, жазылым) бойынша жүргізіледі. Жиынтық бағалауда бөлім / ортақ тақырып үшін сөйлеу әрекетінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым).

Тыңдалым (тыңдалым) және айтылым дағдыларын бағалау жиынтық бағалауды өткізу жоспарланған апта бойы сабақта жүргізіледі. Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын педагог өзі жасайды.

БЖБ үшін максималды балл 2-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

Төменде бөлім / ортақ тақырып үшін жиынтық бағалау рәсімдерінің саны берілген (10.4-кесте).

10.4-кесте. «Шетел тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Жиынтық бағалау тәртібінің саны бөлім/ортақ тақырып үшін			
	1 тоқсан	2 тоқсан	3 тоқсан	4 тоқсан
2-сынып	2	2	2	2
3-сынып	2	2	2	2
4-сынып	2	2	2	2
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2

7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып	2	2	2	2
11-сынып	2	2	2	2

Вариативті компонент сағатының есебінен таңдалған 7-11-сыныптардың оқу пәндері бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

Ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде педагог сараланған немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін есепке ала отырып, оның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді.

«Шетел тілі» пәні бойынша қорытынды аттестаттау

Қорытынды аттестаттау «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 бұйрығымен бекітілген бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылаудың, оларды аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі қағидаларына, сонымен қатар қорытынды аттестаттауды ұйымдастыру мен өткізу бойынша нұсқаулыққа сәйкес өткізіледі

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Шетел тілі» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстың төмендегідей тақырыптары ұсынылады:

«Дыбыстар сөйлейді» курсы. 2-4 сыныптар фонетикасы.

Курста шетел тіліндегі білім алушылар әріптер мен дыбыстардың қалай оқылуы, айтылуы және жазылуы жайлы өз білімін жетілдіреді, оқуда қолданады.

«Білім алушылардың жазбаша тілін жазылым дағдысы арқылы дамыту» курсы білім алушылардың ойлау қабілетін, шығармашылық қабілеттерін жазылым арқылы дамытуға ықпал етеді.

«БІнтамен оқу» курсы оқу процесіне қызығушылықты дамытуға, білім алушылардың оқу дағдыларын дамытуға, әлем әдебиеттермен жұмыс істей білуге бағытталған.

«Шетел тілі біздің айналамызда» курсы білім алушыларға оқытылатын шетел тілі сабағында жаңа технологиялардың түрлі тәсілдерін пайдалана отырып, күнделікті өмір жағдайында сөйлеу дағдыларын жаттықтыруға мүмкіндік береді. Ол күнделікті қолданылатын сөйлемдер арқылы шетел тілінің лексикасын дамытуға ықпал етеді.

«Елтану сабағы» курсы елтану сипатындағы білім алушылардың ой-өрісін кеңейтуге, Қазақстан және басқа елдер, олардың географиясы, сол елде тұратын

халықтар, көрікті жерлер, салт-дәстүрлер туралы білімдерін тереңдетуге ықпал етеді.

«Әлемге саяхат» курсы білім алушыларды белгілі бір елдердің, сондай-ақ ірі аумақтар мен құрлықтардың табиғаты, халқы, шаруашылығы, мәдениеті, әлеуметтік құрылымы, т.б. туралы мәліметтерді жинақтау, қызығушылығын арттыру, қазақ халқының салт-дәстүрімен салыстыруға үйретеді.

10-11 сыныптарға арналған «Жеке жоба бойынша нұсқаулық» курсы білім алушылардың ойлауын дамытуға, шет тілінде дұрыс сөйлеу және сауатты жазу дағдыларын қалыптастыруға; шет тілінде іскерлік қызметпен байланысты лексиканы зерделеуге, одан әрі сауатты пайдалануға ықпал ететін сөздік қорын байытуға бағытталған.

10-11 сыныптарға арналған «Іскерлік шет тілі» курсы іскерлік шетел тілін оқытуға, кәсіптік терминдерді, іскерлік этиканы, хаттарды, білім алушылар кәсіптік қызмет процесінде қажеттілігіне қарай қолдана алатын іскерлік сөйлеу ерекшеліктерін зерделеуге бағытталған.

«Көркем мәтін және аударма» курсы білім алушыларда көркем мәтінді бір тілден екінші тілге және керісінше аудару негіздерін қалыптастыруға ықпал етеді.

«Эссе және оның түрлері» курсы сыни ойлауды дамытуға, ойлар тізбегін реттеуге, өз пікірін білдіруге және негіздеуге бағытталған.

«Ақпараттық шетел тілі» курсы ақпараттық құралдарды пайдалана отырып, білім алушылардың шет тіліндегі білімін тереңдетуге және жүйелеуге, оларды дербес шығармашылық ойлауға тартуға, ақпаратты өңдеу кезінде талдау және синтездеу әдістерін қолдануға бағытталған.

6. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Оқу жылы бойы «Шетел тілі» оқу пәні педагогтернің әдістемелік бірлестігінің отырыстарында олардың кәсіби құзыреттілігін арттыру бойынша келесі мәселелерді қарастыру ұсынылады:

1. Шетел тілі бойынша білім беру процесін ұйымдастырудың заманауи тәсілдерін жүзеге асыру.

2. Шетел тілін оқытудағы инновациялар және сабақтан тыс жұмыстарды ұйымдастыру.

3. Шетел тілі сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру.

4. Шетел тілі сабақтарында білім алушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдістері мен тәсілдері.

5. Шетел тілі сабақтарында жобалық-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру.

6. Интернеттегі білім беру платформаларын негізгі шетел тілі оқулығына қосымша тапсырмалардың тиімді көзі ретінде қарастыру.

7. Білім алушылардың шетел тілі бойынша қорытынды аттестаттауға сапалы дайындығын қамтамасыз ету.

8. Шетел тілі мұғалімінің тәжірибесінде мүмкіндігі шектеулі білім алушылармен жұмысын ұйымдастыру.

9. Үлгерімі төмен білім алушылармен жұмысты ұйымдастыру.

7. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«Шетел тілі» пәнін оқытуда білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі тетігі – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар екенін есте ұстау абзал. Сол үшін «Шетел тілі» пәні бойынша «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы – «Мәңгі ел» тұжырымдамалық идеологиясы мен «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жүзеге асырылады.

Оқыту білім алушылардың рухани-адамгершілік қасиеттері мен патриоттық сезімдерін қалыптастыруға, қазақстандық патриотизмді қалыптастыруға және «толық адам» кемелді адамның қасиеттерін өмірге енгізуге ұмтылуға, этносаралық және мәдениетаралық коммуникация жағдайында толеранттылық пен қарым-қатынас жасай білуді дамытуға бағытталуы тиіс.

Оқыту процесіндегі «Шетел тілі» пәнінің тәрбиелік әлеуетін арттыру үшін әр деңгейге сәкес меңгеріп жатқан тілінде коммуникативтік технологияларды (жобалар, сұхбаттар, рөлдік ойындар, пікірталастар, пікірталастар, конференциялар, байқаулар, драматургиялар және т.б.) жан- жақты пайдалануды көздейді. Тақырыптардың мазмұны отансүйгіштік, адамгершілік, ізгілік, адалдық, еңбекқорлық, досшыл болуға бағытталуы ұсынылады.

Жоғары сынып білім алушыларының жас ерекшеліктеріне және жеке мүдделеріне жауап беретін шетел тілі сабақтарында түпнұсқалық материалдарды пайдалану. Кәсіптік бағдар беру элементтерімен, таңдалған мамандықтың ерекшеліктерімен және болашақ мамандықты игерудегі шет тілінің рөлімен танысуды, ғылыми - техникалық және мәдени прогреске қол жеткізуді, таңдаған маман саласындағы жалпы білім көкжиегін кеңейтуді қамтамасыз етуге бағытталады.

11. «МАТЕМАТИКА», «АЛГЕБРА», «АЛГЕБРА ЖӘНЕ АНАЛИЗ БАСТАМАЛАРЫ», «ГЕОМЕТРИЯ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 5-11 СЫНЫПТАР

Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» азақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына сәйкес негізгі орта білім беру деңгейінде 5-6 сыныптарда «Математика» пәні, 7-9 сыныптарда «Алгебра» және «Геометрия», 10-11 сыныптарда жаратылыстану-математика және қоғамдық-гуманитарлық бағыттар бойынша «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндері оқытылады.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту Министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес «Алгебра және талдау

негіздері», «Геометрия» оқу пәндері бойынша сабақтар өткізу кезінде 10-11 сыныптарда оқытудың екі бағыты бойынша сыныпты топтарға бөлуге қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде сабақ өткізу кезінде білім алушылардың санына қарамастан мүмкіндік беріледі.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Математика», «Алгебра», «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндеріне бөлінген оқу жүктемелері «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен (соңғы өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрықпен енгізілген) бекітілген. Осы бұйрыққа сәйкес жалпы білім беретін мектептердегі оқу процесінде Үлгілік оқу жоспарының екі түрі: Үлгілік оқу жоспарлары (негізгі) және төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары қолданылады.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығының (соңғы өзгерістер мен толықтырулар 2021 жылғы 29 желтоқсандағы №614 бұйрығымен енгізілген) 24-пунктіне сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, Үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар Үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады. Сондықтан, Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейлерінде «Математика», «Алгебра», «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндерін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болуы мүмкін.

Үлгілік оқу жоспарларының түрлері бойынша 5-6 сыныптардағы «Математика» пәніне, 7-9 сыныптардағы «Алгебра» және «Геометрия», 10-11 сыныптардағы «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндеріне бөлінген апталық оқу жүктемелері 11.1-кестеде көрсетілген.

11.1-кесте – Апталық және жылдық оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5	Математика	5	180	5	180
6	Математика	5	180	5	180
7	Алгебра	3	108	2	72
7	Геометрия	2	72	1	36

8	Алгебра	3	108	2	72
8	Геометрия	2	72	1	36
9	Алгебра	3	108	2	72
9	Геометрия	2	72	1	36
10 (ЖМБ)	Алгебра және анализ бастамалары	4	144	3	108
10 (ҚГБ)	Алгебра және анализ бастамалары	3	108	2	72
10 (ЖМБ)	Геометрия	2	68	2	72
10 (ҚГБ)	Геометрия	1	36	1	36
11 (ЖМБ)	Алгебра және анализ бастамалары	4	144	3	108
11 (ҚГБ)	Алгебра және анализ бастамалары	3	108	2	72
11 (ЖМБ)	Геометрия	2	68	2	72
11 (ҚГБ)	Геометрия	1	36	1	36

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Назар аударыңыз!

Егер білім беру ұйымы төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарларын таңдаған жағдайда 7-11 сыныптарда вариативтік компонент есебінен білім алушылардың қажеттілігіне қарай таңдау пәндері ретінде инварианттық компоненттің кез-келген пәндерін қосымша оқытуға болады.

7–9-сыныптарда вариативтік компонент есебінен таңдау пәндері оқытудың мақсаты – білім алушылардың ерте кәсіби бейімделуін қамтамасыз ету. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығында инвариантты компоненттен таңдалатын оқу пәндерінің комбинациялары берілген. Комбинациялардың ішінде «Алгебра», «Физика» және «Алгебра», «География» оқу пәндерінен тұратын комбинациялар бар.

Егер білім алушылардың қажеттілігіне қарай осы комбинациялар таңдалған жағдайда 7–9-сыныптардың әр қайсысында «Алгебра» пәні қосымша 2 сағаттан оқытылады.

Сонымен қатар, білім алушылардың қажеттілігіне қарай үшінші таңдау пәні ретінде «Геометрия» пәні қосымша 2 сағаттан оқытылуы мүмкін.

10–11-сыныптарда вариативтік компонент есебінен таңдалатын инварианттық пәндерді оқытуға барлығы 4 сағат бөлінген. Осыған орай, осы сыныптарда білім алушылардың қажеттілігіне қарай «Алгебра және анализ бастамалары», «Геометрия» оқу пәндері оқытылуы мүмкін.

Назар аударыңыз!

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары бойынша 7–11-сыныптарда вариативтік компонент есебінен білім алушылардың қажеттілігіне қарай инварианттық компоненттен таңдалған пәндер тізімі міндетті түрде білім беру ұйымының педагогикалық кеңесінде бекітілуі тиіс.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес оқу процесі білім беру ұйымдарының таңдауына байланысты негізгі Үлгілік оқу бағдарламалары және оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу бағдарламаларының бірімен жүргізіледі. Қолданыстағы оқу бағдарламалары бекітілген бұйрықтар түріне қарай 11.2-кестесінде берілген.

11.2-кесте – Қолданыстағы оқу бағдарламалары бекітілген бұйрықтар

Үлгілік оқу бағдарламаларының түрлері	Сынып	ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығымен енгізілген толықтырулар мен өзгерістер
Негізгі	5-9	25.10.2017 ж. №545
	10-11	27.07.2017 ж. №352 07.03.2019 ж. №105 (Геометрия, 10-11 сыныптар, ЖМБ, Ұзақ мерзімді жоспар)
оқу жүктемесі төмендетілген	7-11	27.11.2020 ж. №496 (Алгебра 7-9 сыныптар, Геометрия 7-9 сыныптар, Алгебра және анализ бастамалары 10-11 сыныптар, ЖМБ; ҚГБ)

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу бағдарламалары да пәннің базалық білім мазмұнынан, оқыту мақсаттары жүйесінен, ұзақ мерзімді жоспардан тұрады. Бұл оқу бағдарламаларында да, Ұзақ мерзімді жоспарда да тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге қажетті сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат сандарын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал кестеде көрсетілгендей сол тоқсанда игерілуі тиіс.

«Алгебра», «Геометрия» пәндерін оқыту барысында математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында білім алушыларға анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу; математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру; игерілген математикалық білім, білік, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыларды пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу; дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық негізделген қорытындылар жасау; математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру іскерліктерін үйрету ұсынылады.

Білім алушылардың оқу-ақпараттық құзыреттілігін дамыту мақсатында жобалық жұмыс арқылы ғылыми-зерттеу қызметін жүргізуге ерекше назар аударылуы тиіс. Жобамен жұмыс істейтін оқушылар жеке немесе топта жұмысты жоспарлау, мақсат қою, қажетті ақпаратты іздеу, гипотезаны ұсыну және дәлелдеу, эксперимент жүргізу, атқарылған жұмыс туралы нәтижелерді ұсыну, талдау және бағалау жұмыстарын орындау, сондай-ақ өз жобасын шебер қорғау керек.

Пәнге деген қызығушылықты арттыру мақсаттарының бірі білім алушылардың жобалық іс-әрекеттерін дамыту жұмыстарын жүргізу болып табылады. Жобалау технологияларын қолдану пән бойынша оқу сапасын көтеріп қана қоймайды, пәнаралық байланысты жүзеге асырады және оқу пәнін игерудің тиімділігін арттырады. Жобамен жұмыс істеу барысында білім алушылар топтасып немесе жеке жұмыстарын жоспарлады, мақсат қоюды, қажетті ақпаратты іздеуді, гипотезаны ұсынуды және дәлелдеуді, тәжірибелер жүргізуді, орындалған жұмыстың нәтижелерін көрсетуді, талдау мен бағалауды, сонымен қатар өз жобаларын қорғауды үйренеді.

Пәндерді оқыту процесінде білім сапасын жетілдіру мақсатында жеке тұлғаға бағытталған проблемалық оқыту, саралап оқыту тәсілдерін, сонымен қатар іс-әрекет түрлері мен тапсырмаларды ұқыпты іріктеу арқылы дамыта оқыту тәсілдерін қолдану ұсынылады.

Үлгілік оқу бағдарламаларының түрлеріне қарай негізгі орта білім беру деңгейінде «Математика», «Алгебра», «Геометрия» пәндерінің базалық білім мазмұны мен оқыту мақсаттарының жүйелеріне тоқталайық.

5-6-сыныптар, «Математика» оқу пәні.

5-6-сыныптарда оқытылатын «Математика» пәнінің білім мазмұнында пәнді әрі қарай жалғастыруға қажетті материалдар игерілетін болғандықтан оқыту жүктемесін төмендету бұл сыныптарда қарастырылмаған, яғни Үлгілік оқу жоспарларында бөлінген оқу жүктемесі аптасына 5 сағат болып қалдырылған (11.1-кесте) және осы сыныптарда математика курсы жаңартылған мазмұнның Үлгілік оқу бағдарламаларымен оқытылады.

Оқу бағдарламасы бойынша 5-6-сыныптарда «Математикалық моделдеу және анализ» бөліміне баса назар аударылған. Әр бөлімді игерген кезде мәтінді есептерді шығару ұсынылады. Практикаға бағытталған есептерді қарастыруға байланысты статистикалық мәліметтерді ұсынуға арналған тапсырмаларды орындауға көңіл бөлінген.

7-9-сыныптар, «Алгебра» оқу пәні.

Үлгілік оқу бағдарламасы (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 7-9-сыныптарда «Алгебра» оқу пәнінің әзірленген Үлгілік оқу бағдарламасында (жаңартылған мазмұндағы) қарастырылатын бөлімдер толығымен қалдырылған, айырмашылық бөлімше бойынша оқыту мақсаттарына өзгерістер енгізілген. Мысалы, 8-сыныпта айнымалысы модуль таңбасының ішінде берілген квадрат теңдеулерді шешу; квадраттық функцияны қолданып, қолданбалы есептерді шығару; 9-сыныпта геометриялық ықтималдыққа есептер шығару және т.б.

7-9-сыныптар, «Геометрия» оқу пәні.

Үлгілік оқу бағдарламасы (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 7-9-сыныптарда «Геометрия» оқу пәнінен әзірленген Үлгілік оқу бағдарламасында (жаңартылған мазмұндағы) қарастырылатын бөлімдер толығымен қалдырылған, айырмашылық бөлімше бойынша оқыту мақсаттарына өзгерістер енгізілген. Оқыту мақсаттарына қойылатын басты талап сәйкес теореманы, қасиетті білу және қолдану. Апталық оқу жүктемесінің азайтылуына байланысты теоремалар мен формулаларды қорытып шығару мақсаты білім алушылардан талап етілмейді.

Сонымен қатар, кейбір бөлімдер мен бөлімшелердің атаулары нақтыланып, кейбір оқыту мақсаттарының реті өзгертілді.

7-9-сыныптарда «Геометрия» пәнін оқытуда пәннің практикалық бағыттылығы күшейтіледі.

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарына сәйкес 7-9-сыныптарда «Геометрия» пәнінің апталық жүктемесі 1 сағатты құрайды. Сондықтан, осы оқу жоспарымен оқытылатын «Геометрия» пәні бойынша тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

10-11-сыныптар, «Алгебра және анализ бастамалары» оқу пәні

11.1-кестеден көріп отырғандай, апталық оқу жүктемесі жаратылыстану-математика бағытында және қоғамдық-гуманитарлық бағытта оқытылатын «Алгебра және анализ бастамалары» пәндерінен ғана төмендетілген.

Назар аударыңыз!

Жаратылыстану-математикалық бағыт бойынша 11-сыныптағы «Геометрия» оқу пәніне арналған оқу бағдарламасындағы ұзақ мерзімді жоспарға өзгеріс енгізілген («Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі №352 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы №105 бұйрығы).

Сондықтан 11-сыныптағы жаратылыстану-математикалық бағыт бойынша «Геометрия» оқу пәнінен күнтізбелік жоспар енгізілген өзгерістер бойынша жасалады.

10-11-сыныптарда «Геометрия» оқу пәнін оқытуда пәннің практикалық бағыттылығы күшейтіледі.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 бұйрығы (өзгерістер ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген) негізінде жүргізіледі.

Осы бұйрықтың 11 тармағына сәйкес «Аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады». Яғни, Үлгілік оқу жоспарларында бөлінген апталық оқу жүктемесіне қарай жүргізілетін БЖБ және ТЖБ «Математика», «Алгебра», «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндері бойынша 11.3-кестесінде көрсетілген.

11.3-кесте – Апталық оқу жүктемесіне қарай БЖБ және ТЖБ туралы

Пәннің атауы	Сыныптар	Үлгілік оқу жоспары (негізгі)	Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)
Математика	5-6	БЖБ, ТЖБ	
Алгебра	7-9	БЖБ, ТЖБ	
Геометрия	7-9	БЖБ, ТЖБ	БЖБ, жартыжылдық
Алгебра және анализ бастамалары	10-11 (ЖМБ)	БЖБ, ТЖБ	
	10-11 (ҚГБ)	БЖБ, ТЖБ	
Геометрия	10-11 (ЖМБ)	БЖБ, ТЖБ	
	10-11 (ҚГБ)	БЖБ, жартыжылдық	

Назар аударыңыз!

1. Төмендетілген оқу жүктемесі бойынша 7-9-сыныптарда «Геометрия» пәнінің апталық жүктемесі 1 сағатты құрайды. Сондықтан, осы сыныптарда «Геометрия» пәні бойынша тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.
2. Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда «Геометрия» пәнінің апталық жүктемесі 1 сағатты құрайды. Сондықтан, осы сыныптарда «Геометрия» пәні бойынша тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.
3. Вариативтік компонент есебінен таңдалған 7-11-сыныптардағы оқу пәндері бойынша (инварианттық компоненттегі таңдау пәндері) жиынтық бағалау өткізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

«Математика», «Алгебра», «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндерінен бөлім бойынша жиынтық бағалау жүргізу барысында «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 бұйрығының (өзгерістер ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген) келесі пункттеріне міндетті түрде назар аудару қажет:

✓ БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді; БЖБ үшін

максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек;

✓ БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

БЖБ сандарын анықтау барысында 5-11-сыныптарда әрбір тоқсан бойынша қарастырылатын бөлімдер саны ескерілді.

«Математика», «Алгебра», «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» пәндерін бойынша БЖБ-ның ұсыныс түрінде берілген саны 11.4-кестеде көрсетілген.

11.4-кесте – Пәндер бойынша БЖБ саны

		<i>Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	Математика	3	2	3	2
6-сынып	Математика	2	2	3	3
		<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	Математика	3	2	3	2
6-сынып	Математика	2	2	3	3
		<i>Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	Алгебра	2	2	2	1
8-сынып	Алгебра	1	2	3	1
9-сынып	Алгебра	2	2	2	2
		<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	Алгебра	2	2	1	1
8-сынып	Алгебра	1	1	2	1
9-сынып	Алгебра	2	1	1	2
		<i>Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	Геометрия	1	2	2	1
8-сынып	Геометрия	1	1	1	1
9-сынып	Геометрия	1	1	1	1
		<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	Геометрия	1	2	1	1
8-сынып	Геометрия	1	1	1	1
9-сынып	Геометрия	1	1	1	1
		<i>Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып ЖМБ	Алгебра және анализ бастамалары	3	3	3	2
10-сынып	Алгебра және	2	2	2	1

ҚГБ	анализ бастамалары				
10-сынып ЖМБ	Геометрия	1	1	2	1
10-сынып ҚГБ	Геометрия	1	1	2	1
		<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып ЖМБ	Алгебра және анализ бастамалары	3	2	2	2
10-сынып ҚГБ	Алгебра және анализ бастамалары	2	2	2	2
		<i>Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
11-сынып ЖМБ	Алгебра және анализ бастамалары	2	2	3	1
11-сынып ҚГБ	Алгебра және анализ бастамалары	1	2	2	1
11-сынып ЖМБ	Геометрия	1	1	1	1
11-сынып ҚГБ	Геометрия	1	1	1	1
		<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары</i>			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
11-сынып ЖМБ	Алгебра және анализ бастамалары	2	1	3	1
11-сынып ҚГБ	Алгебра және анализ бастамалары	1	2	2	1

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Элективті курстар оқу пәнін тереңдетуге бағытталған. Пәннің Үлгілік оқу бағдарламасына кіретін негізгі курстың жеке бөлімдерін тереңдетіп оқытады.

Сонымен қатар білім беру процесін жандандыруға және жекелендіруге арналған. Әдетте, бұл курстар стандартты бағдарламадан алуға болмайтын терең білім береді.

Элективті курстардың функциялары мен міндеттері өте кең:

✓ бейінді оқу пәндерінің бірін, оның бөлімін меңгерудің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді;

✓ пәнаралық негізде оқу пәндерін игеруге қызмет етеді;

✓ базалық оқу пәндерінің біреуін (немесе бірнешеуін) меңгерудің неғұрлым жоғары деңгейін қамтамасыз етеді;

- ✓ іс жүзінде маңызды мәселелерді шешу үшін іс-әрекеттің дағдылары мен әдістерін қалыптастыруға қызмет етеді;
- ✓ кәсіптік бағдар беру жұмысының үздіксіздігін қамтамасыз етеді;
- ✓ танымдық қызығушылықтарды қанағаттандыруға, өмірлік маңызды мәселелерді шешуге ықпал етеді;
- ✓ білім алушылардың еңбек нарығында табысты ілгерілеуі үшін білім беру нәтижелерін алуға ықпал етеді.

Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын тақырыптар

Әдістемелік бірлестік үлгілік оқу бағдарламаларын әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіруге, педагогтардың кәсіби шеберлігін арттыруға ықпал ететін мектептің құрылымдық бөлімшесі болып табылады. Ол оқытудың заманауи деңгейін қамтамасыз ету және жас ұрпақты оқыту сапасын арттыру, жалпы білім беру мекемесіндегі оқу процесін жетілдіру мақсатында өзара көмек көрсетуді ұйымдастыру үшін құрылады.

Оқу жылы ішінде мұғалімдердің әдістемелік бірлестігінің кемінде 4 отырысы, яғни тоқсанына бір рет өткізу ұсынылады. Әдістемелік бірлестікте қарастырылатын мәселелер мұғалімдердің қажеттілігіне қарай анықталады.

Математика пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастыруға ұсынылатын тақырыптар:

- ✓ Сабақты талдау мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамыту құралы;
- ✓ Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылар үшін білім беру процесін ұйымдастыру;
- ✓ Математиканы оқытуда қолданылатын цифрлық технологиялардың тиімділігі;
- ✓ Пәндік және метапәндік нәтижелерді диагностикалау жүйесі;
- ✓ Факультативтік сабақтар мен элективті курстарды ұйымдастыру.

12. «ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ» 1-4 СЫНЫП, «ИНФОРМАТИКА» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 1-11 СЫНЫПТАР

Жалпыға міндетті білім беру стандартына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдарында «Цифрлық сауаттылық» (1-сыныптан басқа), «Информатика» пәндерін оқыту кезінде сыныпты екі топқа бөлу сыныпта 24 және одан да көп білім алушы болған кезде жүзеге асырылады.

1-сыныпта «Цифрлық сауаттылық» пәнін оқытуда сынып бөлінбейді.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2012 жылғы 8 қарашадағы № 500, соңғы өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен бекітілген бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларына сәйкес жүзеге асырылады.

«Цифрлық сауаттылық» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің жоғары шекті көлемі:

1-сыныпта, аптасына 0,5 сағатты, оқу жылында 17,5 сағатты;

2-сыныпта аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;

3-сыныпта аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;

4-сыныпта аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты құрайды.

«Информатика» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің жоғары шекті көлемі:

5-сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 36 сағат;

6-сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 36 сағат.

7-сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 36 сағат;

8-сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 36 сағат.

9-сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 36 сағат.

10-11-сыныптарда «Информатика» оқу пәнін оқытуға бөлінген апталық жүктеме:

- қоғамдық-гуманитарлық бағытта 1 сағаттан, оқу жылында 36 сағат;

- жаратылыстану-математикалық бағытта 2 сағаттан, оқу жылында 72 сағат.

1-сыныпта «Цифрлық сауаттылық» оқу пәні оқу жылының II жарты жылдығынан бастап аптасына 1 сағаттан оқытылады.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Цифрлық сауаттылық» пәнін оқыту 2020 жылғы 27 қарашада бекітілген № 496 «ҚР БҒМ кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» бұйрығына сәйкес жүргізілетін болады (2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына (188-2к қосымша), 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығына (4-қосымша) өзгерістер енгізілді).

1-сыныптағы «Цифрлық сауаттылық» оқу пәнінің базалық мазмұны білім алушылардың алгоритмдік ойлау қабілетін ойын программалау ортасында қалыптастыруға, робототехника жиынтығының негізгі компоненттерімен таныстыруға, қарапайым роботтар жинауға және оларды басқаруға бағытталған.

3-сыныптың оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарын меңгеру үшін мынадай ұсынымдар беріледі:

1-тоқсанда оқу процесіне қосымша келесі оқу мақсаттарын енгізу қажет: «1.1.3.1 информатика кабинетінде тәртіп ережелерін сақтау»; «2.1.1.1 енгізу және шығару құрылғыларын ажырату»; «2.1.2.1 файл және папка ұғымдарын түсіндіру»; «1.4.1.1. сызықтық алгоритмді іске асыру»; «1.4.2.1. ойын

бағдарламалау ортасында жобаны құру, сақтау және ашу (Scratch (скретч)); «2.2.1.1 пернетақта тренажёрында мәтін теру»; «2.4.1.1 тармақтау алгоритмін іске асыру»;

Бұл жағдайда 1-тоқсанға арналған оқу бағдарламасындағы мына: «3.4.1.1 қайталауды қолданатын алгоритмдер құрастыру (цикл)»; «3.4.1.2 циклдік алгоритмді іске асыру»; «3.4.2.4. программалау ойын алаңында ойын құру барысында циклдік алгоритмді жүзеге асыру»; «3.3.2.2 желідегі ақпарат алмасу жолдарын түсіндіру»; «3.1.3.1 Интернет желісінде жұмыс істеуде жеке қауіпсіздігінің негізгі ережелерін ескеру» **оқу мақсаттары 2-тоқсандағы** «3.4.2.1 дайын сценарий бойынша ойын әзірлеу»; «3.2.1.1 таңбалы, нөмірленген тізімдер жасау»; «3.4.2.2 программалау ойын алаңында бірнеше көріністермен жұмыс істеу»; «3.4.2.3 программалау ойын алаңында бірнеше кейіпкерлермен жұмыс істеу»; «3.4.2.4 программалау ойын алаңында ойын құру барысында циклдік алгоритмді жүзеге асыру» **оқу мақсаттарымен кіріктіріледі.**

3-тоқсандағы оқу бағдарламасының «Робототехника» бөлімшесіндегі 3.5.3.1 орта қозғалтқыш жылдамдығының мөлшерін орнату және жылдамдығын реттеу; 3.5.2.1 робот қозғалысын ұйымдастыру үшін циклді пайдалану **оқу мақсаттарына 1-сыныптың оқу бағдарламасындағы:** «1.5.1.1 білім беру роботының негізгі моделін жинау»; «1.5.1.2 роботқа арналған программаны жүктеп алып, іске қосу»; «1.5.2.1 роботтың белгілі бір жылдамдықтағы қозғалысын ұйымдастыру»; «1.5.2.2 дөңгелек айналымының белгілі бір санына робот қозғалысын ұйымдастыру»; «1.5.2.3 роботты алға жылжыту қозғалысын ұйымдастыру»; «1.5.2.4 роботты артқа жылжыту қозғалысын ұйымдастыру»; «1.5.2.5 роботтың 90, 180 градустағы бұрылысын ұйымдастыру» **оқу мақсаттарын кіріктіру қажет.**

Бастауыш мектепте «Цифрлық сауаттылық» пәнін оқытуда білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып оқытудың белсенді формалары мен әдістері қолданылады. Ұғымдарды жақсы түсіну үшін өмірде жиі кездесетін нақты мысалдармен байланыстыру ұсынылады.

5-9 сыныптарда «Информатика» пәнін оқыту ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі №334 «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» («Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына) бұйрығымен бекітілген «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған Информатика пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы» (№9 қосымша) бойынша жүзеге асырылады.

10-11 сыныптарда «Информатика» оқу пәні «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығына

өзгерістер енгізу туралы» ҚР БҒМ 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу бағдарламасымен қоғамдық-гуманитарлық бағытта 15-қосымшаға және жаратылыстану-математикалық бағытта 14-қосымшаға сәйкес оқытылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда «Информатика» пәнін оқытудың мақсаты білім алушыларды компьютерлік жүйелерді, ақпараттық объектілерді, ақпараттық процестер мен жүйелерді құру және өңдеу, қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды практикада тиімді пайдалану, жаңа қосымшалар әзірлеу үшін қажет базалық біліммен, дағдылармен қамтамасыз ету болып табылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пән мазмұны веб-жобалау, сайт құру, мобильді қосымшалар әзірлеуге қажет білім мен дағдыларды меңгеруге бағытталған. Қосымшалар дайындауда конструкторлық программалық жабдықтар қолданылады.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарда «Информатика» оқу пәнін оқытудың мақсаты білім алушыларды аппараттық және бағдарламалық қамтамасыз ету саласында терең біліммен, іскерлікпен және дағдылармен қамтамасыз ету, қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды практикада тиімді пайдалану үшін деректерді, ақпараттық процестер мен жүйелерді ұсыну, ақпараттық объектілерді, компьютерлік желілер мен ақпараттық қауіпсіздікті құру және өңдеу болып табылады.

Жаратылыстану-математикалық бағыт мазмұны компьютерлік техника мен ақпараттық технологияларды программалар дайындау үшін қолдануға қажет білім мен дағдыларды меңгеруге арналған. Веб-жобалау, сайт құру, мобильді қосымшалар әзірлеу программалау ортасында жүргізіледі.

10-11-сынып білім алушыларының оқу-ақпараттық құзыреттілігін дамытуда жеке немесе топтық зерттеу-жобалық жұмыстар жүргізіледі. Жобамен жұмыс істейтін білім алушылар жұмысты жоспарлау, мақсат қою, қажетті ақпаратты іздеу, гипотезаны ұсыну, дәлелдеу, эксперимент жүргізу, атқарылған жұмыс бойынша нәтижелерді ұсыну, талдау және бағалау жұмыстарын орындайды, сондай-ақ өз жобасын қорғайды.

Ұзақ мерзімді жоспарда бөлімшелер мен тақырыптар тоқсандарға бөлініп көрсетілген. Тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге бөлінетін сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелер арасында сағат санын бөлу практик-педагогтердің еркінде, бірақ материал көрсетілген тоқсанда толық оқытылуы тиіс.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Бастауыш мектепте «Цифрлық сауаттылық» пәнінен бөлімдер мен тоқсан бойынша жиынтық бағалаулар жүргізілмейді. Жартыжылдықтар соңында «Цифрлық сауаттылық» пәні бойынша «есептелді» («есептелмеді») қойылады. Білім алушы оқыту мақсаттары бойынша практикалық тапсырмаларды орындаған жағдайда «есептелді» қойылады.

Пәннің оқу бағдарламасы бойынша 6, 7, 8, 9-сыныптарда 3-тоқсанда бір ғана «Python программалау тілінде программалау» бөлімі оқытылады. Білім

алушылардың бөлім бойынша оқу мақсаттарын игеру деңгейлерін нақты анықтау үшін аталған бөлім бойынша екі жиынтық бағалау өткізу ұсынылады.

Аталған ұсынысты ескере отырып оқу жылының тоқсандары бойынша жиынтық бағалау саны 12.1-кестеде берілген.

12.1-кесте. «Информатика» пәні бойынша жиынтық бағалау саны»

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1 тоқсан	2 тоқсан	3 тоқсан	4 тоқсан
5 сынып	1	1	1	1
6 сынып	1	1	2	1
7 сынып	2	1	2	1
8 сынып	1	1	2	1
9 сынып	2	1	2	1
10 сынып ҚГБ	2	1	1	1
11 сынып ҚГБ	1	1	2	1
10 сынып ЖМБ	2	1	1	1
11 сынып ЖМБ	1	2	2	1

ҚР БҒМ «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылауды, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі ережесін бекіту туралы» 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына (2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген өзгерістер мен толықтырулар) төмендегі тармақ енгізілген:

11. Оқу жүктемесі аптасына 1 сағат болған жағдайда БЖБ бөлімдерді біріктіре отырып, бір тоқсанда екі реттен артық өткізілмейді, қорытынды баға жарты жылда қойылады.

Осы тармаққа сәйкес:

– 5-9 сыныптағы «Информатика» оқу пәнінен тек бөлім бойынша жиынтық бағалау жүргізіледі және олардың қорытындысы бойынша жарты жылдық баға қойылады, ал тоқсан бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді;

– 10-11 сыныптағы қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы «Информатика» оқу пәнінен тек бөлім бойынша жиынтық бағалау жүргізіледі және олардың қорытындысы бойынша жарты жылдық баға қойылады, ал тоқсан бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді;

– Жаратылыстану-математикалық бағыттағы «Информатика» пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсан бойынша жиынтық бағалау жүргізіледі.

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Білім алушыларды робототехника, программалау, 3D-модельдеу қызықтырады. Осы қызығушылықтарды жүзеге асыру үшін неғұрлым күрделі дағдылар мен құзыреттіліктер қажет. Озық технологияларды меңгеру, топта жұмыс

істеуді үйрену және «Информатика» пәнінен алған дағдыларын дамыту, жобалық жұмыстарды жүргізу үшін үлгілік оқу жоспарының вариативтік компонент есебінен:

- 4, 5-11 - сыныптары үшін «Робототехника»;
- 8, 9 – сыныптары үшін «3D-модельдеу»;
- 6, 8-11 сыныптары үшін «Python тілінде программалау» элективті

курстарын жүргізу ұсынылады.

Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде «Информатика» пәні бойынша қарастыру үшін ұсынылатын өзекті мәселелер мен тақырыптар:

- Информатика пәні бойынша білім алушылардың білім сапасына жүйелі мониторинг жүргізу;
- «Информатика» пәні бойынша білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды толықтыру;
- Информатиканы оқыту әдістері мен ұйымдастыру формаларын жетілдіру;
- Информатика пәнін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану.

Оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі

«Цифрлық сауаттылық», «Информатика» пәндері бойынша оқулықтар тізбесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 10 маусымдағы «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» № 286 бұйрығымен бекітілген.

13. «ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 5-6 СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Жаратылыстану» оқу пәнінің мазмұны «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес іске асырылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәні бойынша енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары (бастауыш,

негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларының 24-тармағына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түріне және нысанына қарамастан оқу процесі жүзеге асырылатын үлгілік оқу жоспарларын, оның ішінде қысқартылған оқу жүктемесі бар жоспарларын дербес таңдайды. *(өзгерістер мен толықтырулар 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен енгізілді).*

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларына сәйкес «Жаратылыстану» міндетті пән болып табылады. *(өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен енгізілді)*

Үлгілік оқу жоспарлары бойынша «Жаратылыстану» пәнінен оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты;
- 2) 6-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты құрайды.

Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің (төмендетілген оқу жүктемесімен) үлгілік оқу жоспарларына сәйкес үлгілік оқу бағдарламасы бойынша оқу жүктемесі 5-6-сыныптарда аптасына 1 сағатқа төмендетілді.

Үлгілік оқу жоспарлары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша «Жаратылыстану» пәнінен оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 2) 6-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «Жаратылыстану» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда 5-6-сыныптар бойынша келесі оқу бағдарламалары қолданылады:

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы «25» қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-6-сыныптарына арналған «Жаратылыстану» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы
- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-6-сыныптарына арналған «Жаратылыстану» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы.

Үлгілік оқу бағдарламасы (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 5-6-сыныптарда «Жаратылыстану» пәнінен қарастырылатын бөлімдер толығымен қалдырылған, оқыту мақсаттары жүйеленді.

Барлық оқу бағдарламаларында да, Ұзақ мерзімді жоспарда да тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге қажетті сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат сандарын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал кестеде көрсетілгендей сол тоқсанда игерілуі тиіс.

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

5-6-сыныптарда 1, 3, 4-тоқсанда екі жиынтық бағалау, 2-тоқсанда бір жиынтық бағалау жоспарланған. Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 13.1, 13.2-кестелерде көрсетілген.

13.1-кесте. «Жаратылыстану» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	1	2	2
6-сынып	2	1	2	2

13.2-кесте. «Жаратылыстану» пәні бойынша жиынтық бағалау саны (төмендетілген оқу жүктемесімен)

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	1	1	2	1
6-сынып	1	1	2	1

5. Тәжірибелік зерттеу дағдыларын қалыптастыратын оқу мақсаттарын жүзеге асыру

Сабақ барысында білім алушылардың байқау, ғылыми зерттеуді жоспарлау, деректерді алу және ұсыну, нәтижелерді түсіндіру тәрізді зерттеушілік, ойлау, сөйлеу және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға ерекше назар аудару қажет. Мысалы, түрлі тақырыптарды зерделеу арқылы, білім алушы зерттеу жоспарын құрастыруды, бақылауды, эксперименттер жүргізуді, нәтижелерді ауызша және жазбаша сипаттауды және бағалауды, қорытынды және тұжырымдама жасауды үйренеді. Ол білім алушының үйде, мектепте, табиғатта бақыланған нысандар мен құбылыстарды түсінуі үшін, алынған білім мен дағдыларды күнделікті өмірде қолдану біліктерін дамытады.

Мысалы, «Жаратылыстану» пәнін оқыту барысында білім алушылардың тәжірибелік зерттеу дағдыларын мына тараулар және бөлімшелер бойынша дамытуға назар аудару керек:

5-сыныпта:

- «5.1. Ғылым әлемі», «5.1.3. Зерттеуді жоспарлау», «5.1.4. Деректерді жинау және жазу», «5.1.5. Деректерді талдау», «5.1.6. Қорытынды және талқылау» бөлімшелері;

- «5.2. Ғалам. Жер. Адам», «5.2.5. Жер бетін бейнелеу тәсілдері» бөлімшесі;

- «5.3. Заттар және материалдар», «5.3.1. Заттардың түзілуі және алынуы» бөлімшесі;

- «5.4. Тірі және өлі табиғаттағы үдерістер», «5.4.2. Тірі табиғаттағы үдерістер» бөлімшесі;

- «5.5. Энергия және қозғалыс», «5.5.1. Энергия түрлері мен көздері», «5.5.2. Қозғалыс» бөлімшелері.

6-сыныпта:

- «6.1 Ғылым әлемі», «6.1.5. Деректерді талдау» бөлімшесі;

- «6.2. Жер. Ғалам. Адам», «6.2.5. Жер бетін бейнелеу тәсілдері» бөлімшесі;

- «6.4. Тірі және өлі табиғат-тағы үдерістер», «6.4.1. Өлі табиғаттағы үдерістер», «6.4.2. Тірі табиғаттағы үдерістер» бөлімшесі;

- «6.5. Энергия және қозғалыс», «6.5.1. Энергия түрлері мен көздері», «6.5.2. Қозғалыс» бөлімшелері;

- «6.6. Экология және тұрақты даму», «6.6.2. Тірі ағзалардың сан алуандығы» бөлімшесі.

6.Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

«Патриотизм және жаһандық құзыреттер» аясында 6-сыныптағы «Экологиялық мәдениет» курсының оқытуды «Жаратылыстану» пәнінің оқу мақсаттарымен кіріктіруге болады. Оқу бағдарламасы бойынша «Экология және тұрақты даму» тарауындағы «Экожүйелер», «Тірі ағзалардың саналуандылығы», «Табиғатты қорғау» бөлімшелерінің оқу мақсаттарын «Экологиялық мәдениет» вариативтік курсының мақсаттарымен кіріктіруге мүмкіндіктер бар.

7.Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын тақырыптар

«Жаратылыстану» оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылуға мына тақырыптар ұсынылады:

1. Білім алушылардың тәжірибелік зерттеу дағдыларының қалыптасуы мен дамуы бойынша мониторинг;

2. «Жаратылыстану» пәні бойынша кіріктіріп оқытудың әдіс-тәсілдерін жетілдіру;

3. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту;

4. Пәндік бақылау жұмыстарын ұйымдастыру;

5. «Жаратылыстану» пәнін оқыту сапасы;

6. «Жаратылыстану» пәні бойынша зерттеушілік жұмыстарды ұйымдастыру;

7. Білім алушыларды «Жаратылыстану» пәні бойынша сайыстарға, конкурстарға дайындау және т.б.

8. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«Жаратылыстану» пәнін оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру ерекшеліктері бастауыш сыныптағы «Адам - Табиғат - Қоғам» тарауларындағы алған білімдерінің негізінде қоршаған орта түсінігін, экологиялық мәдениетті қалыптастыруға болады. Табиғаттағы құбылыстарды, үрдістерді жаратылыстану ғылымдар бағытында қарастыратын маңызды пәннің бірі.

«Жаратылыстану» пәнін оқытуда білім алушылардың жоғары сыныптарда оқытылатын «Химия», «Физика», «Биология» пәндері туралы түсінігі қалыптасады.

Білім алушының бойында жер, қоршаған орта, табиғат туралы, оның алуантүрлілігінің себептері, халқы мен шаруашылық әрекеті туралы білім мен «адам – табиғат – қоғам – мәдениет» жүйесіндегі өмірлік құндылықтар меңгерілген жағдайда жаратылыстану ғылыми көзқарасы бар тұлға қалыптасады.

Пәннің тәрбиелік әлеуетін іске асырудың үш басты бағытын көрсетуге болады: оқу материал мазмұнын іріктеу; сабақ құрылымын жетілдіру; қарым-қатынасты ұйымдастыру.

Жаратылыстану пәнінің тақырыптары арқылы ұлттық құндылықтар аясында патриоттық тәрбие мәселелері қарастырылады.

Оқу-тәрбие үдерісінде оқушыларға құндылықтар арқылы тәрбие беруді қалыптастырудағы өлкетану компонентті қосымша қамту негізінде жаратылыстану пәні география, биология пәндерімен тығыз байланысты.

Білім алушыларды болашақ мамандығын және әлеуметтік рөлін таңдауға көмектеседі және олардың жалпы мәдениетін қалыптастырады.

14. «ФИЗИКА» ПӘНДЕРІН ОҚИТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 7-11-СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Физика» пәнін оқыту мақсаты - білім алушылардың ғылыми дүниетанымдық негіздерін, әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесін тұтастай қабылдауын, өмірде маңызды практикалық мәселелерді шешуде табиғат құбылыстарын бақылау, жазу, талдау қабілеттерін қалыптастыру.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім берудің және Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес 7-11-сыныптарда «Физика» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

Қазақстан Республикасы Ағарту ісінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 24-тармағына сәйкес «Физика» пәні 10-11 сыныптарда жаратылыстану-математикалық бағыттағы тереңдетілген деңгейде, ал 27-тармаққа сәйкес қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы стандартты деңгейде оқытылады.

Қазақстан Республикасы Білім Министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес 10-11-сыныптарда «Физика» оқу пәні бойынша екі оқыту бағыты бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылар санына қарамастан қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде сабақ өткізу кезінде сыныпты топтарға бөлуге жол беріледі.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) жүргізіледі.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын дербес таңдап алады. Сондықтан, Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейінде «Физика» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болуы мүмкін.

Үлгілік оқу жоспарының түрлеріне қарай негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейлерінде «Физика» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі 14.1-кестеде көрсетілген.

14.1-кесте. «Физика» пәні оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Жалпы жүктеме, сағат			
	Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
	Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
7	2	72	1	36
8	2	72	1	36
9	2	72	1	36
	Міндетті пәндер		Таңдау пәні	
10(ҚГБ)	1	36	2	72
10(ЖМБ)	2	72	3	108
11 (ҚГБ)	1	36	2	72
11(ЖМБ)	2	72	3	108

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) 7-9-сыныптарда 1 сағат көлемінде оқытылатын «Физика» пәні бойынша вариативті компоненттен 2 сағат алуға мүмкіндік берілген:

1) оқу пәндері: «Алгебра», «Физика» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән;

2) оқу пәндері: «Химия», «Физика» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022/2023 оқу жылында «Физика» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда 7-9-сыныптар бойынша келесі оқу бағдарламалары қолданылады:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы «25» қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Физика» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Физика» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы.

Үлгілік оқу бағдарламасы (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 7-9-сыныптарда «Физика» пәнінен қарастырылатын бөлімдер толығымен қалдырылған, оқыту мақсаттары жүйеленді.

Үлгілік оқу бағдарламалары пәннің базалық білім мазмұнынан, оқыту мақсаттары жүйесінен, ұзақ мерзімді жоспардан тұрады.

Барлық оқу бағдарламаларында да, Ұзақ мерзімді жоспарда да тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге қажетті сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат сандарын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал кестеде көрсетілгендей сол тоқсанда игерілуі тиіс.

Оқу жоспарының көлемін 1 сағатқа дейін **төмендету үшін** қажет болған жағдайда «*» қойылып белгіленген тақырыптарды мұғалімнің қалауы бойынша біріктіру ұсынылады.

Жүктеменің сағатына вариативті компоненттен 2 сағат алуға мүмкіндік берілген кезде білім беру мазмұнын **көбейту үшін** негізгі орта білімнің 7-9-сыныптарына арналған «Физика» пәні бойынша типтік оқу жоспарын іске асырудың ұзақ мерзімді жоспарында негізгі мазмұн сақталды. Оқу материалының көлемін ұлғайту үшін мұғалім «Қолданбалы физика» тақырыптарын енгізе алады, сандық және сапалық есептерді шығару, практикалық тапсырмаларды орындау үшін сағаттардың санын көбейтуге мүмкіндігі бар.

7-9-сыныптарда «Физика» пәнін оқытуда пәннің практикалық бағыттылығы күшейтіледі.

10-11-сыныптарда «Физика» оқу пәніне оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасымен (ҚР БҒМ 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығы, жаратылыстану-математикалық бағытта аптасына 3-сағат, қоғамдық-гуманитарлық бағытта аптасына 2-сағат оқытылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптар үшін «Физика» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу бағдарламасында базалық білім мазмұны сақталған және оқыту мақсаттары жүйеленген.

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Физика» пәнінің оқу жүктемесі Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (Қазақстан Республикасы Білім

және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) міндетті пәндер ретінде жаратылыстану-математикалық бағытта аптасына 2 сағат, қоғамдық-гуманитарлық бағытта аптасына 1 сағат оқытылады

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған жаратылыстану-математикалық бағыттағы «Физика» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасында (2 сағат) оқыту мақсаттары қысқартылды.

Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-11-сыныптары үшін «Физика» пәнінен оқу бағдарламасында (1 сағат) оқу мақсаттары қысқартылды.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларының» (өзгерістер ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген) 12-тармағына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалау тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді және бөлімді екі кезеңде өткізуге болады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес 7-9-сыныптарда оқытылатын «Физика» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 14.2-кестеде көрсетілген.

14.2-кесте. Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	3	1
9-сынып	2	2	1	2
Сынып	Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	2	2	1	1
8-сынып	2	2	2	1
9-сынып	2	2	1	2

«Физика» пәнінің апталық жүктемесі 1 сағат болғанда тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес жаратылыстану-математика бағыты және қоғамдық-гуманитарлық бағытта оқытылатын «Физика» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың нақты саны 14.3-кестеде көрсетілген.

14.3-кесте. «Физика» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау саны (10-11 сынып)

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан

10-сынып, ЖМБ	3	3	3	2
10-сынып, ҚГБ	2	2	3	2
11-сынып, ЖМБ	3	3	3	2
11-сынып, ҚГБ	2	2	2	1

Үлгілік оқу бағдарламаларына (төмендетілген оқу жүктемесімен) сәйкес жаратылыстану-математикалық бағытта және қоғамдық-гуманитарлық бағытта оқытылатын «Физика» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімінің нақты саны 14.4-кестеде көрсетілген.

14.4-кесте. «Физика» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау саны (төмендетілген оқу жүктемесі)

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып, ЖМБ	3	3	3	2
10-сынып, ҚГБ	3	3	3	2
11-сынып, ЖМБ	3	3	3	2
11-сынып, ҚГБ	3	3	2	1

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зертханалық, практикалық жұмыстар

Зертханалық және практикалық жұмыстың қажетті көлемін орындау үшін ақпараттық және компьютерлік технологияларды (виртуалды жұмыс) пайдалану ұсынылады.

7-9-сыныптарда өткізілетін зертханалық және практикалық жұмыстардың саны 14.5 -кестеде көрсетілген.

14.5-кесте. Зертханалық және практикалық жұмыстардың саны (7-9-сынып)

Сынып	Зертханалық жұмыс	Практикалық жұмыс
Оқу бағдарламасы бойынша		
7	10	8
8	11	7
9	4	6
Төмендетілген оқу жүктемесімен оқу бағдарламасы бойынша		
7	10	0
8	11	0
9	4	0

10-11-сыныптарда өткізілетін зертханалық және практикалық жұмыстардың саны 14.6-кестеде көрсетілген.

14.6-кесте. Зертханалық және практикалық жұмыстардың саны (10-11 сынып)

Сынып	Бағыт	Зертханалық жұмыс	Практикалық жұмыс
-------	-------	-------------------	-------------------

Оқу бағдарламасы бойынша			
10	ҚГБ	2	0
10	ЖМБ	5	0
11	ҚГБ	5	0
11	ЖМБ	3	0
Төмендетілген оқу жүктемесімен оқу бағдарламасы бойынша			
10	ҚГБ	2	1
10	ЖМБ	6	14
11	ҚГБ	5	0
11	ЖМБ	5	4

Пән мұғалімдері кабинеттердің жабдықталуын және оқытудың электрондық құралдарын ескере отырып практикалық және зертханалық жұмыстардың, практикумдардың тақырыптарын өз беттерінше таңдай алады. Зертханалық және практикалық жұмыстарды әзірлеу кезінде эксперименттік деректер мен қортындыны жасауға басты назар аудару қажет.

Пән мұғалімдеріне көмек үшін интерактивті жабдықты (цифрлық сенсорларды) және өлшеу элементтерін жүргізуге веб-сайттарды ұсынамыз:

1. [https://www.pasco.com/subjects/highschool-physics;](https://www.pasco.com/subjects/highschool-physics)
2. <https://www.pasco.com/resources/distance-learning#hs-physics-panel;>
3. <https://www.phywe.com/ru/eksperimenty-i-nabory/laboratornye-raboty;>
4. [https://lcreate.com/es/elearning/working-with-stem/.](https://lcreate.com/es/elearning/working-with-stem/)

6. *Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары*

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Физика» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курс тақырыптары ұсынылады:

- «Медициналық физика»;
- «Ғарыш физикасы»;
- «Физика және экология»;
- «Биофизика»;
- «Биохимиялық физика»;
- «Нанотехнология»;
- «Физика және Қазақстан энергетикасы»;
- «Космонавтиканың элементтері»;
- Заманауи ғарышкерліктің жетістіктері»;
- «Физикадан қиындығы жоғары есептерді шешу әдістері»;
- «Физикадан эксперименттік есептер шешу»;
- «Физика ғылымындағы іргелі эксперименттер»;
- «Астрофизиканың практикалық негіздері»;
- «Ұлттық астрономия»;
- «Бейбіт атом»;
- «Қоршаған ортаның физикалық ластануы және олардың адамға әсері»:
- «Физика және компьютер»;

- «Физикалық-техникалық модельдеу»;
- «Радиациядан қорғану»;
- «PHYSICS IN ENGLISH»;
- «Қазақ физиктерінің тарихы».

Оқушылардың физика пәніне қызығушылығын арттыру үшін *зерттеу жұмыстарының үлгі* тақырыптарын және оны әзірлеу жолдарын табуға болатын веб-сайттарды ұсынамыз. Оларды өз қалауыңыз бойынша негізге алуға, толықтыруға, кеңейтуге және өзгертуге болады, өзіңіздің қызықты идеяларыңыз бен хоббилеріңізге байланысты. Қызықты зерттеу тақырыбы білім алушыны пән бойынша білімін тереңдетуге және физика әлеміне енуге көмектеседі. Сайтқа сілтемелер:

1. <https://obuchonok.ru/node/1125>;
2. <https://uchitelya.com/fizika/142943-temy-proektov-po-fizike.html>;
3. <http://vostrikov.dolgorukovo48.ru/index.php/197-temy-issledovatel'skikh-rabot-po-fizike>;
4. <https://school-science.ru/2/11>;
5. <https://poisk-ru.ru/s18642t17.html>.

Оқушыларды *олимпиадаға* қатысуға дайындау кезінде мұғалімге көмек үшін олимпиадатапсырмалары орналасқан сайты ұсынамыз:

1. «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығының сайты:
- <https://daryn.kz/kk/sample-page-2/>

-matol.kz

2. «Мектеп оқушыларының физикадан Бүкілресейлік олимпиадасы» тапсырмалары орналасқан сайты:

<https://olimpiada.ru/>

3. *Интерактивті плакаттар, анимациялар, бейнелер, зертханалық жұмыстарды*, мына сілтемелерден табуға болады::

- ✓ <http://interfizika.narod.ru/plakaty.html>;
- ✓ http://seninvg07.narod.ru/004_fiz_plakat.htm;
- ✓ https://www.youtube.com/user/getaclassrus?feature=em-subsub_digest;
- ✓ <https://www.youtube.com/user/EmpiricSchool?ob=5>;
- ✓ http://ptgtany.blogspot.com/p/blog-page_2499.html;
- ✓ <https://www.youtube.com/user/GTVscience>;
- ✓ <https://rc.nsu.ru/distance/Physics/Archives/contents.html>.

7. *Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар*

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Физика» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

- 1) Физика сабағында ақпараттық технологияны қолданудың тиімділігі;
- 2) Физика пәнін оқытуда интерактивті технологияны пайдалану .
- 3) Физика курсының электр тогы бөлімін мультимедиа технологиясы негізінде оқыту әдістемесі;
- 4) Қазіргі таңдағы физиканы оқытудың өзекті мәселелері;
- 5) Киберкеңістікте ақпаратпен қауіпсіз жұмыс жасаудың маңызы;

б) Қашықтан оқу жағдайында тиімді сабақ ұйымдастыру жолдары.

Педагогтерден оқу жылының басында «Физика» пәні бойынша **оқушылардың білімдеріндегі олқылықтардың орнын толтыру жұмысына ерекше** назар аударуы сұралады.

Білім алушылардың білімдеріндегі олқылықтардың орнын толтыру бойынша ұсынылатын жұмыс алгоритмі:

- өткен оқу жылындағы оқу мақсаттары, оқу бағдарламасының тақырыптары және күрделі тақырыптар бойынша диагностикалық бақылау жұмысын жүргізу;

- өткен оқу жылындағы оқу бағдарламасының мазмұнына сүйене отырып, білім алушы меңгере алмаған оқу мақсаттарын айқындау;

- қысқа мерзімді жоспарды жасау кезінде білім алушылардың игермеген оқу мақсаттарын, өткен оқу жылының тақырыптарын жаңа оқу жылындағы бағдарламалық материалдың мазмұнына біріктіру ұсынылады;

- қосымша сабақтар, зерханалық жұмыстар, «Механика», «Жылу физикасы», «Электр және магнетизм», «Геометриялық оптика», «Кванттық физика элементтері» бөлімдері бойынша консультациялар өткізу.

Физика пәнінің мұғалімдеріне ғылыми тілді қалыптастыру мақсатында білім алушылардың сөздік қорын байыту, үш тілде физикалық терминдермен таныстыру бойынша жүйелі жұмыстар жүргізу қарастырылады.

Халықаралық зерттеудің талаптары бойынша білім алушылардың

- физикалық процестерге диаграммалар, сызбалар, жалпылама және талдау кестелерін жасай білу;

- баяндау, сипаттау, салыстыру, графикті талдау, қорытынды жасау және жалпылама қорыту (жазбаша және ауызша);

- есептердің шешімін сауатты ресімдеу;

- жүргізілген практикалық және зертханалық жұмыстардың кеңейтілген жазбаша есептерін, ауызша баяндамаларды дайындай білу;

- білім алушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін, олардың пікірлерінің қисындылығы және дәлелдермен түйінделу т.б. дағдыларын қалыптастыру ұсынылады.

Ол үшін сабақты жоспарлау кезінде белгілі бір біліктілік, дағдыларды қалыптастырытын қолайлы тақырыптарды таңдау қажет.

8. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«Физика» пәнін мазмұнына «Мәңгілік Ел» идеясының құндылықтарын енгізу, яғни өткен ғасырлардан өшпес мұра болып қалыптасып келе жатқан асыл мұраларымызды дәріптеп, күнделікті сабақ мазмұнымен байланыстырып оқушыларға жеткізіп отыру, ұрпақтың таным дүниесін кеңейтіп, оларға ұлттық тәлім-тәрбие беруге көмектеседі.

Аңызға айналған ұлттық есептер мен өлшемдерді даланың өшпес құндылықтары ретінде қарастырудың маңызы зор. Сонымен қатар, «Физика» пәнінде тұрғылықты жердің аумағындағы қоршаған ортаны ластайтын физикалық негізгі факторларды, шу және жоғары жиілікті сәуле шығару көздерін, ұлттық астрономияны, экологиялық білім мәселелерін қарастыру

маңызды.

Бұл қазақстандық патриотизм рухымен үйлесе дамыған тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған заманауи оқу-тәрбие процесінің қалыптасуына оң әсерін тигізеді.

Аймақтық және жергілікті аспектілерде қолданбалы құндылығы бар оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыру, физика саласындағы Қазақстанның ғылыми жетістіктерін зерттеу ұсынылады.

Сабақта жергілікті сипаттағы материалдарды (нысандар, кәсіпорындар, ақпарат көздері) пайдалануға бағытталған оқу-жобалау іс-әрекеттерін ұйымдастыру арқылы танымдық және әлеуметтік тұрғыдан білім алушының белсенділігін арттыру ұсынылады. Технология, медицина, ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп пен энергетиканың әртүрлі саласындағы жетістіктер ғылыми идея мен ғылыми прогресс дамуының жарқын мысалдары болып табылады. Мысалы оған төмендегідей мақсаттар берілген:

- Техникада және тұрмыста жылу беру түрлерінің қолданылуына мысалдар келтіру.
- Әртүрлі температураларда тірі ағзалардың бейімделуіне мысалдар келтіру.
- Жылу қозғалтқыштарындағы энергияның түрленуін сипаттау.
- Жылу машиналарының қоршаған ортаның экологиясына әсерін бағалау.
- Қазақстанда және дүниежүзінде электр энергиясын өндірудің мысалдарын келтіру.

15. «ХИМИЯ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 7-11 - СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес 10-11 сыныптарда "Химия" оқу пәні бойынша оқытудың екі бағыты бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылар санына қарамастан қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде сабақ өткізу кезінде сыныпты топтарға бөлуге жол беріледі.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) жүзеге асырылады.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім

беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады. Сондықтан, Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейінде «Химия» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болуы мүмкін.

Үлгілік оқу жоспарының түрлеріне қарай негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейлерінде «Химия» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі 15.1-кестеде көрсетілген.

15.1-кесте. 7-11-сыныптарда «Химия» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
7	Химия	1	36	1	36
8	Химия	2	72	1	36
9	Химия	2	72	1	36
10-11 (ҚГБ)	Химия	1	36	2	72
10-11 (ЖМБ)	Химия	2	72	3	108

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) 7-9-сыныптарда 1 сағат көлемінде оқытылатын «Химия» пәні бойынша вариативті компоненттен 2 сағат алуға мүмкіндік берілген:

- оқу пәндері: «Биология», «Химия» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән;

- оқу пәндері: «Химия», «Физика» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән;

алушылардың қажеттілігіне қарай «Қазақстан тарихы» оқу пәнін таңдай алады.

Назар аударыңыз!

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары бойынша 7–11-сыныптарда вариативтік компонент есебінен білім алушылардың қажеттілігіне қарай инварианттық компоненттен таңдаңдалған пәндер тізімі міндетті түрде білім беру ұйымының педагогикалық кеңесінде бекітілуі тиіс.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «Химия» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламалары қолданылады:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы «25» қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Химия» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Химия» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы. Үлгілік оқу бағдарламалары ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген.

Үлгілік оқу бағдарламалары пәннің базалық білім мазмұнынан, оқыту мақсаттары жүйесінен, ұзақ мерзімді жоспардан тұрады. Барлық оқу бағдарламаларында да, Ұзақ мерзімді жоспарда да тақырыптар мен бөлімшелерді меңгеруге қажетті сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат сандарын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал кестеде көрсетілгендей сол тоқсанда игерілуі тиіс.

«Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспары (оқу жүктемесін қысқарта отырып) бойынша оқыған жағдайда (ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығы және қосымша өзг.мен толықт.2022 жылғы 26 қаңтарға №25) 10-11-сыныптарда пәнді зерделеуге бөлінетін сағат саны: жаратылыстану-математикалық даярлық бағыты бар сыныптарда аптасына 3 сағатты, қоғамдық-гуманитарлық бағытта 2 сағатты құрайды.

Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптар үшін «Химия» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасында базалық білім мазмұны сақталған және оқыту мақсаттары жүйеленген.

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Химия» пәнінің оқу жүктемесі Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) міндетті пәндер ретінде жаратылыстану-математикалық бағытта аптасына 2 сағат, қоғамдық-гуманитарлық бағытта аптасына 1 сағат оқытылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған жаратылыстану-математикалық бағыттағы «Химия» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасында (2 сағат) оқыту мақсаттары қысқартылды.

Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-11-сыныптары үшін «Химия» пәнінен оқу бағдарламасында (1 сағат) оқу мақсаттары қысқартылды.

10-11-сыныптарда «Химия» оқу пәнінің Үлгілік оқу бағдарламасында өзгерістер енгізілген. Жаратылыстану-математика бағытында бөлімдер сақталған, органикалық химияның бөлімшесі «Көміртегі және оның қосылыстары» 11-сыныпқа ауыстырылған. Оқытудың қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы сыныптарға арналған оқу бағдарламасының мазмұнынан «Химиялық реакциялардың энергетикасы» бөлімі алынып тасталды.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылаудың, оларды аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі қағидалары» (өзгерістер ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген) 12-тармағына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Әр тоқсанның ұзақтығын, оқу жүктемесінің көлемін ескере отырып, жаңа оқу жылында 15.2-кестеде көрсетілгендей бөлімдер бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) келесі саны ұсынылады.

15.2-кесте 7-9 сыныптардағы бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Үлгілік оқу жоспарлары			
	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1 тоқсан	2 тоқсан	3 тоқсан	4 тоқсан
7 сынып	2	2	2	2
8 сынып	3	3	3	3
9 сынып	3	3	2	3
Сынып	Төмендетілген оқу жүктемесімен үлгілік оқу жоспарлары			
	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1 тоқсан	2 тоқсан	3 тоқсан	4 тоқсан
7 сынып	2	2	2	2
8 сынып	2	2	2	2
9 сынып	2	2	2	2

Бөлім үшін жиынтық бағалауды жүргізу кезінде қағаз түрінде де, компьютерлік форматта да бағалау жүргізу ұсынылады.

Аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес жаратылыстану-математика бағыты және қоғамдық-гуманитарлық бағытта оқытылатын «Химия» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың нақты саны 15.3-кестеде көрсетілген.

15.3-кесте «Химия» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып, ЖМБ	3	3	3	2
10-сынып, ҚГБ	2	2	2	1
11-сынып, ЖМБ	1	2	3	2
11-сынып, ҚГБ	1	1	2	1

Үлгілік оқу бағдарламаларына (төмендетілген оқу жүктемесімен) сәйкес жаратылыстану-математикалық бағытта және қоғамдық-гуманитарлық бағытта оқытылатын «Химия» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімінің нақты саны 15.4-кестеде көрсетілген.

15.4-кесте. «Химия» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау саны (төмендетілген оқу жүктемесі)

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып, ЖМБ	3	3	3	3
10-сынып, ҚГБ	3	3	3	2
11-сынып, ЖМБ	2	3	3	3
11-сынып, ҚГБ	2	1	2	2

Вариативтік компонент сағаттарының есебінен бөлім бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») қойылады.

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зертханалық, практикалық және модельдеу жұмыстарының саны.

Оқу жүктемесінің көлемі аптасына 1 сағаттан 10-11 сыныптар үшін оқу бағдарламасын енгізуге байланысты 15.5-кестеде көрсетілгендей зертханалық және практикалық жұмыстардың саны ұсынылады:

15.5-кесте Зертханалық және практикалық жұмыстардың саны

Сынып	Бағыт	Зертханалық жұмыс саны	Практикалық жұмыс саны
10	ЖМБ	6	1
11	ЖМБ	7	1
10	ҚГБ	3	0
11	ҚГБ	5	0

Зертханалық жұмыстарды жүргізудің мақсаты зерделенген теориялық материал негізінде оқу-зерттеу және нақты практикалық міндеттерді шешу тәжірибесін алу; маңызды теориялық ережелерді эксперимент бойынша

дәлелдеу және бағалау, зерттеу жұмысының дағдыларын игеру арқылы практикалық міндеттерді шеше білу болып табылады.

Практикалық жұмыс химияға деген қызығушылықты арттырады.

Практикалық жұмыстардың мақсаты - оқушылардың білімін бекіту, нақтылау, практикалық дағдыларын қалыптастыру және дағдыларын жетілдіру.

6. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

2022-2023 оқу жылында келесі тақырыптарға элективті курстар өткізу ұсынылады:

1. «Тапсырмалар мен жаттығулардағы химия»;
2. «Химиялық эксперименттік есептерді шешу»;
3. «Мектептегі агрохимия».
4. «Көмірсутек шикізаты. Кеше, бүгін, ертең».
5. «Клиникадағы химиялық зерттеу әдістері».
6. «Химия және материалтану».

Элективті курстар аясында оқушылардың жобалық жұмыстар болу мүмкін.

7. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Химия» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

- 1) Химия сабақтарында ақпараттық технологияларды қолданудың тиімділігі
- 2) Химияны оқытуда интерактивті технологияларды пайдалану.
- 3) Химия, физика және биология интеграциясының мәселелері.
- 4) Қазіргі кезеңдегі химияны оқытудың өзекті мәселелері.
- 5) Киберкеңістіктегі ақпаратпен қауіпсіз жұмыс істеудің мәні.
- 6) Қашықтықтан оқыту жағдайында тиімді сабақтарды ұйымдастыру тәсілдері.

Педагогтерден оқу жылының басында «Химия» пәні бойынша *оқушылардың білімдеріндегі олқылықтардың орнын толтыру жұмысына ерекше* назар аударуы сұралады.

16. «БИОЛОГИЯ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 7-11- СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар (ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы №604)

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға

міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес 10-11-сыныптарда «Биология» оқу пәні бойынша екі оқыту бағыты бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылардың санына қарамастан қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде сабақ өткізу кезінде сыныпты топтарға бөлуге жол беріледі.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстандағы жалпы білім беретін мектептердегі оқу процесі «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына (өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен енгізілген) сәйкес жүргізіледі.

«Биология» пәнінен үлгілік оқу жоспары бойынша оқу жүктемесінің көлемі 16.1-кестеде берілген.

16.1-кесте. «Биология» пәнінен үлгілік оқу жоспары бойынша оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Негізгі үлгілік оқу жоспары		Төмендетілген оқу жүктемесімен үлгілік оқу жоспары	
	Аптасына (сағ.)	Оқу жылында (сағ.)	Аптасына (сағ.)	Оқу жылында (сағ.)
7-сынып	2	72	1	36
8-сынып	2	72	1	36
9-сынып	2	72	1	36
ЖМБ 10-сынып	2	72	3	108
ҚГБ 10-сынып	1	36	2	72
ЖМБ 11-сынып	2	72	3	108
ҚГБ 11-сынып	1	36	2	72

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (ҚР БҒМ 26.01.2022 ж. №25 бұйрығы) 7-9-сыныптарда білім алушылардың ерте кәсіби бейімделуін қамтамасыз ету мақсатында вариативті компонентте инвариантты компоненттен таңдалатын оқу пәндерінің (әрқайсысы 2 сағаттан) пән комбинациялары қарастырылған.

Вариативті компонент есебінен инвариантты компоненттен «Биология» пәнін таңдау келесі тәртіппен жүзеге асырылады:

- оқу пәндері: «Биология», «Химия» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән;
- оқу пәндері: «Биология», «География» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18

наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес, вариативтік компонент есебінен таңдалған 7-11-сыныптардағы оқу пәндері бойынша (*инварианттық компоненттегі таңдау пәндері*) жиынтық бағалау өткізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

3. *Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар*

«Биология» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен (толықтырулар мен өзгерістер 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрықтың 15-қосымшасында берілген) бекітілген.

Назар аударыңыз!

«Көбею» бөліміне өзгерістер енгізілді:

1. *«Контрацепция түрлері және олардың қолданылуы мен маңызы. Жыныстық жолмен берілетін аурулар: жүре пайда болған иммундық дефицитінің синдромы, сифилис, гонорея, гепатит В,С. Алдын алу шаралары» тақырыптары жаңа редакцияда: «Контрацепция түрлері. Жыныстық жолмен берілетін аурулар: жүре пайда болған иммундық дефицитінің синдромы (ЖИТС), сифилис, гонорея, гепатит В,С. Алдын алу шаралары» деп берілген.*

2. *«Аталық және аналық жыныс жасушаларының құрылысын зерттеу» оқу мақсаты алынып тасталды.*

3. *«Аталық және аналық гаметалардың құрылысын зерттеу» зертханалық жұмысы алынып тасталды.*

«Биология» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген.

Оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасында жаңартылған мазмұндағы барлық бөлімдер толығымен сақталған, айырмашылық бөлімшелер бойынша оқыту мақсаттарына өзгерістер енгізілген. Кейбір оқу мақсаттары біріктіріліп, берілсе, кейбір мақсаттар қысқартылып берілді.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы (аптасына 2 сағат оқу жүктемесімен) 10 – сынып бойынша оқу бағдарламасында 3 зертханалық жұмыс, 4 модельдеу сабақтары берілген.

Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 11 – сыныптарға арналған «Биология» пәнінің биылғы оқу жылындағы оқу бағдарламасында (аптасына 1 сағат оқу жүктемесімен) 2017 жылы бекітілген оқу бағдарламасының мазмұны толық сақталды. Мұнда да кейбір оқу мақсаттары мен зертханалық жұмыстар қысқартылды. 11-сыныпта 3 зертханалық жұмыс, 1 модельдеу сабағы берілген.

4. *Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сүйеніп, бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны*

«Биология» пәні бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 бұйрығымен бекітілген Орта, техникалық және кәсіптік, орта

білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларына сәйкес жүргізіледі.

Назар аударыңыз!

Формативті бағалау, БЖБ және ТЖБ нәтижелері бойынша білім алушыларға тоқсандық оқу жетістіктерін бағалау кезінде ескерілетін балдар қойылады. (9-тармақпен толықтырылды. Жаңа редакцияда – ҚР Білім және ғылым министрінің 12.05.2022ж №193 бұйрығы)

БЖБ үшін максималды балл 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.. (14-2-тармақпен толықтырылды. Жаңа редакцияда – ҚР Білім және ғылым министрінің 12.05.2022ж №193бұйрығы)

«Биология» оқу пәнінен бөлімдер бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) қарастырылған. 16.2-16.3-кестелерде бөлім бойынша жиынтық бағалау саны берілген.

16.2-кесте. «Биология» пәнінен жаңартылған мазмұн бойынша БЖБ саны

Сынып	БЖБ саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7	3	3	3	3
8	3	2	3	3
9	3	3	3	3
ЖМБ 10	2	3	3	3
ҚГБ 10	1	1	1	1
ЖМБ 11	2	3	3	3
ҚГБ 11	1	1	1	1

16.3-кесте. Төмендетілген оқу жүктемесі бойынша БЖБ саны

Сынып	БЖБ саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7	1	1	1	1
8	1	1	1	1
9	1	1	1	1
ЖМБ 10	2	3	3	3
ҚГБ 10	2	3	3	3
ЖМБ 11	3	3	3	2
ҚГБ 11	2	3	3	3

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зертханалық, практикалық және модельдеу жұмыстардың саны

Практикалық дағдылар биологиялық білім беру мазмұнының маңызды бөлігі болып табылады.

Сабақта үлкейткіш құралдарды қолдану, аспаптармен және препараттық инемен жұмыс, уақытша микропрепараттар дайындау, оларды микроскоппен қарап, анықтау сияқты іс-әрекеттер де тәжірибелік дағдыларға жатады.

«Биология» пәнін оқыту зияткерлік немесе ақыл-ой дағдыларын дамытуды қамтиды. Мысалы, таным процесін жетілдіруге бағытталған атау, сипаттау, негіздеу, анықтау, салыстыру, жалпылау және т. б. сипаттамалар бар.

Білім алушылар тәжірибе жұмыстарын орындау кезінде алған деректердің негізінде жаңалықтар ашады, табиғаттағы заңдылықтарды өз бетімен табады, деректерді өңдеу, нәтижелерді талқылау, жоспарлау мен өз зерттеу сұрағына жауап іздеу үшін өзінің зерттеу жұмысын жүргізу жұмыстарын үйренеді.

Зертханалық және практикалық жұмыстардың саны төмендегі кестеде берілген.

16.4-кесте. 7-11 – сыныптарға «Биология» пәні бойынша модельдеу және зертханалық жұмыстар саны

Сыныптар	Зертханалық жұмыстар	Моделдеу	Зертханалық жұмыстар	Моделдеу
Жаңартылған мазмұн бойынша			Төмендетілген оқу жүктемесімен	
7	14	4	12	2
8	14	2	9	2
9	8	6	5	4
10 ЖМБ	8	4	4	3
10 ҚГБ	5	1	5	1
11 ЖМБ	13	3	4	2
11 ҚГБ	7	2	7	2

Нәтижесінде білім алушылар биология сабақтарында практикалық тапсырмаларды шешу үшін білім мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған қоршаған ортаны дербес зерттейді.

б. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстар

Үлгілік оқу жоспарына (төмендетілген оқу жүктемесімен) сәйкес, 10-11 – сыныптарға (қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы) вариативтік компонентке 8 сағат бөлінген, оның ішінде инварианттық компоненттен таңдау пәндеріне 4 сағат, элективті курстарға 3 сағат берілген (*1 сағат спорттық ойындар*). Осыған байланысты «Биология» пәнінен де вариативтік компонент есебінен курс жүргізуге болады. Курс бағдарламасын пән мұғалімі өзі әзірлейді. Әрі қарай «Биология» пәнінен элективті курстарға ұсыныс ретінде бірқатар тақырыптар тізімі беріледі.

Қолданбалы курстарға немесе таңдау курстарына ұсынылатын тақырыптар:

- Биологиялық модельдер және қолданбалы есептер;
- Дұрыс тамақтанудың денсаулықты сақтаудағы ролі;
- Экологиялық этика;
- Биологиялық белсенді қоспалар және олардың денсаулыққа әсері;
- Үй іргесіндегі телім;
- Денсаулықты күту және нығайтудың негізгі аспектілері;

- Нанотехнология жетістіктері т.б.

7. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын бүгінгі күнде өзекті әдістемелік тақырыптар

«Биология» пәні бойынша әдістемелік бірлестікте қарастыру үшін ұсынылатын өзекті мәселелер мен тақырыптар:

- Медициналық оқу орнына даярлау сапасын арттыру тәсілдері;
- Биологияны оқытудың отандық әдістемелері;
- Республикалық және Халықаралық олимпиадаларға дайындау жұмыстарын ұйымдастыру;
- «Биология» пәнін оқыту процесінде тәрбие аспектілерін қамту әдістері;
- Шығармашылықты талап ететін тапсырмалар арқылы жеке қабілеттерін дамыту.

8. Пән мазмұнының және оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«Биология» пәнінің мазмұны тірі табиғат туралы білім берумен қатар, бойында адамгершілік құндылықтарға негізделген тәрбие аспектілерін де қамтиды. Биологиялық білім беру білім алушыларды табиғатты сүйеге, қоршаған ортаны қорғауға тәрбиелеп, экологиялық мәдениетті қалыптастыруға бағытталған.

«Биология» пәнінің мазмұны қамтитын тәрбие элементтері:

адамгершілік тәрбие, экологиялық тәрбие, дене тәрбиесі, гигиеналық тәрбие, патриоттық тәрбие.

Экологиялық тәрбиенің жаңа құндылықтар жүйесі:

- ✓ табиғаттың моральдық-этикалық бағалауының өзгеруі;
- ✓ экологиялық білім мен дағдыларды қалыптастыру;
- ✓ экологиялық білімді, экологиялық ойлауды қалыптастыру;
- ✓ табиғатты тұрақты құндылық ретінде түсіну;
- ✓ адамды табиғаттың органикалық бөлігі ретінде түсіну.

Экологиялық білім мен тәрбие беру «Биосфера, экожүйе, популяция», «Адам қызметінің қоршаған ортаға әсері» бөлімшелерінде қарастырылған. Экожүйеге жағымсыз әсер ететін адамзаттың іс-әрекеттері, биологиялық әртүрлілікті сақтаудың маңызы, озон қабатының бұзылуының себептері мен салдарын түсіндіру арқылы білім алушының табиғатқа деген жанашырлық сезімін оятып, қоршаған ортаны қорғауға баулу басты міндеттердің бірі болып есептеледі.

Дене тәрбиесіне қатысты оқу мақсаттары «Тірі организмдердің көп түрлілігі, құрылымы мен қызметтері» бөлімінде берілген. Мысалы, «Қоректену» бөлімшесінде ас қорыту жолы ауруларының алдын алуға, «Заттардың тасымалдануы» бөлімшесінде дене жаттығуларының денсаулыққа әсері, аурулардың алдын алуындағы вакцинаның ролі қалыпты жағдайдағы және дененің физикалық жүктемесі кезіндегі тыныс алудың айырмашылығы туралы, тыныс алу мүшелері ауруларының себептері мен олардың алдын алу жолдарын түсіндіру арқылы зиянды әдеттерден аулақ болуға тәрбиелейді.

«Қозғалыс» бөлімшесінде сымбаттың бұзылуы мен жалпақтабандылықтың алдын алуда спортпен айналысудың пайдасы зор екенін саналарына сіңіру қажет.

Патриоттық тәрбие «Биология» пәнінде «Адам қызметінің қоршаған ортаға әсері» бөлімшесінің Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың өсімдіктері, Қазақстан аумағындағы экологиялық проблемалардың туындау себептері мен оларды шешу жолдарын түсіндіру тақырыптарында көрініс табады.

«Микробиология және биотехнология» бөлімшесіндегі ірімшік және йогурт өндірісін зерттеу тақырыптары арқылы құрт, ірімшік, айран секілді қазақтың ұлттық тағамдарын дәріптеп, ұлтқа деген сүйіспеншілікті арттыруға көңіл бөлген дұрыс болады.

Гигиеналық тәрбие мәселесі де пән мазмұнында оқу мақсаттарымен берілген. Мысалы, бүйрек және зәр шығару жүйесі ауруларының алдын алу, жүре пайда болған иммундық дефицитінің синдромы, сифилис, гонорея сияқты жыныстық жолмен берілетін аурулардың алу үшін салауатты өмір салтын ұстануға баулумен қатар, білім алушылардың бойында адамгершілік құндылықтарын дарытуды мақсат ету керек.

17. «ГЕОГРАФИЯ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 7-11- СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 71 және 72-тармақтарына сәйкес «География» жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы оқытудың тереңдетілген деңгейіндегі оқу пәндеріне жатады.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес 10-11 сыныптарда «География» оқу пәні екі оқыту бағыты бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылар санына қарамастан қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде сабақ өткізу кезінде сыныпты топтарға бөлуге жол беріледі.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларының 24-тармағына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түріне және нысанына қарамастан оқу процесі жүзеге асырылатын үлгілік оқу жоспарларын, оның ішінде қысқартылған оқу жүктемесі бар жоспарларын дербес таңдайды. (өзгерістер мен толықтырулар 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен енгізілді).

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларына сәйкес «География» міндетті пән болып табылады. *(өзгерістерімен және толықтырулар ҚР Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен енгізілді, 6, 87, 88-қосымшалар).*

Оқу жоспарлары бойынша «География» пәнінен оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 7-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты;
- 2) 8-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты;
- 3) 9-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты;
- 4) ЖМБ, 10-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты;
- 5) ҚГБ, 10-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 6) ЖМБ, 11-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты;
- 7) ҚГБ, 11-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты

құрайды.

Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің (төмендетілген оқу жүктемесімен) үлгілік оқу жоспарларына сәйкес, 16, 22, 23-қосымшалары, үлгілік оқу бағдарламасы бойынша оқу жүктемесі 7-, 8-, 9-, 10-11- (ЖМБ) сыныптарда аптасына 1 сағатқа төмендетілді.

Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша «География» пәнінен оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 7-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 2) 8-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 3) 9-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 4) ЖМБ 10-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылында 108 сағатты;
- 5) ҚГБ 10-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылында 108 сағатты;
- 6) ЖМБ 11-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылында 108 сағатты;
- 7) ҚГБ 11-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылында 108 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «География» пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламаларын басшылыққа алынады:

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «География» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «География» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «География» оқу пәнінен жанартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «География» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Оқу пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 17.1, 17.2-кестелерінде берілген.

17.1-кесте. «География» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	3	2	3	3
8-сынып	3	3	3	2
9-сынып	3	2	3	3
10-сынып, ЖМБ	3	1	2	2
10-сынып, ҚГБ	2	1	2	2
11-сынып, ЖМБ	3	1	2	2
11-сынып, ҚГБ	2	1	2	2

17.2-кесте. «География» оқу пәні бойынша ұсынылатын жиынтық бағалаулар саны (оқу жүктемесі төмендетілген)

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып, ЖМБ	3	1	2	2
10-сынып, ҚГБ	3	1	2	2
11-сынып, ЖМБ	3	1	2	2
11-сынып, ҚГБ	3	1	2	2

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зертханалық, практикалық және модельдеу жұмыстарының саны

Білім алушыларды әртүрлі географиялық ақпарат көздерімен, олардың ішінен қажетті материалдарды табу, талдау, түсіндіру, бағалау және қойылған мақсатқа жету үшін қолдану. Ақпарат көздеріне байланысты жұмыс түрлерін ұйымдастыру маңызды болып табылады.

Оқушылардың білім сапасын арттыру мақсатында танымдық белсенділікті жандандыру, оқу материалдарына танымдық қызығушылықты қалыптастыруға және дамытуға баса назар аудару қажет.

Ақпараттық-коммуникативтік технологияны (АКТ) сабақта қолдану ұсынылады, бұл оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру арқылы оқу сапасына ықпал етеді. АКТ ақпаратты әр түрлі формада беруге мүмкіндік береді: тест, графика, аудио, видео, анимация және т.б.; ауқымдық ақпаратты бөліктерге бөлу, нәтижесінде оқу материалы оқулық мәтініне қарағанда оңай меңгеріледі.

Танымдық белсенділікті ынталандыратын, пәнге деген қызығушылықты дамытатын, білім сапасын арттыруға ықпал ететін оқытудың әртүрлі әдістеріне, құралдары мен формаларына ерекше назар аудару керек.

Осындай оқыту әдістері мен формаларының қатарына картамен жұмыс, шығармашылық жұмыс, тірек конспектілерді қолдану, нақты тақырыптар мен практикалық жұмыстардан тұратын Өлкетану материалдары негізінде оқу материалын саралау, оқулықтардың (оқулық басылымдарының) электрондық нысандарын, геоақпараттық жүйелер (ГАЗ) құралдарын, жеке бөлімдерді терең зерттеу мақсатында бейнематериалдарды пайдалану ұсынылады.

6. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың ұсынылатын тақырыптары:

1. Туризм географиясы.
2. Этногеография.
3. Рекреациялық география.
4. Топография және картография негіздері.
5. Экологиялық география.
6. «Киелі-қасиетті жерлер» географиясы (сакральная).
7. Гуманитарлық география.
8. Қоғамдық география.

7. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

«География» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын ұсынылатын әдістемелік тақырыптар:

- «Жас мұғалімдерге арналған тәлімгерлік»;
- «Дарынды білім алушылармен жұмыс»;
- «География» пәнін оқыту сапасы және функционалдық сауаттылық»;
- «География» пәні бойынша зерттеушілік жұмыстарды ұйымдастыру»;
- «Білім алушыларды «География» пәні бойынша сайыстарға, конкурстарға дайындау» және т.б.

8. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«География» пәнін оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру пәннің ерекшеліктеріне байланысты. «География» – табиғи, қоғамдық, әлеуметтік нысандарды, құбылыстарды, үдерістерді бірлікте қарастыратын маңызды пән.

Оқу пәнінің мазмұны «Адам – Табиғат – Қоғам – Мәдениет» жүйесіндегі жалпы адамзаттық құндылықтарды игеруге, табиғи байлықтарды, туған өлкені тануға; Жер, қоршаған орта, табиғат, оның алуан түрлілігінің себептері, халқы және шаруашылық қызметі туралы білімді меңгеруге бағытталған.

Оқу пәнінің тәрбиелік әлеуетін іске асырудың үш негізгі бағытын атап өтетін болсақ: олар - оқу материалының мазмұнын таңдау; сабақтың құрылымын жетілдіру; қарым-қатынасты ұйымдастыру.

Білім беруді жаңғыртудың жетекші идеяларының бірі оның жалпы мәдени маңызын күшейту болып табылады, бұл оқу бағдарламасы мазмұнының тәрбиелік әлеуетін арттыруға ықпал етеді. Табиғи және ғылыми таным әдісін жүзеге асыру кезінде оқушылардың географиялық және экологиялық білімін қалыптастыру процесінде табиғатқа эмоционалды және құнды қатынасын, биосфераның дамуына жауапкершілік сезімін, планетаның экологиялық әлауқатын тәрбиелеуге ерекше назар аудару керек. Экологиялық проблемаларды жаһандық, аймақтық немесе жергілікті деңгейде қарау ұсынылады.

География сабақтарында оқушылардың табиғи орта объектілеріне эстетикалық қатынасы қалыптасады, практикалық экологиялық маңызы бар іс-әрекеттің тәжірибесі кеңейеді, оның ішінде оқушыларды сабақтан тыс уақытта балалардың экологиялық орталықтарының жұмысына, балалардың қоғамдық бірлестіктерінің экологиялық бағдарланған ойын бағдарламаларына қосу нәтижесінде.

Жалпы орта білім беру мазмұнында патриотизм және азаматтық жауапкершілік, құрмет, ынтымақтастық, Еңбек және шығармашылық, ашықтық, өмір бойы білім беру сияқты базалық құндылықтар айқындалған. Оларды егу өлкетану компонентін оқыту мазмұнына қосумен тығыз байланысты болуы керек. Патриоттық тәрбие міндеттерін шешу аймақтық өлкетануды зерттеуден басталуы керек, сабақ барысында пәнаралық байланысты сақтау қажет.

«География» оқу пәні білім алушыларға әлеуметтік рөл мен болашақ мамандықты таңдауға көмектеседі, оқушы тұлғасының жалпы мәдениетін, оның сауаттылығын қалыптастыруға үлкен үлес қосады. Пәнді оқу нәтижесінде оқушылардың бойында экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, Қазақстанның флорасы мен фаунасын, табиғатын сақтау бойынша практикалық міндеттерді өмірде табысты шешуге мүмкіндік беретін іскерліктер мен дағдылар, құзыреттер қалыптастырылатын болады.

18. «ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ», «ДҮНИЕЖҮЗІ ТАРИХЫ», «ҚҰҚЫҚ НЕГІЗДЕРІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 5-11 - СЫНЫПТАР

«Қазақстан тарихы» оқу пәні

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім берудің және Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес 5-11-сыныптарда «Қазақстан тарихы» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға

міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес 10-11-сыныптарда «Қазақстан тарихы» оқу пәні екі оқыту бағыты бойынша сабақтар өткізу кезінде сыныптарды топтарға бөлуге білім беру санына қарамастан қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде сабақ өткізу кезінде жол беріледі.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) жүзеге асырылады.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады. Сондықтан, Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейінде «Қазақстан тарихы» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болуы мүмкін.

Үлгілік оқу жоспарының оқу түріне байланысты 5-11-сыныпта «Қазақстан тарихы» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі 18.1-кестеде берілген.

18.1-кесте – 5-11-сыныптарда «Қазақстан тарихы» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5	Қазақстан тарихы	2	72	2	72
6	Қазақстан тарихы	2	72	2	72
7	Қазақстан тарихы	2	72	1	36
8	Қазақстан тарихы	2	72	1	36
9	Қазақстан тарихы	2	72	1	36
10-11 (ҚГБ)	Қазақстан тарихы	2	72	2	72
10-11 (ЖМБ)	Қазақстан тарихы	2	72	1	36

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес 7-9-сыныптарда 1 сағат көлемінде оқытылатын «Қазақстан тарихы» пәні бойынша вариативті компоненттен 2 сағат алуға мүмкіндік берілген.

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарын таңдаған жағдайда

инвариантты компоненттегі таңдау пәндерінің комбинациясы (7-9-сыныптар) берілген.

7-9 сыныптар (әрқайсысы 2 сағаттан):

1) «Шетел тілі», «Қазақстан тарихы» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән

2) «Қазақстан тарихы», «География» және инвариантты компоненттен таңдалатын бір пән

Егер білім алушылардың қажеттілігіне қарай осы комбинациялар таңдалған жағдайда 7–9-сыныптардың әр қайсысында «Қазақстан тарихы» пәні қосымша 2 сағаттан оқытылады.

Сонымен қатар, Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес 10–11-сыныптарда вариативтік компонент есебінен таңдалатын инварианттық пәндерді оқытуға барлығы 4 сағат бөлінген. Осыған орай, осы сыныптарда білім алушылардың қажеттілігіне қарай «Қазақстан тарихы» оқу пәнін таңдай алады.

Назар аударыңыз!

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары бойынша 7–11-сыныптарда вариативтік компонент есебінен білім алушылардың қажеттілігіне қарай инварианттық компоненттен таңдаңдалған пәндер тізімі міндетті түрде білім беру ұйымының педагогикалық кеңесінде бекітілуі тиіс.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022/2023 оқу жылында «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына 2019 ж. 26 шілдедегі № 334, 2019 ж. 7 наурыздағы № 105 және 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496 бұйрықтарымен енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға (жаңартылған мазмұндағы және оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламалары) сәйкес жүзеге асырылады.

2022/2023 оқу жылында «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламалары қолданылады:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы «26» шілдедегі № 334 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен *жаңартылған мазмұндағы* үлгілік оқу бағдарламасы,

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен *оқу жүктемесі төмендетілген* үлгілік оқу бағдарламасы;

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптары бойынша:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы «7» наурыздағы № 105 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім беру деңгейінің

10-11-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (жаратылыстану-математикалық бағыт, қоғамдық-гуманитарлық бағыт) <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1900018382>);

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығымен бекілген Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасы қолданылады.

Негізгі орта білім беру деңгейінде тарихты оқыту:

– білім алушыларда тарихи сананы, қазақстандық патриотизм, өз елінің тарихы мен мәдениетіне құрмет, өз ата-бабаларының жетістіктеріне деген мақтаныш сезімін қалыптастыру, ұлттық құндылықтарды дарыту, зерттеушілік, ойлау, коммуникативті дағдыларды дамытуға;

– білім алушылардың ұлттық және әлемдік мәдениет жетістіктерін, қазақ халқының мәдени және тарихи мұрасының құндылығы мен ерекшелігін түсіну, қазіргі кездегі саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени процестерде бағдарлану үшін тарихи білімдерін қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

5-9-сыныптарда «Қазақстан тарихы» оқу пәніне бөлінген 2 сағат оқу жүктемесі сақталған (18.1-кесте) және осы сыныптарда «Қазақстан тарихы» Үлгілік оқу бағдарламасымен жүзеге асырылады.

Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 7-9-сыныптарда «Қазақстан тарихы» оқу пәніне 1 сағат бөлінген (18.1-кесте) және осы сыныптарда «Қазақстан тарихы» *оқу жүктемесі төмендетілген* үлгілік оқу бағдарламасымен оқытылады.

Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша «Қазақстан тарихы» оқу пәнінен 7-9-сыныптарға арналған Үлгілік оқу бағдарламасында (*негізгі үлгілік оқу бағдарламасындағы*) қарастырылатын бөлімдер толығымен қалдырылған, айырмашылық тақырыптар мен оқыту мақсаттарына өзгерістер енгізілген.

Мысалы, 7-сыныпта XVIII ғасырдағы халық ауыз әдебиеті және материалдық мәдениет тақырыптары; 9-сыныпта Тәуелсіздік жылдарындағы білім, ғылым және мәдениеттің дамуы тақырыптары біріктірілді. Сонымен қатар, бөлімдер мен бөлімшелердің атаулары нақтыланып, кейбір оқыту мақсаттарының реті өзгертілді.

Жалпы орта білім беру деңгейінде «Қазақстан тарихы» пәні мазмұны Қазақстан тарихының этникалық, саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени негізгі мәселелері бойынша тереңдетілген білімді қалыптастыруға бағытталған.

10-11-сыныпта «Қазақстан тарихы» пәнін оқыту түрлі тарихи кезеңдердегі Қазақстанның мәдени-тарихи дамуының ерекшеліктері мен мәнін білім алушыларға түсіндіруді кеңейтеді және тереңдетеді.

Пән мазмұны Қазақстан тарихындағы оқиғаларды, құбылыстарды, процестерді талдау, жіктеу, жүйелеу, қорытындылау және бағалау үшін қажетті тарихи ойлау дағдыларын дамытуды қарастырады. Осы оқу пәнінің мақсаты

патриотизмді қалыптастыру, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға құрмет көрсетуге дағдыландыру болып табылады.

18.1-кестеде көрсетілгендей 10-11-сыныптарда қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математика бағытында оқытылатын «Қазақстан тарихы» оқу пәніне бөлінген 2 сағат оқу жүктемесі сақталған (18.1-кесте). Аталған сыныптарда «Қазақстан тарихы» негізгі Үлгілік оқу бағдарламасымен жүзеге асырылады.

Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 10-11-сыныптарда жаратылыстану-математика бағытында оқытылатын «Қазақстан тарихы» оқу пәніне 1 сағат бөлінген (18.1-кесте) және осы сыныптарда «Қазақстан тарихы» оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасымен оқытылады.

18.1-кестеден көріп отырғандай, апталық оқу жүктемесі жаратылыстану-математика бағытында оқытылатын «Қазақстан тарихы» пәнінен төмендетілген.

Сонымен қатар, 10-11-сыныптарда әр тақырыптық бөлімнен кейін берілетін зерттеу жұмысы тақырыптары қысқартылды.

«Қазақстан тарихы» пәнін 5-11-сыныптарда оқытудың ерекшеліктері

5-9-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу бағдарламасының білім мазмұны хронологиялық реттілікпен берілген (көне дәуірден бүгінгі күнге дейін) және әлеуметтік қатынастардың дамуы, мәдениеттің дамуы, мемлекеттің дамуы, экономикалық даму бөлімдерін қамтиды.

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

- тарихи пәндер арасындағы пәнаралық байланыс іске асырылған. Бұл оқу материалдарын қайталамауға және Қазақстан тарихын әлемдік тарихи процестер контекстінде қарастыруға мүмкіндік береді;

- тарихи ойлау дағдыларын (тарихи процестер мен құбылыстарды зерттеу, талдау, түсіну және түсіндіру) дамытуға бағытталған;

- білім алушыларда тарихи сана, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дамытуға септігін тигізетін материалдарды зерделеуге ерекше көңіл бөлінген.

«Қазақстан тарихы» пәндері бойынша оқу бағдарламасының басты мақсаттарының бірі – оқушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру мен дамыту болып табылады. Сондықтан сабақта оқушылардың «тарихи ойлау» дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік беретін түрлі әдіс-тәсілдерді (белсенді және проблемалық оқыту әдістері, зерттеу, жоба әдістері т.б.) қолдану ұсынылады. «Тарихи ойлау» өткен заманның кез-келген құбылысын сол заманның контекстінде, бұрын болған және кейінгі тарихи оқиғалармен өзара байланысында көру, анықтау, бағалау, талдау қабілетін білдіреді. Осы қабілетке ие болу арқылы оқушы өткен тарихқа қатысты білім мен түсінікке негізделген өзіндік дәлелді ұстанымды қалыптастыра алады. Тарихи ойлау дағдылары әрбір сабақта олардың біртіндеп кеңеюі мен прогрессиясы негізінде дамытылуы тиіс. Сондықтан, «Қазақстан тарихы» пәнін тарихи түсініктер негізінде оқыту ұсынылады.

Оқыту келесі түсініктердің негізінде құрылуы тиіс:

1) өзгеріс және сабақтастық (мысалы, белгілі тарихи кезеңде қоғам қаншалықты өзгеріске ұшырады)

2) себеп-салдар (мысалы, белгілі тарихи кезеңде қандай маңызды факторлар саяси үдерістерге әсер етті);

3) дәйек (белгілі тарихи кезеңнің өнері бізге құндылықтар, наным-сенімдер мен технологиялар туралы қандай мәлімет бере алады);

4) ұқсастық пен айырмашылық (мысалы, XIII-XV ғғ. Қазақстан территориясындағы мемлекеттердің саяси құрылысындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтар);

5) маңыздылық (мысалы, Қазақ хандығының құрылуының тарихи маңызы неде);

6) интерпретация (мысалы, белгілі бір тарихи оқиғаны түрлі зерттеушілер қалай сипаттайды).

Тарихи түсініктер негізінде оқыту тарихи оқиғалардың мағыналары мен маңыздылығын, үдерістер мен оқиғаларды «тез түсінуге» бағытталған, бұл пәннің мағынасын терең түсінуге көмектеседі.

Тарихи түсініктерге сүйене отырып, тарихи материалдарды талдауды жүзеге асыру ұсынылады. Нәтижесінде, білім алушылар тек қана пәндік материалды ғана емес, зерттеу процестері, дағдылар және біліктермен байланысты әдістерді игереді (материалдарды жинау мен реттеу әдістері, сұрақтарды құрастыру және дереккөздермен жұмыс жасау процесінде мәселені қоя білу білігі, сәйкестендіру әдістері мен дереккөздерді сыни бағалауы, зерттеу жоспарларын әзірлеу, материалдарды жинақтау және нәтижелерді тексеру).

Белгілі бір тарихи концептілерге негізделген оқыту нақты оқу материалының негізінде оқушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған. Мұндай әдіс, зерттеуге негізделген оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Сондықтан «Қазақстан тарихы» пәні бойынша әр тақырыптан кейін зерттеу сұрақтары берілген.

5-9-сыныптарда «Қазақстан тарихы» пәні бойынша Қазақстан қоғамының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі кезеңдегі әлеуметтік, мәдени, саяси, экономикалық салалардың негізгі даму кезеңдері оқытылады.

Пәнді оқыту – оқу мақсаттарын анықтау, оқыту мазмұнына сәйкес материалдарды саралау, оқытудың тиімді әдістерін анықтауды қажет етеді.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5,6,7-сыныптарында «Қазақстан тарихы» пәні мазмұнына «Өлкетану» материалдары кіріктіріліп оқытылады.

«Өлкетану» материалдарын оқыту:

- білім алушыларда ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыруға;

- туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыруға бағытталған.

Өлкетану материалдары 5, 6, 7-сыныптарда, яғни әр сыныпта 4 сағаттан 12 сағат көлемінде оқытылады. Өлкетану материалдары оқу бағдарламасының базалық білім мазмұны мен ұзақ мерзімді жоспарға енгізілді. Оқу бағдарламасына сәйкес тоқсандағы бөлімдер мен бөлім ішіндегі тақырыптар бойынша сағат сандарын бөлу мұғалімнің еркінде болғандықтан «Өлкетану» материалдарын әр сынып бойынша кіріктіріп оқыту ұсынылады.

Негізгі орта білім беру деңгейінде «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

Пән мазмұнын зерделеуде:

Әлемдік тарихи үдерістер аясында түркі өркениеті құндылықтары негізінде білім алушылардың тарихи санасын және жасампаз дүниетанымын қалыптастыруға басымдық беру;

Түрік қағандығы, Ұлық Ұлыс – Жошы Ұлысы мемлекеттерін қазақ мемлекеттігінің бастауы ретінде көрсетіп, қазақ халқының тарихын тұтастықта және бірізділікте оқыту қажет.

Тарихты оқытуда келесілерге ерекше көңіл бөлу ұсынылады:

- тарихты оқыту процесі білім алушының ақпараттың белгілі бір көлемін (тарихи даталар, ұғымдар, тұлғалар, оқиғалар) механикалық есте сақтауға емес, алған білімі мен білігін оқу мен тәжірибелік міндеттерді өздігінен шешумен сипатталатын тұлғалық құзыреттілігін дамытуға;

- тарихи оқиғаларды, құбылыстар мен процестерді және тарихи тұлғалардың қызметін әлемдік және Отандық тарих контекстінде талдау және баға беру дағдыларын қалыптастыруға;

- тарихи деректердің негізінде тарихи зерттеу жүргізу дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға (гипотезаларды ұсыну, зерттеу сұрақтарын құрастыру, деректерді талдау, әртүрлі көзқарастарды салыстыру, нәтижелер мен қорытындыларды шығару, өзінің ұстанымын анықтау);

- қазіргі кездегі саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени процестерде бағдарлану үшін тарихи білімдерін қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталуы тиіс.

➤ Тарихты оқытуда білім алушының оқыған тарихи фактілер мен оқиғаларды кеңістікте бағдарлау дағдысын қалыптастыру мен тарихи картаны «оқып», оны білім көзі ретінде пайдалануына көңіл бөлу ұсынылады.

Білім алушыларда тарихи картамен жұмыстың негізі 5-сыныптан қаланады, ол картаның шартты белгілерін қолдана білуі, тарихи және географиялық нысандарда дұрыс бағдарлана білуді қажет етеді.

Мысалы 6-сыныпта «VI-IX ғасырлардағы мемлекеттердің даму ерекшеліктерін түсіндіріп, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау» атты оқу мақсаты бойынша мұғалім білім алушыларға тарихи картаны пайдаланып түсіндіруге тапсырма бере алады, бұл білім алушылардың бойында уақыт пен кеңістікте бағдарлану дағдыларының дамуына септігін тигізеді.

Сондықтан білім алушының алған тарихи білімін кеңістікте бағдарлауға мүмкіндік беретін картографиялық дағдысын дамыту ұсынылады. Бұл тарихи оқиғаларды, олардың өзгерісі мен даму жағдайын картада белгілеуге берілетін тапсырмалардан көрінеді. Білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, презентация, интеллект карталар, диаграммалар жасауға тапсырмалар беру ұсынылады.

7-9-сыныптарда тарихи картаның мазмұнын талдауды қажет ететін тапсырмалар жасай отырып, картамен жұмысты күшейту қажет.

9-сыныпта тарихты оқыту білім алушылардың қазіргі заман тарихының маңызды процестеріне, құбылыстарға, оқиғаларға және ұғымдарға баса назар аударуға, тарихи оқиғаларды, талдау, салыстыру, көрнекті тарихи тұлғалар қызметін бағалау, алған білімі негізінде өз ойын дәлелдеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Білім алушыларды оқытылатын кезеңдегі ғылым мен мәдениеттің көрнекті өкілдері мен саяси жетекшілердің қызметіне, тарихи оқиғаларға салыстырмалы талдау жасау, баға беруге дағдыландыру ұсынылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінде «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

10-сыныпта «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің базалық білім мазмұны: «Өркениет: даму ерекшеліктері», «Этникалық және әлеуметтік процестер», «Мемлекет, соғыс және революциялар тарихынан», «Мәдениеттің дамуы» бөлімдерін қамтиды.

11-сыныпта: «Өркениет: даму ерекшеліктері», «Саяси-құқықтық процестер», «Қоғамдық-саяси ойдың дамуы», «Білім мен ғылымның дамуы» бөлімдерін қамтиды.

Бөлімдер сыныптар бойынша оқыту мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады. Оқу мақсаттары әр бөлімше ішінде мұғалім мен білім алушыға болашақ қадамдары жөнінде өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсетеді.

Пәнді оқытуда – оқу мақсаттарын анықтау, оқыту мазмұнына сәйкес материалдарды саралау, оқытудың тиімді әдістерін дұрыс анықтау ұсынылады.

Оқу процесінде білім алушыны ынталы, қызығушылығы жоғары, дербес, сенімді, жауапты, талдау жасай алуға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады: мұқият іріктелген тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы білім алушыларды ынталандыра және дамыта оқыту; білім алушыларды зерттеу және зерттеушілік жұмыстарын жүргізуге негізделген белсенді оқытуды ұйымдастыру; білім алушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту; білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар құрастыру; білім алушылардың жеке, жұптық, топтық және тұтас сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыруды қолдану; оқу процесінде тарихи құжаттардың фрагменттерін талдау, ақпарат жинақтау және қорытынды жасау, себеп-салдарлық байланыстарды орнатуды және т.б. талап ететін тапсырмаларды кеңінен қолдану; сабақта білім алушының біліміндегі олқылықтарды уақытында анықтауға мүмкіндік беретін кері байланысты ұйымдастырудың әр түрлі

әдістерін қолдану. Жалпы орта білім беру деңгейінде білім алушылардың жас және танымдық ерекшеліктеріне сәйкес талдау, бағалау, зерттеу және жоспарлау дағдыларын қалыптастыратын әдіс-тәсілдер мен тапсырмаларды қолдану ұсынылады. Мысалы, эссе және есеп жазу, салыстырмалы талдау жасау (SWOT, PEST, GAP талдаулары) және т.б.

Мұғалімнің сабаққа әзірлейтін тапсырмалары келесі критерийлерге сәйкес болуы қажет:

- тапсырманың, оның мақсаты мен орындалуының қолжетімділігі;
- саралауды жүзеге асыру;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға мүмкіндік беру;
- проблемалық оқытуға негізделуі;
- бағалау мүмкіндіктерінің бар болуы.

Баяндама, эссе жазу, презентация жасау және т.б. бойынша тапсырма беру барысында мұғалімге оқушыларды тапсырманың критерийлерімен таныстыру ұсынылады.

Картамен жұмысты тиімді деңгейде күшейту қажет. Ол үшін тарихи карталар мазмұнын талдау бойынша тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Топтық жұмысты ұйымдастыру кезінде әрбір білім алушы топтағы атқаратын негізгі міндеттерін анық түсіндіру қажет.

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).

Бұйрықтың тиісті тармақтарына енгізілген толықтыруларға сәйкес:

9. БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

11. Аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

12. БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына (негізгі және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес 5-11-сыныптарда оқытылатын «Қазақстан тарихы» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 18.2-кестеде көрсетілген.

18.2-кесте. «Қазақстан тарихы» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны							
	Үлгілік оқу жоспары				Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1- тоқсан	2- тоқсан	3- тоқсан	4- тоқсан	1- тоқсан	2- тоқсан	3- тоқсан	4- тоқсан
5-сынып	1	2	2	3				
6-сынып	1	1	3	2				
7-сынып	2	2	3	1	2	2	2	1
8-сынып	1	1	2	2	1	1	2	2
9-сынып	2	2	2	2	2	2	2	2
10-сынып (ҚГБ, ЖМБ)	1	1	1	1	1	1	1	1
11-сынып (ҚГБ, ЖМБ)	1	1	1	1	1	1	1	1

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарына сәйкес 7-9-сыныптарда және 10-11-сыныптарда жаратылыстану-математика бағытында оқытылатын «Қазақстан тарихы» пәнінің апталық жүктемесі 1 сағатты құрайды. Сондықтан, осы оқу жоспарымен оқытылатын «Қазақстан тарихы» пәні бойынша тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

Вариативтік компонент есебінен таңдалған 7-9-сыныптар мен 10-11-сыныптардағы жаратылыстану-математика бағытында оқытылатын «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау, «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген 17, 18 тармақтар).

Білім алушыларды қорытынды аттестаттаудан өткізу тәртібіне сәйкес 11-сынып білім алушыларын қорытынды аттестаттау «Қазақстан тарихы» пәнінен ауызша емтихан түрінде өткізіледі (ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген 41 тармақ).

9,11-сынып білім алушыларына арналған қорытынды аттестаттау туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 39-4)-тармағына сәйкес 9-сынып білім алушылары таңдау пәні ретінде «Қазақстан тарихы» пәнінен жазбаша емтихан тапсырады.

Білім алушылардың білімі, білігі, сондай-ақ дағдылары МЖМББС-тан күтілетін нәтижелермен анықталады.

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 41-тармағына сәйкес 11-сынып білім алушылары міндетті пән ретінде «Қазақстан тарихы» пәнінен ауызша емтихан тапсырады.

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зерттеу жұмыстары

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша негізгі Үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес 10-11 сыныптарда әр оқу тоқсанының соңында зерттеу жұмыстарының тақырыптары ұсынылады.

10-сынып бойынша зерттеу тақырыптары:

1. Әлемдік өркениет тарихындағы Ұлы Дала.
2. Дәстүрлі қазақ қоғамының этноәлеуметтік ұйымдасуы.
3. Қазақ мемлекеттілігінің эволюциясы.
4. Мәдениет және дәстүр – ұлттың генетикалық коды.

11-сынып бойынша зерттеу тақырыптары:

1. Әртүрлі тарихи кезеңдердегі Қазақстанның экономикалық даму ерекшеліктері.

2. Қазақстан этностары: тарихы мен тағдыры.
3. Қоғамдық-саяси ойдың біріктіруші рөлі.
4. Білім мен ғылымға үлес қосқан менің өлкемнің тұлғалары.

Зерттеу тақырыптары жалпылама берілген. Білім алушылар осы белгіленген тақырып шеңберінде түрлі мәселелерді қарастыра алады.

Негізгі Үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес 10-11-сыныптарда әр оқу тоқсанының соңында «Зерттеу жұмысы» сабағын өткізу қарастырылған. Зерттеу жұмысын жүргізудің мақсаты: теориялық материалды зерттеу тақырыптарының жеке аспектілері бойынша жүйелеу, терең талдау жасау және жалпылау.

Осы сабақтар барысында оқушылар жеке, жұпта немесе топтарда тақырыптық бөлімнің тоқсанда зерттелген аспектілердің бірі бойынша кіші-зерттеу жүргізеді. Зерттеу тақырыбын оқушылар тоқсан бойы таңдай алады. Әр тоқсан соңында оқушылар өз зерттеулерін аяқтап, әр түрлі формада сынып алдында таныстырады. Бұл баяндамалар, презентациялар, рефераттар, шағын жобалар, мақалалар, эссе және т.б. болуы мүмкін. Зерттеу жұмысы бойынша формативті бағалау қарастырылған. Сонымен, қоғамдық-гуманитарлық

бағыттағы сыныптарында оқитын оқушылар өздерінің зерттеу, креативті және сыни ойлау дағдыларын, қарым-қатынас, ынтымақтастық және азаматтық жауапкершілік дағдыларын жетілдіру үшін көп мүмкіндіктерге ие. Осы материалдарды әзірлеу кезінде әрбір тоқсанның соңында берілетін зерттеу жұмысы бұл жобалық жұмыс емес. Ол теориялық-практикалық зерттеу, онда оқушылар келесі зерттеу іскерліктері мен дағдыларын көрсетуі тиіс:

- зерттеу мәселесін (тақырыбын) анықтау және тұжырымдау;
- зерттеу жүргізу жоспарын (оның кезеңдері) құру;
- зерттеудің мақсаты мен міндеттерін, болжам жасау,
- зерттеу әдістерін таңдау және пайдалану;

- алынған ақпарат көздерін көрсете отырып, зерттеу тақырыбы бойынша теориялық (сандық және сапалық) материалды (әдебиетке сілтеме, электрондық дерек көздері) таңдау және жүйелеу;

– ақпаратты бір түрден екінші түрге түрлендіру: сөздік – кестелік, кестелік-сызбалық немесе графикалық және т. б.;

- зерттеудің басында ұсынылған болжамды растайтын немесе жоққа шығаратын қорытынды жасау.

- жүргізілген зерттеу жұмыстарын жетілдіру жолдарын немесе алынған теориялық қорытындыларды практикалық қолдану мүмкіндігін анықтау.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ұсынылатын сайттар:
<http://www.tarih-begalinka.kz>; <http://www.e-history.kz>; <http://bilimsite.kz/tarih/>;
<http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

б. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақстан тарихы» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Элективті курстар негізіне тарихи дәуірге, мемлекеттерге, тарихи тұлғаларға, тарихи туындылар мен ұлт тарихшыларына арналған, шаруашылық-экономикалық, саяси, мәдени, рухани және әлеуметтік мәселелерге арналған тақырыптар алынады. Элективті курс тақырыптары: «Алтын адам жәдігерлері»; «Түркі ғұламалары»; «Ұлы даланың тарихындағы әскери дәстүр»; «Ұлы дала көшпенділерінің мемлекеттік идеясы мен дәстүрлі институттары, саяси нышандар мен билік атрибуттарының сабақтастығы»; «Қазақтың дәстүрлі тұрмыс-тіршілік салты»; «Қазақ қолөнерінің мәдени-тарихи негіздері»; «Алаш идеясы және Алаш қозғалысы» курсы.

7. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Қазақстан тарихы» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

- Оқу бағдарламасы негізінде сабақты жоспарлау мен критериялды бағалау;

- Рефлексия – мұғалімнің кәсіби дамуының негізі;
- Қалыптастырушы бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;

- Білім алушылардың тарихи ойлау дағдысын қалыптастыратын белсенді әдістер;
- Сабақта саралап оқытуды жүзеге асыру;
- Зерттеу жұмысын жүргізуде құндылыққа бағытталған тәсілдерді қолдану;
- Білім беруде қолданылатын цифрлық технологиялардың тиімділігі.
- Жаңа ақпараттық құралдардың ерекшеліктері мен тиімділігі;
- Цифрлық білім беру ортасындағы заманауи оқыту құралдары;
- Өзара әрекеттесу және оқыту үшін әлеуметтік желіні қолдану технологиясы;
- Инновацияларды және цифрландырудың озық практикаларын оқу процесіне енгізу;
- Киберкеңістікте ақпаратпен қауіпсіз жұмыс жасаудың психологиялық- педагогикалық негіздері.
- Сабақты талдау мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамыту құралы ретінде
- Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылар үшін білім беру процесін ұйымдастыру
- Факультативтік сабақтар мен элективті курстарды ұйымдастыру.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі.

2022-2023 оқу жылында қолданылатын оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың тізімі «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы ҚР БҒМ-нің 2022 жылғы 21 маусымдағы № 291 бұйрығымен бекітілген.

Назар аударыңыз!

2022-2023 оқу жылында «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша келесі оқулықтар қолданылады:

- ✓ 5-сынып – 5-сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» пәнінің оқулықтары (ежелгі заман: шамамен 1 млн жыл бұрын – V ғасыр);
- ✓ 6-сынып – 6-сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» пәнінің оқулықтары (ортағасырлар кезеңі: V - XVII ғасырлар);
- ✓ 7-сынып – 7-сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» пәнінің оқулықтары (жаңа заман кезеңі: XVIII -XIX ғасырлар);
- ✓ 8-сынып – 8-сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» пәнінің оқулықтары (қазіргі заман тарихы кезеңі: XX ғасырдың бірінші жартысы);
- ✓ 9-сынып – 9-сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» пәнінің оқулықтары (қазіргі заман тарихы кезеңі: XX ғасырдың екінші жартысынан бүгінгі күнге дейін).

8. *«Қазақстан тарихы» пәнін оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру*

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша сабақтарды жоспарлау және ұйымдастыру барысында оқытудың тәрбиелік компонентіне ерекше назар аудару қажет.

Білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар. Сондықтан «Қазақстан тарихы» пәні бойынша Рухани жаңғыру идеясы негіздерінің құндылықтарын «Елдіктің жеті тұғыры» қағидаларын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

«Елдіктің жеті тұғыры» қағидаттарын:

«Тәуелсіздік – кез-келген азамат үшін ең қастерлі құндылық» принципі бойынша пән мазмұнындағы ел тәуелсіздігі жолындағы күрестер тарихы, Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің жариялануы, «Мемлекеттік тәуелсіздік туралы» Конституциялық заңының қабылдануының тарихи маңызы тақырыптары арқылы тамыры терең тарихымызға құрметпен қарап, мемлекеттілігімізді қадірлеу, оны көздің қарашығындай қорғауға;

«Бірлік пен келісім – елдігіміздің мызғымас тұғыры» принципі (Қазақстан халқы Ассамблеясы, Білім беру мен ғылым, Қазақстан Республикасы Конституциясы мемлекеттің тұрақты дамуының кепілі тақырыбы аясында) бойынша халқымыздың бірлігі мен этносаралық татулығын сақтауға; Конституцияны қастерлеу, мемлекеттік тілді білу, ұлттық құндылықтарды қадірлеуге;

«Жер – ата-баба мұрасы, халық қазынасы» принципі бойынша ел мен жерді қорғау үшін болған тарихымыздағы соғыстарды зерделеу арқылы ата-баба аманатына адал болып, ұлан-ғайыр жерімізді қорғауға;

«Отбасы мен салт-дәстүр – қоғамның алтын діңгегі» принципі бойынша. ғасырлар бойы қалыптасқан құндылықтарды, үлкенге – ізет, кішіге – құрмет көрсетуді дәріптейтін ата дәстүрімізді берік ұстануға ;

«Ұлттық мәдениет – халықтың рухани тірегі» принципі бойынша тарихты білу, мәдени құндылықтарды тану, мәдениетімізді зерделеп, өзге жұртқа насихаттай білуге;

«Білім мен еңбек – бақуатты өмірдің кілті» принципі бойынша табыстың кілті ретінде үздіксіз білім алу мен тынымсыз еңбек етуге;

«Прагматизм – бәсекеге қабілетті болудың кепілі» принципі бойынша білім алушыларды барынша қанағатшыл, үнемшіл, ұстамды болып, уақытты орынды пайдалануға тәрбиелеуді «Қазақстан тарихы» пәні мазмұнында қамтылған тақырыптарды меңгертуде жүзеге асыру ұсынылады.

Бұл білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуға негіз болады.

Еліміздің орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жүзеге асырылады.

«Қазақстандық патриотизм мен азаматтықты тәрбиелеу, құқықтық тәрбие» бағыты білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін, құқықтық және азаматтық сана-сезімді, жеке бас бостандығы мен ар-намысының

құндылығын, парасаттылық пен адалдықты, толеранттылықты, еңбекке деген құрметті, «толық адам» қасиеттерін қалыптастырады, зорлық-зомбылық пен агрессиялық ой-пиғылдың, әртүрлі типтегі кемсітушіліктің алдын алуды қарастырады.

Оқыту процесіндегі «Қазақстан тарихы» пәнінің тәрбиелік әлеуетін арттыру үшін «Тарих тағылымы» мен «Қазақ мәдениетінің антологиясы» әлеуметтік жобалары, «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары», «Ұлы дала мұрагерлері» жобасын іске асыруды жалғастыру ұсынылады.

Назар аударыңыз!

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2022-2023 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

1. Қаз дауысты Қазыбек бидің туғанына – 355 жыл;
2. Кенесары Қасымұлының туғанына – 220 жыл;
3. Ахмет Байтұрсынұлының туғанына – 150 жыл;
4. Дінмұхамед Қонаевтың туғанына – 110 жыл;
4. Мәншүк Мәметованың туғанына – 100 жыл;
5. Талған Бигелдиновтің туғанына – 100 жыл;
6. Шерхан Мұртазаның туғанына – 90 жыл;
7. Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне – 30 жыл;
8. Қазақстанның БҰҰ құрамына кіргеніне – 30 жыл;
- 9 Қазақстан Республикасы Қарулы күштерінің құрылғанына 30 жыл

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

10-11-сыныптарда «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылар санына қарамастан сыныптарды топтарға бөлу, қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақты мектептерде рұқсат етіледі. (2020 жылғы 5 мамырдағы № 182 бұйрығымен толықтырулар енгізілген)

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (өзгерістер 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен енгізілген) жүзеге асырылады.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша 5-11 сыныптарға арналған оқу жүктемесінің көлемі 18.3-кестеде көрсетілген.

Кесте 18.3. «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша 5-11 сыныптарға арналған оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат	
		Үлгілік оқу жоспары	Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу

		жүктемесімен)			
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5-9	Дүниежүзі тарихы	1	36	1	36
10-11 (ҚГБ)	Дүниежүзі тарихы	2	72	3	108
10-11 (ЖМБ)	Дүниежүзі тарихы	1	36	2	72

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (ҚР БҒМ 26.01.2022ж. №25 бұйрығы 23-қосымша) 10-11-сынып қоғамдық-гуманитарлық бағытында «Дүниежүзі тарихы» пәні таңдау пәні бойынша 3 сағат көлемде тереңдетілген деңгейде оқыту қарастырылған. Ал, осы бұйрықтың 22 қосымшасына сәйкес, жаратылыстану-математика бағытында 2 сағат көлемде стандартты деңгей қарастырылған.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022/2023 оқу жылында «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламалары басшылыққа алынады:

1.2022/2023 оқу жылында «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы «26» шілдедегі № 334 бұйрығы 11-қосымшамен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Дүниежүзі тарихы» пәнінен мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы қолданылады.

2. 10-11-сыныпта «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінен *(төмендетілген оқу жүктемесімен) Үлгілік оқу жоспарлары бойынша* оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ-нің *2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» ҚР БҒМ-нің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен* бекітілген оқу бағдарламаларымен жүзеге асырылады.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің әдістемелік ерекшеліктері

Пәнді оқу барысында педагог:

- әлем халықтарының материалдық және рухани мұрасын зерделеуге;
- білім алушылардың бойында азаматтық-құқықтық сананың қалыптастыра отырып, патриотизмге тәрбиелеу;
- білім алушылардың бойына ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыруға ерекше назар аудару ұсынылады.

Тарихты оқытуда келесілерге көңіл бөлу ұсынылады:

Пән бойынша оқу бағдарламаларының мақсаттарының бірі білім алушыларда тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Әлемнің тарихи дамуы барысында бізге жеткен жалпыадамзаттық құндылықтарды дарытуға ықпал ететін материалдарды зерттеуге ерекше назар аудару ұсынылады. Білім алушылардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыруда,

тарихи деректерден, басылымдар мен электронды құралдардағы ақпараттарды қолдана отырып, тарихи оқиғалар мен құбылыстарға өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық білдіру дағдыларын дамытуды қамтиды. Сондықтан сабақта білім алушылардың «тарихи ойлау» дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік беретін әдіс-тәсілдерді (белсенді және проблемалық оқыту әдістері, зерттеу, жоба әдістері т.б.) қолдану ұсынылады. «Тарихи ойлау» өткен заманның кезкелген құбылысын сол заманның контекстінде, бұрын болған және кейінгі тарихи оқиғалармен өзара байланысында көру, анықтау, бағалау, талдау қабілетін білдіреді. Осы қабілетке ие болу арқылы білім алушы өткен тарихқа қатысты білім мен түсінікке негізделген өзіндік дәлелді ұстанымды қалыптастыра алады. Тарихи ойлау дағдылары әрбір сабақта олардың біртіндеп кеңеюі мен прогрессиясы негізінде дамытылуы тиіс. *Сондықтан, «Дүниежүзі тарихы» пәндерін тарихи түсініктер негізінде оқыту ұсынылады.*

4. *Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны*

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).

Бұйрықтың тиісті тармақтарына енгізілген толықтыруларға сәйкес:

9. БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

11. Аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

12. БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына (негізгі және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес 5-11-сыныптарда оқытылатын «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 18.4-кестеде көрсетілген.

18.4-кесте. «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5	2	2	2	2

6	2	2	2	2
7	2	2	2	2
8	2	2	2	2
9	2	2	2	2
10-11 (ҚҒБ, ЖМБ)	1	1	1	1
	<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары бойынша</i>			
10-11 (ҚҒБ, ЖМБ)	1	1	1	1

5-9 сыныптарда және 10-11-сыныптардағы жаратылыстану-математика бағытында (ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына 2022 жылғы 26 қаңтардағы бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) «Дүниежүзі тарихы» пәнінің апталық жүктемесі 1 сағатты құрайды. Сондықтан, осы оқу жоспарларымен оқытылатын «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зерттеу жұмыстары

Жалпы орта білім беру деңгейінде үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес тұлғаның танымдық белсенділігін, шығармашылық, жобалық-зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін *10-11-сыныптарда қоғамдық-гуманитарлық бағытында (ҚҒБ) оқытылатын «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша* әр оқу тоқсанының соңында білім алушылардың зерттеу жұмысын өткізу қарастырылған.

Зерттеу жұмысын өткізу мақсаты: оқытылатын бөлім тақырыптарының жекелеген аспектілері бойынша теориялық материалды жинақтау, терең талдау және жүйелеу.

Зерттеу жұмысы барысында білім алушылар жеке, жұпта немесе топтарда тақырыптық бөлімнің тоқсанда зерттелген аспектілердің бірі бойынша кіші-зерттеу жүргізеді. Зерттеу тақырыбын білім алушылар тоқсан бойы таңдай алады. Әр тоқсан соңында білім алушылар өз зерттеулерін аяқтап, әр түрлі формада сынып алдында таныстырады. Бұл баяндамалар, презентациялар, рефераттар, шағын жобалар, мақалалар, эссе және т.б. болуы мүмкін. *Зерттеу жұмысы қорытындысы бойынша формативті бағалау қарастырылған.* Сонымен, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптарында оқитын білім алушылар өздерінің зерттеу, креативті және сыни ойлау дағдыларын, қарым-қатынас, ынтымақтастық және азаматтық жауапкершілік дағдыларын жетілдіру үшін көп мүмкіндіктерге ие. Осы материалдарды әзірлеу кезінде әрбір тоқсанның соңында зерттеу жұмысын беру қарастырылады.

Оқу процесінде білім алушыны ынталы, қызығушылығы жоғары, дербес, сенімді, жауапты, талдау жасай алуға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

- мұқият іріктелген тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы білім алушыларды ынталандыра және дамыта оқыту;

- білім алушыларды зерттеу және зерттеушілік жұмыстарын жүргізуге негізделген белсенді оқытуды ұйымдастыру;

- білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар құрастыру;

- білім алушылардың жеке, жұптық, топтық және тұтас сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыруды қолдану;

- оқу процесінде тарихи құжаттардың фрагменттерін талдау, ақпарат жинақтау және қорытынды жасау, себеп-салдарлық байланыстарды орнатуды және т.б. талап ететін тапсырмаларды кеңінен қолдану;

- сабақта білім алушының біліміндегі кемшіліктерді уақытында анықтауға мүмкіндік беретін кері байланысты ұйымдастырудың әр түрлі әдістерін қолдану.

Жалпы орта білім беру деңгейінде білім алушылардың жас және танымдық ерекшеліктеріне сәйкес талдау, бағалау, зерттеу және жоспарлау дағдыларын қалыптастыратын әдіс-тәсілдер мен тапсырмаларды қолдану ұсынылады. Белгілі бір тарихи концептілерге негізделген оқыту нақты оқу материалының негізінде оқушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай әдіс, зерттеуге негізделген оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік туғызады.

Картамен жұмысты тиімді деңгейде күшейту қажет. Ол үшін тарихи карталар мазмұнын талдау бойынша тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, презентация, интеллект карталар, диаграммалар жасауға тапсырмалар берген дұрыс.

Барлық білім алушыларды оқу тапсырмаларын орындау процесіне тарту үшін жеке, жұптық, топтық жұмыстарды жүргізу ұсынылады. Тапсырмаларды нақты орындау үшін әр оқушы өзінің функцияларын, сондай-ақ қызмет нәтижелерін бағалау критерийлерін түсіндіруі керек. *«Дүниежүзі тарихы» пәнінен ұсынылатын сайттар:* <http://www.world-history.ru>; <http://historic.ru>; <http://historyatlas.narod.ru>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

6. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен элективтік курс тақырыптары

Ұсынылатын элективті курстардың тақырыптары:

- «Әлемдік озық мәдениеттің жауһарлары» курсы
- «Әлемдік мұражайлар өркениеттер тарихы» курсы
- «Евразия кеңістігіндегі көшпелілер өркениеті» курсы
- «Тарихи демография» курсы
- «Жаһандану үдерістері: теория және қазіргі заман» курсы
- «Дүниежүзі тарихында әлеуметтік-саяси қозғалыстар: коммунистік, социалистік, жаңа демократиялық қозғалыстар» курсы
- «ҒТР және оның әлеуметтік және рухани салаға ықпалы» курсы
- «Батыстық өркениет: мәселелер мен үдерістер» курсы

7. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Дүниежүзі тарихы» пәні мұғалімдерінің кәсіби қызметін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар

мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

- Білім алушылардың тәрбиелік әлеуетін арттыруда тарих сабағының орны;
- Тарих сабақтарын қашықтықтан оқыту: мәселелер мен тенденциялар;
- Оқушылардың тарих бойынша жобалық қызметін ұйымдастыру;
- Тарих бойынша білім алушылардың зерттеу жұмыстары;
- Тарих сабақтарында негізгі жалпы білім берудің ЖМБС-ның мета-пәндік талаптарын іске асыру жолдары;
- Тарих бойынша оқу-әдістемелік жинақтарда негізгі жалпы білім берудің мемлекеттік стандартының талаптарын іске асыру;
- Педагогтың тарих сабағына дайындалуы;
- Тарихты оқытуда техникалық құралдарды пайдалану тәсілдері;
- Мұражай педагогикасы арқылы оқушылардың тұлғасын әлеуметтендіру;
- Тарихты зерделеу кезінде оқушылармен экскурсиялық жұмысты ұйымдастыру;
- «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша оқу кейстерін жобалау және пайдалану
- Тарихты зерделеу кезінде білім алушылардың АКТ – құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесі;
- 6-7-сыныптардағы тарих сабақтарында мәтіндік құжаттарды оқу процесінде білім алушылардың зияткерлік қабілеттерін дамыту.

8. *«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі.*

2022-2023 оқу жылында қолданылатын оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың тізімі «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы ҚР БҒМ-нің 2021 жылғы 10 маусымдағы №286 бұйрығымен бекітілген.

Назар аударыңыз!

2022-2023 оқу жылында «Дүниежүзі тарихы» бойынша келесі оқулықтар пайдаланылатын болады:

- ✓ 5-сынып – 5-сыныпқа арналған «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқулықтары (ежелгі заман: шамамен 2,5 млн жыл бұрын – V ғасыр);
- ✓ 6-сынып – 6-сыныпқа арналған «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқулықтары (ортағасырлар кезеңі: V - XVII ғасырлар);
- ✓ 7-сынып – 7-сыныпқа арналған «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқулықтары (жаңа заман кезеңі: XVIII -XIX ғасырлар);
- ✓ 8-сынып – 8-сыныпқа арналған «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқулықтары (қазіргі заман тарихы кезеңі: XX ғасырдың бірінші жартысы);
- ✓ 9-сынып – 9-сыныпқа арналған «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқулықтары (қазіргі заман тарихы кезеңі: XX ғасырдың екінші жартысынан бүгінгі күнге дейін)

«Құқық негіздері» оқу пәні

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 51-1 тармағына сәйкес 10-11-сыныптарда «Құқық негіздері» пәні бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылар санына қарамастан сыныптарды топтарға бөлу, қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақты мектептерде рұқсат етіледі (2020 жылғы 5 мамырдағы № 182 бұйрығымен толықтырулар енгізілген).

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) жүргізіледі.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады.

Үлгілік оқу жоспарының оқу түріне байланысты 9-11-сыныпта «Құқық негіздері» оқу пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі 18.5-кестеде берілген.

18.5-кесте – 9-11-сыныптарда «Құқық негіздері» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
9	Құқық негіздері	1	36	1	36
10-11 (КГБ)	Құқық негіздері	1	36	3	108
10-11 (ЖМБ)	Құқық негіздері	1	36	2	72

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022/2023 оқу жылында «Құқық негіздері» оқу пәні бойынша оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға (негізгі және оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламалары) сәйкес жүзеге асырылады.

2022/2023 оқу жылында 9-сыныпта «Құқық негіздері» оқу пәні бойынша оқу процесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген (2017 жылғы «25» қазандағы № 545 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) Негізгі орта білім беру деңгейінің 9-сыныбына арналған «Құқық негіздері пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес жүргізіледі.

Азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекеттің қалыптасуының басты алғышарттарының бірі – азаматтардың құқықтық білімін жетілдіріп, құқықтық сауаттылық пен мәдениетін қалыптастыру. Сондықтан жалпы білім беретін мектептерде «Құқық негіздері» пәнін оқыту оқушылардың қоғамда әлеуметтік бейімделуі үшін қажетті негізгі құқықтық білімдері мен дағдыларын меңгеруді қамтамасыз етуге бағытталған.

Негізгі орта білім беру деңгейінде «Құқық негіздері» оқу пәнінің мақсаты - құқық жөнінде негізгі білімдерді игеру арқылы құқықтық тұрғыдан сауатты азаматты тәрбиелеу және олардың бойында заңды құрметтеу дәстүрі мен құқықтық мәдениетті қалыптастыру, өз азаматтық құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыруға қажетті білім мен дағдыларды қалыптастырып дамыту.

Пәнді оқыту оқушыларда азаматтық құқықтарын жүзеге асыруға, міндеттемелерін орындауға қажетті білім мен дағдыларды, саяси-құқықтық сананы қалыптастырады.

9-сыныпта «Құқық негіздері» оқу пәнінің базалық білім мазмұны: Құқық және мемлекет, Конституциялық құқық, Азаматтық құқық, Еңбек құқығы, Отбасы құқығы, Әкімшілік құқық, Қылмыстық құқық бөлімдерін қамтиды.

Ұзақ мерзімді жоспардағы тақырыптар проблемалық сұрақтар түрінде құрастырылған. Оның басты себебі – кез келген тақырып оқушыларды бірден ойландырады және оқушыларды сын тұрғысынан ойлауға, проблемалық сұрақ қоюға, өздігінен талдау жасау дағдыларын дамытуға жәрдемдеседі.

«Құқық негіздері» пәнін оқытуда келесі педагогикалық әдіс-тәсілдерді қолдану ұсынылады:

- «Кейс стади», оқушылардың проблемаларды анықтауда өз ойларын, пікірлерін айту, дәлелдеу, гипотеза ұсыну, зерттеуді одан әрі жоспарлау қабілеттерін дамытатын ынталандырушы–проблемалық, ситуациялық жағдай туғызу;

- белгілі бір тақырып бойынша «миға шабуыл», «фишбоун», «автор орындығы», т.б. әдістерін ұйымдастыру (проблемаларды табу, әр оқушының идеясын ұсыну, бүкіл сыныппен талқылау, оны талдау және шешімнің дұрыс нұсқасын қабылдау);

- сабақта оқушылардың белсенділігін қажет ететін құқықтық проблемаларды талқылау;

- оқушылардың пікірталас өткізу және құқықтық мәселелерді талқылауына игі ықпал ету үшін компьютерлік қарым-қатынас құралдарын (мысалы, онлайн-форумдар, конференциялар) пайдалану.

Оқушылардың құқықтық мәселелер мен жағдайаттарға талдау жүргізу үшін сабақта құқықтық-нормативтік актілермен, заң түсіндірмелерімен және ресми құқықтық деректермен жұмысты ұйымдастыру ұсынылады.

Жалпы орта білім беру деңгейі

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі «Құқық негіздері» оқу пәнінің мазмұны құқықтық сауаттылықты қалыптастыруға, демократиялық құқықтық қоғам идеалдары мен құндылықтарын түсінуге бағытталған.

10-11-сыныпта «Құқық негіздері» пәнінің мазмұны білім алушыларға түрлі құқық салаларының ерекшеліктері мен мәнін түсіндіруді тереңдетеді.

«Құқық негіздері» оқу пәні құқық нормалары, заңдар мен нормативтік құқықтық актілер арқылы қамтамасыз етілетін процестерді бағалау, жіктеу, жүйелеу, қорытындылау, талдау үшін білім алушылардың қажетті құқықтық ойлау дағдысын дамытуды қарастырады. Аталған оқу пәнінің аксиологиялық қызметі құқықтық сауаттылықты, құқықтық сана-сезім құндылықтарын қалыптастыруға негізделген.

«Құқық негіздері» пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

– әлеуметтік және құқықтық нормалар жүйесі: адам құқығы, құқықтық мемлекет, азаматтық қоғам, заңдылық және құқықтық тәртіп туралы білімдерін тереңдету және кеңейту;

– қазақстандық құқық пен халықаралық құқықтың базалық салаларының негізгі түсініктері мен мазмұны туралы білімдерін дамыту;

– құқыққа деген оң көзқарасты қалыптастыру және заңдарды білу мен орындаудың әлеуметтік пайдалылығын түсіну;

– қазақстандық патриотизм, жалпыадамзаттық құндылықтар, гуманизм мен әділеттілік негізінде тұлғаның құқықтық санасын қалыптастыру;

– оқу және тәжірибелік іс-әрекетте құқықтық ақпаратты табу, талдау және қолдану дағдыларын қалыптастыру;

– әртүрлі өмірлік жағдайларда құқықтық нормаларға сәйкес іс-әрекеттерді таңдау кезінде құқықтық білім мен дағдыларды қолдана алу біліктерін дамыту;

– қоғамдағы құқықтық қатынастармен байланысты практикалық жағдаяттарды сын тұрғысынан талдау және бағалау дағдыларын дамыту;

– қазіргі уақыттағы өзекті қоғамдық және құқықтық мәселелерге қатысты пікірталасқа қатысу дағдыларын дамыту.

2022/2023 оқу жылында 10-11-сыныпта «Құқық негіздері» пәнінен оқу процесі Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары бойынша

ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламаларымен жүзеге асырылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Құқық негіздері» пәнінен 1 сағатқа арналған үлгілік оқу бағдарламасы бойынша кейбір оқыту мақсаттары қысқартылды. Сонымен қатар, 10-11-сыныптарда әр тақырыптық бөлімнен кейін берілетін зерттеу жұмысы тақырыптары қысқартылды.

«Құқық негіздері» пәні бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

10-11-сыныптарда оқу пәнінің білім мазмұны бес бөлімді қамтиды: «Мемлекет және құқық», «Жария құқық», «Жеке құқық», «Іс жүргізу құқығының негіздері», «Халықаралық құқық».

Бұл бөлімдер өз ішінде білім, түсінік және дағдыларды қалыптастыруды көздейтін бөлімшелерден тұрады. Оқу мақсаттары әр бөлімше ішінде мұғалім мен оқушыға келесі қадамдары жөнінде өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсетеді.

«Құқық негіздері» пәнін оқытуда келесі педагогикалық әдіс-тәсілдерді қолдану ұсынылады:

- оқу тапсырмаларын орындау барысында нормативтік құқықтық актілердің ақпараттық-құқықтық жүйесін қолдану (<http://adilet.zan.kz/>; <http://online.zakon.kz/>);

- құқықтық нормалардың мазмұны мен мәнін түсіндіру және анықтау арқылы нормативтік құқықтық актілерді талдау;

- оқушылар проблемаларды анықтауда өз ойларын, пікірлерін айту, дәлелдеу, болжамды ұсыну, зерттеуді жоспарлау қабілеттерін дамытатын ынталандырушы-проблемалық құқықтық ситуациялық жағдаяттарды (кейс-стади) зерттеу.

«Құқық негіздері» пәнін оқыту процесінде оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану дағдысын дамыту үшін жағдайлар жасалуы қажет, соның ішінде ақпаратты табу, құрастыру және басқару, мәліметтер және идеялармен бөлісу, бірлесіп әрекет ету, түрлі жабдықтар мен қосымшаларды пайдалану арқылы өз жұмысын бағалау және жетілдіру.

Құқық негіздері» пәнін оқыту барысында АКТ-ны қолдану мүмкіндіктері:

- құқықтық деректермен жұмыс жасау: оларды іздеу, сұрыптау және интерпретациялауға байланысты өзіндік жұмыс жасау дағдыларын дамыту;

- оқушылардың білімдерін кеңейту үшін мультимедиялық ресурстарды пайдалану;

- белсенді оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдау үшін интерактивті тақталарды пайдалану;

- оқушылардың электронды оқулықтарды пайдалануы;

- компьютерлік презентациялардың түрлерін пайдалана отырып, таңдалған тақырыптар бойынша шығармашылық жобаларды жасау;

- оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамыту үшін (пікір-талас өткізу және құқықтық мәселелерді талқылау) компьютерлік коммуникация құралдарын пайдалану (мысалы, онлайн-форумдар, конференциялар).

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады:

Үлгілік оқу бағдарламаларына (негізгі және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес «Құқық негіздері» оқу пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны 18.6 -кестеде көрсетілген.

18.6-кесте. «Құқық негіздері» пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
9-сынып	1	1	1	1
10-11-сынып (ҚҒБ)	1	1	1	2
10-11-сынып (ЖМБ)	1	1	1	2
Сынып	<i>Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспары бойынша</i>			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
9	1	1	1	1
10-11 (ҚҒБ)	1	1	1	2
10-11 (ЖМБ)	1	1	1	2

9-сыныпта және 10-11-сыныптарда 1 сағат көлемінде оқытылатын «Құқық негіздері» пәні бойынша тоқсандық жиынтық бағалау өткізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зерттеу жұмыстары

Зерттеу жұмысын жүргізудің мақсаты: теориялық материалды зерттеу тақырыптарының жеке аспектілері бойынша жүйелеу, терең талдау жасау және жалпылау.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда (ҚР БҒМ 27.07.2017ж. № 352 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасы бойынша) әр оқу тоқсанының соңында «Зерттеу жұмысы» сабағын өткізу қарастырылған. Тұлғаның танымдық белсенділігін, шығармашылық, жобалық-зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін қоғамдық-гуманитарлық бағытта әр тақырыптық бөлімнен кейін келесі зерттеу жұмысы тақырыптары берілген.

10-сынып бойынша зерттеу тақырыптары:

1. Мемлекет және құқық формаларының эволюциясы
2. Жария құқық салалары ерекшеліктерінің сипаттамасы.
3. Жеке құқық – адамның табиғи құқықтары мен бостандықтарының жүзеге асуының кепілдігі

4. Құқыққа қатысты процестер қадамдарының сипаттамасы.

5. Адам құқықтарын қорғау жөніндегі қазіргі заманғы халықаралық ұйымдар.

11-сынып бойынша зерттеу тақырыптары:

1. Қазіргі кезеңдегі Қазақстан Республикасының құқық жүйесі және мемлекеттік органдар жүйесі.

2. Мемлекеттік билік пен басқару органдарының қызметін реттеудегі жария құқықтың рөлі

3. Жеке меншік құқықты қорғауды қамтамасыз етудегі жеке құқықтың рөлі.

4. Қазақстан Республикасында азаматтық құқықтарды қорғау әдістері

5. Қазақстан Республикасының құқықтық жүйесінде халықаралық құқық нормаларын іске асыру.

Сондықтан *қоғамдық-гуманитарлық бағытта* осы тақырыптар көлемінде зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру ұсынылады. Зерттеу тақырыптары жалпылама берілген. Білім алушылар осы белгіленген тақырып шеңберінде түрлі мәселелерді қарастыра алады.

Зерттеу жұмысы бойынша формативті бағалау қарастырылған.

Сонымен, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптарында оқитын оқушылар өздерінің зерттеу, креативті және сыни ойлау дағдыларын, қарым-қатынас, ынтымақтастық және азаматтық жауапкершілік дағдыларын жетілдіру үшін көп мүмкіндіктерге ие. Осы материалдарды әзірлеу кезінде әрбір тоқсанның соңында берілетін зерттеу жұмысы бұл жобалық жұмыс емес. Ол теориялық-практикалық зерттеу, онда оқушылар келесі зерттеу іскерліктері мен дағдыларын көрсетуі тиіс:

- зерттеу мәселесін (тақырыбын) анықтау және тұжырымдау;

- зерттеу жүргізу жоспарын (оның кезеңдері) құру;

- зерттеудің мақсаты мен міндеттерін, болжам жасау,

- зерттеу әдістерін таңдау және пайдалану;

- алынған ақпарат көздерін көрсете отырып, зерттеу тақырыбы бойынша теориялық (сандық және сапалық) материалды (әдебиетке сілтеме, электрондық дерек көздері) таңдау және жүйелеу;

– ақпаратты бір түрден екінші түрге түрлендіру: сөздік – кестелік, кестелік-сызбалық немесе графикалық және т. б.;

- зерттеудің басында ұсынылған болжамды растайтын немесе жоққа шығаратын қорытынды жасау.

- жүргізілген зерттеу жұмыстарын жетілдіру жолдарын немесе алынған теориялық қорытындыларды практикалық қолдану мүмкіндігін анықтау.

б. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Құқық негіздері» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курс тақырыптары

«Құқық негіздері» пәні бойынша келесі элективтік курс тақырыптары ұсынылады: 9-11 сынып оқушыларына арналған «Қазақстан Республикасындағы негізгі қоғамдық процестерді құқықтық реттеу негіздері» курсы; «Қазіргі заманның негізгі құқықтық жүйелерін жіктеу» элективті курсы; «Экологиялық құқық-қоршаған ортаны қорғаудың құқықтық механизмі» элективті курсы;

«Құқықтық ақпараттандыру» элективті курсы; *«Құқық негіздері бойынша Практикум»* элективті курсы.

Көрсетілген элективті курстарды әзірлеу және оқу кезінде жобалық оқытуға (жобалық және жүйелік ойлауды дамыту үшін) сүйену, сондай-ақ практикалық тапсырмалардың үлкен санын көздеу қажет.

7. «Құқық негіздері» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

1. 9-11 сыныптардағы «Құқық негіздері» пәні сабақтарында жобалық және жүйелік ойлауды дамытудың тиімді әдістері мен тәсілдері;

2. «Құқық негіздері» пәні сабақтарында оқу сауаттылығын қалыптастыру тәсілдері;

3. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған білім алушылардың өзіндік жұмысының әдістері мен түрлері;

4. Қалыптастырушы бағалауға арналған практикалық және ситуациялық тапсырмалар базасын қалыптастыру;

5. «Құқық негіздері» пәні бойынша цифрлық сауаттылықты қалыптастыру тәсілдері;

6. Білім алушылардың диалог және көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамытудың әдістері мен тәсілдері;

7. Белсенді оқыту әдістерін қолдану арқылы оқушылардың оқу-танымдық құзыреттіліктерін қалыптастыру;

8. «Құқық негіздері» пәні бойынша жаһандық сауаттылықты қалыптастыру тәсілдері;

9. «Құқық негіздері» пәні бойынша экологиялық сауаттылықты қалыптастыру тәсілдері;

10. Білім алушылардың сыни ойлау деңгейін арттырудың тиімді әдістері мен тәсілдері.

8. «Құқық негіздері» пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі

2022-2023 оқу жылында қолданылатын оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың тізімі «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 10 маусымдағы №286 бұйрығымен бекітілген.

9. «Құқық негіздері» пәні мазмұнының және оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

«Құқық негіздері» бойынша сабақтарын жоспарлау және ұйымдастыру барысында білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін, құқықтық және азаматтық сана-сезімді, жеке бас бостандығы мен ар-намысының құндылығын, парасаттылық пен адалдықты, толеранттылықты, еңбекке деген құрметті, «толық адам» қасиеттерін қалыптастырады, зорлық-зомбылық пен

агрессиялық ой-пиғылдың, әртүрлі типтегі кемсітушіліктің алдын алуға бағытталған жұмыстарды ұйымдастыру ұсынылады.

Білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар.2022-2023 оқу жылында білім беру ұйымдарында мынадай жобалар іске асырылатын болады:

- ✓ «Мектептің өзін-өзі басқаруы»;
- ✓ «Дебат» қозғалысы;
- ✓ «Оқуға құштар мектеп»;
- ✓ «Отбасы – мектеп»;
- ✓ «Құқықтық сана – қауымға пана»;
- ✓ «Еңбек – елдің мұраты»;

Жоба материалдары Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған <https://www.nao.kz>).

Тәрбие бағытының бірі – білім алушыларды құқықтық тәрбиелеу.

«Құқықтық сана – қауымға пана» жобасы білім алушылардың құқықтық сауаттылығы мен құқықтық санасын және құқықтық мәдениетін арттыруға бағытталған. Осы жоба шеңберінде білім беру ұйымдарында заманауи әдістемелер негізінде білім беру және тәжірибеге бағдарланған іс-шараларды өткізу жоспарлануда.

Білім алушылардың сана-сезімі мен құқықтық мәдениетінің қалыптасу критерийлері: негізгі заңдарды білу, түсіну және міндетті түрде орындау, құқықты, заңдылықты құрметтеу, алған білімдерін күнделікті өмірде өз бетінше және функционалдық сауатты түрде пайдалана білу; нормаларға қайшы келмейтін мінез-құлық, құқыққа қарсы құбылыстардың, әрекеттердің кез келген түрін қабылдамау, академиялық адалдық.

Жоғары сыныптарда білім алушыларды құқықтық-жауапкершілік нормаларымен таныстыру қажет. Білім алушылар бала құқығы туралы БҰҰ Конвенциясының негізгі ережелерін, «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» ҚР Кодексін, «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» және «Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы» ҚР Заңдарын білулері тиіс. *Жасөспірімдердің денсаулығы мен қауіпсіз мінез-құлқы мәселелерін зерттеуге назар аудару ұсынылады.*

19. ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ОҚУ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 1-11 сыныптар

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартында «Дене шынықтыру» оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына 2-қосымшаның 23-24-тармағына сәйкес 1-4-сыныптарда «Дене шынықтыру» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

«Дене шынықтыру» пәнінің мазмұны физикалық қасиеттерді, жалпы дамыту жаттығуларын өз бетімен орындауға деген қызығушылықты дамытуға; саламатты өмір салты мәдениетін дарытуға; дене шынықтырудың адам

өміріндегі рөлі туралы түсініктерді қалыптастыруға, спорт, қазақтың ұлттық спорт түрлері туралы ақпаратты өз бетімен таба білу және оны өзінің денсаулығын нығайту үшін пайдалана білу дағдыларын қалыптастыруға; оқу, ойын және жарыс қызметі жағдайында құрбы-құрдастармен қарым-қатынас жасау мәдениетінің машықтарын қалыптастыруға бағытталған.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына 3-қосымшаның 36-37-тармағына сәйкес «Дене шынықтыру» 5-9-сыныптарда міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

«Дене шынықтыру» білім беру саласының мазмұны денсаулықты нығайтуға, негізгі дене бітімі қасиеттерін дамытуға және ағзаның қызметтік мүмкіндіктерін жоғарылатуға; қозғалыс мәдениетін қалыптастыруға, қозғалыс тәжірибесін жалпылай дамыту мен түзетуге бағытталған физикалық жаттығулар арқылы байытуға; дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық-сауықтыру іс-әрекеті дағдысы мен іскерлігіне, дене жаттығуларын жасауды өз бетінше ұйымдастыруға үйретуге; базалық және ұлттық спорт түрлерінің техникалық қимылдарымен амалдарын меңгеруге; патриоттық сезімге, өз Отанын сүюге және рухани ерік-жігер қасиеттеріне тәрбиелеуге бағытталады.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 4-қосымшасының 23-тармағының 7-тармақшасына; 38, 44-тармақтарына сәйкес 10-11-сыныптарда «Дене шынықтыру» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

Жалпы орта білім берудің базалық мазмұны жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағыттарда бейінді оқытудың міндетті оқу пәндері мен бейіндік оқу пәндері бойынша анықталған оқытудан күтілетін нәтижелерге сәйкес әзірленетін оқу бағдарламаларымен нақтыланады.

«Дене шынықтыру» оқу пәнінің мазмұны: қимыл-қозғалыс белсенділігінің заңдылықтары, спорттық дайындық, дене тәрбиесімен шұғылданудың болашақ еңбек жолындағы маңызы, әскер қатарында қызмет етуге дайындау туралы білім көлемін кеңейтуді; білім алушының жасына және жыныстық ерекшеліктеріне сәйкес ағзаның қызмет ету қабілеттерін жоғарылатуды; спорттың негізгі түрлері бойынша техникалық және тактикалық әрекеттер мен тәсілдерді жетілдіруді; дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық-сауықтыру іс-әрекеттерінің дербес және ұжымдық түрлерінің құзыреттілігін дамыту, белсенді демалыс және спорттық жарыстарды ұйымдастырудың шығармашылық дағдыларын дамытуды; жеке тұлғаның өзін шынайы бағалауын, адамгершілік сананы, өмірлік көзқарасты, ұжымшылдықты қалыптастыру, мақсаткерлік, батылдық, ұстамдылық, табандылықты дамытуды; спорт түрлері бойынша олимпиадалық резервті дамытуға және қалыптастыруға жағдай жасауды қамтамасыз етуі тиіс.

«Дене шынықтыру» оқу пәні білім алушыларға пән бойынша алған білім, біліктілік және дағдыларын күнделікті өмірде қолдануға; қимыл-қозғалыс

құзыреттілігі мен дене дамуларын жақсарту қажеттілігін бағалауға; адамгершілік қасиеттерін дамытуға және әділ ойын мен үздіксіз өздік дамуды сезінуге; жеке бас гигиенасы ережелерін сақтау қажеттілігін түсінуге; адамның денелік және энергетикалық жүйесіне дене жаттығуларының әсер ету дәрежесін, өздік дене дамуы және қимыл-қозғалыс дайындығы деңгейі, ағзаның қызмет ету жағдайы мен жұмыс істеу қабілетін бағалауға; қиындықтарды жеңуге мүмкіндік береді.

2. *Үлгілік оқу жоспарындағы «Дене шынықтыру» оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар*

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады.

Бастауыш және негізгі білім беру деңгейінде оқытылатын «Дене шынықтыру» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі *үлгілік оқу жоспарының* оқу түріне байланысты 19.1, 2-кестелерде көрсетілген. Жалпы орта білім беру деңгейінде «Дене шынықтыру» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі үлгілік оқу жоспары *қоғамдық-гуманитарлық бағыт және жаратылыстану-математикалық* бағыттары бойынша 19.3-кестеде берілген.

«Дене шынықтыру» пәні топтарға бөлінбей оқытылады.

19.1-кесте. 1-4-сыныптарда «Дене шынықтыру» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
Инварианттық компонент					
1	Дене шынықтыру	3	105	2	70
2	Дене шынықтыру	3	108	2	72
3	Дене шынықтыру	3	108	2	72
4	Дене шынықтыру	3	108	2	72
Вариативтік компонент					
	Дене шынықтыру: спорттық ойындар	-	-	4	144

19. 2-кесте. 5-9-сыныптарда «Дене шынықтыру» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат	
		Үлгілік оқу жоспары	Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)

		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
Инварианттық компонент					
5	Дене шынықтыру	3	108	2	72
6	Дене шынықтыру	3	108	2	72
7	Дене шынықтыру	3	108	2	72
8	Дене шынықтыру	3	108	2	72
9	Дене шынықтыру	3	108	2	72
Вариативтік компонент					
Дене шынықтыру: спорттық ойындар		-	-	5	180

19.3-кесте. 10-11-сыныптарда «Дене шынықтыру» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
<i>қоғамдық-гуманитарлық бағыт және жаратылыстану-математикалық бағыт</i>					
Инварианттық компонент					
10	Дене шынықтыру	3	108	2	72
11	Дене шынықтыру	3	108	2	72
Вариативтік компонент					
Дене шынықтыру: спорттық ойындар		-	-	2	72

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды өткен тақырыптарды қайталауға және бекітуге пайдалану ұсынылады.

Назар аударыңыз!

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес 1-11-сыныптарда вариативті компонент есебінен «Дене шынықтыру» пәніне 1 сағат бөлінген және осы сағат көлемінде міндетті түрде спорттық ойындар жүргізілуі тиіс.

Вариативтік компонент дене шынықтыру мұғалімі спорттық ойындарды тереңдетіп оқыту мақсатында оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларын қолдануға және енгізуге бағдарлайды. Вариативтік компонентті нақты білім беру ұйымы, материалдық базасы мен өңірдің орналасу ерекшеліктерін, білім алушының қызығушылықтарын және оқытушылар ұжымының мүмкіндіктерін ескере отырып дене шынықтыру мұғалімі әзірлейді.

3. «Дене шынықтыру» оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар
«Дене шынықтыру» пәні, 1-4-сыныптар

2022-2023 оқу жылында орта білім беру ұйымдарының 1-4 сыныптарында

дене шынықтыру бойынша педагогикалық процесс «Дене шынықтыру» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады.

Дене шынықтыруды оқытудың мақсаты денені салауатты шынықтыруға, спорттық-спецификалық қозғалу дағдылары мен дене бітімі қабілеттерін меңгеруге бағытталған дене шынықтырудың негіздерін қалыптастыру болып табылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқытудың міндеттері: дене шынықтыру және спорт саласындағы теориялық білімдері мен тәжірибелік дағдыларын дамыту; өзінің дене және психикалық денсаулығын нығайту үшін ұмтылуға ынталандыру; білім алушылардың төзімділікке, ширақтыққа, күштілікке, ептілікке және икемділікке ықпал ететін қозғалыс дағдыларын дамыту; Отанға деген патриоттық сезімін, құрметтеуге, жауапкершілік пен өзара түсіністікке тәрбиелеу; білім алушылардың өз өмірлерінде салауатты өмір салтын ұстануға және үйренген дене-қимыл дағдыларын алдағы уақытта қолдануға ынталандыру; жалпы адамзат мәдениетінің бөлігі ретінде дене шынықтыру туралы түсініктерін қалыптастыру.

Дене шынықтыру мұғалімдері білім алушы ағзасының анатомиялық-физиологиялық ерекшеліктеріне (жетілуіне) сәйкес өздерінің педагогикалық тәсілдерін бақылауы және өзгертуі тиіс.

Оқу бағдарламасында қарастырылған шаңғы/конькимен сырғанау/кросс жаттығулары аймақтардың климаттық жағдайларына сәйкес бір-бірін алмастырады.

Бұл бағдарлама мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұнын қамтиды және бұл міндеттерді барлық оқу жылында рет-ретімен шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның әрбір үшінші сағаты білім алушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

«Дене шынықтыру» пәні, 5-9-сыныптар

2022-2023 оқу жылында орта білім беру ұйымдарының 5-9 сыныптарында дене шынықтыру бойынша педагогикалық процесс «Дене шынықтыру» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады.

«Дене шынықтыру» оқу бағдарламасы білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дене және психикалық денсаулығын нығайтуға уәждемесін (мотивация) арттыруға, білім алушылардың арнайы спорттық (спорттық-спецификалық) қимыл дағдыларын меңгеруіне, дене қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Оқу бағдарламасында дене шынықтыру мен спортты дамыту тарихы бойынша білімді қалыптастыру; негізгі дене дамуы қасиеттерін жетілдіру, арнайы спорттық біліктер мен дағдыларды дамыту; коммуникативтік дағдыларды дамыту, атап айтқанда, әртүрлі дереккөздерден алынған ақпаратты пайдалану, оны тиісті нысанда нақты ұсыну қабілеті; ойлау және зерттеу дағдыларын дамыту; адамгершілік-жігер, моральдық-ерік қасиеттерін қалыптастыру қарастырылған.

Оқу бағдарламасы оқу жылы ішінде бағдарлама бөлімдерін оқытудың бірізділігін анықтайтын ұзақ мерзімді жоспарға сәйкес жүзеге асырылады. Сағаттарды бөлу, сондай-ақ тақырыптарды оқу реті мұғалімнің қалауы бойынша өзгеруі мүмкін.

Бұл бағдарламада мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұны қамтылған және бұл міндеттерді барлық оқу жылында біртіндеп шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның үшінші сағаты оқушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

«Дене шынықтыру» пәнінің оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттары мұғалімге оқушыларды дамыту бойынша жұмысты жүйелі жоспарлауға, сонымен қатар олардың жетістіктерін бағалауға, оқытудың келесі кезеңдері туралы ақпарат беруге мүмкіндік береді.

Назар аударыңыз!

*«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 5-9-сыныптарда
«Дене шынықтыру» оқу курсының аясында 15 сағаттық жылдық оқу
жүктемесімен дене шынықтыру мұғалімінің оқытуымен іске асырылады.*

«Дене шынықтыру» пәнінің бағдарламасы мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұнын қамтиды және бұл міндеттерді барлық оқу жылында рет-ретімен шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның әрбір үшінші сағаты білім алушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

«Дене шынықтыру» оқу пәні, 10-11-сыныптар

2022-2023 оқу жылында орта білім беру ұйымдарының 10-11 сыныптарында дене шынықтыру бойынша педагогикалық процесс «Дене шынықтыру» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Дене шынықтыру» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламаларын келесі сайттан жүктеуге болады (қоғамдық-гуманитарлық бағыт, жаратылыстану-математикалық бағыт).

Орта мектептегі дене шынықтырудың педагогикалық жүйесін ұйымдастырудың негізгі түрлері:

- 1) дене шынықтыру сабақтары;
- 2) оқу күндерінде ұйымдастырылатын дене тәрбиесі және сауықтыру іс-шаралары;
- 3) спорттық жарыстар мен мерекелік шаралар;
- 4) спорттық үйірмелер;

5) дене жаттығуларымен өздігінен шұғылдану (үй тапсырмалары).

Дене шынықтыру сабақтары білім алушылардың дене шынықтыру пәнінің мазмұнын игеру процесіндегі іс-әрекеттерін ұйымдастырудың негізгі түрі болып табылады.

Бұл бағдарлама мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұнын қамтиды және бұл міндеттерді барлық оқу жылында рет-ретімен шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның әрбір үшінші сағаты білім алушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

«Дене шынықтыру» оқу пәнінің мазмұны. 10-сынып.

«Оқу бағдарламасының бөлімдері бойынша сағаттарды бөлу» тақырыптық жоспары 19.4-кестеде келтірілген.

19.4-кесте. Тақырыптық жоспар «Бағдарламаның бөлімдерінің жылдық сағаттар санын тоқсандарға бөлу»

Бағдарлама бөлімдері	Бағдарлама бөлімдері	Оқу тоқсандары. Сағаттар саны				
		1	2	3	4	Σ
Базалық	1. Жеңіл атлетика	7	-	-	7	14
	2. Спорт ойындары	15	8	15	7	45
	<i>Футбол</i>	8	-	-	7	15
	<i>Баскетбол</i>	-	8	7	-	15
	<i>Волейбол</i>	7	-	8	-	15
	3. Гимнастика	-	9	-	-	9
	4. Шаңғы дайындығы*	-	-	10	-	10
	5. Жүзу**	-	-	-	6	6
	Базалық компонент бойынша сағаттар саны:	22	17	25	20	84
Вариативтік	Вариативтік бөлім нақты спорттық ойындарды тереңдетіп оқытуда білім беру ұйымдары футболды, волейболды, немесе баскетболды тандауы арқылы жүзеге асырылады	4	5+4	5	4+2	24
Оқу жылы бойынша сағаттар саны:		26	22+4	30	24+2	108

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды өткен тақырыптарды қайталауға және бекітуге пайдалану ұсынылады.

Ескерту:

*– Қарсыз аудандарда шаңғы дайындығы сабақтарының орнына жалпы төзімділікті дамытуға сауықтыру жүзгіру сабақтары мен басқа да аэробты жүктеме жаттығуларын қолдану ұсынылады.

**– Жүзу сабағын өткізу мүмкін болмаған жағдайда, бағдарламаның жүзу бөлімін іске асыруға арналған уақытты спорттық дағдыларын жетілдіру үшін, мектептің педагогикалық кеңесінің шешімімен оның орнына дене шынықтырудың спорттық ойын түрлерін қолдану ұсынылады.

«Дене шынықтыру» оқу пәнінің мазмұны. 11-сынып
 «Оқу бағдарламасының бөлімдері бойынша сағаттарды бөлу» тақырыптық
 жоспары 19.5-кестеде келтірілген.

19. 5-кесте. Тақырыптық жоспар «Бағдарламаның бөлімдерінің жылдық
 сағаттар санын тоқсандарға бөлу».

Бағдарлама бөлімдері	Бағдарлама бөлімдері	Оқу тоқсандары. Сағаттар саны				
		1	2	3	4	Σ
Базалық	1. Жеңіл атлетика	7	-	-	7	14
	2. Спорт ойындары	15	8	15	7	45
	Футбол	8	-	-	7	15
	Баскетбол	-	8	7	-	15
	Волейбол	7	-	8	-	15
	3. Гимнастика	-	9	-	-	9
	4. Шаңғы дайындығы*	-	-	10	-	10
	5. Жүзу**	-	-	-	6	6
	Базалық компонент бойынша сағаттар саны:	22	17	25	20	84
Вариативтік	Вариативтік бөлім нақты спорттық ойындарды тереңдетіп оқытуда білім беру ұйымдары футболды, волейболды немесе баскетболды таңдауы арқылы жүзеге асырылады	4	5+4	5	4+2	24
Оқу жылы бойынша сағаттар саны:		26	22+4	30	24+2	108

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды өткен тақырыптарды қайталауға және бекітуге пайдалану ұсынылады.

Ескерту:

* – Қарсыз аудандарда шаңғы дайындығы сабақтарының орнына жалпы төзімділікті дамытуға сауықтыру жүгіру сабақтары мен басқа да аэробты жүктеме жаттығуларын қолдану ұсынылады.

** – Жүзу сабағын өткізу мүмкін болмаған жағдайда, бағдарламаның жүзу бөлімін іске асыруға арналған уақытты спорттық дағдыларын жетілдіру үшін, мектептің педагогикалық кеңесінің шешімімен оның орнына дене шынықтырудың спорттық ойын түрлерін қолдану ұсынылады.

4 Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сүйеніп, бөлім бойынша жиынтық бағалау

«Дене шынықтыру» пәні бойынша 1-11 сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және

қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына сәйкес жүргізіледі (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығының 16-тармағына толықтырулармен).

«Дене шынықтыру» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламаларына (жаңартылған мазмұн бойынша және оқу жүктемесін қысқарту бойынша) сәйкес 2-11-сыныптарда формативті бағалау қорытындысы бойынша әр тоқсанның соңында және оқу жылының соңында «Дене шынықтыру» пәні бойынша **«есептелінді» («есептелінген жоқ»)** деген белгі жазылады. Жиынтық бағалау жүргізілмейді.

1-сыныпта бағалау жүргізілмейді.

2-4-сыныптарда «есептелінді» және «есептелінген жоқ» деген сынақ қойған кезде критериалды бағалау қағидасына сүйену керек, яғни білім алушы «есептелінді» деген сынақ алу үшін сабаққа қатысып қана қоймай, дене дамуы бойынша білім мен біліктілік негіздерін игеруі керек.

Мұғалімнің әр сабақтағы бақылау қызметі жүйелі болады, бұл білім алушыларға жаңа материалды оқу кезеңінде тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындайтынын түсінуге мүмкіндік береді, оқушының жеке білім траекториясын түзетуге мүмкіндік береді.

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативті компоненті есебінен «Дене шынықтыру» оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстар

Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес сабақтан тыс іс-әрекеттер (*спорт секциялары*) өткізуге болады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген әдістемелік ұсынымдар академия сайтына орналастырылған (www.nao.kz).

6. «Дене шынықтыру» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Оқу процесін ұйымдастыру және жоспарлау түрлері. Мектептегі дене шынықтырудың педагогикалық жүйесін ұйымдастырудың негізгі түрі дене шынықтыру сабақтары, оқу күндерінде ұйымдастырылатын дене тәрбиесі және сауықтыру іс-шаралары, спорттық жарыстар мен мерекелік шаралар, спорттық үйірмелерде шұғылдану, дене жаттығуларымен өздігімен шұғылдану (үй тапсырмалары). Сонымен қатар дене шынықтыру сабақтары оқушылардың дене шынықтыру пәнінің мазмұнын игеру процесіндегі іс-әрекеттерін ұйымдастырудың негізгі түрі болып табылады.

7. «Дене шынықтыру» оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ы.Алтынсарин

атындағы Ұлттық білім академиясы және Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталық әзірлеген әдістемелік ұсынымдарды пайдалануға болады.

20. «АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ДАЙЫНДЫҚ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 10-11-СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартында «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 4-қосымшасының 23-тармағының 8-тармақшасына, 38, 44-тармақтарына сәйкес «Дене шынықтыру» білім беру саласының 10-11-сыныптарында «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

Жалпы орта білім берудің базалық мазмұны жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағыттарда бейінді оқытудың міндетті оқу пәндері мен бейіндік оқу пәндері бойынша анықталған оқытудан күтілетін нәтижелерге сәйкес әзірленетін оқу бағдарламаларымен нақтыланады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәнінің мазмұны білім алушылардың бойында әскери іс, робототехника және IT-технология негіздері туралы көзқарасты қалыптастыру, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қатарында қызмет ету және әскери іс негіздері, әскери ант және әскери жарғылар мазмұнына қойылатын талаптар бойынша білім туралы түсінікті қалыптастыруды; өмірлік маңызы бар дағдылары мен қасиеттерін дамытуға ықпал етуді; теориялық білімдері мен практикалық дағдыларын нық игерулері арқылы оларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет етуге дайындауды; бойында Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету туралы түсінікті қалыптастыруды; жастардың бойында азаматтық көзқарас, Қазақстан Республикасының егемендігін қорғау қажеттілігіне деген сенімділікті, әскери қызметке деген жауапкершілікке саналы тұрғыдан дайын болуды қалыптастыруды; Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, оның дәстүрлері, әскер түрлерінде қызмет ету ерекшеліктері, жалпы әскери мамандыққа деген қызығушылықты дамытуды қамтамасыз етуі тиіс.

Оқу пәні білім алушыларды әскери-патриоттық және адамгершілік тәрбиелеу, олардың сана-сезімі мен танымдық қызығушылықтарын, қарым-қатынас орната білу қабілеттерін, жігер сапаларын, әскери іс, робототехника, автомобиль жүргізу бойынша теориялық негіздерін, білік және дағдының, сандық фото және бейне жабдықтарды пайдаланудың алғышарттарын дамытудың жалпы жүйесінде маңызды орынға ие.

Оқу пәні қазақстан әскерінің даму тарихымен танысу және оның бүгінгі жай-күйін оқу арқылы әскери тұрғыдан жігерлі, батыл, денсаулығы мықты, білімді тұлғаны дамытуға бағытталған.

2. *Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық»*

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады.

Үлгілік оқу жоспарларының түрлеріне қарай «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі 20.1-кестеде көрсетілген.

20.1-кесте. Оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына 85-94-қосымшалар Үлгілік оқу жоспары ҚР БҒМ 26.01.2022ж. №25 бұйрығы		ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына 21-30-қосымшалар Үлгілік оқу жоспары <i>(төмендетілген оқу жүктемесімен)</i> ҚР БҒМ 26.01.2022ж. №25 бұйрығы	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
<i>қоғамдық-гуманитарлық бағыт және жаратылыстану-математикалық бағыт</i>					
Инварианттық компонент					
10	Алғашқы әскери және технологиялық дайындық	1	36	1	36
11	Алғашқы әскери және технологиялық дайындық	1	36	1	36
Вариативті компонент					
<i>сондай-ақ далалық оқу жиынына (лагерьлік) вариативті бөлімнен 30 сағат қарастырылған</i>					

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

3. *«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар*

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (жаратылыстану-математикалық бағыттағы, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы «21» сәуірдегі № 154 бұйрығына қосымша, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына 425-қосымша арқылы жүзеге асырылады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық меншік түрі мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, барлық типтегі жалпы білім беретін мектептерде әскерге шақырылуға дейінгі және әскерге шақырылу жасындағы білім алушы жастардың міндетті оқытылатын пәні болып табылады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады: теориялық сабақтарды оқытудың дидактикалық материалдарын, техникалық құралдар мен инновациялық әдістерін қолдана отырып, әңгімелесу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі; практикалық сабақтар оқулықты, қару және әскери-техникалық мүлікті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып, оқу материалын игеруге бағытталады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқытушы-ұйымдастырушы әскери істі оқыту процесінде жастардың бойында азаматтық таным, Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін қорғау, әскери қызметке деген саналы жауапкершілікті қалыптастыруға тәрбиелеу мен оқытудың басты міндеттерін шешеді.

2022-2023 оқу жылында әрбір білім беру ұйымдарында алғашқы әскери және технологиялық дайындықты оқытудың оқу жылына есептелген күнтізбелік-тақырыптық жоспары құрылады.

Барлық жалпы білім беру мектептерінде меншік түрі мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша құралдар және жиһаздармен жабдықтау нормасына сәйкес көрнекіліктер, көрнекі үгіт-насихат стендтері және техникалық оқыту құралдарымен қамтамасыз етілуі үнемі жетілдіріліп отырады.

Қару макеттері және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз етілуі білім беру ұйымдарының есебінен іске асырылады.

Назар аударыңыз!

«Өмір қауіпсіздігінің және ақпараттық технологиялар негіздері» оқу курсының мазмұны 10-сыныпта «Алғашқы әскери дайындық» оқу курсының аясында 12 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен алғашқы әскери дайындық пәнінің оқытушы-ұйымдастырушысы жүзеге асырады. Өмір қауіпсіздігінің негіздері бойынша сабақтар міндетті болып табылады және оқу процесі кезінде жүргізіледі.

10-сыныпта өмір қауіпсіздігі және ақпараттық технология негіздері бөлімінде – азаматтық қорғау және медициналық білім негіздері сабағында білім алушылар Қазақстан Республикасының халқын бейбіт және соғыс кезіндегі табиғи апаттарда, ірі апаттарда, қасірет пен террористік актіде атқарылатын іс-шаралармен таныстырады.

Білім алушылардың практикалық дағдылары мен біліктіліктерін шыңдау және жетілдіру, сонымен қатар әскери істі оқып-үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында оқу жылының соңында спорттық-қорғаныс сауықтыру лагерлерінде, әскери бөлім базаларында (әскери бөлім басшылығымен келісе отырып) 10-сынып ұлдарымен 30 сағат көлеміндегі бес күндік оқу-далалық (лагерьлік) жиыны өткізіледі.

Далалық-оқу жиынындағы (лагерьлік) оқу материалдарын тақырыптар бойынша жоспарлау үлгісі (ұлдарға арналған). 10-сынып.

Бөлімдер:

1. «Тактикалық дайындық».
2. «Атыс дайындығы».
3. «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, басқа әскерлер және әскери құралымдарының жалпыәскери жарғылары».
4. «Саптық дайындық».
5. «Әскери топография».

Оқу-дала жиыны курсы алғашқы әскери және технологиялық дайындық бағдарламасының міндетті кезеңі болып табылады. Ол жергілікті атқару органдарымен бірлесіп ұйымдастырылады және білім беру ұйымдарының оқу сағаттарымен қамтамасыз етіледі.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің оқу нәтижелерін бағалау үшін ауызша сұрақ қою, жазба жұмыстың және практикалық жаттығулар бақылауын қолдану арқылы жүзеге асырады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәнінің мазмұны. 11-сынып.

Бөлімдер:

1. «Әскери қызметтің құқықтық негіздері».
2. «Атыс дайындығы».
3. «Саптық дайындық».
4. «Технологиялық дайындық».
5. «Өмір қауіпсіздігінің негіздері».

11-сыныпта технологиялық дайындыққа арналған бөлім жол қозғалысы ережесін және автокөлік құралдарын қауіпсіз жүргізуді зерделеу қарастырылады.

Назар аударыңыз!

«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 11-сыныпта «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу курсының аясында 16 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәнінің

оқытушы-ұйымдастырушысы жүзеге асырады. Өмір қауіпсіздігінің негіздері бойынша сабақтар міндетті болып табылады және оқу процесі кезінде жүргізіледі.

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сүйеніп, бөлім бойынша жиынтық бағалау

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәні бойынша 10-11 сынып білім алушыларының оқу жетістіктерін бағалау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына (Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 16-тармағына толықтырулармен) сәйкес жүргізіледі.

Үлгілік оқу бағдарламаларына (жаңартылған мазмұнның және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес 10-11-сыныптарда оқытылатын «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша тоқсан, жартыжылдық және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

10-11 сыныптарды қорытындылау және «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі қою кезінде педагог критериялды бағалау қағидаларын басшылыққа алуы қажет.

Оқытушы-ұйымдастырушының әр сабақтағы бақылау қызметі жүйелі болады, бұл білім алушыларға жаңа материалды оқу кезеңінде тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындайтынын түсінуге мүмкіндік береді, оқушының жеке білім траекториясын түзетуге мүмкіндік береді.

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес зертханалық, практикалық жұмыстар

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің мазмұнына енгізілген оқытудың негізгі нысандары теориялық, зертханалық-практикалық, практикалық және бақылау сабақтары болып табылады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады:

1) теориялық сабақтарды оқытудың дидактикалық материалдарын, техникалық құралдар мен инновациялық әдістерін қолдана отырып, әңгімелесу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі;

2) практикалық сабақтар оқулықты, қару және әскери-техникалық мүлікті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып, оқу материалын игеруге бағытталады.

Практикалық сабақ басталғанға дейін білім алушылар негізгі ережелерді орындау мен қауіпсіздік шараларын сақтау бойынша міндетті нұсқаулықтан өтеді.

Практикалық жүргізу сабақтары әрбір білім алушылармен жеке автотренажерлерде, автодромдарда (жүргізіп үйренуге арналған алаңдарда) және 3 жылда кемінде 1 рет жолда жүру қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі

аумақтық уәкілетті органда келісуден өткен үйрету бағыттарында өткізіледі. Білім алушылардың деңгейін анықтау және оның білімін бағалау үшін қорытынды сабақтар өткізіледі.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «2021 жылғы 12 қазанда бекітілген «Білімді ұлт» сапалы білім беру Ұлттық жобасы» идеясымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2022-2023 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» сабақтарын өткізудің басты талабы – білім алушыларды отаншылдық рухқа және Отанды қорғауға дайын болуға тәрбиелеуге бағытталған пән. Ол білім алушылардың төтенше жағдайларда әскери іс негіздері мен адамның өмір қауіпсіздік әрекеті бойынша білім алуына және әскери қызметтің дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша элективті курстардың немесе сыныптан тыс жұмыстардың тақырыптары ұсынылады:

Оқу-дала жиыны курсы алғашқы әскери және технологиялық дайындық бағдарламасының міндетті кезеңі болып табылады. Ол жергілікті атқару органдарымен бірлесіп ұйымдастырылады және білім беру ұйымдарының оқу сағаттарымен қамтамасыз етіледі.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша оқытушы-ұйымдастырушыларға әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген әдістемелік ұсынымдар академия сайтына орналастырылған (nao.kz).

Академия сайтында (www.nao.kz) 10-11 сыныптарда «АӘТД» пәні бойынша сынақты жоспарлау, ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар орналастырылған. Тапсырмалар оқытушы-ұйымдастырушыларға әдістемелік көмек көрсету мақсатында ұсынымдық сипатта берілген.

Академия сайтындағы әдістемелік ұсынымдар орта білім беру деңгейіндегі 10-11 сынып оқушылары үшін «АӘТД» пәні бойынша сынақты жоспарлау, ұйымдастыру және өткізу кезінде оқытушы-ұйымдастырушыларға көмек ретінде жасалды. Сынақтарға арналған тапсырмалар оқытушы-ұйымдастырушыларға білім алушылардың 1 және 2 жартыжылдыққа жоспарланған оқу мақсаттарына қол жеткізу деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Жартыжылдыққа сынақ жүргізу үшін әдістемелік ұсынымдарда оқушылардың дайындық деңгейін бағалауға көмектесетін тапсырмалар ұсынылады. Тапсырмалар ұсынымдық сипатта болады. Әдістемелік ұсынымдарды дайындау кезінде ресми интернет-сайттарда ашық қолжетімді ресурстар пайдаланылды.

Әдістемелік ұсынымдарда «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» бағдарламасы бойынша білім алушылардың сабақты аяқтау кезеңінде бақылау-тексеру тест тапсырмаларын жүргізу кезінде білім алушылардың теориялық білімдерін тексеруге арналған әскери қызмет

негіздерін игеру, білім беру ұйымдарындағы технологиялық дайындық бойынша тест тапсырмалары берілген. Ұсынылатын тест тапсырмаларын оқу барысында ағымдағы тексеріс кезінде де қолдануға болады.

Оқытушы-ұйымдастырушы алғашқы әскери және технологиялық дайындық сабағын ұйымдастырушы, бастапқы шарттардың ерекшеліктері, оқу орнының материалдық базасының болуы мен жай-күйіне, оқытудағы дербес тәжірибесіне, жеке дайындық деңгейіне қарай бағдарламада айқындалған мақсаттар мен міндеттердің сапалы орындалуын қамтамасыз ететін сабақтарды өткізудің басқа да әдістерін, нысандарын, тәсілдерін қолдана алады.

Білім алушылардың практикалық дағдылары мен біліктіліктерін шыңдау және жетілдіру, сонымен қатар әскери істі оқып-үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында оқу жылының соңында спорттық-қорғаныс сауықтыру лагерлерінде, әскери бөлім базаларында (әскери бөлім басшылығымен келісе отырып) 10-сынып ұлдарымен 30 сағат көлеміндегі бес күндік оқу-далалық (лагерьлік) жиыны өткізіледі.

Назар аударыңыз!

Оқу-дала жиыны курсы алғашқы әскери және технологиялық дайындық бағдарламасының міндетті кезеңі болып табылады. Ол жергілікті атқару органдарымен бірлесіп ұйымдастырылады және білім беру ұйымдарының оқу сағаттарымен қамтамасыз етіледі.

6. *«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні оқытушы-ұйымдастырушыларының әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар*

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін ұйымдастырушы-оқытушылардың кәсіби біліктілігін жетілдіру бойынша әдістемелік бірлестік отырыстарында ұсынылатын тақырыптар (әдістемелік бірлестік, Жас сарбаз клубтарының басшылары, педагогикалық шеберлікті арттыру мектебі, Жас Ұлан командасы (әскери-спорттық түрлері):

1) «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық сабағында ақпараттық технологияны қолданудың тиімділігі»;

2) «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін оқытудың өзекті мәселелері;

3) «Қашықтан оқу жағдайында тиімді сабақ ұйымдастыру жолдары»;

4) «Ерлік сабақтары»;

5) «Ұлан», «Алау», «Батыр», «Жас Ұлан – жаңа міндет»;

6) «Армия балалар көзімен» атты дәстүрлі патриоттық акциялар.

7) Спорт сайыстарын және эстафеталарды ұйымдастыра отырып, жастарды «Жас сарбаз» республикалық және «Айбын» халықаралық әскери-патриоттық жиынына және әскерилендірілген кросстарға қатыстыруды тиімді жоспарлау.

8) Қашықтан оқыту жағдайында жалпы білім беретін мектептердің 10-сынып жасөспірімдерімен далалық-оқу жиындарын ұйымдастыру және өткізу бойынша ұсынымдар.

21. «МУЗЫКА» ПӘНІН ОҚИТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 1-6-СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Технология және өнер» білім беру саласының мазмұны «Музыка», «Көркем еңбек» және оқу пәндері арқылы беріледі. 1 сыныпта «Бейнелеу өнері», «Еңбекке баулу».

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына 2-қосымшаның 21-22-тармағына және Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім берудің 3-қосымшасының 33-34-тармағына сәйкес 1-6-сыныптарда «Музыка» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын, оның ішінде оқу процесі жүзеге асырылатын қысқартылған оқу жүктемесі бар үлгілік оқу жоспарларын дербес таңдап алады.

3 Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Музыка» пәні, 1-4 сыныптар

2022-2023 оқу жылында орта білім беру ұйымдарының 1-4 сыныптарында «Музыка» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 199 бұйрығына 9-қосымша, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына 184-қосымша).

1–сыныпта «Музыка» оқу пәнінің базалық оқытуда білім алушылардың жеке және жалпы музыкалық қабілетіне және сабақ барысында үйренетін әннің мәтінінде кездесетін күрделі сөздердің дұрыс дыбысталуын қадағалау, әуенімен қосылып орындай білуі дағдысын қалыптастыру ұсынылады. Әсіресе, «к, ғ, р, ұ, ү, н, ө, ш, с» дыбыстарын дұрыс айтқызу ана тілінде таза, анық сөйлеуге, әнді дұрыс орындауға бағытталады. Қызықты ырғақтық жаттығулар жасату арқылы музыканың көңіл-күйін сезіндіру, нота сауаттылығының алғашқы сатысы до мажор гаммасын айтқызып, үйрету ұсынылады; жалпы музыкалық терминдер тереңдетіліп оқытылу талап етілмейді.

2–сыныпта «Музыка» пәнін оқытуда тыңдайтын және орындайтын туындының мазмұны жайлы түсінік бере отырып, музыканың адам және табиғат әлеміндегі орнын түсіндіру мақсатында түрлі мысалдармен білім алушының жан-жақты көзқарасын қалыптастыру ұсынылады. Дәстүрлі қазақ музыкасының бастауы бесік жырының тәлім-тәрбиелік маңызын жете түсіндіру үшін әр заманның туындыларын жатқа айтуларына баса назар аудару, табиғатты қорғау, туған жерге деген құрмет және басқа да бала жасына лайықты балалар әндерін

үйрету ұсынылады. Сабак барысында музыка тыңдау және ән үйрену бөліміне басымдық берілгені дұрыс. Тыңдауға арналған және үйренетін туындыны таза домбыра аспабының орындауында тыңдату ұлттық құндылықтарды насихаттаудың басты құралы ретінде ұсынылады.

3–сыныпта «Музыка» оқу пәнінің оқытуда музыкалық сауаттылық бойынша жалпы ұғымдармен таныстыруға болады. Музыкалық жанрлар, формалар жайлы жалпы көзқарастары үшін тапсырмалар беріледі, нота сауаттылығы тереңдетіп оқыту талап етілмейді. Ән айту ережелерін сақтап, тынысты дұрыс алып, мәтінінің мазмұнын дұрыс ұғынып, сөзді анық дыбыстап, мәнерлі орындаушылық дағдыларын қалыптастыра түсуге баса назар аудару керек. Ұлттық құндылығымыз-халық күйлерін тыңдата отырып, күй барысында қайталанатын әуен буындарына лайықтап сөз құрауға үйрету арқылы ұлттық бояуды бала жадында сақтау әдісі ұсынылады.

4–сыныпта «Музыка» оқу пәнін оқытуда музыканың халықтық, классикалық және эстрадалық тұрғыдағы үлгілерін салыстыра отыра тыңдатып, айырмашылықтары мен ұқсастықтарын талдау, қазақ ұлттық музыкасының тарихы жайлы тереңірек мәлімет беру керек. Дауыс баптауға арналған қызықты жаттығулар жасатып, ән орындауға шабыт беру қажет.

1-сыныпта бағалау жүргізілмейді.

2-4-сыныптарда «есептелінді» және «есептелінген жоқ» деген сынақ қойған кезде критериалды бағалау қағидасына сүйену керек.

«Музыка» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 1-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 35 сағатты;
- 2) 2-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 3) 3-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 4) 4-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

«Музыка» оқу пәні, 5-6 - сыныптар

2022-2023 оқу жылында орта білім беру ұйымдарының Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-6-сыныптарына арналған «Музыка» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы «25» қазандағы № 545 бұйрығына 20-қосымша, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына 210-қосымша).

«Музыка» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты;
- 2) 6-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 36 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

5-сыныптағы «Музыка» пәнінде қазақ халқының ұлттық құндылықтары (күй, айтыс, тұрмыс-салт әндері) таныстырумен ғана шектелмей,

театрландырылған сабақтар өткізу ұсынылады. Пәнге деген қызығушылықтарын арттыру үшін интерактивті тақталарды қолдану арқылы өткен тақырыптарды қорытындылау ұсынылады.

6-сыныптағы «Музыка» пәнінде білім алушының музыкалық танымын, ой-өрісін кеңейту үшін музыка тарихына, әдебиетіне ерекше назар аудару, ән орындаудан көрі, музыка тыңдау, талдау, аспапта ойнау бөлімдеріне баса мән беру ұсынылады.

«Музыка» пәні аясы шеңберінде домбыра тартып үйрену сабағын енгізу ұсынылады, сабақ барысында білім алушылар қазақ күй өнерінің тарихымен, күйші-дәстүрлі әншілердің шығармашылығы жайлы мәліметтермен қатар, домбыра аспабының шығу тарихы мен құрылымымен тереңірек танысып, аспапты тартып үйренеді. Нәтижесінде білім алушы бірнеше күй мен әнді меңгеріп шығады.

6-сыныптан кейін домбыра тартып үйренуді жалғастыруға ниетті білім алушылар жоғарғы сыныптарда вариативті компоненттер сағаттары есебінен оқуларына болады.

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сүйеніп, бөлім бойынша жиынтық бағалаудың санын негіздеу және ұсыну

«Музыка» пәні бойынша 1-6 сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына сәйкес жүргізіледі (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығының 16-тармағына өзгерістер мен толықтырулармен).

«Музыка» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді.

Тоқсан/жарты жыл және оқу жылының соңында **«есептелінді» («есептелінген жоқ»)** деген белгі жазылады».

1-сыныпта бағалау жүргізілмейді. Оқу жетістіктерін бағалау кезінде критериялды бағалау қағидаларын басшылыққа алу қажет.

Сабақтың міндетті элементі мұғалімнің білім алушыны сүйемелдеуіне бағытталған, білім беру процесін жетілдіруге мүмкіндік беретін кері байланыс негізінде ол өз іс-әрекетіне түзетулер енгізеді. Формативті бағалау кезінде мұғалім білім алушылардың санын және кері байланысты ұсыну жиілігін өз бетінше анықтайды.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы «Музыка» оқу пәні бойынша сынақ талаптары» әдістемелік ұсынымды қолдануға болады.

«Музыка» оқу пәні бойынша педагогикалық үдерісті ұйымдастыру кезінде Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген «Оқу пәндері бойынша сынаққа қойылатын талаптар» әдістемелік ұсынымдарын педагог басшылыққа алуы қажет (www.nao.kz). Әдістемелік ұсынымдар жиынтық бағалау критерийлерін қамтиды, аталған пән бойынша сынақ өткізуге арналған тапсырмалардың үлгілері ұсынылған

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстар

2022-2023 оқу жылында «Музыка» пәнінің шеңберінде ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу мақсатында домбыра тартып үйретуді жүргізу ұсынылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасымжомарт Тоқаевтың 2019 жылдың 7 маусымындағы Жолдауында «Мектепте домбыра үйрену сабағын арнайы пән ретінде енгізу қажетті әрі дұрыс бастама. Себебі, қазіргі жаппай жаһандану заманында халқымызға тән бірегей құндылықтарды жаңғырта беруіміз қажет. Төл мәдениетімізге деген қамқорлық әрқашан мемлекетіміздің айрықша назарында болады» - деп ұлттық құндылықтарымызды дәріптеудің ұрпақ келешегі үшін маңызы зор екендігін айқындалды.

Оқу бағдарламасы бойынша білім алушылар домбыра аспабын меңгерудің бастапқы қадамдары мен оны ұстау техникасымен танысады, басты назар домбыраны үйрену жаттығуларына арналған. Қазақ музыка тарихындағы халық композиторларының шығармашылығы жайлы, атадан ұрпаққа мұра болып жеткен күйшілік дәстүр мен жыраулар мектебі жайлы мағлұмат беріледі. Домбыра нота сауатынсыз үйретілетін болғандықтан, үйрету әдісін, ұстаз өз шеберлігіне қарай таңдайды.

«Музыка» пәні шеңберінде домбыра тартуды үйретудің мақсаты- жас ұрпақ санасына ұлттық құндылықтармен тәрбиелеу. Білім алушылар күй, жыр, дәстүрлі ән мәдениетінен хабардар болмай, ұлттық құндылықтар негізін сіңіре алмайды. Ал, оны қалыптастыруға апаратын бірден-бір жол-қасиетті домбырамен жақыннан танысу, оның күмбірлі үні арқылы атадан қалған асыл мұралармен танысу, тыңдау, домбыраны қолға алып, шерте білу. Жалпы білім алушыға аспапты шебер меңгеру басты мақсат емес. Ең негізгісі – қазақтың жан серігі, шежірелі көнекөз тарихы, киесі – домбырадан ұрпақ ажырамауы керек.

Жас ұрпаққа халқымыздың рухани мұралары арқылы өткен тарихымызды таныту арқылы баланың санасына ұлттық өнердің, тіл мен ділдің қадір-қасиетін сезіндіру, туған елін, отансүйгіштікке баулу мәселесі басты міндеттердің бірі. Сабақты мектеп әкімшілігінің бекітуімен әрбір ұстаз авторлық бағдарламаларымен өткізе алады. Сонымен бірге «Домбыра үйрену» сабағына арналған республика көлемінде таралған авторлық бағдарламаларды, әдістемелік оқыту құралдарын да пайдалану ұсынылады.

Атауы	Авторлары	Шыққан жылы
«Домбыра үйрену мектебі»	Л.Хамиди, Б. Ғизатов	1983 ж
«Домбыра үйрену мектебі»	А. Жайымов, С. Бүркітова, Б. Ысқақов «Домбыра үйрену мектебі»	1992 ж
«Мұрагер» домбыра тартып үйрену әдістемелік бағдарламасы	А. Райымбергенов, С. Райымбергенова, Ұ.Байбосынова, М. Ержанов	1985 ж
«Домбыра үйрену әдістемесі»	М. Ержанов	2018 ж
«Домбыра ойнау оңай ма?»	Ж. Нәжімеденов	2013 ж
«Домбыра»	Ж. Жүзбаев	2020 ж

б. «Музыка» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптарды (білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингі, білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және т.б.) негіздеу және ұсыну.

«Музыка» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар:

- Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Музыка» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

- «Музыка» пәнінде қазақ халқының ұлттық құндылықтары- күй мен жыр, тұрмыс-салт әндерін тереңінен таныстыру мақсатында театрландырылған сабақтар өткізу;

- Қазақ музыка тарихының алтын қорындағы балалар әндерін жаңғыртып, Қазақстан композиторларының шығармашылығына арнап ашық сабақтар өткізіп, ұрпақтар сабақтастығын жалғастыру. Көрнекті тұлғалар А.Жұбанов, И.Нүсіпбаев, Б.Ғизатов, Л.Хамиди, Ө.Бәйділдәев т.б. композиторлар есімдерін дәріптеу;

- Біліктілік /вокалдық орындау, дәстүрлі орындау, аспапта ойнау, балалар әндері т.б/ шеберлік сабақтарын өткізу;

- Өзара тәжірибе алмасу бағытында тақырыптық семинар-лекциялар ұйымдастыру.

22. «КӨРКЕМ ЕҢБЕК» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартында оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 2-қосымшасының 21-22-тармағына сәйкес 2–4-сыныптарда «Көркем еңбек» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

«Технология және өнер» білім беру саласы пәндерінің мазмұны қоршаған ортаны біртұтас қабылдауды қалыптастыруға, оны визуалды өнер мен музыка құралдары арқылы тануға; бейнелеу өнерінің, қолөнер мен музыканың адам өміріндегі рөлі туралы алғашқы түсініктерді дамытуға, қазақтың ұлттық сәндік-қолданбалы өнеріне, музыкалық салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпына, әлемдегі басқа халықтардың өнеріне құрметпен қарауға тәрбиелеуге; өнердің алуан түріне адам өмірінің көрінісі ретінде адамгершілік-эстетикалық көзқарасын тәрбиелеуге, бастауыш мектеп білім алушыларының көркем және музыкалық-шығармашылық дамуына бағытталған.

«Көркем еңбек» - «Бейнелеу өнері» мен «Еңбек баулу» пәндерін біріктіретін кіріктірілген пән. Ол әртүрлі шығармашылық іс-шаралар барысында көркемдік және технологиялық білімді, дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген **Негізгі орта** білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 3-қосымшасының 33, 34, 35 тармағына сәйкес 5–9-сыныптарда «Көркем еңбек» міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

«Технология және өнер» білім беру саласының мазмұны қоршаған әлемнің бейнесін, өскелең ұрпақтың ортақ мәдениетін тұтастай қабылдауды, білім алушылардың эстетикалық, рухани-адамгершілік және эмоционалдық саласын қоғамның ұлттық және әлемдік көркем құндылықтары негізінде дамытуға, адам өміріндегі өнер мен технологиялардың рөлі туралы негізгі түсініктерді дамытуға, қазақ халқының және әлемнің басқа да халықтарының салт-дәстүрлеріне, мәдениетіне және әртүрлі өнер түрлерін түсінуге және құрметтеуге; өнердің әртүрлі түрлерінде көркем, музыкалық және жобалық әрекетті жүзеге асыру білімдерін, біліктерін және дағдыларын одан әрі дамытуға; негізгі технологиялық білім, білік, дағдыларды, соның ішінде компьютерлік цифрлық технологияларды қолдану арқылы; әртүрлі музыкалық цифрлық технологияларды қоса алғанда, вокалды және инструменталды дағдыларды дамытуға; мәнерліліктің көркем және музыкалық құралдары және заманауи технологиялар арқылы әлемді танудың әртүрлі әдістерін өз бетінше меңгеруге бағытталады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Бастауыш және негізгі білім беру деңгейінде оқытылатын ««Көркем еңбек»» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі *үлгілік оқу жоспарының* оқу түріне байланысты.(22.1,2-кестелерде көрсетілген).

22.1-кесте. 2-4-сыныптарда «Көркем еңбек» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
Инварианттық компонент					
2	Көркем еңбек	1	36	1	36
3	Көркем еңбек	1	36	1	36
4	Көркем еңбек	1	36	1	36

22.2-кесте. 5-9-сыныптарда «Көркем еңбек» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
Инварианттық компонент					
5	Көркем еңбек	2	72	2	72
6	Көркем еңбек	2	72	2	72
7	Көркем еңбек	1	36	1	36
8	Көркем еңбек	1	36	1	36
9	Көркем еңбек	1	36	1	36

Оқу жылының ұзартылуына байланысты қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

Оқу жүктемесі Үлгілік оқу жоспарына және төмендетілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Көркем еңбек» пәні бойынша 5-6-сыныптарда 2 сағат, 7-9-сыныптарда 1 сағат көлемінде оқытылады.

3 Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Көркем еңбек» оқу пәні, 2-4 сыныптар

2022-2023 оқу жылында орта білім беру ұйымдарының 2-4 сыныптарында «Көркем еңбек» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады.

«Көркем еңбек» пәнін оқытудың мақсаты – жеке тұлғаның қалыптасуы және өз ойын білдіруінің негізі ретінде, рухани-адамгершілік мәдениетін дамыту, шығармашылық, кеңістіктік-образдық ойлауын, көркемдік-технологиялық білімінің негізін қалыптастыру.

3. «Көркем еңбек» оқу пәнінің міндеттері:

1) әртүрлі іс-әрекеттерді кіріктіру арқылы пәндік білімдерді, дағдыларды және қабілеттерді дамыту;

2) ұлттық және әлемдік материалдық мәдениет пен өнер шығармаларымен таныстыру арқылы құндылық бағыттарын қалыптастыру;

3) білім алушылардың визуалды және эстетикалық қабылдауын, сыни ойлауын дамыту үшін терминологиялық аппарат қалыптастыру;

4) бақылау, эксперимент жүргізу және көрсетілім жасау арқылы зерттеу дағдыларын дамыту;

5) әртүрлі материалдар мен құралдарды қолдану арқылы шығармашылықпен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру;

6) білім алушылардың өзін-өзі бағалауын жоғарылату және жағымды көзқарас қалыптастыру;

7) коммуникацияның бір тілі ретінде ұлттық және әлемдік мәдениет мұраларының мағынасын, көркем еңбектің рөлін түсіндіру;

8) өз жұмысын жасау үшін, әртүрлі ақпарат түрлерін (іздеу, жинау, сұрыптау) бағдарлау қабілетін дамытуға ықпал жасайтын, әртүрлі танымдық, коммуникативтік, ұйымдастырушылық және адамгершілік сипаттағы міндеттерді өздігінен шешу тәжірибелерін қалыптастыру;

9) ұжымдық, топтық және жеке жұмыстарды орындау процесінде қолдың моторикасын, сенсорикалық, қиялдауы мен шығармашылығын, елестетуін және қабылдауын дамыту.

Жеке тұлғалық қасиеттердің кең ауқымды дағдылармен бірлесе дамытылуы білім берудің «қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік», «құрмет», «ынтымақтастық», «еңбек пен шығармашылық», «ашықтық», «өмір бойы білім алу» сияқты құндылықтарын бойына сіңіруіне, Отанына риясыз қызмет ететін, білімді, білікті, рухани терең азамат болып қалыптасуына негіз болады.

«Көркем еңбек» пәні, 5-9-сыныптар

«Технология және өнер» білім саласының мазмұнына «Көркем еңбек» пәні енгізілген.

2022-2023 оқу жылында Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Көркем еңбек» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес ұйымдастырылады. Жалпы орта білім беру жүйесіндегі «Көркем еңбек» пәнінің ерекшелігі әртүрлі өнер түрлерін зерделеу, идеяларын өнер тәсілдері арқылы көрсету, әмбебап (тұрмыстық) және арнайы (пәндік) білімдер мен икемділікті, материалдар мен нысандарды түрлендіру және көркем өңдеу дағдыларын, үй шаруашылығын жүргізу, технологиялар мен техниканы қолдану машықтарын иелену болып табылады.

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сүйеніп, бөлім бойынша жиынтық бағалау

«Көркем еңбек» пәні бойынша 5-9 сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына сәйкес жүргізіледі (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығының 16-тармағына өзгерістер мен толықтырулармен).

«Көркем еңбек» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді.

5-9 сыныптардағы «Көркем еңбек» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламаларына (жаңартылған мазмұн бойынша және оқу жүктемесін қысқарту бойынша) сәйкес қалыптастырушы бағалау қорытындылары бойынша тоқсан/жарты жыл және оқу жылының соңында «Көркем еңбек» пәні бойынша «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі қойылады.

Білім алушылардың жетістіктерін бағалау кезінде Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген «Оқу пәндері бойынша сынаққа қойылатын талаптар» әдістемелік ұсынымдарын педагог басшылыққа алуы қажет (www.nao.kz). Әдістемелік ұсынымдар жиынтық бағалау критерийлерін

қамтиды, аталған пән бойынша сынақ өткізуге арналған тапсырмалардың үлгілері ұсынылған.

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстар

«Көркем еңбек» пәні мазмұнының вариативті компоненті оқу процесінің әр түрлі формаларын қолдануға және оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларын енгізуге бағытталған. Вариативті компонент аймақтық ерекшеліктерді, мектептің материалдық базасының орналасуын, мұғалімнің мүмкіндіктері мен оқушылардың мүдделерін ескеру қажеттілігіне байланысты болғандықтан, оқу материалын жергілікті білім беру органдары ұсынады және көркем еңбек мұғалімдері әзірлейді.

Оқушыларды еңбекке тәрбиелеу әр түрлі іс-шараларды ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады: қолөнер көрмесі, мектепті көгалдандыру және абаттандыру, шеберлер турнирі, игі істер апталығы, Көңілді Шеберлер қаласы, еріктілер актісі, қамқорлық көрсету аймағы, еңбек десанты және басқалар.

6. «Көркем еңбек» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Көркем еңбек» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

- 1) Қолөнер – сырлы өнер»;
- 2) «Ұлттық қолөнер – тәрбие көзі»;
- 3) «Ұлы мұра – Ұлттық қолөнер».

7. Оқу пәні бойынша оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық тасымалдау құралдары тізбесі

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына (Нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 20708 болып тіркелген) сәйкес «Көркем еңбек» пәні бойынша көрсетілген бұйрықпен бекітілген орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін қолданады. Тізбе жаңа редакцияда - ҚР Оқу-ағарту министрінің 21.06.2022 № 29

23. «ГРАФИКА ЖӘНЕ ЖОБАЛАУ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 10-11 СЫНЫПТАР

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Графика және жобалау» пәні графикалық бейнелеу және геометриялық-графикалық модельдеу теориясы негіздерін оқытуға, білім алушылардың жобалау бойынша шығармашылықтарын дамытуға, олардың графикалық мәдениеттерін қалыптастыруға бағытталған.

Назар аударыңыз!

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес сыныпты топтарға бөлуге 33-тармақта көрсетілген пәндерден басқа инвариантты компонент пәндері бойынша сабақтар өткізу кезінде білім алушылардың санына қарамастан қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақталған мектептерде бөлуге жол беріледі (оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптардағы қазақ тіл мен әдебиет; оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптардағы орыс тілі мен әдебиеті; шет тілі; информатика)

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Графика және жобалау» пәні жалпы білім беру деңгейінің **оқу жүктемесі төмендетілген** (ҚР БҒМ 2021 жылғы 26 наурыздағы № 125 бұйрығы) үлгілік оқу жоспарлары бойынша **жаратылыстану-математикалық бағыттағы** стандартты деңгейдің таңдау пәні болып табылады.

«Графика және жобалау» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

10-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 72 сағатты;

11-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 72 сағатты құрайды.

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

«Графика және жобалау» оқу пәнін оқытудың мақсаты – білім алушылардың бейнелеу теориясының негіздерін, проекциялау және графикалық үлгілеу әдістерінің заңдылықтарын білу, жобалау, шығармашылық қызметтің дамуына, графикалық мәдениет пен дәстүрлі және қазіргі заманғы графика құралдарымен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал ету.

Сабақты әзірлегенде оқушылар мақсаттарға бір сабақта емес, сабақтар циклі арқылы қол жеткізетінін есте сақтау керек. Сонымен бірге жұмыстың тізбектік кезеңдерін ұйымдастыру, әр сабақты өту мен оқытудың мақсаттарын айқындау, сабақ беру мен оқытудың нәтижелерін өлшеу әдістемесін бекіту, күтілетін нәтижелерге қол жеткізу мақсатында оқыту мен сабақ берудің міндеттерін айқындау, оқытудың барлық кезеңінде мақсатқа бағытталған оң динамиканы қамтамасыз ету, барлық білім алушыларды оқыту процесіне тарту мақсатында стратегиялық жоспарлау міндетті.

Әр тоқсанда көрсетілген оқыту мақсаты сол тоқсанда өтіледі және ол келесі тоқсанға көшірілмейді.

Оқу бағдарламасы жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарға арналған «Графика және жобалау» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының Ұзақ мерзімді жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Тоқсандағы бөлімдер және бөлімдер ішіндегі тақырыптар бойынша сағат сандарын бөлу мұғалімнің еркіне қалдырылады.

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаулар жайлы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым Министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 (өзгерістер мен толықтырулар 2019 жылдың 26 қарашасында №509 бұйрықпен енгізілген) бұйрығына сәйкес «Графика және жобалау» пәні бойынша **жиынтық бағалау өткізілмейді.**

Назар аударыңыз!

Әр тоқсан/жартыжылдық және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

5. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларына сәйкес зертханалық, практикалық және модельдеу жұмыстарының саны

«Графика және жобалау» оқу пәні бойынша оқу жылында өткізілетін тәжірибелік және графикалық жұмыстар саны 23.1-кестеде көрсетілген.

23.1-кесте. Тәжірибелік және графикалық жұмыс саны

Сыныбы	Тәжірибелік жұмыс саны	Графикалық жұмыс саны
10-сынып	1	2
11-сынып	-	2

6. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Білім алушылар шығармашылықпен айналысу арқылы үлкен жетістіктергі жетеді. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, сыни тұрғысынан ойлау қабілетін дамыту үшін элективті курстар жүргізуге болады. Осы орайда, үлгілік оқу жоспарының вариативтік компонент есебінен:

- 10 – сыныптар үшін «Компьютерлік графика»;
- 11 – сыныптар үшін «3D модельдеу» элективті курстарын жүргізу ұсынылады.

7. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Мұғалімдердің әдістемелік бірлестігінде «оқушылардың «Графика және жобалау» пәнін меңгеру деңгейі», «Графика және жобалау» пәнінің пәнаралық байланысын арттыру» сынды тақырыптарды қарастыруды ұсынамыз.

Бұл тақырыптар «графика және жобалау» пәнімен өзге пәндерді байланыстыра отыра, ортақ ғылыми жобалар жазуға мүмкіндік береді.

Назар аударыңыз!

✓ «Графика және жобалау» пәнін «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша дипломы бар мұғалімдер жүргізе алады. Мамандық алғандағы оқыған пәндер тізімі «Графика және жобалау» оқу пәнін оқыту үшін арнайы диплом талап етілмейтіндігін куәландырады.

✓ Осы оқу пәнін оқыту үшін тиісті сертификатты ала отырып, біліктілікті арттыру курстарынан өту ұсынылады.

24. «КӘСІПКЕРЛІК ЖӘНЕ БИЗНЕС НЕГІЗДЕРІ» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, 10-11 СЫНЫПТАР

Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспары бойынша «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пән жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағыттардағы инварианттық компоненттің стандартты деңгейіндегі таңдау пәні болып табылады (Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығы). «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәнін жалпы білім беретін мектептердің 10-11-сыныптарында оқыту Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес жүзеге асыралады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні кәсіпкерлік саласының негізгі ұғымдары мен заңдарын зерделеуге, білім алушылардың іскерлік ойлауын қалыптастыруға, белсенді өмірлік ұстанымды таңдауға, қазіргі жағдайда болашақта өз бетінше өмір сүруге арналған дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Оқу материалының мазмұны оқу процесінің геймификациясы (ойын техникасы) принциптеріне және кейстік жұмысқа негізделген.

Геймификацияны (ойын техникасын) кеңінен қолдану материалды түсінуді жеңілдетіп қана қоймай, сондай-ақ келешекте шынайы жағдайларға лайықтауға болатын алғашқы пайдалы дағдыларды қалыптастыруға бейімделген.

Кейстік (ситуациялық) оқыту әдісі бір жағдайға стандартты емес тәсілдемелерді қолданып, креативтілік танытуға шынайы мүмкіндік береді.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқулығы бойынша оқыту PBL (Project Based Learning) әдістемесі негізінде де құрылған. Сөзбе сөз бұл термин «жобалық оқыту» деп аударылады. PBL әдістемесі әр оқушының оқу үдерісіне белсенді қатысуын білдіреді. Бұл ретте мұғалім барлық үдерісті үйлестіреді, бірақ сонымен қатар оқушыларға шығармашылық пен дербес шешімдер қабылдау үшін еркіндік береді, оқушылар әртүрлі мәселелер бойынша сарапшылардың рөлін өз мойнына алып, өздерін сынап көреді.

Әдістеменің негізгі ұғымы – «жоба». Оқушылар пәнді оқытудың 11-сыныбының бірінші және екінші тоқсанында осындай «жобаны» дамытуы тиіс. Алдымен олар өз командасына мамандарды тартуға тырысатын стартаптың

негізін қалаушысы рөлінде өзін елестету керек. Содан кейін олар басшылар, маркетинггерлер, зерттеушілер сияқты өз стартаптарымен жұмыс істейтін болады. Оларға өз клиентін зерттеуге, өз өнімінің прототипін жасауға, серіктестерді табуға және т.б. көптеген әрекеттер жасауына тура келеді.

Оқушылар тапсырмаларды алып, оны орындау уақытын білетін болады. Басқа ешқандай шектеулер жоқ. Қандай өніммен айналысу керек, оны жылжыту үшін қандай әлеуметтік желіні таңдаса жақсы болады, олардың бизнесі үшін кім үздік серіктес болып табылады және т.б. осы секілді сұрақтарға алдын ала қайсысы «дұрыс» екеніне нақты жауап берілмейтіндіктен, мұндай тәсілде «дұрыс» - «дұрыс емес» позициясынан соңғы нәтиже емес, командалық жұмыс, команда мүшелерінің жобаға тартылу дәрежесі, олардың көрсеткен күш-жігері мен ынтасы, олардың іс-әрекеттерінің жалпы бағыты мен қисындылығы бағаланады.

Нақты мәселеге шоғырлану оқушыларға қысқа уақыт ішінде зерттелетін мәселенің көптеген қыр-сырын білуге мүмкіндік береді, осылайша, осы әдістеме бойынша егер нақты нұсқаулықтар, жұмысты бағалау критерийлері, шектеулі уақытты беріп, бірақ оны жұмыс стилінде және тәсілде шектемесе кез келген адамды белгілі бір жұмысқа дайындауға болады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәнінің ерекшеліктері:

- пәнді Қазақстанның кәсіпкерлігі тәжірибесі мен ерекшеліктерінің, даму тарихы мен қалыптасуының негіздеріне сүйене отырып, оқу пәнін құру;

- өмірлік саналы ұстанымдарды және өз әрекеті бойынша жасаған таңдауына жауапкершілікпен қарау ұстанымын қалыптастыру үшін коучингтік тәсілдемелерді қолдану;

- Қазақстандық және әлемдік нарық жағдайларындағы кадрлық үрдістер тұрғысынан талап етілетін ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастыру.

Оқыту міндеттері:

• оқушылардың кәсіпкерлік пен бизнестің теориялық негіздерін қалыптастыру;

• оқушылардың жеке қаржылық сауаттылықтың тәжірибелік дағдыларын меңгеруі;

• оқушыларда өз жетістіктері мен өмірлік ұстанымдарына қатысты жауапкершілік сезімін қалыптастыру;

• оқушыларда кәсіпкерлік ойлауды және өз әлеуетін жүзеге асыру мүмкіндіктерін көре білу біліктілігін қалыптастыру;

• бизнес-идеяларды ойлап табу дағдыларын қалыптастыру және оларды кәсіпкерлік әрекет деңгейіне дейін дамыту;

• бизнес-модельдеу дағдыларын дамыту және бизнестің өміршеңдігін арттыру мақсатында бәсекелестіктің құбылмалы жағдайларына бейімделе білу;

• зерттеу дағдыларын қалыптастыру және заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

Жалпы білім беретін мектептердің 11-сыныбына арналған «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні басқа бағыттарға басымдықтар бере отырып, оқыту процесіне арналған әдіс-тәсілдерімен ерекшеленеді. Академиялық

білімнің орнына практикалық дағдыларды алуға үлкен назар аударылады, бұл оқушылармен өзара іс-әрекеттің белсенді түрлерінің басым екенін көрсетеді. Оқыту процесінің өзі Life-long learning (өмір бойы үздіксіз оқыту) тұжырымдамасына жауап беретін тұрақты және тиімді мінез-құлық үлгісін қалыптастыра алатын табиғи және үздіксіз құбылыс болып табылады.

10-11-сыныпта «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі әр бағыт бойынша аптасына 2 сағатты, оқу жылында 72 сағатты құрайды. Тоқсандағы бөлімдер бойынша және бөлімдер ішінде сағаттарды бөлуді мұғалімнің қалауына қарай өзгертуге болады

Оқу жылының ұзартылуына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталау, өткен материалды бекіту және күрделі тақырыптарды зерттеу үшін пайдалану ұсынылады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді. Формативті бағалау пәнді оқу барысында білім алушылардың оқу жетістіктеріне мониторинг жүргізу және оқу үдерісінде оларға қолдау көрсету мақсатында жүргізіледі. Тоқсан мен оқу жылының соңында «есептелді» («есептелген жоқ») қойылады.

10-11-сыныптарда «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша сынақ қою талаптары «Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» оқу пәндері бойынша сынақ қою талаптары әдістемелік ұсынымдарында келтірілген. Әдістемелік ұсыныстар www.nao.kz сайтта қолжетімді.

Назар аударыңыз!

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні әртүрлі мамандық дипломы бар мұғалімдер бере алатындай жасалған, бірақ берілген пәнді оқыту үшін «Атамекен» ҚР ҰКП-ның ұйымдастырған арнайы біліктілікті арттыру курстарынан өтіп, қатысты сертификаты бар болуы тиіс.

25. 5-11 СЫНЫПТАРДАҒЫ «ЖАҒАНДЫҚ ҚҰЗІРЕТТЕР» КУРСЫ

2022-2023 оқу жылында үлгілік оқу жоспарының вариативтік компонентіне 5-11 сыныптардағы «Жаһандық құзыреттер» курсы енгізілді.

Жаһандық құзыреттер жаһандандудың қарқынмен дамып келе жатқан ықпалына, жедел әлеуметтік, экономикалық және технологиялық өзгерістерге, сондай-ақ адамдарға, мәдениет пен ұлттарға жаппай әсер ететін басқа да маңызды жаһандық мәселелерге байланысты ерекше мәнге ие болады.

Курс жаһандық азаматтық құзыреттіліктеріне ие бәсекеге қабілетті тұлғаны, жергілікті және жаһандық проблемалардың өзара байланыстылығы мен өзара тәуелділігін түсінуді, мәдениетаралық өзара іс-қимыл мәселелерін, әртүрлі көзқарастар мен дүниетанымдарды сыни талдау мен бағалауды, бірегей білім мен идеяларды құру дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Курстың мазмұны зерттеу дағдыларын дамытуды және қажетті өзекті ақпаратты іздеуді, сыни ойлау мен рефлексияны, коммуникативтік

құзыреттілікті қамтиды.

Курстың белгіленген мақсаттары мен міндеттері орта білім беру мазмұнымен сабақтастық пен өзара байланысты көздейді, оқу процесінің ажырамас бөлігі ретінде тәрбиелік контентті кеңейтеді.

«Жаһандық құзыреттер» курсының үлгілік оқу бағдарламасының оқу жүктемесінің көлемі мыналарды құрайды:

- 5-8 – сыныптарда - 0,5 сағат (екі аптада бір рет), оқу жылында 18 сағат
- 9 – сыныпта-аптасына 1 сағат, оқу жылында 36 сағат
- 10-11 сыныптарда – аптасына 1 сағат, оқу жылында 36 сағат.
- 0, 5 сағат жүктемесі бар курс екі аптада 1 рет өткізіледі.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Жаһандық құзыреттер» курсы

Курстың мақсаты: Жаһандық азаматтық құзыреттілікке ие бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру.

5-8 сыныптарда курс бес бірлікті қамтиды: «Парасаттылық және этика», «Азаматтық және патриотизм», «Медиасауаттылық және қаржылық сауаттылық», «Тіршілік қауіпсіздігі», «Экологиялық мәдениет», 9-сыныпта «Зайырлылық және дінтану» юниті қосымша енгізілді.

Әр сынып үшін сағат саны мен күтілетін нәтижелерді көрсететін әр түрлі бірліктер ұсынылады. Ұсынылған курс тақырыбы 5-9 сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып жасалған.

Мысалы, «Парасаттылық және этика» бірлігі (5-сынып) келесі тақырыптарды қамтиды:

1. Барлығы сәлемдесуден басталады
2. Ата-аналарға ризашылық білдіруді үйрену
3. Жанның кендігі-адамның безендірілуі
4. Үстелдегі мінез-құлық этикасы. Үстелді орнату
5. Біз қорлау/қорлауға қарсымыз.

«Адалдық және этика» бірлігі (9-сынып) келесі тақырыптарды қамтиды:

1. Отбасы және неке. Бақыт не әкеледі және оған не кедергі?
2. Корпоративтік еңбек мәдениеті
3. Адалдық пен әділеттілік өмірдің принциптері ретінде
4. Саяхат этикасы: біз өз елімізді таныстырамыз
5. Қарым-қатынас мәдениеті: гендерлік рөлдер

Юнит тақырыбының «Парасаттылық және этика» мазмұны білім алушылардың этикалық мәдениетін дамытуға, нақты өмірлік жағдайларда мінез-құлық қағидалары мен нормаларын білуін қолдануға, социумдағы табысты өзара іс-қимылға, ахуалды сыни талдау және жауапты шешімдер қабылдау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Юниттің «Азаматтылық және патриотизм» (5-9-сыныптар) контенті тақырыптарының контенті білім алушылардың жергілікті, өңірлік, елдік, жаһандық ауқымдағы өзара тәуелділік мәселелерін сыни ұғыну, мемлекеттің, саяси және діни бірлестіктер мен мәдениеттердің өзара байланысы қағидаттарын

түсіну, әлемде өз ұстанымдарын табысты айқындаудың әмбебап құзыреттерін иелену дағдыларын көздейді.

«Экологиялық мәдениет» юнитінің тақырыбы (5-9 сыныптар) білім алушыларды Экологияның негізгі заңдарымен таныстырады, өз денсаулығына, қоршаған адамдарға және табиғатқа жауапкершілікпен қарау қажеттілігі туралы түсінік қалыптастыруға ықпал етеді. Оқыту курсының нәтижесі табиғатты пайдалану құндылықтарына ие, экологиялық санасы дамыған әлеуметтік бағдарланған тұлға болады.

Әртүрлі пәндер бойынша оқыту процесінде қалыптасатын білім алушылардың экологиялық мәдениеті алынған білімді практикада қолдануға баса назар аудара отырып, «Жаһандық құзыреттер» курсы юнитін зерделеу барысында бекітіледі.

«Тіршілік қауіпсіздігі» (5-9 сыныптар) юнитінің контенті педагогтарға оқу процесін мынадай тақырыптар төңірегінде ұйымдастыруды ұсынады: «Қауіпсіз үй, аула, мектеп», «Менің үйім», Табиғаттағы қауіпсіздік», «Ережелер мен заңдарды бұзғаны үшін жауапкершілік», «Қандай да бір қауіп туындаған жағдайда білу маңызды», «Отпен ойнамаңыз!», «Кұтқару қызметтері», «Табиғи апаттар кезіндегі қауіпсіздік», «Жауапты мінез-құлық және инфекциялардың алдын-алу», «Мен өзіме және басқаларға төтенше жағдайларда қалай көмектесе аламын?», «Менің қауіпсіздігім менің қолымда!», «Абайлаңыз, күдікті заттар!», «Техниканы қауіпсіз пайдалану», «Жеке басына қол сұғылмаушылық құқығы», «Өмір мен денсаулық үшін қауіпті жағдайлардан қалай шығу керек?», «Менің денсаулығым менің қолымда!», «Денсаулық пен сұлулық құпиялары немесе гигиена не үшін қажет», «Мен не жеймін», «Тамақ қауіпсіздігі», «Зорлық-зомбылыққа төзбеушілік», «Қауіпсіздік мәселесін кіммен талқылауға болады?», «Жолаушы көлікте қалай піл бола алады?», «Үйдегі қауіпсіз мінез-құлық ережелері», «Телефон алаяқтары: не істеу керек?», «Жеке тұлғаны сақтау құқығы», «Алғашқы көмек көрсету ережелері».

«Жаһандық құзыреттер» курсы аяқтау нәтижесінде білім алушылар оны табысты тұлға ретінде сипаттайтын құндылықтарға: коммуникативтік дағдылар, этикалық нормалар мен мінез-құлық ұстанымдарына ие болады.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» юнитін зерттеу тек 9-сыныпта ұсынылады. Келесі тақырыптар белгіленді: «Зайырлы мемлекет және дін», «Діннің пайда болуы мен маңызы, оның әлеуметтік мақсаты мен жіктелуі», «Діннің құрылымы мен функциялары», «Діннің шығу тегі мен тарихи нысандары», «Ежелгі сенім жүйелері, ұлттық және дәстүрлі діндер», «Буддизмнің діни ілімінің негіздері», «Діни сенімнің негіздері», «Ислам дінінің негіздері», «Қазақстан аумағындағы Ислам», «Қазақстан аумағындағы православиелік діни ұйымдардың қызметі», «Ислам мәдениеті», «Жалған діни ұйымдар мен ағымдар туралы түсінік. Терроризм», «Қазақстан – біртұтас және зайырлы мемлекет», «Қазақстанның бейбітшілік пен дінаралық келісім саласындағы саясаты».

Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-сыныбына арналған «Жаһандық құзыреттер» жалпылама курсы.

Курстың мақсаты: білім алушыларда жергілікті және жаһандық проблемалардың өзара байланыстылығы мен өзара тәуелділігін, мәдениетаралық өзара іс-қимыл мәселелерін түсінуді, әртүрлі көзқарастар мен дүниетанымдарды түсінуді және бағалауды, бірегей білім мен идеяларды құру дағдыларын қалыптастыру.

Оқу курсы мазмұнының бағдарламасы білім алушылардың жас ерекшеліктері мен қызығушылықтарын ескере отырып әзірленген бес бөлімнен тұрады.

Бірінші бөлімде білім алушылар жаһандық мәселелер, мәдениетаралық қатынастар, әлеуметтік қатынастардың әртүрлі модельдерінің маңыздылығы туралы білімдерін тереңдетеді, жобалық жұмыстың тақырыптары мен мақсаттарын, қажетті ақпарат көздерін іздеу, ақпаратты талдау және жинау әдістерін анықтайды. Білім алушылар жоба нәтижелерін бағалау рәсімдері мен критерийлерін белгілейді.

Екінші бөлімінде «Жергілікті, жаһандық және мәдени маңызы бар кейбір мәселелерді зерделеу» бойынша білім алушыларға зерттеу және жобалау жұмыстарын жүргізу үшін тақырыпты таңдауда еркіндік беріледі, халықаралық және жергілікті көздерге шолу жасалады.

Үшінші бөлімінде «Әр түрлі дүниетанымдар мен көзқарастарды түсіну және құрметтеу» бойынша кіретін тақырыптар: «Дүниетанымды түсіну», «Басқа адамның көзқарасын қабылдау қабілеті», «Басқа мәдениеттерді ұстанатын адамдарға құрмет», «Толеранттылық: бір-бірімізді түсінуді үйрену», «Жобалық жұмыс. Зерттеу».

Төртінші бөлім «Білім алушылардың мәдениеттері арасындағы ашық және өзара тиімді әрекеттерге қатысу» білім алушылардың өзіндік ерекшелігі мен мәдениеттердің алуан түрлілігін түсінуін қалыптастыруға, әртүрлі мәдениеттердің құндылықтар жүйесімен танысуға, мәдениетаралық коммуникация дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Бесінші бөлім ұжымдық әл-ауқат пен тұрақты дамудың маңыздылығына, жергілікті, ұлттық және жаһандық бастамаларға белсенді қатысу қажеттілігіне арналған.

11-сыныпқа арналған «Жаһандық құзыреттер» курсы «Бизнес және кәсіпкерлік негіздері» және «Қаржылық сауаттылық» екі юнитінен тұрады.

10-11-сыныптарда «Жаһандық құзыреттер» курсының мазмұны білім алушыларда пән саласына қатысты дағдыларды (hard skills), әлеуметтендіру дағдыларын (soft skills), өздігінен білім алу және үздіксіз білім алу дағдыларын (self skills) қалыптастырудың жүйелі процесін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жалпы, «Жаһандық құзыреттерді» оқыту шеңберінде орта білім беретін 5-11-сыныптарда білім алушылар жаһандық оқиғаларды, олардың себептері мен салдарын, әртүрлі процестер мен құбылыстарды аналитикалық бағалау, оларды басқа адамдардың ұлттық-мәдени құндылықтарымен дұрыс байланыстыру, өзіндік және топтық жұмыс, педагог-тәлімгердің қолдауымен өз оқыту процесін басқару, маңызды проблемаларды жеке, өңірлік / ұлттық және жаһандық

тұрғыдан қарау, олардың өзара байланысын түсіну, қол жетімді ақпаратты сыни бағалау, өз ұстанымын талқылау және дәлелдеу, сыртқы әлеммен белсенді өзара іс-қимыл, жеке өсу перспективаларын, өз елінің дамуы мен оның жетістіктеріне жеке қатысуын көру дағдыларын меңгереді.

«Жаһандық құзыреттер» курсы (5-11-сыныптар) білім алушылардың зерттеу жобаларын, стартаптарын іске асыруда, ұжымда, қоғамда туындайтын ситуациялық міндеттерді шешуде олардың белсенділігін арттыруға, акцияларға, әлеуметтік жобаларға және волонтерлік бағдарламаларға бастамашы болуға ықпал ететін сыни ойлауын және функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды көздейтін әртүрлі жұмыс нысандарын пайдалануды көздейді.

Юниттер тақырыбы оқытудың алуан түрлі тәсілдерін ұсынады: проблемалық және зерттеу, шығармашылық, саналы және гуманистік оқыту.

Білім алушылардың оқу қызметі ұжымдық, шығармашылық және өзіндік жұмысы форматында ұйымдастырылуы мүмкін, оның барысында тиімді өзара әрекеті мен ынтымақтастық, коммуникация, коллаборация, сыни және шығармашылық ойлау, өзін-өзі бағалау және өзін-өзі басқару дағдылары күнделікті өмірінің ажырамас бөлігі ретінде қалыптасады.

Білім алушылардың ғылыми-зерттеу жобалары мен әлеуметтік бағыттағы акцияларды жүзеге асырудағы бастамаларын қолдау маңызды.

Педагог білім алушылардың бастамаларына қолдау көрсете отырып, оқу процесін мынадай форматта ұйымдастырады:

- жаһандық проблемалар, олардың себептері, салдары және ықтимал әрекеттер бағыттары бойынша зерттеулер жүргізу;

- дәлелдерді, аргументтер мен көзқарастарды қолдау үшін дәлелдемелерді пайдалану;

- мәселені анықтау және талдау, дәлелдер мен көзқарастарды тұжырымдау;

- шағымдарды, дәлелдер мен көзқарастарды қолдау үшін қолданылатын дәлелдер мен аргументтерді талдау және бағалау;

- зерттеулерді, дәлелдер мен көзқарастарды қолдау үшін көздерді және/немесе процестерді талдау және бағалау;

- аргументті, көзқарасты, іс-қимыл жоспарын немесе нәтижені қолдау үшін ойлау сызығын жасау;

- жеке, аймақтық, ұлттық және жаһандық ұстанымдардағы маңызды мәселелерді қарастыру, осы көзқарастар (перспективалар) арасындағы байланысты түсіну;

- жаһандық оқиғалар, олардың себептері мен салдарлары туралы аналитикалық бағалау түсінігін дамыту.

рефлексия аясында:

- әр түрлі көзқарастарды объективті түрде қарастыру;

- аргументтер мен дәлелдерді қолдана отырып, жеке көзқарасты негіздеу;

- топтық жұмыс және зерттеу нәтижелері жеке оқуға қалай әсер еткенін түсіну және түсіну.

коммуникация және коллаборация шеңберінде:

- тиісті дәлелдерді, аргументтер мен көзқарастарды нақты және құрылымды түрде таңдау және ұсыну;

- ғылыми негіздемені қоса алғанда, зерттеу нәтижелерін ұсыну;
- командалық жобаның жалпы мақсаты мен нәтижесіне үлес қосу;
- жауапты азаматтық ұстанымды білдіру.

5-11-сыныптарда «Жаһандық құзыреттер» курсы оқу кезінде педагог түрлі нысандар мен технологияларды: топтық жұмыс, диаграммаларды, кестелерді талдау, жобалау жұмысы, волонтерлік қозғалыс пен акциялар, деректер жинау, әлеуметтанушылық зерттеулер, ғылыми және зерттеу жобалары, мақалалар, эсселер, шолулар, ескертпелер жазуды пайдалана отырып, сабақтарды әзірлеуге шығармашылықпен қарауы тиіс. Тақырып бойынша қысқа әңгімелер, ғылыми-фантастикалық әңгімелер, бейнероликтер түсіру, тұжырымдамалық карталар, глоссарий, библиография, берілген тақырып бойынша нұсқаулықтар мен жадынамалар жасау және басқалар.

Курсты оқу барысында білім алушылардың жеке және топтық әлеуметтік, құқықтық, экологиялық проблемаларды өзектендіре отырып, зерттеу, практикаға бағытталған, шығармашылық, волонтерлік жобаларды орындауы ұсынылады.

Педагогтерге әдістемелік қолдау ретінде курстың мақсаты, міндеттері, құрылымы, оқыту әдістемелері мен технологиялары, бағалау құралдары мен ресурстары сипатталған гайд әзірленді. Бұл материал «Жаһандық құзыреттер» курсының сабақтарын әрі қарай тәуел түрде шығармашылықпен дамыту үшін мұғалімге негіз және ұсыныс бола алады.

Сабақтың форматын, мектептен тыс өткізу мүмкіндіктерін, жаңа технологияларды пайдалануды таңдау педагогке сабақтың тақырыбын, білім алушылардың жас ерекшеліктерін, олардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз етуді ескере отырып ұсынылады.

Юнит тақырыптары бойынша әртүрлі ресурстарды пайдалану ұсынылады:

1. <https://www.amnesty.org/en/documents/act30/2621/2015/en/>
2. <https://schoolsonline.britishcouncil.org/classroom-resources/list/rivers-world>; <http://www.riversoftheworld.org>.
3. https://www.youtube.com/watch?v=UsV0BFUItvw&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=2
4. https://www.youtube.com/watch?v=W61g76UKdtA&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=8
5. https://www.youtube.com/watch?v=q4gGfzwLudg&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=11
6. <https://www.globalcitizen.org/en/>
7. https://www.youtube.com/watch?v=iixwiEBiJoI&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=10
8. https://www.youtube.com/watch?v=LgQpKDgu2so&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=3
9. <http://www.schrockguide.net/uploads/3/9/2/2/392267/critical-thinking-workbook>

10. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/global-citizenship-english-language-classroom>
11. https://www.youtube.com/watch?v=mJC8euBYDIk&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=5
12. <https://solutionfluency.com/en/downloadables/pbl-ideas-book>
13. <https://solutionfluency.com/en/downloadables/sf-quickstart-skills-guide>
14. <https://asiasociety.org/education/teaching-global-competence-rapidly-changing-world>
15. <http://www.oxfam.org.uk/education/teacher-support/tools-and-guides/controversial-issues>
16. https://www.youtube.com/watch?v=DyM_sdX8znY&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=24
17. <http://www.innovationunit.org/wp-content/uploads/2017/04/Work-That-Matters-Teachers-Guide-to-Project-based-Learning>.
18. <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e>.
19. https://www.youtube.com/watch?v=QvQMh5U9hb8&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=21
20. https://www.youtube.com/watch?v=n3dh6pCWYUc&list=PLyjVMFi4TYVcpW-fGY_V_EKQzki2UWyuN&index=18 и других.

«Жаһандық кұзыреттер» курсы бойынша ресурстарға сілтемелер педагогтарға арналған гайдта көрсетілетін болады.

26. «АБАЙ МЕКТЕПТЕРІ» ЖЕЛІСІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім берудің және Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәні міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 34-тармағына сәйкес 10-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнінен сабақтар өткізу кезінде білім алушылар санына қарамастан сыныптарды топтарға бөлу қалалық, ауылдық білім беру ұйымдарында, шағын жинақты мектептерде рұқсат етіледі.

2. Үлгілік оқу жоспары туралы

«Абай мектептері» желісіндегі оқу процесі «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен бекітілген (ҚР Әділет министрлігінде 2022 жылғы 27 қаңтарда № 26658 болып тіркелді) Үлгілік оқу жоспарларымен жүзеге асырылады.

Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі және жалпы орта білім беру деңгейлерінде «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болады (26.1-кесте).

26.1-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Үлгілік оқу жоспары (негізгі)	
		Апталық	Жылдық
5	Қазақ тілі	3	108
6	Қазақ тілі	3	108
7	Қазақ тілі	3	108
8	Қазақ тілі	4	144
9	Қазақ тілі	4	144
10	Қазақ тілі	4	144
11	Қазақ тілі	4	144

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес негізгі және жалпы орта білім беру деңгейінде «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі көрсетілген (26.2-кесте).

26.2-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат	
		Үлгілік оқу жоспары (жаңартылған мазмұн)	
		Апталық	Жылдық
5	Қазақ әдебиеті	5	180
6	Қазақ әдебиеті	5	180
7	Қазақ әдебиеті	5	180
8	Қазақ әдебиеті	5	180
9	Қазақ әдебиеті	5	180
10	Қазақ әдебиеті	6	216
11	Қазақ әдебиеті	6	216

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес негізгі және жалпы орта білім беру деңгейінде «Абайтану» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі көрсетілген (2.3-кесте).

26.3-кесте. 5-11-сыныптарда «Абайтану» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат	
		Үлгілік оқу жоспары (жаңартылған мазмұн)	
		Апталық	Жылдық
5	Абайтану	1	36
6	Абайтану»	1	36
7	Абайтану	1	36

8	Абайтану	2	72
9	Абайтану	2	72
10	Абайтану	2	72
11	Абайтану	2	72

Оқу жылының ұзаруына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталауға, өтілген материалды бекітуге және күрделі тақырыптарды оқуға пайдалану ұсынылады.

3. Үлгілік оқу бағдарламалары туралы

«Абай мектептері» желісіндегі оқу процесі ҚР БҒМ-нің 2020 жылғы «27» қарашадағы № 496 бұйрығына (5-10-қосымшалары) сәйкес «Негізгі және жалпы орта білім беру деңгейлерінің қазақ тілі мен әдебиетін тереңдете оқытатын гуманитарлық бағыттағы мамандандырылған Абай мектептері желісінің 5-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» және «Абайтану» пәндерінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламаларымен оқытылады.

«Абай мектептері» желісіне арналған «Қазақ тілі» пәні

Оқу мақсаттары қазақ тілін ғылыми пән ретінде оқытын білім алушыларға мәтінтану мен мәтінтудыру дағдыларын жетілдіру арқылы өмірге қажет функционалды білім беруді көздейді. Мұның өзі орта мектеп деңгейіне сай лингвистикалық білім алуға негізделеді. Лингвистикалық білім әр сыныпқа шиыршық әдісімен беріледі. Осы жолда үш мақсат негізге алынады: мәтінтану, мәтін тудыру және әдеби тіл нормалары.

Мәтінтану мақсаты оқылған және тыңдалған мәтінмен жұмыс істеу кезінде жүзеге асады. Мәтінтану мәтін мазмұнын түсіну, ондағы негізгі және қосымша ойды таба білу, мәтін бойынша сұрақтар құрастыра білумен қоса оның стилі мен жанрын, мәтіннің типтерін және әр типке тиісті қолданылатын тілдік құралдарын ажырата білуден тұрады.

Мәтінтудыру мақсаты лексика-грамматикалық, орфография-орфоэпиялық, пунктуациялық нормаларға, сөздер мен сөз тіркестерін дұрыс қолдану заңына бағынады. Мәтін тудыру мен мәтінтануды дұрыс қолдану барысында әдеби тіл нормаларын барынша толық меңгеру үшін лингвистикалық білім әр сыныпқа шиыршық әдісімен беріледі.

Лингвистикалық білім мәтінтану мен мәтін тудырумен тығыз байланысты. Лингвистикалық білімді меңгерген оқушы ғана барлық жағынан сауатты (орфографиялық, пунктуациялық, стильдік, т.б. қателері жоқ) мәтін тудыра алады және кез келген мәтінді логикалық жағынан да, стильдік, жанрлық тұрғыдан да талдай алады.

«Абай мектептеріне» арналған жаңартылған оқу бағдарламасындағы грамматиканың берілуі: лексика-грамматикалық бөлім, грамматикалық материал, сөйлеу әрекетінің түрлері және оқыту мақсаттарынан тұрады. Мысалы: *лексика-грамматикалық бөлім*: 1. Қазақстан бейнесі. Қазақстанның өткені мен келешегі. Шешендік сөздер.

Грамматикалық материал: Ойталқы (диспут). Ғылыми стильдің тілдік ерекшеліктері.

Сөйлеу әрекетінің түрлері: тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым, әдеби тіл нормаларынан тұрады.

1) «Абай мектептерінде» грамматиканы оқытуда мәтінтануға үйрететін міндеттер:

Мазмұнын тану. ҰМЖ-да мәтіндегі негізгі ойды тап, сұрақ құрастыр деген сияқты мазмұнды түсінуге бағытталған жаттығулар құрастырудан тұрады (бағдарламада нақты көрсетілген).

Стилі мен жанрын тануда әр стильге, әр жанрға тән тілдік қолданыстарды ажырату үшін мәтін ішіндегі тіл құралдарын түстеп таныту арқылы орта мектепке сай лингвистикалық білім беру (тілдік талдаулар).

2) Мәтін тудыру дағдысын қалыптастырудағы айтылым бөлімінде: айтылым кезінде ерін үндестігі мен буын үндестігін сақтау, сөйлеу техникасын жетілдіру, сөйлеу мәдениетін сақтау арқылы шешендік өнердің қырларын меңгерту (5-11).

Жазылым бөлімінде: емле мен тыныс белгі нормаларын сақтай отырып, қарапайым диктант, мазмұндама жазудан бастап түрлі стильдегі және жанрдағы мәтіндерді (эссе) жазу дағдыларын жетік меңгеру. Мәтіндерді типтей білу (5-11-сыныптар) берілген.

10-11-сыныптарға арналған «Қазақ тілі» пәнінің базалық білім мазмұны: мәтінтану, мәтінтудыру, әдеби тіл нормаларын сақтау, орфографиялық норма, орфоэпиялық норма, пунктуациялық нормаға негізделіп құрылған.

«Абай мектептеріне» арналған жаңартылған оқу бағдарламасының ерекшелігі бағдарлама лексикалық тақырыптарға негізделіп жасалған.

5-11-сыныптарға арналған оқу бағдарламасында ұлттық құндылықтарымызды насихаттайтын лексикалық тақырыптар грамматикалық тақырыптармен қатар көрініс табу арқылы оқушылардың әдеби тіл нормаларын толық меңгеруіне мүмкіндік беру көзделді.

Абай мектептері желісіне арналған «Қазақ әдебиеті» пәні

«Абай мектептері» желісінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасының мақсаты – сөз өнерін мәдени мұра, ұлттық құндылық ретінде түсініп, бағалай алатын, интеллектуалдық эстетикалық деңгейі, адамгершілік ұстанымы жоғары шығармашыл тұлға қалыптастыру.

«Абай мектептері» желісінің «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы шиыршық әдісімен қатар хронологиялық жүйені сақтай отырып, қарапайымнан күрделіге қарай оқыту принципіне негізделген.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламасы үш негізгі дағдыны басшылыққа алады: 1) оқу және түсіну; 2) талдау және жинақтау; 3) бағалау (салыстыру) және шығармашылық (өнім).

«Оқу және түсіну» бөлімінде: көркем шығарманы пайымдап, мәнерлеп, талдап оқиды, мәтіндегі қолданысын түсінеді; шығарма үзінділерімен жұмыс жасайды; шығармадағы өзекті мәселе мен идеялық мазмұнын ашады және

көркем шығармадағы форма мен мазмұн бірлігін ажырата алады; көркем шығарма желісі бойынша ауызша, жазбаша интерпретация жасайды.

«Талдау және жинақтау» бөлімінде: әдеби шығарманың композициялық құрылымын анықтайды; көркем шығарманың образдар жүйесі мен типтік кейіпкерлерді ажыратады; көркем шығарманың тілі мен стилін біледі; көркемдік тәсілдерді талдап, қазақ және әлем әдебиетіндегі құндылықтарды айқындайды.

«Бағалау (салыстыру) және шығармашылық (өнім)» бөлімінде: көркем шығармадағы тарихи шындық пен көркемдік шешімді ажыратады; рухани және көркемдік құндылығын табады; әдеби шығармашылықпен айналысады; әдеби эссе мен әдеби сын жаза алады.

«Абай мектептері» желісінің 5-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасында оқытылатын шығармалар ұлттық әдебиетіміздің тарихы Блум таксономиясының шиыршық әдісі бойынша жүйеленіп берілді. Осы мақсатта 5-11-сынып оқушыларының ауыз әдебиеті үлгілерінен бастап, қазіргі қазақ әдебиетінің туындыларын оқыту қарапайымнан күрделіге қарай оқушылардың жас ерекшелігіне сай ауыз әдебиетінің үлгілері, балалар әдебиеті өкілдерінің шығармалары, шағын жанрдағы мысал өлеңдер мен аңыз-әңгімелер төменгі сыныптарда жүйеленіп берілсе, жоғары сыныптарда детективтік жанрлар мен романдар, сал-серілер шығармалары оқытылады. Оқушылардың қазақ әдебиетінен алған білімдерін қорытындылау мақсатында 11-сыныптың соңғы тоқсанында қазақ әдебиетінің ғылыми курсын оқыту көзделді. Әр сыныпта көркем шығармаларды толық оқу мүмкіндігі ескеріліп, сағат сандарының көлеміне байланысты көркем туындылар саны ықшамдалып берілді. I тоқсанда ауыз әдебиеті мен ежелгі дәуір мұралары, II тоқсанда XIX ғасыр әдебиеті, III тоқсанда XX ғасыр әдебиеті, IV тоқсанда XXI ғасырдағы қазақ әдебиеті оқытылады. Барлық сыныптарда көркем шығармалар осы жүйе бойынша қамтылды.

Білім алушылар оқу мақсаттары жүйесі бойынша шығарма мәтініндегі жекелеген ұғымдардың концептілік, символдық қызметін түсініп, образдар мен мотивтердің туынды идеясымен байланысын анықтай алатын болады. Сонымен қатар туынды желісі бойынша көркем шығарманы автор ізімен баяндап жазу, шығармадағы көріністі әңгімелеп жазу, ойтолғау, хат, ертегі, өтірік өлең, әңгіме жазу, кейіпкер монологі мен диалогін жазу, әдеби эссе, блог, миниатюра, ғылыми жоба және рецензия мен әдеби сын жазумен айналыса алады. Көркем шығарманы өзге жанрда ауызша, жазбаша интерпретациялап, киносценарий, инсценировка сияқты шығармашылық жұмыстар жасай алады.

«Қазақ әдебиеті» оқу пәнінің 10-11-сыныптардағы білім мазмұнына әдебиеттің тарихи кезеңдері, әдеби тектер мен жанрлардың даму сипаты, әдеби ағымдар мен бағыттар, әдебиеттің теориялық мәселелері, әдеби көркем шығармаларды тұтас талдау жүйесі, әдеби шығарма және болмыс, ұлттық мәдениет, әдебиеттегі ұлттық рух мәселесі, әдебиет және ғаламның шындық бейнесі, әдебиеттің өзге ғылымдармен байланысы, қазіргі әдебиеттегі заманауи мәселелер, әдеби оқырмандық мәдениет, сөз өнері және шығармашылық даму, көркем шығарманың стильдік ерекшеліктері, авторлық ұстаным және оқырман танымы қарастырылып, сөз өнерінен біртұтас ұғым қалыптастыру көзделді.

10-11-сыныптарда «Қазақ әдебиетінің» тарихи курсы оқытылады.

10-сыныптың 1-тоқсанында «XIX ғасыр әдебиеті», 2-тоқсанында «XX ғасыр басындағы әдебиет», 3-тоқсанында «1920-1940 жылдардағы әдебиет», 4-тоқсанында «1950-1960 жылдар әдебиеті»;

11-сыныптың 1-тоқсанында «1960-1980 жылдар әдебиеті», 2-тоқсанында «1990 жылдар әдебиеті», 3-тоқсанында «Тәуелсіздік жылдар әдебиеті», 4-тоқсанында «XXI ғасыр әдебиеті» оқытылады.

«Абай мектептері» желісінің 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасында оқытылатын шығармалар тізімінде: XIX ғасыр әдебиеті, соның ішінде сал-серілер поэзиясы, әнші ақындар шығармашылығы; XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетінің, тәуелсіздік жылдардағы әдебиеттің өкілдері мен олардың туындылары және XXI ғасырдағы қазақ әдебиеті және әдеби жанрлар (сатира, фантастика, детектив) қамтылды.

«Абай мектептері» желісіне арналған «Абайтану» пәні

«Абайтану» пәнінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасының мақсаты – Абай шығармаларының тілдік ерекшелігі арқылы қазақ әдеби тілінің құнарын, көркем сөздің қуатын, эстетикалық күшін, идеялық мазмұнын меңгертіп, ұлттық мінез-құлық, сапалық ерекшеліктерді, ұлттық кодты таныту, гуманистік-көркемдік, мәдени-тарихи, ұлттық құндылықтарды бағалай алу құзыретін дамыту; әдеби-эстетикалық талғамдары мен ізгілік және іскерлік құндылықтарын, коммуникативті құзыреттерін жетілдіру; Абайдың «Толық адам», ар ілімі, адамгершілік мұрат-мақсаты, пәлсапалық көзқарастары арқылы тұлғалық қасиеттерді танытып, білімгерлердің өзіндік даму бағытын, сыни ой-пайымын қалыптастыру; әдеби тіл және әдеби формалар арқылы өз ойын еркін жеткізе алатын, өзіндік ұстанымы бар, түрлі жағдайда оңтайлы шешім қабылдауға қабілетті тұлға қалыптастыру. Абай шығармалары бағдарламада

5-11-сыныптар аралығында концептілік жүйеге негізделіп жасалынды.

Абайтану пәнінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасының міндеттері: Абай шығармашылығының идеялық, мазмұндық-құрылымдық сипатын, тілдік, стильдік, жанрлық ерекшеліктерінен жүйелі білім беру; Абай шығармаларындағы ізгілік, имандылық, мораль қағидаттарын таразылау арқылы Абай ілімдерінің негізін терең таныту; Абайдың қарасөздері мен өлеңдеріндегі ой-толғамдарды интерпретациялау; өзіндік ой-пікірлерін жазба тіл мен сөйлеу тілінде еркін жеткізе алу, оқу материалдарын салыстыру, саралау, талдай алу; Абай шығармаларындағы заман адамының тұлғалық ерекшеліктерін саралау арқылы пәлсапалық толғаныстарын пайымдау, қажетті тұлғалық қасиеттерді, өз заманына лайық тұлға болу қарекеттерін сыни пайымдау; «Абайды ұлтымыздың мәдени капиталы» ретінде бағалау.

«Абайтану» пәнінің 5-11-сыныптар аралығындағы бағдарламасына білім алушының жас ерекшелігі мен танымдық деңгейін ескере отырып, Абайдың өлеңдері мен қарасөздері шиыршық әдісімен іріктілініп алынды.

Абайды зерттеуші М.Әуезотің, А.Байтұрсынұлының, К.Ысқақұлының,

А.Жұбановтың, К.Жанатайұлының, З.Ахметовтың, М.Мекемтасұлының еңбектері қосымша мәлімет ретінде ұсынылды.

10-11-сыныптарға арналған «Абайтану» пәнінің базалық білім мазмұнында:

Оқытылатын көркем шығармалар тізімінде Абайдың өлеңдері мен қарасөздері, ұлы ақын туралы зерттеу еңбектерімен қатар Қ.Жұмалиев, Қ.Мұхамедханов, Р.Сыздықова және т.б. ғалымдардың еңбектері қосымша оқуға ұсынылған.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларының» (өзгерістер ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген) 12-тармағына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалау тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді және бөлімді екі кезеңде өткізуге болады.

Төменде «Қазақ тілі» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны көрсетілген (2.4-кесте).

26.4-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ тілі» пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып	2	2	2	2
11-сынып	2	2	2	2

Төменде «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны көрсетілген (2.5-кесте).

26.5-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	3	3	3	3
6-сынып	3	3	3	3
7-сынып	3	3	3	3
8-сынып	3	3	3	3
9-сынып	3	3	3	3
10-сынып	3	3	3	3
11-сынып	3	3	3	3

Төменде «Абайтану» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны көрсетілген (2.6-кесте).

26.6-кесте. 5-11-сыныптарда «Абайтану» пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	1	1	1	1
6-сынып	1	1	1	1
7-сынып	1	1	1	1
8-сынып	1	1	1	1
9-сынып	1	1	1	1
10-сынып	1	1	1	1
11-сынып	1	1	1	1

Ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін есепке ала отырып, оның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді.

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәндері бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен төмендегі курстарды жүргізу ұсынылады (26.7-кесте).

26.7-кесте. Элективтік курстардың тақырыптары

Элективті курстар	10 сынып	11 сынып	Сағат саны	барлығы
Журналистика негіздері	1	1	2	72
Академиялық жазылым	1	1	2	72
Когнитивтік лингвистика	1	1	2	72
Шетел тілі (түрік)	1	1	2	72
Шешендік сөз өнері	1	1	2	72

«Журналистика негіздері» пәні бағдарламасы оқушыларға филологияға жақын журналистиканың қыр-сырын танытуға, жалпы сауаттарының, шығармашылық қабілеттерінің артуына, тілдерінің дамуына және ақпараттық анализ жасауға септігін тигізуге бағытталады.

Мақсаты: сөзді қоғамдық пікір қалыптастырудың құралы ретінде жұмсап, көпшілікке арналған мерзімді басылымдарда, бұқаралық ақпарат құралдарында (газет, журнал, радио, теледидар) қандай тілдік қолданыстарды алуға болатыны туралы мағлұмат беру.

Пәнді оқыту міндеттері:

журналистиканы теориялық негізде таныстырып, бұқаралық ақпарат құралдары жайында базалық білім қалыптастыру;

журналистиканың тарихы және бүгінімен таныстыру арқылы, оқушылардың масс-медиаға деген қызығушылығын ояту;

жана ақпараттық технологияларды игеруге септігін тигізу;

журналист этикасы мен имиджін игеру арқылы, кез-келген салада медиа адамы ретінде өзін-өзі ұстаудың негіздерін үйрену.

Алған білімдерінің нәтижесі ретінде оқушылар жоғары оқу орындарында өтетін жарыстарға белсенді қатысып отыратын болады.

2. Академиялық жазылым құзыреттілігін қалыптастыру оқылыммен байланысты. Мәтін деңгейінде коммуникативті, дискурстық құзыреттілік қалыптасады. Мәтінмен жұмыс істеу қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға, тілдік материалды зерттеуге, тілдік дағды мен білікті жетілдіруге кең мүмкіндіктер ашады.

Пәннің мақсаты: академиялық мәтін түрлерін, жүйелі, нақты, мазмұнды, сауатты құруға үйрету.

Пәннің міндеттері:

- академиялық дискурстың ерекшеліктері мен теориялық моделін зерделеу;

- академиялық стильдің түрлері мен жанрлық ерекшеліктерін ескере отырып, лингвистикалық шаблондар жасау;

- академиялық жазылымды игеруді деңгейлеп оқыту;

- арнайы мәтіндерді құрастыру, редакциялау және рәсімдеуге үйрететін оңтайлы технологиялар мен басылым таңдау, хат жазысу және жариялауға дейінгі үздіксіз процесті меңгерту.

3. Когнитивті лингвистика пәні. Когнитивтік ғылымның негізгі пәні – «адам санасы мен оның технологиялық ойлауы». Бұл пәнаралық ғылым адам санасының белгілі бір жақтарын, ең алдымен оның жүйелі түрде ойлауымен және дүниені тану үдерістерімен байланысын зерттеуге арналған.

Пәнді оқыту мақсаттары: көркем ойға құрылатын, бейнелі, астарлы мағыналары басым, метафоралық, коннотанттық мәні жоғары қазақ тіл – қазақ халқының ойлау дәрежесімен, өмір сүру салтымен, ұлттық білімімен, ғұрыптық тұрмыс тіршілігімен тікелей қатысты зерттеліп, түпкі мәні, маңызы ашылмай жүрген тіл бірліктерінің уәжі анықталады.

Пәнді оқытудың міндеттері: өз мамандығы саласындағы белсенді қолданылатын терминологияны білу және оны кәсіби ортада тиімді қатынас жасау үшін ұтымды қолдана алу; кәсіби-іскери қарым-қатынас кезіндегі «маманданған» сөздерді (ұйғару, мақұлдау, сенім білдіру, келіспеу, негіздеу, дерек келтіру, бағалау, қорытынды) логикалық жүйемен құра білу; мәтіннен қажетті ақпаратты сұрыптап, оны кәсіби мақсатта сипаттап, қорыта білу; мәтіннің түзілу тәртібіне көңіл аудару, оның логикалық құрылымдық негізін құра білу; маманданған тақырыпқа сай өзіндік ой-пікір білдіре білу құзіретін қалыптастыра білу; болашақ маманның тілдік біліктілігін жетілдіріп, мемлекеттік тілді мамандық деңгейінде коммуникация құралы ретінде қолдану.

4. «Мәтін талдау» бейіндік пәні оқу курсы мәтінді оқып-талдаудан басталып, сөздерді мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының негізгі ұстанымдары топтық жұмысқа, еркін ойлауға, жазбаша, ауызша ой

алмасуға, мәтін мәнін ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге, әрекеттестікке негізделген.

Пәнді оқыту мақсаттары: алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен кез келген тілдік жағдаяттарда қарым-қатынасқа түсе алу даярлығын білдіретін құзыреттілікті қалыптастыру.

Пәнді оқыту міндеттері: оқылым стратегияларының ішкі дағдыларын; оқушылардың ақпарат пен идеяны синтездеу қабілетін; ақпарат пен идеяның шынайылығы мен салыстырмалы түрде маңыздылығы туралы ойлана білу қабілетін; өзінің оқуына қатысты таңдау жасау және басқалардың идеяларына күмәнмен қарау қабілетін қалыптастыру; адамдардың (жеке тұлғаның) әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ету.

5. *«Шешендік өнер» пәнін* оқу арқылы оқушы бойында тілдік құзыреттілік арқылы оқушы тілдік қарым-қатынастағы шешендік өнердің рөлін түсінеді; сөйлеу мен ойлаудың арақатынасын таниды; сөз мағыналарының, грамматикалық заңдылықтардың шешендік өнермен сабақтастығын біледі; шешендік өнердің тарихындағы ғылыми ұстанымдар мен басты қағидаларды игереді; шешен сөзінің құрылымдық бөліктеріндегі тәсілдерді меңгереді; шешендік сөздің сапалық белгілерін сипаттайды.

Пәнді оқытудың басты мақсаты – адамзат қоғамының өркендеуі үшін ғылыми жетістіктерді пайдалана алатын, ғылым негіздерін жүйелі меңгерген, ғылыми ақпараттарды талдай, өңдей, жинақтай және қолдана білетін, зерттеу және шығармашылық әдістерді игерген, жоғары деңгейдегі қарым-қатынастық қабілеттілігі дамыған тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік беретін тілдің ақпараттық-танымдық, қатысымдық, кумулятивтік қызметтерін мәтін арқылы меңгерту, ғылым негіздері мен жаңа технологияларды мақсатқа сай қолдану әдістерін игерту, тілдік бірліктерді сөйлеу әрекетінде нормаларға сай қолдануға төселдіру.

Пәнді оқытудың міндеттері: тілдің функционалдық қасиеттерін меңгерту; тілдің танымдық қызметін әртүрлі жанрдағы мәтінде таныту; тілдің қатысымдық қызметін тілдік жағдаяттарда қолдануға баулу; тілдің кумулятивтік қызметін мәтін арқылы негіздеу; танымдық мәтіндер арқылы ғылым негіздерін меңгерту; ақпараттарды талдай, өңдей, жинақтай білуге төселдіру; зерттеу және шығармашылық әдістерді тиімді қолдана алу біліктілігін қалыптастыру; сөйлеудің ауызша және жазбаша түрлерінде тілдік бірліктерді мақсатқа сай қолдана білуге жеткізу.

Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру үшін (*әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.*) пәнді оқыту әдістемесі мен теориясының келесі мәселелерін қарау ұсынылады:

1. Қашықтан оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері;

2. Онлайн сабақтарды жоспарлау және бақылау.
3. Оқушылардың тілдік құзіреттілігін қалыптастыру жолдары;
4. Оқу мақсаттарымен жұмыс жасау тәсілдері;
5. Формативті бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;
6. Тыңдалым дағдысын қалыптастыруда кездесетін қиындықтар және оны шешу жолдары;
7. Білім беру мен білім алуда белсенді әдістерді қолданудың тиімділігі;
8. Мектеп оқушыларының жас ерекшеліктеріне байланысты топтардағы оқытудың психо-педагогикалық ерекшеліктері;
9. Қазақ әдебиеті сабағы арқылы ұлттық құндылықтарды насихаттау;
10. Тыңдалым материалдарын пайдаланудың тиімді жолдары;
11. Грамматикалық тақырыптарды лексикалық тақырыптармен сабақтастырудағы шеберлік;
12. Сабақта саралап оқытуды жүзеге асыру;
13. Эссе жазу дағдысын жетілдіру;
14. Білім беруде қолданылатын сандық технологиялардың тиімділігі.
15. Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдіс - тәсілдері;
16. Әр сыныпта қазақ тілі, ағылшын тілі, орыс тілі пәндері арасындағы тақырыптық сабақтастықтың жүйеленуі;
17. Абайтану пәні бойынша Абай шығармаларының тілдік қабатын (лексикалық, образдық, танымдық мәнін) игерту.

27.7 Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Қазақ әдебиетін оқытуда ізгілендіру, адамгершілік-эстетикалық, мәдени-тарихи құндылықтарды, ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерді таныту, оқушылардың тілдік қорын байыту, әдеби білімнің жүйелігі мен үздіксіздігі, сабақтастығы, білім мазмұнының тарихилық сипаты және пәнаралық, пәнішілік байланыс ұстанымдарды негізге алынады.

Қазақ әдебиеті пәнінің оқушыларды тәрбиелеу мен дамытудағы рөлі аса ауқымды. Білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар. Сондықтан «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша «Рухани жаңғыру» идеясы негіздерінің құндылықтарын «Елдіктің жеті тұғыры» қағидаларын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

«Елдіктің жеті тұғыры» қағидастарын:

«Тәуелсіздік – кез-келген азамат үшін ең қастерлі құндылық» принципі бойынша пән мазмұнындағы ел тәуелсіздігі жолындағы күрестер тарихы арқылы тамыры терең тарихымызға құрметпен қарап, мемлекеттілігімізді қадірлеу, оны көздің қарашығындай қорғауға;

«Бірлік пен келісім – елдігіміздің мызғымас тұғыры» принципі (Қазақстан халқы Ассамблеясы тақырыбы аясында) бойынша халқымыздың бірлігі пен этносаралық татулығын сақтауға; Конституцияны қастерлеу, мемлекеттік тілді білу, ұлттық құндылықтарды қадірлеуге;

«Жер – ата-баба мұрасы, халық қазынасы» принципі бойынша ел мен жерді қорғау үшін болған тарихымыздағы соғыстарды зерделеу арқылы ата-баба аманатына адал болып, ұлан-ғайыр жерімізді қорғауға;

«Отбасы мен салт-дәстүр – қоғамның алтын дінгегі» принципі бойынша ғасырлар бойы қалыптасқан құндылықтарды, үлкенге – ізет, кішіге – құрмет көрсетуді дәріптейтін ата дәстүрімізді берік ұстануға;

«Ұлттық мәдениет – халықтың рухани тірегі» принципі бойынша тарихты білу, мәдени құндылықтарды тану, мәдениетімізді зерделеп, өзге жұртқа насихаттай білуге;

«Білім мен еңбек – бақуатты өмірдің кілті» принципі бойынша табыстың кілті ретінде үздіксіз білім алу мен тынымсыз еңбек етуге;

«Прагматизм – бәсекеге қабілетті болудың кепілі» принципі бойынша білім алушыларды барынша қанағатшыл, үнемшіл, ұстамды болып, уақытты орынды пайдалануға тәрбиелеуді пән мазмұнында қамтылған тақырыптарды меңгертуге жүзеге асыру ұсынылады.

Бұл білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуға негіз болады.

Оқыту процесіндегі «Қазақ әдебиеті» пәнінің тәрбиелік әлеуетін арттыру үшін «*Оқуға құштар мектеп*», «*Тарих тағылымы*», «*Қазақ мәдениетінің антологиясы*» әлеуметтік жобалары, «*Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары*», «*Ұлы дала мұрагерлері*» жобасын, «*Тәуелсіздік бәрінен қымбат*» атты Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың мақаласын іске асыруды жалғастыру ұсынылады.

Білім алушылар, педагогтер мен ата-аналар арасында «*Кітап әуесқойы*», «*Өзің оқып, өзгеге ұсын*», «*Оқы және өзгеге сыйла*» және т.б. акциялар өткізу ұсынылады. Шараны ұйымдастыру жастардың кітап оқуға қызығушылығын арттыруға, өзі оқыған көркем шығармаларымен бөлісіп, оны насихаттауға, оқырмандарды кітап оқу өнеріне баулуға, дүниетанымын кеңейтуге, оқығандарының, көркем шығармалардың құдіретін сезінуге, оқығандарын дұрыс бағалай алуға, өмірде, еңбекте, оқуда, кітапты дұрыс пайдалануға баулуды үйретеді.

Білім алушылар арасында өлкетану білімін насихаттау және танымал ету келесі материалдарда:

– *Қазақстан Республикасында өлкетануды дамытудың Тұжырымдамалық негіздерінде*;

– «*Рухани жаңғыру*» бағдарламасын іске асыру аясында жалпы білім беретін ұйымдарда өлкетану жұмыстарын жетілдіру бойынша әдістемелік ұсынымдарда;

– «*Өлкетану*»: *мәдени-генетикалық кодтың негізі*» (мәдени мекемелердегі өлкетану сабақтары) (5-7-сыныптар) пәнін жүргізу бойынша әдістемелік ұсынымдарда;

– «*Туған жер*» бағдарламасы арқылы білім беру ұйымдарында білім алушылардың қазақстандық патриотизмін қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдарда көрсетілген (<https://www.nao.kz>).

Назар аударыңыз!

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2022-2023 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

1. Қаз дауысты Қазыбек бидің туғанына – 355 жыл;
2. Дулат Бабатайұлының туғанына – 220 жыл;
3. Ахмет Байтұрсынұлының туғанына – 150 жыл;
4. Мұхтар Әуезовтің туғанына – 125 жыл;
4. Ғабиден Мұстафиннің туғанына – 120 жыл;
5. Ғабит Мүсіреповтің туғанына – 120 жыл;
6. Мәншүк Мәметованың туғанына – 110 жыл;
7. Зейін Шашкиннің туғанына – 110 жыл;
8. Жұмағани Саинның туғанына – 110 жыл,
9. Әзілхан Нұршайықовтың туғанына – 100 жыл;
10. Сырбай Мәуленовтің туғанына – 100 жыл;
11. Сафуан Шаймерденовтің туғанына – 100 жыл;
12. Зейнолла Қабдоловтың туғанына – 95 жыл;
13. Шерхан Мұртазаның туғанына – 90 жыл;
14. Төлен Әбдіковтің туғанына – 80 жыл;
15. Дүкенбай Досжановтың туғанына – 80 жыл;
16. Дулат Исабековтің туғанына – 80 жыл
17. Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне – 30 жыл.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстар күрделі тапсырмаларды шешуге, өздік жұмыстарды орындауға бағытталуы қажет. Шығармашылық жұмыстар әртүрлі тапсырмаларды өздігінен орындау білігін қалыптастыруды нысана тұтып, оқытудың қай түрі болмасын оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етері сөзсіз. Міндетті оқытылатын әдеби білім мазмұнымен ғана шектелмей, сонымен бірге қосымша әдеби шығармаларды өздігінен оқуға дағдыландыру оқушылардың нәтижелі білім алуының барлық мүмкіндіктерін көрсетпек. Мұғалім оқушының ізденісіне жол ашуға түрткі болатындай әдіс-тәсілдерді таңдап алуы қажет. Жүйелі жүргізілген сапалы оқыту барысында оқушылар шығармашылық бағытта ізденіске түсіп, берілген тақырыптарға ойтолғау, эссе, сыни мақала, т.б. жаза білуге үйренеді.

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- мекемелерде, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;
- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;
- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу;
- мерейтой иелеріне арналған тәрбие сағаттарын, әдеби кештер, мәнерлеп оқу сайыстарын, эссе, мазмұндама, шығарма жазу сайыстарын және т.б. ұйымдастыру.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене білуге үйретеді. Сонымен қатар теориялық білімін кеңейтіп толықтырады және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

27. МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Дарынды балаларды анықтау, ғылымның, мәдениеттің, өндірістің дамуы үшін талантты жастардың білім алуын қамтамасыз ету әрқашан мемлекет пен қоғамның басты назарында болып, Қазақстанның маңызды кадрлық ресурсына үлес ретінде қарастырылған. Зияткерлік әлеуетті сақтау және көбейту міндетін шешудің негізгі факторларының бірі дарынды балалармен жұмыс жасаудың тиімді жүйесін қалыптастыру: дарынды балаларды анықтау, дамыту, әлеуметтік қолдау, қабілеттерін жүзеге асыру, олардың жан-жақты дамуы мен білім алуын қамтамасыз ету үшін жағдай жасау. Дарынды балаларды қолдау жүйесін құру – «Дарынды балалар мен талантты жастарды анықтау мен қолдаудың қазақстандық ұлттық жүйесінің тұжырымдамалық негіздері» тұжырымдамасының негізі болған ұлттық білім беру бастамасының негізгі бағыттарының бірі (ҚР БҒМ 2018 жылғы 16 қазандағы № 574 бұйрығы).

Дарынды балалар – бұл ерекше балалар, сондықтан мектеп педагогтерінің алдына қойылатын міндеттер қатарына, оларды түсіну, өз тәжірибесі мен білімін беру үшін барлық күш-жігерді жұмсау. Педагог, бұл балалардың ересектер тарапынан өз шамаларынан аса жоғары үміттермен күресе білуге арналған қолдауды қажет ететіндігін түсінуі тиіс. Баланың зияткерлік әлеуетін дамыту көбіне баратын мектепке байланысты.

Дарынды балалармен жұмыста «қабілеттер бейімділігі», «қабілеттер», «бейімділік», «дарындылық», «талант», «дарынды бала» сияқты ұғымдар арасындағы негізгі сипаттамалық айырмашылықтарды ескеру қажет.

Қабілеттердің бейімділігі - дененің анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктері (мидың, сезім мен қозғалыс мүшелерінің құрылымдық ерекшеліктері, жүйке жүйесінің қасиеттері және т.б.), бұл қызметтің тиімді әдістерін оңай игерудің шарты. Бейімділіктер жалпылама болады, яғни олардың негізінде қандай қабілеттердің пайда болатынын болжау мүмкін емес.

Дарындылықтың даму деңгейі, сапалық ерекшелігі мен сипаты – бұл тұқым қуалаушылықтың (табиғи бейімділіктің) және баланың іс-әрекетімен (ойын, білім беру, еңбек) әлеуметтік-мәдени ортаның күрделі өзара әрекеттесуінің нәтижесі болып табылады. Сонымен қатар, баланың өзіндік белсенділігі, сондай-ақ жеке дарындылықты қалыптастыру мен іске асырудың негізін құрайтын тұлғаның өзін-өзі дамытудың психологиялық механизмдері ерекше маңызды.

Мамандандырылған мектептерде оқу процесін ұйымдастыра отырып, ұжым дарынды балаларды оқытудың негізгі жалпы принциптерін ескеруі керек:

1. Дамытушылық және тәрбиелік оқыту принципі. Бұл принцип оқытудың мақсаттары, мазмұны мен әдістерін, білім мен дағдыларды игеруге ғана емес, сонымен бірге танымдық дамуға, оқушылардың жеке қасиеттерін тәрбиелеуге де ықпал етуі керек дегенді білдіреді.

2. Оқытуды даралау және саралау принципі. Бұл оқу мақсаттары, мазмұны және процесі оқушылардың жеке және жас ерекшеліктерін толық ескеруі керек. Бұл қағиданы жүзеге асыру жеке айырмашылықтары жарқын және ерекше формада көрінетін дарынды балаларды оқытуда өте маңызды.

3. Жас ерекшеліктерін ескеру принципі. Бұл принцип білім беру мазмұны мен оқыту әдістерінің әр түрлі жас кезеңдеріндегі дарынды оқушылардың ерекшеліктеріне сәйкестігін болжайды, өйткені олардың жоғары мүмкіндіктері оқу қиындықтары деңгейінің көтерілуін оңай тудыруы мүмкін, ал бұл теріс салдарға әкелуі мүмкін.

Дарынды балаларды оқытудың басым мақсаттары ретінде:

1. Дарынды баланың жеке басының рухани-адамгершілік негіздерін, жоғары рухани құндылықтарды дамыту (дарындылықтың өзі маңызды емес, оны қолдана білу маңызды);

2. Шығармашылық тұлғаны дамыту үшін жағдай жасау;

3. Дарынды баланың даралығын дамыту (өзіндік ерекшелігін және оның мүмкіндіктерінің жеке ерекшелігін анықтау және ашу);

4. Оқушылардың жеке қажеттіліктері мен бейімділіктеріне сәйкес білімнің әртүрлі салаларында тұтас дүниетанымды және құзыреттіліктің жоғары деңгейін дамытуды анықтайтын жоғары деңгейдегі жалпы білім беруді қамтамасыз ету.

Оқыту әдістері дарынды оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың тәсілдері ретінде білімді игерудің, сондай-ақ танымдық қабілеттері мен жеке қасиеттерін дамытудың маңызды факторы болып табылады. Интеллектуалды дарынды оқушыны оқытуға тәуелсіз, жеке және топтық жұмыс әдістерімен үйлесетін жетекші және негізгі шығармашылық әдістер: **проблемалық, іздеу, эвристикалық, зерттеу, жобалық** болып табылады. Бұл әдістер жоғары танымдық-мотивациялық әлеуетке ие және дарынды оқушылардың танымдық белсенділігі мен қызығушылық деңгейіне сәйкес келеді. Олар жеке тұлғаның көптеген маңызды қасиеттері мен шығармашылық ойлауын дамыту үшін өте (танымдық ынталандыру, табандылық, тәуелсіздік, өзіне деген сенімділік, эмоционалды тұрақтылық және ынтымақтастық қабілеті және т.б.) тиімді.

Дарынды балаларды оқыту процесі ақпарат алудың әртүрлі көздері мен әдістерін еркін пайдалануды қарастыруы тиіс, соның ішінде компьютерлік желілер арқылы. Білім алушының ақпаратты толық меңгеруі және кері байланыстың тез алу үшін оқытудың компьютерлендірілген құралдарын тиімді қолдану қажет. Ойдың көрнекілігін қамтамасыз ететін құралдар да пайдалы болуы мүмкін. Жалпы, дарындыларды оқытудағы оқу құралдарын қолданудың тиімділігі негізінен олардың көмегімен жүзеге асырылатын оқытудың мазмұны мен әдістерімен анықталады.

Мұғалімдер оқытуды дараландыру өзі үшін қызықты іс-әрекетті таңдайтын баланың өзі жүзеге асыратынын түсінулері керек. Осыған байланысты мұғалімнің ұстанымы да өзгереді: қазір ол білім беруші ретінде емес, сонымен қатар оқушының жеке басын қалыптастыруда көмекші ретінде әрекет етеді.

Дарынды балалармен жұмыстың маңызды сәті қабілетті балалардың отбасыларымен ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған іс-шаралар кешені болып табылады. Отбасында баланың жеке қасиеттері мен шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру жүреді, сондықтан мұғалімдердің практикалық міндеті – қабілетті және дарынды балалары бар отбасыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

Ата-аналармен жұмыс жасау шараларының ішінде дамыту, оқыту және тәрбиелеу мәселелері бойынша ата-аналар жиналыстары маңызды орын алады.

Ата-аналардың бұл мәселеге деген көзқарасын анықтау үшін сауалнама, жеке кеңестер, ата-аналарға ғылыми және практикалық әдебиеттерді таңдау жұмыстарын өткізген жөн. Ата-аналар мен педагогтардың ынтымақтастығын нығайту мақсатында олардың конкурстарға, ғылыми-практикалық конференцияларға, балалармен және педагогтердің өзара жасалған жобалардың таныстырылымын өткізу көзделеді. Балалардың шығармашылық және танымдық белсенділігін дамыту үшін ата-аналар балаларға әртүрлі деңгейдегі шығармашылық және танымдық конкурстарға қатысуға көмектеседі.

Білім берудің жаңартылған мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу жағдайында білім беру ортасында әр баланы табысты оқыту және дамыту үшін психологиялық-педагогикалық қолдау мектептің білім беру процесін басқару жүйесінің қажетті элементіне айналады.

Психологиялық-педагогикалық қолдау мамандары, алдымен педагог-психологтар білім алушылардың жетістіктерін бағалау және мониторингтеу жүйесін жақсы біліп, педагогтерге психологиялық-педагогикалық диагностиканың нақты әдістемелерін, оңтайлы тұлғааралық қатынастар жүйесін, мектептегі психологиялық ахуал мен ұйымдастырушылық мәдениетті бағалау және қалыптастыру құралдарын, білім беру ортасын жобалаудың заманауи технологияларын, оның ішінде сүйемелдеу, қолдау, өтеу, білім беру және тренинг бағдарламаларын, іскерлік және интерактивті ойындар жобаларын жасау тәсілдерін, оқытудың белсенді әдістерін үйретуге дайын болуы тиіс.

Мамандандырылған мектептердегі білім беру мазмұны мемлекеттік деңгейде ұсынылған жалпы білім берудің үлгілік негізгі білім беру бағдарламаларының негізінде дербес әзірленіп, қабылданып, іске асырылатын білім беру бағдарламаларымен айқындалады.

Мектеп негізгі білім беру бағдарламаларын әзірлеумен және бекітумен қатар, алдағы оқу жылында білім беру процесінде қолдануға арналған оқулықтар мен оқу құралдарының тізімін жасап, бекітуі керек. Мұндай тізімдер, сондай-ақ білім беру процесінде пайдалануға рұқсат етілген оқу құралдары «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде

электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 10 маусымдағы № 286 бұйрығы негізінде жасалуы тиіс.

Білім беру бағдарламасын қалыптастыру кезінде **міндетті** және **қосымша оқу** сабақтарын ажырату керек.

Міндетті сабақтарға инвариантты компоненттің оқу пәндері бойынша сабақтар, сондай-ақ вариативті компоненттің сағаты есебінен білім алушылардың таңдауы бойынша сыныптарда іске асырылатын элективті курстар жатады.

Элективті курстарды әзірлеуге, бекітуге және іске асыруға қойылатын талаптарды сақтау қажеттілігіне назар аударамыз.

Қосымша оқу сабақтары қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыруды көздейді және мынадай форматта өткізілуі мүмкін:

- *пәндік секциялар, үйірмелер,*
- *қызығушылықтар бойынша бірлестіктер (шығармашылық, спорттық, әлеуметтендіру және т. б. бағыттар),*
- *білім беру жобалары.*

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы негізінде білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау қалыптастырушы және жиынтық бағалау нысанында жүзеге асырылады. Мамандандырылған білім беру ұйымы жекелеген пәндерді тереңдетіп зерделеуді көздейтіндіктен, қосымша ұпайларды қоса отырып, ТЖБ-да тексерілетін мақсаттар санын кеңейту мүмкіндігін көздеу қажет.

28. ШАҒЫН ЖӘНЕ ТІРЕК МЕКТЕПТЕРДЕГІ ОҚУ-ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

«Шағын жинақты мектеп» (бұдан әрі – ШЖМ) – білім алушылар контингенті шағын, сынып-жинақтары біріктірілген және оқу сабақтарын ұйымдастырудың өзіндік нысаны бар жалпы білім беретін мектеп».

Шағын жинақты мектепте (бұдан әрі – ШЖМ) оқу-тәрбие процесі біріктірілген сыныптарда білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып оқытуға сәйкес жүргізіледі.

Шағын жинақты мектептегі білім беру процесі «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығы негізінде жүзеге асырылады.

ШЖМ-дағы 2-11-сыныптардың толымдығына 3 және одан артық білім алушыға дейін рұқсат беріледі.

Әртүрлі жастағы оқыту әдістемелерін қолдану кезінде 1, 2 жас айырмасын ескере отырып, екі немесе үш сыныпты біріктіруге жол беріледі.

Сыныптарды біріктіру кезінде оқу сабақтарын ұйымдастырудың өзгермелі кестесі қолданылады.

ШЖМ-да бірінші сынып пен бітіруші сыныптардың білім алушыларын біріктіріп оқытуға жол берілмейді.

Шағын жинақты мектептердегі оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері

Шағын жинақты мектептердегі мектепалды даярлық сыныптарының оқу процесін ұйымдастыру

ШЖМ-да мектепалды білім беру келесі кезеңдер бойынша ұйымдастырады:

Мектепалды сыныптардың педагогтері кәсіптік қызметті жүзеге асыруда Стандарттың талаптарын сақтай отырып, тәрбиелеу – білім беру процесін ұйымдастырудың нысандары мен тәсілдерін өздері таңдайды.

Мектепалды сыныптарының педагогтері өз қызметінде тиісті кәсіптік құзыреттерге ие болуы, өзінің кәсіби шеберлігін, зерттеу, зияткерлік және шығармашылық деңгейін үздіксіз жетілдіруі, оның ішінде кемінде бес жылда бір рет біліктілік санаты деңгейін арттыруы (растауы) тиіс.

Шағын жинақты мектептердің бастауыш сыныптарында оқу процесін ұйымдастыру:

Шағын жинақты мектептердің бірінші сыныптарында оқу жүктемесін бірте-бірте арттыра отырып, оқу сабақтарының сатылы режимі қолданылады. Қыркүйекте үш сабақ отыз бес минуттан, қазаннан бастап қырық бес минуттан жоспарланады. Сабақтарда дене шынықтыру минуттарын және көзге арналған жаттығулар өткізіледі.

Бірінші сынып оқушылары үшін жыл бойы қосымша бір апталық каникул көзделеді.

Бірінші сыныпта қосарланған сабақтарды өткізуге жол берілмейді.

1-сыныпта білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау жүргізілмейді.

Мұғалімнің кері байланысы орындалған тапсырмалардың қорытындылары бойынша түсініктемелер, рубрика, ұсыныстар беру арқылы жүзеге асырылады.

Шағын жинақты мектептердің 5-9-сыныптарына арналған пәндерді оқыту процесін ұйымдастыру:

Негізгі орта білім берудің үлгілік оқу бағдарламалары білім алушылардың ғылымдар жүйесінің базалық негіздерін меңгеруіне, олардың бойында тұлғааралық және этносаралық қатынастың жоғары мәдениетін қалыптастыруға, жеке адамның өзін-өзі билеуіне және кәсіптік бағдарлануына бағытталған.

ШЖМ-да оқу-тәрбие процесі біріктірілген немесе жеке сыныптарда білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып оқытуға сәйкес қамтамасыз етіледі.

ШЖМ-да сыныпты екі топқа бөлу 2018 жылғы 31 қазандағы Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын

бекіту туралы № 604 бұйрығында көрсетілген деңгейлер бойынша жүзеге асырылады.

Тірек мектебі мен магниттік ШЖМ-ның оқу қызметі тірек мектебі (ресурстық орталық) мен магниттік мектептердің бірлескен педагогикалық кеңесінде бекітілген бірыңғай оқу жоспары негізінде жүзеге асырылады.

ШЖМ-да оқу және тәрбие процесі үлгілік оқу бағдарламаларына және жұмыс оқу жоспарларына сәйкес жүргізіледі.

ШЖМ-да оқыту процесі үлгілік оқу жоспарының негізінде құрылады, жылдық күнтізбелік оқу жұмыс кестесімен және сабақтар кестесімен регламенттеледі.

ШЖМ-да білім алушылардың мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін білуін, сондай-ақ білім берудің тиісті деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес орыс тілін және шет тілдерінің біреуін оқып-үйренуін қамтамасыз етеді.

Білім алушылардың, тәрбиеленушілердің оқу жүктемесі, сабақ режимі мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, санитариялық қағидалардың, үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру саласындағы денсаулық сақтау және білім беру органдарының ұсынымдары негізінде дайындалған білім беру ұйымдары бекітетін ережелермен айқындалады.

Білім беру ұйымдарындағы сабақ кестесі білім алушылар мен тәрбиеленушілердің тамақтануы мен белсенді демалуы үшін ұзақтығы жеткілікті үзілістерді көздейді.

Шағын жинақты мектепте сабаққа жоспардан тыс қатысуға жол берілмейді.

Сабақты бақылау, зерттеу мен талдау оқыту процесін жақсартудың, педагогтің кәсіби өсуі мен дамуының, білім алушылардың білім сапасын арттырудың негізі болып есептеледі.

Мектеп педагогтеріне өзіндік дамуы мен тәжірибе алмасу мақсатында бір-бірінің сабақтарына жүйелі түрде қатысуы ұсынылады.

Назар аударыңыз!

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы «Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» № 564 бұйрығы негізінде:

Мамандандырылған білім беру ұйымы «Мың бала» ауыл мектептерінің ұлттық зияткерлік олимпиада жеңімпаздары үшін 7-сыныпқа қабылданатын оқушылардың жалпы санының он пайызы мөлшерінде квотаны бекітеді.

«Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы № 564 бұйрығының 25-тармағына сәйкес мамандандырылған білім беру ұйымдарына «Мың бала» ауыл мектептерінің

ұлттық зияткерлік олимпиаданың 500 жеңімпазына мамандандырылған мектептерге конкурстан тыс қабылдау мүмкіндігі беріледі.

Шағын жинақты мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері

Шағын жинақты мектеп білім алушыларының бойында патриоттық тәрбиені, айналасындағыларға толерантты қарым-қатынасты, сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті, іскерлік қарым-қатынас дағдыларын, тамақтану мәдениетін, оның ішінде денсаулық сақтау саласындағы уәкілетті органның санитариялық-эпидемиологиялық қорытындысы немесе білім алушыларды тамақпен қамтамасыз етуге арналған шарт негізінде тамақтандыру объектілерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету жолымен теңгерімді дұрыс тамақтануды, табиғи және жаңа піскен өнімдерді тұтынуды насихаттау арқылы қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Шағын жинақты мектептерде:

«Қоғамға қызмет» волонтерлық балалар қозғалысы әлеуметтік жобасын дамыту «Мектепке жол», «Қамқорлық», «Мектепке жиналуға көмектес», «Адамдарға қуаныш сыйла» акцияларын өткізу;

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру мақсатында: «Жемқорлық қоғам індеті», «Жемқорлықтың тарихи тамыры», «Жемқорлықтың дамуына әсер ететін факторлар мен себептер», «Адам құқығы мен құқық» сынып сағаттары мен факультативтік сабақтарды ұйымдастыру ұсынылады.

Шағын жинақты мектептерде отбасылар және ата-аналармен жұмыс істеудің топтық және жеке түрлері пайдаланылады. Бұнда: тәжірибе алмасу конференциясы, тренингтер, ең табысты ата-аналардың шеберлік сабақтары, пікірталастар, сұрақ-жауап кештері, мұғалімдер, психологтер, мектеп әкімшілігімен кездесу, ата-аналар жиналысы, аналар, әкелер кеңесі сондай-ақ, ата-аналар мен балалардың қатысуымен іс-шаралар ұйымдастыру қажет.

Шағын жинақты мектептерде патриотизм, азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуда әскери-патриоттық клубтар жүйелері, оның ішінде «Жасұлан», «Жас қыран» балалар мен жасөспірімдер қозғалысы, «Туған елге тағзым» өлкетанулық – зерттеу экспедициясы жұмыстары, білім алушылармен Қазақстанның киелі жерлеріне саяхаттар мен экскурсиялар ұйымдастыру ұсынылады.

Шағын жинақты мектептегі тәрбие жұмысы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес сегіз негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылады.

ШЖМ педагогі жұмысының басымдығы:

- балалардың саны аз болғандықтан мұғалім әрбір оқушыны, оның қызығушылығын артыруға, отбасын жақсы тануына мүмкіндігі жоғары;

- педагог жеке өздік жұмысқа арналған тапсырмаларын толық іріктеуге мүмкіндігі бар;

- оқушылардың тәртіп бұзушылығы төмен;

- оқушылар бірінші сыныптан бастап, өздігінен жұмыс жасауға бейімделеді;

- бір оқу бөлмесінде күнделікті бірге болғандықтан 3-4-сынып оқушылары өздерінен төмен сынып оқушыларына көмек береді;

- әрбір білім алушының тәрбиелік деңгейін анықтап, олардың қабілет дағдыларын дамытуға мүмкіндігі жоғары;

- сыныптардағы ата-аналар жиналысы бірге өткізіледі.

- мектепшілік тәрбие шараларына 1-4-сынып оқушылары түгел қатысып отырады.

- білім алушылардың бірін-бірі, өзін-өзі тексеруі, бағалауы жүзеге асырылады;

- 3-4 бастауыш сынып оқушысы өздерінен төмен сыныптың жұмысын тексеріп, көмектесу арқылы өз білімін іс жүзінде қолдануына мүмкіндік туады.

Тірек мектептері мен магниттік мектептердегі оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері

Тірек мектеп (ресурс орталығы) – шағын жинақты мектеп оқушыларының сапалы білім алуына қолжетімділігін қамтамасыз ету мақсатында қысқа мерзімді сессиялық сабақтарды және аралық әрі қорытынды аттестаттауды өткізу үшін базасында таяу маңдағы шағын жинақты мектептердің білім беру ресурстары шоғырланатын жалпы орта білім беру ұйымы.

Тірек мектеп (ресурстық орталық) жанындағы интернат – білім беру ресурстарына сессиялық сабақтар және білім алушыларды аралық және қорытынды аттестаттау кезеңінде тұрумен қоса жақын орналасқан шағын жинақты мектеп оқушыларының сапалы білім алуына қолжеткізуді қамтамасыз етеді.

Тірек мектебі (ресурстық орталық) аудандық (қалалық) әкімдіктің қаулысымен материалдық-техникалық, ғылыми-әдістемелік базалар мен кадрлық ресурстар болған жағдайда жалпы білім беретін мектептің базасында құрылады. Магнитті ШЖМ-лар аудандық (қалалық) білім бөлімінің бұйрығымен тірек мектебіне (ресурстық орталыққа) бекітіледі.

Тірек мектеп (ресурстық орталық) қызметінің мақсаттары мен міндеттері

Тірек мектеп (бұдан әрі – РО) қызметінің мақсаты – магниттік шағын жинақты мектеп оқушыларының білім сапасын арттыру.

Тірек мектептердің негізгі міндеттері:

1) магниттік мектептердің білім алушылары үшін оқу сессияларын және сессияаралық кезеңді өткізуді ұйымдастыру;

2) педагогтер мен басшылардың кәсіби және жеке өзін-өзі жетілдіру үшін (Тәлімгерлер мектебі, жас мұғалімдер мектебі, көшбасшылық мектеп, зертхананың, корпоративтік оқытудың болуы) жағдай жасау;

3) магниттік мектептердің білім алушыларын қауіпсіз тасымалдауды, тұруды және тамақтандыруды ұйымдастыру, қазіргі заманғы білім беру технологияларын тиімді пайдалану, жоғары жылдамдықты Интернетке қосу, жаңа модификациядағы пәндік кабинеттермен қамтамасыз ету;

4) магниттік мектеп оқушыларының облыстық, республикалық және халықаралық олимпиадалар мен ғылыми жарыстардың жүлдегер оқушыларының үлесін көбейту;

5) менеджмент, ынтымақтастық, ата-аналармен байланыс, РО және магниттік мектептердің әлеуметтік серіктестігін нығайту;

6) РО және магниттік мектеп білім алушылары үшін қосымша білім беруді ұйымдастыру.

Тірек мектебі мен магниттік ШЖМ-ның оқу қызметі тірек мектебі (ресурстық орталық) мен магниттік мектептердің бірлескен педагогикалық кеңесінде бекітілген бірыңғай оқу жоспары негізінде жүзеге асырылады.

Магниттік мектептердің 5-11-сынып білім алушылары үшін инвариантты компоненттің оқу пәндерін оқыту арқылы оқу сессияларын: бастапқы – қазанның бірінші онкүндігі (10 күн), аралық – ақпанның бірінші онкүндігі (10 күн), қорытынды – сәуірдің үшінші онкүндігі (10 күн) өткізіледі.

8-11-сыныптардың білім алушылары үшін тірек мектептер базасында оқу сессияларын өткізу міндетті, 5-7-сыныптар үшін – білім беру ұйымының қалауы бойынша ұйымдастырылады.

Сессия кезеңінде тірек мектеп (ресурстық орталық) қосымша білім беру орталығы және толық күндік мектеп ретінде жұмыс істейді.

Магниттік мектептердің білім алушылары үшін тірек мектепте оқу сессияларын өткізу кезінде жергілікті атқарушы органдар білім беруді басқару органының тиісті бұйрығымен ресімделетін тасымалдауға, тамақтануға және тұруға қаражат қарастырады.

Тірек мектеп (ресурстық орталық) негізгі деңгейдегі білім алушыларды бейіналды даярлауды (8-9-сыныптар) және орта білім беру деңгейіндегі білім алушыларды бейіндік оқытуды (10-11-сыныптар) қамтамасыз етеді.

Магниттік мектептердің 8-9-сыныптарының білім алушылары үшін тірек мектепте ғылым негіздерін жүйелі зерделеу үшін жеткілікті лингвистикалық, эстетикалық, физикалық қабілеттерді, іскерліктер мен дағдыларды кешенді қалыптастыру қамтамасыз етіледі, жекелеген оқу пәндерін (алдын ала даярланады) тереңдетіп оқыту енгізіледі.

10-11-сыныптардың білім алушылары үшін тірек мектеп (ресурстық орталық) түлегінің дүниетанымдық, философиялық-этикалық және психологиялық дамуын қамтамасыз ететін жалпы білім беру және бейіндік даярлығы аяқталады. Зерттеу сипатындағы білім беру модулі енгізілуде, шығармашылық зертханалар мен шеберханаларда жұмыстар ұйымдастырылуда.

Бастапқы, аралық сессияларда кіріспе тестілеу нәтижелері, оқу пәндік модульдері бойынша үлгерімнің проблемалық аймақтары анықталады, әрбір білім алушының даму траекториясы айқындалады, бағдар карталары (білім алушылардың жеке журналдары) жасалады.

Қорытынды сессияда оқытудың жеке бағыттарының нәтижелері шығарылады, таңдау бойынша базалық пәндер мен курстардың проблемалары

анықталады. Педагогтерге кеңестер береді. Білім алушылардың аттестаттауға дайындық деңгейі бағаланады.

Бейінді пәндер, қолданбалы курстар және таңдау бойынша курстар қазіргі заманғы жабдықталған кабинеттер мен зертханаларда оқытылады және тірек мектепте (ресурстық орталықта) жұмысқа басқа білім беру ұйымдарының оқытушыларын тарта алады.

ШЖМ білім алушыларының оқу сессиялары әлеуметтік, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлармен байланысты, оның ішінде халықтың ауруларының алдын алу мен емдеуді, санитариялық-эпидемияға қарсы және санитариялық-профилактикалық іс-шараларды қамтитын шектеу шаралары кезеңінде және қолайсыз ауа райы метеожағдайлары кезеңінде қашықтан оқытуға ауыстырылады.

Шағын жинақты мектептердің 10-11-сынып оқушылары үшін оқу сессиясы кезінде пәндер бойынша мазмұн 4 модульге бөлінген, олардың әрқайсысы мемлекеттік стандарт шеңберінен шықпайтын сағат санын қамтиды:

- 1 модуль – инвариант;
- 2 модуль – инвариант;
- 3 модуль – қолданбалы курстар;
- 4 модуль – таңдау бойынша курстар.

Әрбір модульге теориялық (Т) және практикалық (П) қызмет сағаттары кіреді.

Дамытушы модульдер білім алушылардың жеке бағдарын қамтамасыз ететін сабақтарды ұйымдастыруға бағытталған.

Сессия кезінде оқыту келесі режимде өтеді:

Күннің бірінші бөлімі – бейіналды (8, 9-сынып) және бейінді (10, 11-сынып) оқыту материалдары бойынша оқу сабақтары.

Білім алушылардың оқу қиындықтарының бағыттары анықталады, технологиялық карталар жасалады, солардың негізінде сессияаралық кезеңде жеке оқу маршруттары әзірленеді. Білім алушылардың алгоритм мен жеке бағыттар бойынша білімдегі олқылықтарды жоюда жұмыстар жүргізіледі.

Күннің екінші және үшінші жартысы әлеуметтік құзіреттілікті, әртүрлі өмірлік мәселелерді шешу қабілетін дамытатын дизайн қызметіне арналған. Білім алушылар әртүрлі пәндер бойынша өз жобаларының презентацияларын дайындайды, ұжымдық әлеуметтік жобаларды әзірлеуге қатысады.

Күннің төртінші жартысында – бос уақытта өзін-өзі дамыту: білім алушылар қойылымдар қояды, концерттік бағдарламалар, көрмелер дайындайды, спорттық жарыстарға қатысады. Спорттық, патриоттық, көркем-эстетикалық, өлкетану және зияткерлік сипаттағы дамыту сабақтары ерекше орын алады. Бұл дебаттар, пікірталастар, ойындар, конкурстар, психологиялық тренингтер.

Тірек мектеп (ресурстық орталық) базасындағы бейіналды дайындық барысында:

Білім алушыларды өз өңірінде бар кәсібилендіру мүмкіндіктері туралы, яғни кәсіптік білім беру ұйымдары (колледждер, жоғары оқу орындары), оларда

даярлауды жүргізілетін мамандықтар туралы хабардар ету. Осы мақсатта кәсіптік бағдарлау жұмысы бойынша мамандарды шақыру, аталған білім беру ұйымдарына экскурсиялар ұйымдастыру қажет.

Бейіндік оқыту шеңберінде тірек мектеп (ресурстық орталық) базасында шағын жинақты мектептердің білім алушылары оқу жоспарының вариативтік бөлігін, ал 10-11-сынып оқушылары инварианттың екінші модулін меңгереді.

Білім алушыға білім алу, ойлау, талдау, салыстыру және өз таңдауын жасауға құқық беріледі. Нәтижесінде білім алушылардың белсенділігі, оқуға деген қызығушылығы артады.

Тірек мектебінің (ресурстық орталықтың) қызметі қажеттілік болмаған жағдайда тоқтатылады.

29. КЕШКІ (АУЫСЫМДЫ) МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Кешкі мектептердегі білім беру процесі, барлық азаматтар үшін сапалы білім алуға тең мүмкіндіктер беруге және қоғамда табысты әлеуметтену қабілетін қалыптастыруға бағытталған.

Кешкі мектептер қызметінің үлгілік қағидалары «Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығында берілген (2021ж. 29 қаңтардағы №614 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).

Кешкі мектепте және күндізгі жалпы білім беретін мектептер жанында оқыту күндізгі, кешкі, сырттай, жеке оқу түрі, қашықтан оқыту (ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы №137 бұйрығымен бекітілген қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары), экстернат нысандары бойынша жүзеге асырылады.

Кешкі мектептердегі білім беру үдерісі білім беру деңгейіне:

1) негізгі орта білім (игеру мерзімі-3 жыл: 7, 8, 9 сыныптар);

2) жалпы орта білім беру (игеру мерзімі - 2 жыл: 10, 11 (12) сыныптар) бойынша жүзеге асырылады.

Оқу процесі «ҚР Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен (2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен өзгерістер енгізілген) бекітілген кешкі мектепке арналған үлгілік оқу жоспарлары негізінде жүзеге асырылады.

Кешкі мектеп жылдық күнтізбелік оқу кестесін анықтауда, бағалау жүйесін, білім алушыларды аттестаттау тәртібі мен мерзімділігін таңдауды дербес іске асырады. Негізгі орта және жалпы орта білім беру курсы бойынша бағдарламаны меңгеру нәтижесі бітірушілердің міндетті қорытынды аттестаттауымен аяқталады.

Күндізгі оқу нысаны сыныптардағы оқу процесінің ерекшеліктері.

Кешкі мектеп оқушылардың күрделі контингентімен ерекшеленеді: ол жасы, оқыту және оқыту деңгейі, әлеуметтік және отбасылық жағдайы, мектептен тыс жұмыспен қамту дәрежесі мен сипаты, қабылдау, есте сақтау, назар аудару, мотивация сипаттамасы және басқа да белгілері бойынша бірдей емес.

Күндізгі бөлімде педагогикалық процесті ұйымдастырудың негізі, күндізгі орта мектепте сияқты, сынып-сабақ жүйесі болып табылады.

Білім беру процесінде тәрбиеге үлкен мән беріледі. Оқу процесінде тәрбиелеу әлеуетін арттыру мақсатында мектеп педагогтарына оқыту пәніне қарамастан, оқыту процесінде мемлекетіміздің негізгі бағдарламалық құжаттарына негізделген құқықтық тәрбие, қазақстандық патриотизмді тәрбиелеу, рухани-адамгершілік тәрбие элементтерін қамтитын материалдарды пайдалану ұсынылады.

Күндізгі оқу нысаны бар сыныптарда сынып-сабақ жүйесінде оқушылардың барлық құрамымен фронтальды жұмыс, сондай-ақ топтық, жұптық және жеке, өзіндік жұмыс түрлері қолданылады. Негізгі білім көзі мұғалім, интернет, оқулықтар мен оқу құралдары болып табылады.

Сырттай оқу нысаны сыныптардағы оқу процесінің ерекшеліктері

Кешкі мектептегі сырттай оқу формасы күндізгі оқудан оқушылардың өздігінен білім алу жұмысына негізделуі бойынша ерекшеленеді. Сырттай оқитын оқушылардың үйдегі өзіндік жұмысының топтық және жеке консультацияларға жүйелі қатысумен үйлесуі кешкі мектепте сырттай оқуды ұйымдастырудың маңызды қағидаларының бірі болып табылады.

Сырттай оқитындардың өзіндік үй жұмысы-бұл оқу сабақтарының негізгі нысаны; ол топтық және жеке консультациялармен, сондай-ақ сынақтармен тығыз байланысты.

Сырттай оқу процесі мұғалімнің белсенді педагогикалық басшылығын қамтиды, ол сырттай оқушылардың өзіндік оқу жұмысының топтық және жеке консультациялар жүйесімен, сондай-ақ сынақтар жүйесімен тығыз байланысын қамтамасыз етуі керек.

Топтық консультацияларда мұғалім түйінді, ең күрделі тақырыптарды, себеп-салдарлық байланыстар мен заңдылықтарды ашады, теориялық материалды зерттеу және танымдық мәселелерді шешу тәсілдеріне түсініктеме береді, теориялық материалды түсіндіру мен практикалық сипаттағы ұсыныстар арасындағы ұтымды қатынасты анықтайды және жүзеге асырады, оқытудың әр кезеңінде бағдарламалық материалдың сипатына, оқу-тәрбие міндеттеріне және оқушылардың білім, білік және дағды деңгейіне байланысты үй тапсырмаларының көлемі мен күрделілігін белгілейді.

Сынақтар белгілі себептермен сабақтарды өткізіп жіберетін сырттай оқу нысаны бойынша білім алушылар үшін, сондай-ақ қосымша сабақтарға мұқтаж оқушылар үшін өте маңызды.

Тест тапсыру ағымдағы есепке алудан гөрі оқушылардың білімі мен дағдыларын объективті және жан-жақты тексеруге және бағалауға мүмкіндік

береді, бұл тек зерттелетін тақырыптың жеке мәселелері бойынша білімді анықтайды.

Сынақтар ауызша нысанда, тестілеу нысанында, жобалау, зерттеу, бақылау, зертханалық, практикалық жұмыстар нысанында тапсырылуы мүмкін.

Кешкі мектепте «Көркем еңбек», «Дене шынықтыру», «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәндерін оқу қарастырылмаған.

Кешкі (ауысымды) мектептің ерекшелігі мектептің белгілі бір жұмыс режимін қажет етеді. Кешкі мектепте сабақтар үш күн бойы өткізіледі, консультациялар, сынақтар, вариативтік бөлім пәндері жеке кестеге және осы мақсат үшін қатаң бөлінген жеке күндерге апта сайын белгіленеді.

Кешкі мектепте жеке тақырыптар мен бөлімдердің соңында жүзеге асырылатын қорытынды бақылау жұмыстарның түрлі формалары ерекше рөл атқарады. Бұл - бақылау жұмыстары, тестілеу, сынақ, емтихан түрінде өткізіледі.

Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары бойынша білім алуға көшкен сыныптардағы білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критериалды бағалау жүйесі бойынша жүзеге асырылады.

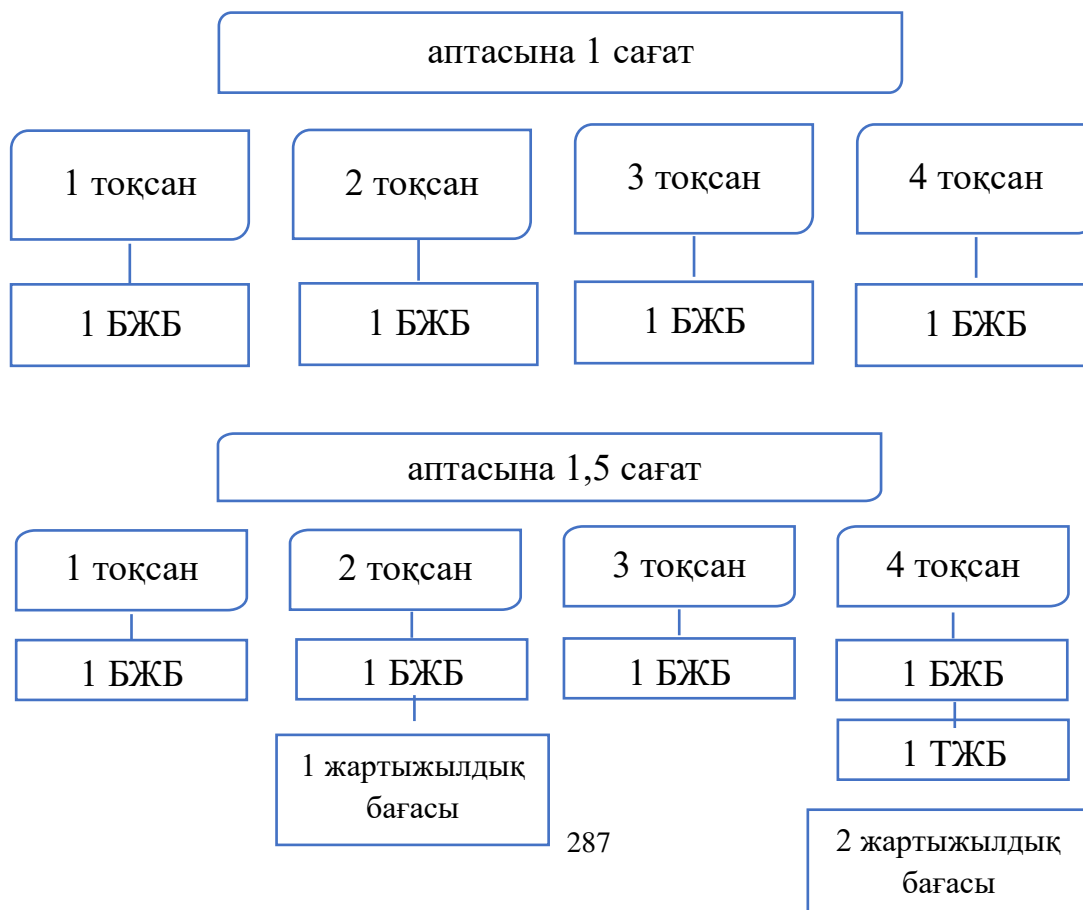
Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критериалды жүйе бойынша жүзеге асырылады.

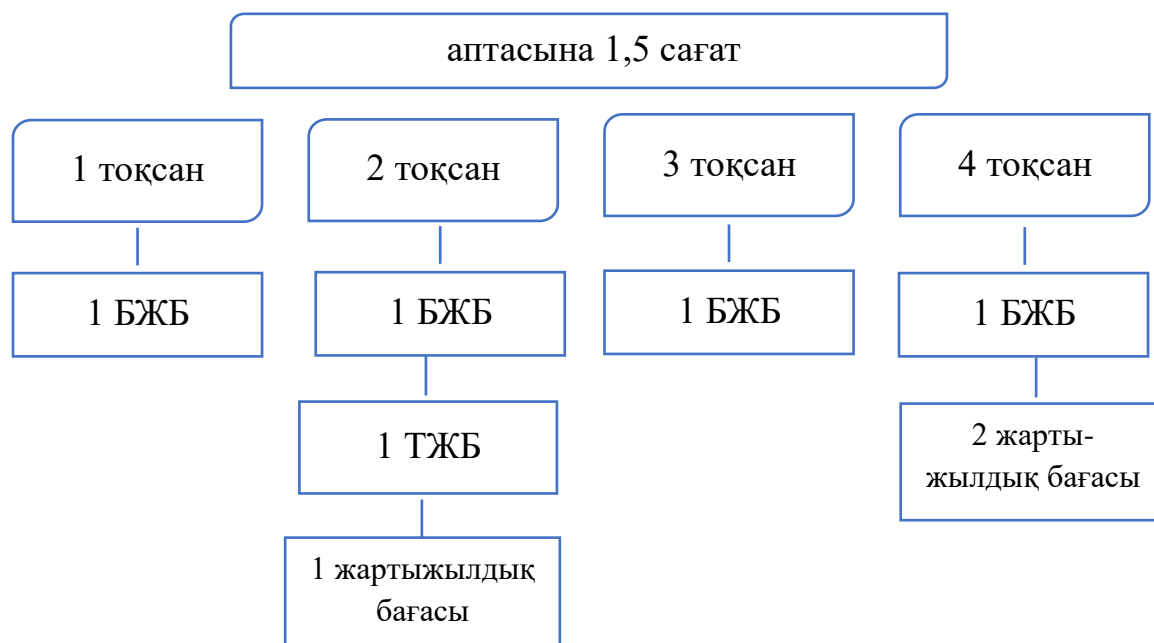
Пәндер бойынша БЖБ және ТЖБ өткізу кестесі:

Оқытудың барлық түрлері үшін Оқу жоспарында аптасына 1,5 сағат, яғни жылына **54 сағат** бөлінген пәндер

Егер кестеде 1 жартыжылдықта 1 сағат, 2 жарты жылдықта 2 сағат болса, онда БЖБ мен ТЖБ төмендегі сызбаға сәйкес жүргізіледі:

Оқытудың барлық түрлері үшін Оқу жоспарында аптасына 1,5 сағат, яғни жылына 54 сағат бөлінген пәндер
Егер кестеде 1 жартыжылдықта 2 сағат, 2 жарты жылдықта 1 сағат болса, онда БЖБ мен ТЖБ төмендегі сызбаға сәйкес жүргізіледі:

Барлық оқыту түрі үшін аптасына 2 сағат

Білім алушыларды күндізгі оқу нысаны бойынша аттестаттау – тоқсан бойынша, сырттай оқу нысаны бойынша білім алушыларды аттестаттау – жартыжылдық, білім алушыларды жеке сырттай оқу нысаны бойынша аттестаттау – жартыжылдықта жүзеге асырылады.

Экстернат нысанында оқытудың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығымен бекітілген экстернат нысанында оқыту қағидалары «Экстернат нысанында оқыту және Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқуға рұқсат беру» мемлекеттік көрсетілетін қызмет қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22

қаңтардағы № 61 бұйрығымен бекітілген (2020 жылғы 29 мамырдағы № 225 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).

Экстернат нысанында оқыту қағидалары негізгі орта және жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқыту тәртібін айқындайды:

1. Экстернат нысанында оқытуды әрбір жалпы білім беретін мектепте жеке ұйымдастыру ұсынылады.

2. Ережелерде көрсетілген санаттарға сәйкес мектепке экстерн қабылдау ұсынылады. Қандай да бір шектеулердің жоқтығына қарамастан, барлық білім алушылар экстернат арқылы білім ала алмайды. Бірінші кезекте бұл оқытудың осы түрінің ерекшелігіне байланысты.

Кешкі мектеп 18 жасқа толған, ҚР аумағында тұратын, жұмыс істейтін және жұмыс істемейтін, бірақ қандай да бір себептермен орта білім алмаған және күндізгі, сырттай, жеке, қашықтықтан оқыту нысандары бойынша оқуға мүмкіндігі жоқ адамдарды экстернат нысанында оқыту үшін шешімді дербес қабылдайды.

Кешкі мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері

Кешкі мектепте тәрбие жұмысы келесі негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1) Қазақстандық патриотизм мен азаматтыққа тәрбиелеу, құқықтық тәрбие.

2) Рухани-танымдық тәрбие.

3) Ұлттық тәрбие.

4) Отбасылық тәрбие.

5) Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие.

6) Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие.

7) Зияткерлік тәрбие, ақпараттық мәдениетті тәрбиелеу.

8) Дене тәрбиесі, салауатты өмір салтын қалыптастыру.

Оқу пәні бойынша мұғалімдердің әдістемелік бірлестіктерінде қаралатын тақырыптар:

1) «Білім беру үдерісін модернизациялаудың маңызды шарты ретінде оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамыту».

2) «Үлгерімі нашар оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру үшін жобалық қызметті пайдалану процесінде мұғалімдердің сабақтағы және сабақтан тыс іс-әрекетінің байланысы».

3) «Сабақта тиімді технологияларды қолдану».

4) «Ақпараттық-коммуникациялық ресурстарды пайдалану кезінде тәрбие және білім беру процесінің тиімділігін арттыру».

5) «Кешкі мектеп жағдайында оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту».

6) «Жобалау-зерттеу технологиясы функционалдық сауаттылықты қалыптастыру құралы ретінде».

7) «Кешкі мектеп оқушыларын оқыту мен тәрбиелеуде тұлғалық-бағдарлы әдіс».

30. ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР ОҚУШЫЛАРДЫ АРНАЙЫ МЕКТЕПТЕРДЕ/СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУ

Арнайы мектептерде / сыныптарда оқу-тәрбие процесін қамтамасыз етудің негізгі нормативтік-құқықтық актілері

2022-2023 оқу жылында білім беру процесін ұйымдастыру кезінде арнайы мектептер Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Педагог мәртебесі туралы» Заңдарын басшылыққа алуы және оқу процесін мынадай нормативтік құжаттар негізінде жүзеге асыруы тиіс:

– «Білім берудің барлық деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» (бұдан әрі – МЖМБС) (ҚР Білім және ғылым министрінің 31.10.2018 жылғы № 604 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулармен 28.08. 2020 жылғы № 372);

– «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар 26.01.2022 жылғы № 25);

– «Жаңартылған мазмұн бойынша бастауыш білім берудің жалпы білім беретін пәндері бойынша ерекше білім беру қажеттілігі бар білім алушылар үшін, жаңартылған мазмұн бойынша негізгі орта білім беру үшін үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 03.04. 2013 жылғы №115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулармен 20.09.2017 жылғы № 352 бұйрығы, 20.09.2018 жылғы № 469 бұйрығы, 05.04. 2020 жылғы № 51 бұйрығы, 01.04. 2022 жылғы № 123 бұйрығы);

– «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 30.10.2018 жылғы № 595 бұйрығына 29.12.2018 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен 2021 жылғы № 614);

– «Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 22.01.2016 жылғы № 70 өзгерістер мен толықтырулармен 29.12.2017 жылғы № 662);

– Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау ережелері (ҚР Білім және ғылым министрінің 12.01. 2022 жылғы № 4 бұйрығы);

– Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық қолдау ережесі (ҚР Білім және ғылым министрінің 12.01. 2022 жылғы № 6 бұйрығы);

– Білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы (ҚР Білім және ғылым министрінің 28.01. 2015 жылғы № 39 бұйрығына өзгертулермен және толықтырулармен 16.05. 2018 жылғы № 210).

Арнайы мектептерде / сыныптарда оқыту білім алушылардың дамуындағы кемдіктердің түрлері бойынша ұйымдастырылады:

- есту қабілеті бұзылған балалар үшін;
- көру қабілеті бұзылған балалар үшін;

- сөйлеу қабілеті бұзылған балалар үшін;
- тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар үшін;
- психикалық дамуы тежелген балалар үшін (бұдан әрі-ОЖБ);
- ақыл-ой кемістігі бар балалар үшін (жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі).

Арнайы мектептерге/сыныптарға білім алушыларды қабылдау «Білім туралы» ҚР Заңына сәйкес ата-аналардың (заңды өкілдердің) келісімімен ПМПК қорытындысы мен ұсынымдары негізінде жүзеге асырылады.

Арнайы мектептер болмаған жағдайда, жалпы білім беретін мектептерде «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы «Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығымен (Нормативтік-құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізімінде № 23890 болып тіркелген) көзделген сыныптардың толықтырылуымен бұзушылықтардың түрлері бойынша кемтар балалар үшін арнайы сыныптар құрылады) (бұдан әрі – Санитариялық қағидалар) бекітілсін.

Білім алушыларды арнайы мектептен/сыныптан басқа білім беру ұйымына ауыстыру растайтын құжаттар негізінде білім беру ұйымы басшысының бұйрығымен жүзеге асырылады.

Білім берудің бастауыш деңгейі

Арнайы мектептер Жалпы білім беретін мектептермен білім алушыларды оқытудың, тәрбиелеудің, дамытудың жалпы міндеттерін, сондай-ақ оқытудың арнайы жағдайларын жасай отырып, бұзылған функциялардың орнын толтыру міндеттерін шешеді, оларға мыналар жатады:

- 1) орта білім берудің бастауыш деңгейінде оқытудың ұзартылған мерзімдері (0-4 сыныптар);
- 2) оқытудың арнайы әдістері, тәсілдері және құралдары;
- 3) Техникалық және компенсаторлық құралдар;
- 4) тіршілік ету ортасы;
- 5) арнайы дайындалған педагогтар;
- 6) психологиялық-педагогикалық көмек (логопедтер, арнайы педагогтар: сурдопедагогтар, тифлопедагогтар, олигофренопедагогтар, психологтар, әлеуметтік педагогтар, ЕДШ нұсқаушылары);
- 7) дамудың кемшіліктерін өтеуді, әлеуметтік, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруды қамтамасыз ететін оқу жоспарының арнайы пәндері;
- 8) медициналық, әлеуметтік және өзге де қызметтер.

Арнайы жағдай жасау үшін мектеп педагогтары мен мамандары оқушылардың ерекше білім алу қажеттіліктерін бағалауды жүзеге асырады.

Оқу жылының ұзақтығы 0-сыныпта – 32 оқу аптасын, 1-сыныпта – 33 оқу аптасын, 2-4-сыныптарда – 34 оқу аптасын құрайды.

Нөлдiк сыныпта оқу процесi тәртіп бұзушылық түрлерi бойынша арнаулы мектептердiң бiлiм алушыларына арналған үлгiлiк оқу жоспарлары мен бағдарламаларына сәйкес жүзеге асырылады.

Есту, көру, тірек-қозғалыс аппараты бұзылған, сөйлеу тілі ауыр бұзылған, психикалық дамуы тежелген бiлiм алушыларға арналған Үлгiлiк оқу жоспарларының инварианттық бөлігiнiң жалпы бiлiм беретiн пәндер тізбесi және олардың негiзгi мазмұны Мемлекеттік жалпыға мiндеттi бiлiм беру стандартының талаптарына сәйкес келедi. Бiлiм беру бастауыш орта бiлiм берудiң оқу бағдарламалары негiзiнде, оқушылардың психофизикалық ерекшелiктерi мен танымдық қабiлеттерiн ескере отырып әзiрленген арнайы оқу жоспарларын және жалпы бiлiм берудiң оқу бағдарламаларын пайдалана (бағдарламалар Академияның сайтында – www.nao.kz орналастырылған) отырып жүзеге асырылады.

Үлгiлiк оқу жоспарлары мен оқу жоспарларының негiзiнде педагогикалық кеңесте қаралатын және бiлiм беру ұйымының басшысы бекiтетiн оқу жұмыс жоспарлары мен бағдарламалары әзiрленедi. Педагогикалық кеңестiң шешiмiмен үлгiлiк оқу жоспарының пәндерi арасында бiлiм алушылардың ерекше бiлiм беру қажеттiлiктерiне сәйкес сағаттардың 20 %-ға дейiнiн қайта бөлуге (Үлгi оқу жоспарының жалпы сағаттарынан асырмай) рұқсат етiледi.

Қажет болған жағдайда бiлiм алушылардың жеке ерекшелiктерi мен әлеуеттi мүмкiндiктерiне сәйкес оқу бағдарламаларын бейiмдеу жүзеге асырылады.

Оқу процесiнде арнайы ОӘК, сондай-ақ жалпы бiлiм беретiн мектептерге арналған ОӘК пайдаланылады.

Көзi көрмейтiн балаларды оқыту жалпы бiлiм беретiн мектептерге арналған Брайль қарпiмен басылған оқулықтар бойынша жүзеге асырылады. Нашар көретiн оқушыларды оқыту жалпы бiлiм беретiн мектептерге арналған iрiлендiрiлген қарпiттi пайдалана отырып шығарылған оқулықтар бойынша жүзеге асырылады.

Екiншi (қазақ немесе орыс) және үшiншi (шет) тiлдердi оқыту бiлiм алушылардың тiлдiк даму деңгейiн ескере отырып жүзеге асырылады, оқытудың мазмұнын, әдiстерiн және жетiстiктерiн бағалауды бейiмдеу көзделедi.

Арнайы мектептерде есту, көру және тірек-қимыл аппараты бұзылған бiлiм алушылар үшін интеллектiлерi төмен (ақыл-ой кемiстiгi бар) оқушылар анықталған кезде 4-6 оқушыны қамтитын арнайы сыныптар құрылады. Сыныптарда оқу ақыл-ойы бұзылған балаларға арналған үлгiлiк оқу жоспарлары мен бағдарламалары бойынша, мектеп түрiне сәйкес үлгiлiк оқу жоспарынан түзету компонентiн енгiзе отырып жүзеге асырылады.

Ақыл-ойы бұзылған оқушыларға арналған үлгiлiк оқу жоспарының бөлімдерi мен оқу пәндерiнiң тізбесi, сондай-ақ оқу бағдарламалары мен оқулықтардың мазмұны МЖМБС мазмұнын iске асырмайды. Оқу процесi арнайы оқулықтар мен оқыту әдiстемелерiн пайдалана отырып, арнайы оқу бағдарламалары бойынша жеңiл және орташа ақыл-ой кемiстiгi бар бiлiм алушылар үшін Үлгiлiк оқу жоспарларына сәйкес жүзеге асырылады. Орташа

ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту жекелеген сыныптарда (II бөлім) немесе педагогикалық кеңестің шешімі бойынша жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылармен бірлесіп ұйымдастырылады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін Үлгілік оқу бағдарламалары негізінде жасалған үлгілік оқу жоспарына және жеке оқу бағдарламаларына сәйкес жүзеге асырылады. Жеке оқу бағдарламалары сынып педагогы мен психологиялық-педагогикалық мамандарының оқушыны терең зерттеу негізінде жасалады.

Жеке оқу бағдарламасы жартыжылдыққа жасалады, жеке оқу бағдарламасын іске асыру уақыты аяқталғаннан кейін әр оқушының жетістіктеріне талдау жасалады және келесі жартыжылдыққа қайтадан жеке оқу бағдарламасы дайындалады. Мұғалім әр оқушының жеке мүмкіндіктерін және жеке жетістіктерін бақылау нәтижелеріне байланысты мониторинг жүргізе отырып оқытудың мазмұнын, әдістерін, формаларын, дидактикалық құралдарын өз бетінше таңдайды.

Екінші бөлім сыныптарындағы оқытудың мазмұны: өзі туралы түсініктерді; өзіне-өзі қызмет көрсету және тіршілікті қамтамасыз ету дағдыларын; қоршаған орта туралы қолжетімді түсініктерді және ортада бағдарлауды; коммуникативтік біліктерді; пәндік-практикалық және қолжетімді еңбек қызметін; практикалық бағыты бар және тәрбиеленушілердің психофизикалық мүмкіндіктеріне сәйкес келетін жалпы білім беретін пәндер бойынша қолжетімді білімді қалыптастыруға бағытталған. Білім берудің бастапқы деңгейінде ақыл-ой кемістігі бар оқушыларға арналған сыныптардағы оқу процесі пәнсіз оқыту негізінде ұйымдастырылады: Барлық сабақтар біріктірілген сипатқа ие және оқушылардың жалпы дамуына бағытталған (коммуникативтік, қозғалыс, сөйлеу, сенсорлық) болады.

Оқушылар жеке дамуда ілгерілеген сайын пәндік оқытуға көшу жүзеге асырылады. Арнайы мектептердің/сыныптардың педагогтері сынып құрамын және білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, дидактикалық, компенсаторлық-дамыту материалдарын таңдауға құқылы.

Арнайы мектептердегі/сыныптардағы оқу-тәрбие процесі психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мамандары жүргізетін (психолог, логопед, арнайы педагогтар: тифлопедагог, сурдопедагог, олигофренопедагог, ЕДШ нұсқаушысы, әлеуметтік педагог) әрбір білім алушының қажеттіліктерін психологиялық-педагогикалық бағалау деректеріне негізделген сараланған және жеке тәсілдерді пайдалана отырып жүзеге асырылады. Психологиялық-педагогикалық қолдау мұғалімдері мен мамандарының жұмысы командалық тәсілді қолдана отырып жүзеге асырылады, мектеп директоры бекіткен жергілікті нормативтік актілермен реттеледі.

Арнайы мектептің/сыныптың білім алушылары үлгілік оқу жоспарының тиісті бөлімінде (түзету компоненті) бөлінген сағат шеңберінде психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарының арнайы психологиялық-педагогикалық көмегін алады. Түзету компонентінің үлгілік оқу бағдарламаларының негізінде оқушылардың даму ерекшеліктері мен компенсаторлық мүмкіндіктерін ескере

отырып, жеке/кіші топ/топтық түзету сабақтарын өткізу үшін жеке дамыту бағдарламалары жасалады.

Психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарымен сабақтар арнайы мектептер мен арнайы сыныптардың барлық түрлерінде міндетті болып табылады. Түзету компонентінің пәндерін оқу жоспарының инвариантты компонентінің пәндерімен ауыстыруға, сондай-ақ осы сағаттардың санын азайтуға жол берілмейді.

Үлгілік оқу жоспарларының түзету компоненті сабақтарының негізгі міндеттері:

1) есту қабілеті бұзылған (естімейтін, нашар еститін) білім алушылар үшін:

- жоғары психикалық функцияларды қалыптастыру, жалпы білім беретін пәндер бойынша білім мен дағдыларды меңгерудің негізі ретінде күнделікті ұғымдарды меңгеру үшін тілді меңгеру;

- есту қабілетінің қарқынды дамуы жағдайында қозғалыс пен сөйлеудің дамуы

электроакустикалық аппаратураны пайдалана отырып қабылдау;

- білім алушының коммуникативтік қызметін қамтамасыз ету, ауызекі сөйлеу тілі сөздігін дамыту;

- ауызша сөйлеуді қалыптастыру және әлсіз еститін сөйлеу-есту қабілетін дамыту;

- оқушылардың ауызша сөйлеуін қалыптастыру мен жетілдірудің есту-көру негізі ретінде есту қабілетін, айтылымды, еріннен оқуды дамыту. Республика мектептерінде естімейтіндерді оқыту процесі есту-көру негізінде жүзеге асырылады, оқу процесінде ымдау тілі бағдарламалық материалды неғұрлым терең түсінуді қамтамасыз ету үшін көмекші құрал ретінде пайдаланылады;

2) көру қабілеті бұзылған (көзі көрмейтін, нашар көретін) білім алушылар үшін:

- баяу көру және көру қабілетін дамыту;

- элеуметтік-тұрмыстық бағдарлауды (ТҚК) қалыптастыру,

- кеңістіктік бағдарлауды дамыту;

- мимика мен пантомимиканың дамуы;

3) тірек-қимыл аппараты бұзылған білім алушылар үшін:

- қозғалыс саласын қалыптастыру және жетілдіру;

- танымдық іс-әрекетті дамыту;

- сөйлеу дамуының кемшіліктерін еңсеру;

4) сөйлеу қабілеті бұзылған білім алушылар үшін:

- сөйлеу дамуындағы ауытқуларды жеңу;

- мотор, сөйлеу-мотор, сөйлеу-ойлау қызметін дамыту;

5) психикалық дамуы тежелген білім алушылар үшін:

- қоршаған шындық туралы білім мен түсініктерді байыту;

- дамудың алдыңғы кезеңіндегі олқылықтардың орнын толтыру;

- жалпы моториканы дамытуда және қозғалыстарды үйлестіруде ауытқуларды жеңу;

- сөйлеу дамуының кемшіліктерін еңсеру;
- танымдық іс-әрекетті және эмоционалды-тұлғалық саланы дамыту; - оқу іс-әрекетін қалыптастыру;
- оқу бағдарламаларын меңгерудегі олқылықтардың орнын толтыру;
- б) ақыл-ой кемістігі бар (жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар) білім алушылар үшін:
  - қоршаған әлем туралы түсініктерді қалыптастыру және сөйлеуді дамыту;
  - қозғалыс саласын жетілдіру (жалпы және ұсақ моторика);
  - эмоционалдық саланы, қарым-қатынас дағдыларын, әлеуметтік қолайлы мінез-құлық нормаларын дамыту;
  - танымдық іс-әрекетті дамыту;
  - оқу қызметін дамыту.

Үлгілік оқу жоспарларының түзету компонентіндегі сабақтарды «Дефектология» («Арнайы педагогика») мамандығы бойынша жоғары педагогикалық білімі және арнайы мектеп түріне сәйкес білім беру бағдарламасы бар педагогтар жүргізеді. Білім кемшіліктерін толтыру бойынша сабақтарды мұғалімдер жүргізеді. Түзету компонентінің пәндері бойынша оқушылардың жетістіктерін бағалау кезінде балдық бағалау пайдаланылмайды. Сабақтар мектеп кеңесі талқылайтын және білім беру ұйымының басшысы бекітетін кестеге сәйкес күннің бірінші және екінші жартысында да топтарда, кіші топтарда және жеке өткізіледі.

Оқытудың компенсаторлық-дамытушылық бағыты түзету пәндері, Жалпы білім беру циклінің пәндері шеңберінде, сондай-ақ қосымша білім беру жүйесінде жүзеге асырылады.

Арнайы мектептердің/ сыныптардың бастауыш білім беру деңгейіндегі жұмысы ұзартылған күн режимінде ұйымдастырылады, бұл бұзылған функцияларды еңсеру және өтеу, қажетті Денсаулық сақтау педагогикалық режимін қамтамасыз ету, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру үшін қажетті жағдайлар жасайды. Оқу күнінің тәртібі білім алушылардың қатты шаршауын ескере отырып белгіленеді: бірінші ауысымда оқу және үзілістерде демалу үшін жеткілікті уақыт.

Білім беру ұйымы білім алушылардың ата-аналарымен немесе оларды алмастыратын адамдармен бірлесіп оқытылатын пәндердің тізбесін айқындайды, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес үйде жеке оқытудың үлгілік оқу жоспарының бөлінген сағаты шегінде пәндер бойынша сағаттарды сыныптар бойынша бөледі.

Негізгі орта білім деңгейі

Негізгі орта білім беру деңгейінде арнайы мектептер Жалпы білім беретін мектептермен жалпы оқыту, тәрбиелеу, білім алушыларды дамыту міндеттерін, сондай-ақ қызметі бұзылған функциялардың орнын толтыру, өмірлік дағдыларын қалыптастыру, кәсіптік бағдарлау міндеттерін шешеді, оларға мыналар жатады:

1) негізгі орта білім беру деңгейінде оқытудың ұзартылған мерзімдері (5-10 сыныптар);

2) оқытудың арнайы әдістері, тәсілдері және құралдары;

3) Техникалық және компенсаторлық құралдар;

4) тіршілік ету ортасы;

5) арнайы дайындалған педагогтар;

б) психологиялық-педагогикалық көмек (логопедтер, арнайы педагогтар: сурдопедагогтар, тифлопедагогтар, олигофренопедагогтар, психологтар, әлеуметтік педагогтар, ЕДШ нұсқаушылары);

б) дамудың кемшіліктерін өтеуді, әлеуметтік, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруды қамтамасыз ететін оқу жоспарының арнайы пәндері;

7) медициналық, әлеуметтік және өзге де қызметтер.

Арнайы жағдай жасау үшін мектеп педагогтары мен мамандары оқушылардың ерекше білім алу қажеттіліктерін бағалауды жүзеге асырады.

Арнайы мектептерде /сыныптарда негізгі орта білім беру деңгейінде оқыту ұзақтығы білім алушылардың танымдық іс-әрекетінің ерекшеліктерін, оқытудың баяу қарқынын, оқу бағдарламаларының мазмұнын толық меңгеруге ықпал ететін пропедевтикалық және компенсаторлық-дамытушы бөлімдерді жалпы білім беретін пәндерге енгізу қажеттілігін ескере отырып, 10-сынып есебінен 1 жылға ұлғайтылды.

5-10 сыныптардағы оқу жылының ұзақтығы - 34 оқу аптасын құрайды. Оқу күнінің тәртібі білім алушылардың қатты шаршауын ескере отырып белгіленеді: бірінші ауысымда үзілістерде демалу үшін жеткілікті уақыт бөлінеді. Есту, көру, тірек-қимыл аппараты бұзылған, сөйлеу қабілеті ауыр, психикалық дамуы тежелген білім алушыларға арналған үлгілік оқу жоспарларының инвариантты бөлігінің жалпы білім беретін пәндерінің тізбесі және олардың негізгі мазмұны мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарына сәйкес келеді.

Факультативтік сабақтар мен элективті курстардың сағаттары еңбекке оқыту бейіні бойынша сабақтарға, жалпы білім беру циклінің пәндерін зерделеуге, жаңа пәндерді, қосымша білім беру модульдерін, арнайы курстар мен практикумдарды енгізуге, оқушыларды әлеуметтендіруге, даму кемшіліктерін жеңуге, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге ықпал ететін сабақтарға пайдаланылуы мүмкін. Оқыту арнайы оқу бағдарламалары ретінде жүзеге асырылады (бағдарламалар Академияның сайтында орналастырылған – www.nao.kz) білім алушылардың психофизикалық ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктері ескеріле отырып, негізгі орта білім берудің оқу бағдарламалары, сондай-ақ жалпы білім берудің оқу бағдарламалары негізінде әзірленген білім беру бағдарламалары болып табылады. Екінші (қазақ немесе орыс) және үшінші (шет) тілдерді оқыту білім алушылардың тілдік даму деңгейін ескере отырып жүзеге асырылады, оқытудың мазмұнын, әдістерін және жетістіктерін бағалауды бейімдеу көзделеді.

Үлгілік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларының негізінде оқу жұмыс жоспарлары мен бағдарламалары әзірленеді, олар педагогикалық кеңесте қаралады және білім беру ұйымының басшысы бекітеді. Педагогикалық кеңестің

шешімі бойынша білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктеріне сәйкес үлгілік оқу жоспарының оқу пәндері арасында сағаттарды 20% - ға дейін қайта бөлуге жол беріледі (үлгілік оқу жоспарының жалпы сағат саны шеңберінен шықпастан).

Қажет болған жағдайда білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен әлеуетті мүмкіндіктеріне сәйкес оқу бағдарламаларын бейімдеу жүзеге асырылады.

Оқу процесінде арнайы ОӘК, сондай-ақ жалпы білім беретін мектептерге арналған ОӘК пайдаланылады.

Көзі көрмейтін балаларды оқыту жалпы білім беретін мектептерге арналған Брайль қарпімен басылған оқулықтар бойынша жүзеге асырылады. Нашар көретін оқушыларды оқыту жалпы білім беретін мектептерге арналған ірілендірілген қаріпті пайдалана отырып шығарылған оқулықтар бойынша жүзеге асырылады.

Арнайы мектептерде есту, көру және тірек-қимыл аппараты бұзылған білім алушылар үшін ақыл-ой кемістігі бар (ақыл-ой кемістігі бар) оқушылар анықталған кезде 4-6 оқушыны қамтитын арнайы сыныптар құрылады. Сыныптарда оқу ақыл-ойы бұзылған балаларға арналған үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламалары бойынша, мектеп түріне сәйкес үлгілік оқу жоспарынан түзету компонентін енгізе отырып жүзеге асырылады.

Ақыл-ойы бұзылған оқушыларға арналған үлгілік оқу жоспарының бөлімдері мен оқу пәндерінің тізбесі, сондай-ақ оқу бағдарламалары мен оқулықтардың мазмұны МЖМБС мазмұнын іске асырмайды.

Оқу процесі арнайы оқулықтар мен оқыту әдістемелерін пайдалана отырып, арнайы оқу бағдарламалары бойынша жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін Үлгілік оқу жоспарларына сәйкес жүзеге асырылады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту жекелеген сыныптарда (II бөлім) немесе педагогикалық кеңестің шешімі бойынша жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушылармен бірлесіп ұйымдастырылады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқыту орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін Үлгілік оқу бағдарламалары негізінде жасалған үлгілік оқу жоспарына және жеке оқу бағдарламаларына сәйкес жүзеге асырылады. Жеке оқу бағдарламалары сынып педагогы мен психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарының оқушыны тереңдетіп психологиялық-педагогикалық зерттеу деректері негізінде жасалады. Жеке оқу бағдарламасы жартыжылдыққа жасалады, Жеке оқу бағдарламасын іске асыру уақыты аяқталғаннан кейін әр оқушының жетістіктеріне талдау жасалады және келесі жартыжылдыққа Жеке оқу бағдарламасы жасалады. Мұғалім әр оқушының жеке мүмкіндіктерін және білім беру және жеке жетістіктерін бақылау нәтижелерін ескере отырып, оқытудың мазмұнын, әдістерін, формаларын, дидактикалық құралдарын өз бетінше таңдайды. Оқыту мазмұны: шаруашылық Еңбек және тіршілікті қамтамасыз ету дағдыларын қалыптастыруға бағытталған; қоршаған орта туралы қол жетімді идеялар және әлеуметтік және табиғи ортадағы бағдар;

коммуникативті дағдылар; қол жетімді еңбек қызметі; практикалық бағыты бар және оқушылардың психофизикалық мүмкіндіктеріне сәйкес келетін жалпы білім беретін пәндер бойынша қол жетімді білім.

Арнайы мектептердің/сыныптардың педагогтері сынып құрамын, білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, дидактикалық, компенсаторлық-дамыту материалдарын таңдауға құқылы.

Арнайы мектептердегі/сыныптардағы оқу-тәрбие процесі психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мамандары жүргізетін (психолог, логопед, арнайы педагогтар: тифлопедагог, сурдопедагог, олигофренопедагог, ЕДШ нұсқаушысы, әлеуметтік педагог) әрбір білім алушының қажеттіліктерін психологиялық-педагогикалық бағалау деректеріне негізделген сараланған және жеке тәсілдерді пайдалана отырып жүзеге асырылады. Психологиялық-педагогикалық қолдау мұғалімдері мен мамандарының жұмысы командалық тәсілді қолдана отырып жүзеге асырылады, мектеп директоры бекіткен жергілікті нормативтік актілермен реттеледі.

Арнайы мектептің/сыныптың білім алушылары үлгілік оқу жоспарының тиісті бөлімінде (түзету компоненті) бөлінген сағат шеңберінде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мамандары өткізетін фронтальды, кіші топтық және жеке сабақтарда арнайы психологиялық-педагогикалық көмек алады. Түзету компонентінің үлгілік оқу бағдарламаларының негізінде оқушылардың даму ерекшеліктері мен компенсаторлық мүмкіндіктерін ескере отырып, жеке/кіші топ/топтық түзету сабақтарын өткізу үшін жеке дамыту бағдарламалары жасалады.

Психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарымен сабақтар арнайы мектептер мен арнайы сыныптардың барлық түрлерінде міндетті болып табылады. Түзету компонентінің пәндерін оқу жоспарының инвариантты компонентінің пәндерімен ауыстыруға, сондай-ақ осы сағаттардың санын азайтуға жол берілмейді.

Сабақтың негізгі міндеттері::

1) есту қабілеті бұзылған (естімейтін, нашар еститін) білім алушылар үшін:
- жоғары психикалық функцияларды қалыптастыру, жалпы білім беретін пәндер бойынша білімді меңгерудің негізі ретінде күнделікті ұғымдарды меңгеру үшін тілді меңгеру;

- білім алушының коммуникативтік қызметін қамтамасыз ету, ауызекі тіл сөздігін дамыту;

- ауызша сөйлеуді жетілдіру және қалдық сөйлеу есту қабілетін дамыту

- оқушылардың ауызша сөйлеуін қалыптастыру мен жетілдірудің есту-көру негізі ретінде есту қабілетін, айтылымды, еріннен оқуды дамыту. Республика мектептерінде естімейтіндерді оқыту процесі есту-көру негізінде жүзеге асырылады, оқу процесінде ымдау тілі бағдарламалық материалды неғұрлым терең түсіну үшін көмекші құрал ретінде пайдаланылады;

2) көру қабілеті бұзылған (көзі көрмейтін, нашар көретін) білім алушылар үшін:

- нашар көру және көру қабілетін дамыту;

- әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлауды (ТҚК) қалыптастыру,
- кеңістіктік бағдарлауды қалыптастыру;
- мимика мен пантомимиканың дамуы;
- сөйлеу және қимыл-қозғалыс дамуының кемшіліктерін еңсеру;

3) тірек-қимыл аппараты бұзылған білім алушылар үшін:

- қозғалыс саласын қалыптастыру және жетілдіру;
- танымдық іс-әрекетті дамыту;
- сөйлеу дамуының кемшіліктерін еңсеру;

4) сөйлеу қабілеті бұзылған білім алушылар үшін:

- сөйлеу дамуындағы ауытқуларды жеңу;
- мотор, сөйлеу-мотор, сөйлеу-ойлау қызметін дамыту;

5) психикалық дамуы тежелген білім алушылар үшін:

- сөйлеу дамуының кемшіліктерін еңсеру;

- дербестікті және қызметті еркін реттеуді, жоспарлауды және өзін-өзі бақылауды дамыту;

- оқу қызметін жетілдіру;

- оқу бағдарламаларын меңгерудегі олқылықтардың орнын толтыру;

б) ақыл-ой кемістігі бар (жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар) білім алушылар үшін:

- қозғалыс саласын жетілдіру (жалпы және ұсақ моторика);

- эмоционалдық саланы, қарым-қатынас дағдыларын, әлеуметтік қолайлы мінез-құлық нормаларын, еңбексүйгіштікті дамыту;

- танымдық іс-әрекетті дамыту;

- оқу, алғашқы кәсіби қызметті дамыту.

Үлгілік оқу жоспарларының түзету компонентіндегі сабақтарды «Дефектология» («Арнайы педагогика») мамандығы бойынша жоғары педагогикалық білімі және арнайы мектеп түріне сәйкес білім беру бағдарламасы бар педагогтар жүргізеді. Түзету компонентінің пәндері бойынша оқушылардың жетістіктерін бағалау кезінде балдық бағалау пайдаланылмайды. Сабақтар мектеп кеңесі талқылайтын және білім беру ұйымының басшысы бекітетін кестеге сәйкес күннің бірінші және екінші жартысында да топтарда, кіші топтарда және жеке өткізіледі.

Оқытудың компенсаторлық-дамытушылық бағыты түзету пәндері, Жалпы білім беру циклінің пәндері шеңберінде, сондай-ақ қосымша білім беру жүйесінде жүзеге асырылады.

Еңбекке баулу жұмысшы кадрларға қажеттілікке бағдарланған өңірлік, жергілікті жағдайларға сүйене отырып және психофизикалық дамудың жеке ерекшеліктерін, денсаулығын, мүмкіндіктерін, сондай-ақ еңбек бейінін таңдау негізінде тәрбиеленушілер мен олардың ата-аналарының немесе өзге де заңды өкілдерінің мүдделерін ескере отырып ұйымдастырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылар үшін еңбекке оқыту бейіндері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары не білім алушылардың мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып мектеп педагогтері жасаған және мектептің педагогикалық кеңесі бекіткен бағдарламалар пайдаланылады. Кәсіптік –

еңбекке оқыту (жалпы еңбек дайындығы), әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау, шаруашылық еңбек, қолөнер бойынша сабақтар үшін сыныптар екі топқа бөлінеді. Топтарды еңбек түрлері бойынша жинақтау оқушылардың психофизикалық жағдайы мен мүмкіндіктерін ескере отырып, дәрігердің ұсынымдары негізінде жүзеге асырылады. Оқушыларды параллель және іргелес сыныптардан кіші топтарға біріктіруге болады.

10-сыныпта ақыл-ойы бұзылған оқушыларды оқыту тереңдетілген кәсіби-еңбек дайындығы үшін арнайы жағдайлар жасай отырып ұйымдастырылады. Мектепте оқу кәсіби-еңбек дайындығы бойынша емтиханмен аяқталады. Білім алушылар белгіленген тәртіппен бітіру емтихандарынан босатылуы мүмкін. Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылар Еңбек дайындығы пәндері бойынша бітіру емтиханын тапсырмайды.

Есту, көру, тірек-қимыл аппараты бұзылған, сөйлеу қабілеті бұзылған, психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектептердің түлектері алған білім деңгейін растайтын мемлекеттік үлгідегі аттестат алады. Негізгі мектеп курсында жалпы білім беру бағдарламаларын сәтті меңгерген білім алушылар жалпы орта білім мен мамандық алу мақсатында кәсіптік колледждерде, кешкі мектепте оқуын жалғастырады.

Жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар түлектер білім алушылардың осы санаты үшін белгіленген үлгідегі аттестат алады. Зерде бұзылыстары бар білім алушылар екінші жылға (қайта оқуға) жіберілмейді.

Білім беру ұйымы білім алушылардың ата-аналарымен немесе оларды алмастыратын адамдармен бірлесіп оқытылатын пәндердің тізбесін айқындайды, білім алушының жеке мүмкіндіктеріне сәйкес үйде жеке оқытудың үлгілік оқу жоспарының бөлінген сағаты шегінде пәндер бойынша сағаттарды сыныптар бойынша бөледі.

Жалпы орта білім деңгейі

Арнайы мектептер жағдайында көру, есту, тірек-қимыл аппаратында кемдігі бар оқушылар 11-12 сыныптарда жалпы орта білім алады. Екі бағыт бойынша бейіндік оқыту жүзеге асырылуда: қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық. Бір немесе екі бағытты да таңдауды мектеп оқушылардың қажеттіліктері мен ата-аналардың сұрауын ескере отырып жүзеге асырады.

Оқу процесінің компенсаторлық-дамытушылық бағыты жалпы білім беретін пәндер бойынша сабақтарда, психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарымен арнайы сабақтарда қамтамасыз етіледі. Сабақтар топтық және жеке өткізіледі:

- 1) көру қабілеті нашар білім алушылармен:
  - әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлауда (ТҚК);
  - кеңістіктік бағдарлау;
  - мимика мен пантомимиканың дамуы.
- 2) тірек-қимыл аппаратының кемдігі бар білім алушылармен:
  - емдік дене шынықтыру;
  - әлеуметтік-тұрмыстық бағдар;

3) есту қабілеті нашар білім алушылармен:

- айтылымды қалыптастыру және есту қабілетін дамыту;
- ауызекі тіл дамыту;
- ымдау тілін үйрену.

Арнайы мектеп оқушыларын бағалау жүйесі

Арнайы мектептер білім беру мазмұнының ерекшеліктері мен оқушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып, білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылау және аралық аттестаттау нысандарын, тәртібі мен кезеңділігін дербес айқындайды. Оқушылардың оқу нәтижелерін бағалау кезінде оқу жетістіктерін бағалаудың критериалды жүйесі қолданылады. Қалыптастырушы бағалау процесінде мұғалім оқушылардың оқу материалын меңгерудегі қиындықтарын анықтайды және оларды жеңудің жолдарын анықтайды.

Оқу пәндері бойынша оқу жетістіктерін бағалау кезінде арнайы оқу бағдарламаларында немесе әр оқушының жеке оқу бағдарламаларында ұсынылған оқу мақсаттарына назар аудару қажет. Мұғалім сараланған және жеке бақылау тапсырмаларын қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін ескере отырып, бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларды және жеке оқу бағдарламалары бойынша білім алушыларды қорытынды аттестаттаудан өткізу қажеттілігі туралы мәселені білім алушылардың ерекшеліктеріне сәйкес педагогикалық кеңес шешеді.

Арнайы мектептерде және жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптарда білім алушылардың ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды қорытынды аттестаттаудың емтихан материалдарын аудандық, қалалық білім бөлімдері немесе білім басқармасы әзірлейді. Түзету компонентінің пәндері бойынша балдық бағалар қойылмайды. Жартыжылдық және оқу жылының соңында «Музыка», «Музыка және ән айту», «Көркем еңбек», «Бейнелеу өнері», «Дене шынықтыру», «Бейімделген дене шынықтыру», «Өзін-өзі тану», «Мінез-құлық мәдениеті», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» пәндері бойынша «сыналды» / «сыналмады» қойылады.

Жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау оқушыларға сараланған және жеке тәсілді қолдану арқылы жүзеге асырылады. Сараланған тәсіл психикалық дамуы тежелген студенттердің педагогикалық классификациясына негізделеді (В.В. Воронкова бойынша). Жетістіктерді бағалау кезінде әр түрлі типологиялық топтағы оқушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып, деңгейлік мақсат қою негізінде критериалды бағалау жүйесі қолданылады.

Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың жетістіктері бес балдық шкала бойынша бағаланады. Нөлдік және 1-сыныптарда балдық бағалар қойылмайды. Оқытудағы ілгерілеу нәтижесі оқушылардың өнімді іс-әрекетін, сөйлеу, жазбаша жұмыстар, суреттер, қолөнер және сабақтардағы іс-әрекеттерді бақылау деңгейін талдау негізінде анықталады және сипаттамалық сипатта

болады. Орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың жетістіктерін бағалау кезінде жеке оқу бағдарламаларында ұсынылған оқыту мақсаттары негізінде жүзеге асырылатын критериалды сипаттамалық бағалау пайдаланылады. (Ақыл-есі кем диагнозымен білім алушыларды критериалды бағалау бойынша әдістемелік ұсыныстарды Ы. Алтынсарин атындағы КЕАҚ сайтынан табуға болады. www.nao.kz).

Медициналық көрсеткіштер бойынша үйде оқитын ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушылар үшін педагог оқу жүктемесі мен олар оқыған оқу материалын ескере отырып, жеке бақылау тапсырмаларын әзірлейді.

31. ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасының білім беру саясаты міндеттерінің қатарында - адамгершілік-рухани тұлғаны қалыптастыру үшін тиісті жағдайлар жасау, патриотизмге, толеранттылыққа, азаматтық сана-сезімге тәрбиелеу, жалпы адами құндылықтарды, шығармашылық қабілеттерді, креативті ойлауды және өскелең ұрпақты әлеуметтендіруді дамыту.

Балалар мен жастардың шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтудің, оларды өзін-өзі табысты жүзеге асыруға тартудың тиімді тәсілі балаларға қосымша білім беру болып табылады. Қосымша білім беру-білім алушылар мен тәрбиеленушілердің жан-жақты қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбиелеу және оқыту процесі (ҚР «Білім туралы» Заңының 1-бабының 39-тармақшасы).

Балаларға қосымша білім беру жүйесі ашықтыққа, ұтқырлыққа және икемділікке ие бола отырып, баланың, отбасының, қоғамның, мемлекеттің мүдделері үшін «уақыт сындарына» тез және дәл жауап бере алады.

Балаларға қосымша білім берудің құндылығы-бұл жалпы білімнің өзгермелі компонентін күшейтеді, жасөспірімдерге кәсіби өзін-өзі анықтауға көмектеседі, балалардың мектепте алатын күштері мен білімдерін жүзеге асыруға ықпал етеді.

Балаларға қосымша білім беру мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарында да, сондай-ақ мектепте, мектепке дейінгі ұйымдарда, колледждер мен жоғары оқу орындарында, мәдениет, спорт ұйымдарында, жеке ұйымдарда бюджет қаражаты есебінен, сондай-ақ ақылы қызметтер есебінен іске асырылады.

Балаларға қосымша білім берудің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында білім алушылардың жан-жақты қажеттіліктері балаларға қосымша білім берудің әлеуметтік-педагогикалық, ғылыми-техникалық, туристік-өлкетану, экологиялық-биологиялық, көркем-эстетикалық, музыкалық, әскери-патриоттық, спорттық-сауықтыру және басқа да бағыттары бойынша қамтамасыз етіледі.

Заңнамалық және нормативтік құқықтық база

Балаларға қосымша білім берудің тиімділігін қамтамасыз ету үшін Республикада келесі заңнамалық және нормативтік құқықтық актілер қолданылады:

– «ҚР бала құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (әрбір баланың жасына, денсаулығы мен қажеттіліктеріне сәйкес демалуға және бос уақытын пайдалануға құқығы айқындалған. Мемлекет балалардың демалуға, сауығуға және бос уақытын пайдалануға құқығын қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды жүзеге асырады);

- «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (12-бап) (білім беру органдарының кәмелетке толмағандардың жазғы демалысын, бос уақытын және жұмыспен қамтылуын ұйымдастыру жөніндегі құзыреті көзделген);

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы (мақалалар 1, 4, 5, 6, 11, 14, 23, 28, 37, 51, 52, 62, 63, 65) (білім беру саласындағы уәкілетті органның және жергілікті атқарушы органдардың құзыреті:

- балаларға қосымша білім беруді қамтамасыз ету;

- білім беру сапасын басқаруды жүзеге асыру, білім беру ұйымдары ұсынатын білім беру қызметтерінің сапасын әдістемелік және әдіснамалық қамтамасыз ету;

- Республикалық маңызы бар мектептен тыс іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу;

- педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру және ұйымдастыру;

- жалпы білім беретін пәндер бойынша мектеп олимпиадаларын және ғылыми жобалар конкурстарын, облыстық ауқымдағы орындаушылар конкурстары мен кәсіби шеберлік конкурстарын ұйымдастыруды және өткізуді қамтамасыз ету.).

Қосымша білім беру саласындағы тиімді реттеу үшін тиісті органдардың балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру бағдарламаларын әзірлеу және бекіту туралы өкілеттіктері айқындалды (тт. 7-1) ҚР «Білім туралы» Заңының 5 бабы).

Білім алушыларға қосымша білімнің білім беру бағдарламалары бойынша білім беру қызметтерін бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары шарт негізінде ұсынады («білім туралы» ҚР Заңының 37-бабының 1-тармағы).

Барлық балалардың тең қолжетімділігі үшін жағдай жасаудағы жетістіктердің бірі балаларды мектептен тыс қызметпен қамтуды ұлғайту балаларға қосымша білім беруге мемлекеттік тапсырысты орналастыру туралы норма болды (тт. 43) 5-бап, 62-бап).

Балаларға қосымша білім берудің білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың бейіні бойынша педагогтер мен мамандарға, оларды әдістемелік сүйемелдеуге көмек ретінде Қазақстан Республикасы Үкіметінің 7

қаулысы, оның ішінде «сапалы білім беру» «Білімді ұлт» ұлттық жобасы, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрлігінің 18 бұйрығымен бекітілді, олар ҚР БҒМ сайтында орналастырылған.

Балаларға қосымша білім берудің құндылықты-мағыналы, мақсатты, мазмұнды және нәтижелі басымдықтары ҚР-да балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерінде көрсетілген (ҚР БҒМ 2019 жылғы 19 ақпандағы № 81 бұйрығы)

Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

2022-2023 оқу жылындағы балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері жалпы орта және қосымша білім беруді неғұрлым тығыз интеграциялау қажеттілігімен байланысты.

Қазіргі мектептегі мазмұн мен технологияның өзгеруінің инновациялық сипаты көбінесе қосымша білім беру арқылы күшейтілуі мүмкін, оның сипаты қызмет түрлерін таңдау еркіндігін, білім алушылардың жоғары уәжін, және жеке тұлғаның нақты шығармашылық өзін-өзі көрсетуін білдіреді.

Жаңа буынның білім беру стандарттарын енгізу жағдайында балаларға қосымша білім беруді жалпы білім беру бағдарламаларының құрылымына қосудың өзектілігі мектепте алған білім, білік және дағдылардың практикалық қолданылуына ықпал ететін жалпы білім берудің вариативті компонентін күшейту қажеттілігімен байланысты.

Бастауыш, негізгі, жалпы орта білім беру мен балаларға қосымша білім беруді біріктіру қазіргі педагогиканың ең күрделі мәселелерінің бірі болып табылатын тәрбие, оқыту және даму процесстерін жақындастыруға мүмкіндік береді. Бұл бағытты дамыту қажеттілігі бірыңғай білім беру кеңістігін сақтау идеясына негізделген.

Мектеп сабағында оқытуды ұйымдастыру барысында қосымша білім беру жүйесіне тән технологияларды қолдануға болады. Бұл кешенді сабақтар, оқу жобалары, пікірталас технологиялары, ойындар. Олар, әдетте, сабақтың өзінен асып кетуді болжайды, тікелей мұғалімнің жетекшілігімен білім алушылардың тәуелсіз жеке және топтық қызметін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, мектеп сабағы қосымша білім беру бағдарламасын жүзеге асыру процесінде материалдың мазмұнын кеңейту және тереңдету деңгейінде де, сабақтан тыс іс-әрекеттің әртүрлі формаларында мектеп сабағы мазмұнының жеке элементтерін дамыту арқылы да жалғасын табады.

Балаларды сабақтан тыс жұмыс жүйесіне қосу өзіндік сипаттамаларға ие және әр мектеп қосымша білім беруді ұйымдастырудың қандай деңгейін қамтамасыз ететініне байланысты әртүрлі оқу нәтижелеріне қол жеткізеді. Бұл мүмкін:

1) жұмысы бір-бірімен аз үйлесетін және қолда бар кадрлық және материалдық жағдайларға толық тәуелді үйірмелердің, секциялардың, клубтардың кездейсоқ жиынтығы;

2) балалардың шығармашылық ұжымдары мен бірлестіктері жұмысының ішкі топтасуы, олардың қызметінің әртүрлі бағыттылығы;

3) мектептің жеке бөлімшесі ретінде балаларға қосымша білім беруді дамыту;

4) балаларға негізгі және қосымша білім беруді интеграциялау, мектептің негізгі құрылымдарының ұйымдастырушылық және мазмұндық бірлігі.

Қазіргі уақытта мектептердің жұмыс тәжірибесінде жоғарыда аталған барлық ұйымдастырушылық модельдер қолданылады.

Мектептегі қосымша білім беру ұйымының алғашқы екі моделіне басымдылық беріледі. Интеграциялық процестерді жүзеге асыру жағдайындағы үшінші және төртінші модельдер өздерінің білім беру жүйелерін құруға бағытталған мектептерге тән.

Әрбір модель оны жобалайтын және болашақта іс жүзінде жүзеге асыратын барлық адамдар үшін белгілі бір құндылықты білдіреді. Сонымен, мектепте қосымша білім беруді ұйымдастырудың алғашқы моделі белгілі бір мағынаға ие, өйткені ол балалардың бос уақытында жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етеді және сабақтан тыс қызығушылықтарының спектрін анықтауға көмектеседі. Екінші модель балалар мен ересектерді (қауымдастықтар, шығармашылық зертханалар, экспедициялар, шеберханалар және т.б.) біріктіретін өзіндік жұмыс формаларымен құнды. Үшінші және төртінші модельдер балалардың қосымша білім алуға деген әр түрлі сұраныстарын қанағаттандыруға және сонымен бірге білім беру және білім беру бағдарламаларының мазмұнын бірлесіп әзірлеу арқылы өзара әрекеттесудің барлық субъектілерінің жұмысын үйлестіру арқылы мүмкін болатын маңызды нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Математика, химия, физика, биологияға қызығушылық танытқан жоғары сынып оқушыларына мектептегі ғылыми қоғам аясында таным мәдениетін, зерттеу қызметін тәрбиелейтін жобалар ұсынылуы керек.

Экологиялық мәдениетті тәрбиелеу тұрғысынан экологиямен айналысуға болады. Бұл жағдайда сабақтар әртүрлі жастағы бірлестіктердің табиғи түрінде жобалық технологиялар негізінде құрылуы керек.

Жалпы, интеграция үрдісі кешенді бағдарламалар мен жобалардың санының артуынан тұрады: тарихи ойындар, музыкалық театр, балалар филармониясы, іздеу жұмыстары клубы, бард әндері, мектеп ғылым және техника академиясы және т. б.

Осылайша, балалардың негізгі білімі мен қосымша білімі тең, бірін-бірі толықтыратын компоненттерге айналуы керек және сол арқылы әр баланың толыққанды жеке дамуы үшін қажетті бірыңғай білім беру кеңістігін құруы керек. Бұл тәсіл республиканың, облыстың, қаланың, кенттің, ауылдың, ауданның білім беру кеңістігі жағдайында оқушылардың білім беру бағыттарын құруда әртүрлі типтегі және түрдегі ұйымдардың интеграциялық байланыстарын күшейту есебінен мүмкін болады.

Мұндай жағдайда мектеп оқушылардың дамуындағы зияткерлік ауытқуларды жеңіп, олардың қоғамға сәтті бейімделуіне негіз жасай алады.

Мектептегі сабақтан тыс жұмыстарды ұйымдастырудағы маңызды буын пәндік үйірмелер мен секциялар. Бір жағдайда, бұл пән бойынша сабақтан тыс

жұмыс, екінші жағдайда – қосымша білім беру бөлігі.

Білім берудің әр деңгейі үшін қосымша білім беру белгілі бір жас кезеңіндегі жеке ерекшеліктеріне негізделген өзінің маңызды модулін ұсына алады:

– мектепке дейінгі білім беру деңгейінде-мектепалды даярлық;

– бастауыш білім беру деңгейінде-білім алушының позициясын меңгеруге көмектесу: әртүрлі оқу қоғамдастығына қосу;

– негізгі білім беру деңгейінде-тұлғаның өзін-өзі анықтау процесін қолдау: қызметтің әртүрлі салаларындағы маңызды мәселелер спектрін кеңейту және оларды шешу тәжірибесін алу;

– жалпы орта білім беру деңгейінде білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау процесін сүйемелдеу, кәсіптік бағдарлауды қамтамасыз ету.

Оқушылардың жас, психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың әр кезеңінде қосымша білім беру міндеттері өзгереді:

бастауыш мектеп-балалардың танымдық мүмкіндіктерін кеңейту, олардың жалпы және арнайы қабілеттерінің деңгейін диагностикалау, қосымша білім беруді таңдау үшін жағдай жасау;

негізгі мектеп - теориялық білім мен практикалық дағдыларды қалыптастыру, таңдалған қызмет саласында жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттерін ашу;

орта мектеп - таңдалған салада білім, білік, дағдылардың жоғары деңгейіне қол жеткізу, өзін-өзі жүзеге асыру, жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауы, оның мансаптық бағдарлануы үшін жағдай жасау.

Балаларға қосымша білім берудің тағы бір маңызды рөлі – оның тәрбиелік үстемдігі. Ересек пен баланың бірлескен шығармашылық іс-әрекеті барысында адамның адамгершілік қасиеттері дамиды.

Бұл жағдай балаларға қосымша білім беру жүйесінің тағы бір ерекше рөлімен тығыз байланысты – компенсаторлық (немесе психотерапиялық), өйткені дәл осы салада мектеп жағдайындағы балалар, оқушылар оқу процесінде әрдайым қолдау таппайтын қабілеттердің жеке дамуына мүмкіндік алады. Негізгі мектеп пәндері бойынша үлгерімі төмен болғандықтан, ол өнер студиясында немесе спорт секциясында көшбасшылардың қатарында болуы мүмкін.

Эмоционалды байлық-жалпы білім беретін мектеп жағдайында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тағы бір ерекшелігі. Әлемге эмоционалды және құндылық қатынасы студенттерде жарқын тұлғаларға жүгіну процесінде қалыптасуы мүмкін, олардың өмірі мен жұмысы баланы толғандыратын сұрақтарға жауап іздеуге көмектеседі. Балаларға қосымша білім беру тағы бір маңызды рөл атқарады – мектептің мәдени кеңістігін кеңейтеді.

Бұл салада баланы мәдени құндылықтармен таныстыру оның жеке мүдделерін, ұлттық ерекшеліктерін, микросоциумның дәстүрлерін ескере отырып жүзеге асырылады. Білімге мәдени көзқарас баланың ақпаратпен толып кетуіне және соның салдарынан оның жан дүниесінің кедейленуіне, мәдени - тарихи тәжірибенің бүкіл мұрагерлік жүйесінің бұзылуына, ұрпақтардың

бөлінуіне, дәстүрлердің жоғалуына қарсы тұруға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік бейімделу және оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау мәселелерін шешу үшін балаларға қосымша білім беру ерекше орын алады.

Қосымша білім берудің рөлі – жасөспірімдерге дұрыс таңдау жасауға көмектесу. Сондықтан қызығушылық сабақтарының арасында практикалық бағыттағы әртүрлі курстарды жиі кездестіруге болады (көлік жүргізу, теледидар мен радио жабдықтарын жөндеу, тоқу, дизайн және т.б.). Одан да үлкен жетістік, әсіресе жоғары сынып оқушылары іскерлік өмірде табысты қамтамасыз ететін білімге ие болады (компьютер мен электрондық байланыс құралдарын, іс қағаздарын жүргізуді, кәсіпкерлік негіздерін және т.б. игеру). Өзінің әлеуетті қабілеттерін ашып, оларды мектеп жылдарында жүзеге асыруға тырыса отырып, түлек қоғамдағы нақты өмірге жақсы дайын болады, мақсатына жетуді үйренеді, оған жетудің өркениетті, адамгершілік құралдарын таңдайды.

Оқушылардың әлеуметтік бейімделуі үшін қызығушылықтары бойынша әртүрлі шығармашылық бірлестіктердің жұмысына қатыса отырып, олар қазіргі жағдайда ерекше құндылыққа ие болатын әртүрлі жастағы қарым-қатынас кеңістігінде болуы маңызды: мұнда студенттер басқалардың мүдделерін ескере отырып, өз бастамасын, тәуелсіздігін, көшбасшылық қасиеттерін, ұжымда жұмыс істей алатындығын көрсете алады.

Мектептегі балаларға қосымша білім беруді дамытудың негізгі ерекшеліктері:

1) білім беру құндылықтарын оң қабылдау және оның мазмұнын неғұрлым табысты игеру үшін кең жалпы мәдени және эмоционалды-боялған фон құру;

2) балаларды жеке маңызды шығармашылық қызмет түрлеріне қосу арқылы «кедергісіз» тәрбиені жүзеге асыру, оның барысында өскелең ұрпақтың адамгершілік, рухани, мәдени бағдарларының «білінбейтін» қалыптасуы жүреді;

3) қандай да бір қызмет түрлеріне (көркем, техникалық, спорттық және т. б.) ерекше қызығушылық танытатын оқушыларды балаларға қосымша білім беру ұйымдарында өз қабілеттерін іске асыруға бағдарлау;

4) оқушыларға жеке білім беру жолын анықтау, өмірлік және кәсіби жоспарларын нақтылау, маңызды жеке қасиеттерін қалыптастыру үшін қажет қандай да бір оқу курстарының болмауын өтеу.

Қосымша сыныптан тыс іс-шараларды, үйірмелерді, секциялар мен факультативтерді ұйымдастырудың негізгі мақсаты баланың таланттарын ерте анықтау, шығармашылық қабілеттерін дамыту, оның қызығушылықтарының жан-жақты шеңберін қалыптастыру, кәсіби өзін-өзі анықтауға көмектесу болып табылады. Оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, шығармашылық шеберханалар, іздеу үйірмелері, әдебиеттану курстары, өлкетану, Қызықты химия немесе математика секциялары, электротехника үйірмелерін және тағы басқаларын ұйымдастыруға болады. Қазіргі мектептегі қосымша білім беру жүйесі:

- әр түрлі жастағы балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыру;
- жеке әлеуетін, шығармашылық жолын ашуға көмектесу;
- оқушылардың психологиялық және әлеуметтік жайлылығын қамтамасыз

ету;

- өз бетінше дағдыларды дамытуға, өзін-өзі тәрбиелеуге ынталандыру;
- сабақтарда алынған білімді тереңдету және практикалық қолдану процесінде жалпы білім беру әлеуетін іске асыруға көмектесуге (функционалдық сауаттылық) қажет.

Білім беру бағдарламаларын (бұдан әрі – бағдарлама) педагогтер көркем-эстетикалық, ғылыми-техникалық, жаратылыстану-ғылыми, экологиялық және биологиялық, дене шынықтыру-спорттық, әскери-патриоттық немесе мәдени бағыттар бойынша дербес әзірлейді. Мектептегі бағдарлама өзекті, ұтымды, нақты, бақыланатын болуы керек. Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға назар аудару керек. Практикалық қызметтің ең құнды тәжірибесін алудың міндеттері мен нұсқаларын анықтау қажет.

Қосымша білім беру бойынша сапалы қызмет көрсету үшін мектеп әкімшілігі, мектептегі қосымша білім беру педагогтары, оқушылар мен олардың ата-аналары арасында өзара әрекеттестік орнату қажет. Барлық тараптардың жемісті ынтымақтастығы ғана қосымша үйірмелер, секциялар, іс-шаралар жүйесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Мектептегі қосымша білім келесі кезеңдерді жүзеге асыру барысында ұйымдастырылуы керек.

1. Оқушылардың қажеттіліктері мен тілектерін зерттеу. Деректерді жазбаша тестілеу, оқушылар мен ата-аналардан ауызша сұрау, сауалнама жүргізу, кіші, орта және жоғары мектепті аяқтау кезеңдерінде балалардың білім сапасына мониторинг жүргізу арқылы жинауға болады.

2. Оқушыларды қызығушылық топтарына біріктіру, секциялар, факультативтер, үйірмелер құру. Мектептегі қосымша білім беру жүйесі мен бағдарламасының моделін сауалнама нәтижелері бойынша қалыптастыруға болады. Бұл кезеңде сыныптан тыс оқытудың негізгі бағыттарын бөліп көрсету керек.

Іс-шаралар әлеуетті қатысушылардың санына және белгілі бір тақырып бойынша білімге мұқтаж адамдарға негізделуі керек.

Қосымша білім беруде сабақтың формалары, оқыту әдістемесі маңызды рөл атқарады. Соңғы нәтиже таңдалған әдіске байланысты. Жыл сайын оқытудың жаңа әдістері пайда болады. Бұл кездейсоқ емес, өйткені уақыт өте келе қоғам өзгереді. Сондықтан әр мұғалімнің психологиялық-педагогикалық білімі болуы керек, өзінің оқыту әдістемесін үнемі жетілдіріп, жаңа әдістерді үйренуі керек.

Қосымша білім берудегі сабақтарды ұйымдастыру формалары келесі талаптарға сай болуы керек:

Дамушы сипатқа ие болу, дәлірек айтсақ, оқушылардың табиғи бейімділіктері мен қызығушылықтарын дамытуға бағытталу. Өткізу барысында мазмұны мен сипаты жағынан әр түрлі болу. Әр түрлі қосымша әдістерге негізделу.

Қосымша білім беру блогының жұмысы мектеп директоры немесе оның орынбасары бекіткен жылдық және басқа да жоспарлардың, қосымша білім

берудің білім беретін оқу бағдарламаларының және оқу-тақырыптық жоспарлардың негізінде жүзеге асырылады.

Қосымша білім беру блогындағы оқу жылы ағымдағы жылдың 15 қыркүйегінде басталып, 25 мамырында аяқталады. Оқушыларды балалар бірлестіктеріне қабылдау бағдарламаны игеру үшін көзделген мерзімге жүзеге асырылады.

Жазғы демалыс кезінде білім беру процесі жорықтар, жиындар, пленэрлер, экспедициялар, әртүрлі бағыттағы лагерлер және т.б. түрінде жалғасуы мүмкін (егер бұл білім беру бағдарламаларында көзделсе). Бұл кезеңдегі оқушылардың құрамы өзгермелі болуы мүмкін. Көпкүндік жорықтарды өткізу кезінде педагогтің жүктемесін арттыруға рұқсат етіледі. Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі сабақ кестесі олардың балалар мен жасөспірімдердің міндетті оқу жұмысына қосымша жүктеме болып табылатындығын ескере отырып жасалады. Осыған байланысты, бірлестікке қабылдау кезінде әрбір бала дәрігердің денсаулық жағдайы туралы анықтамасын және таңдаған бейіні бойынша қосымша білім беру топтарында айналысу мүмкіндігі туралы қорытындыны ұсынуы тиіс.

Күнтізбелік кестені оқу жылының басында педагогикалық қызметкерлердің ұсынысы бойынша білім алушылардың еңбек ету және демалысы үшін ең қолайлы режимді белгілеуді ескере отырып, әкімшілік жасайды. Сабақ кестесін мектеп директоры бекітеді. Мектептегі демалыс кезінде сабақтар арнайы кесте бойынша өткізілуі мүмкін.

Сабақтардың ұзақтығы және олардың аптадағы саны педагогтың қосымша білім берудің білім беру бағдарламасымен, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдарындағы балалардың іс-әрекет режиміне қойылатын талаптармен айқындалады.

Компьютерлік техниканы пайдалана отырып сабақ өткізу кезінде санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормалар сақталуы тиіс.

Қазіргі қоғамды ақпараттандыру жағдайында пән мұғалімдері АКТ құзыреттіліктеріне ие болуы, қосымша ресурстарды, соның ішінде интернетті пайдалануы және мектеп оқушыларында пән бойынша ақпаратты табу, өңдеу дағдыларын қалыптастыруы тиіс.

Педагог бағалау жүйесін, кезеңділікті және оқушыларды аттестаттау нысандарын таңдауда дербес болады. Қосымша білім беруде аттестаттаудың мынадай нысандары пайдаланылады: тест, сауалнама, сынақтар, әңгімелесу, баяндама, реферат, олимпиадалар, байқаулар, конкурстар, көрмелер, конференциялар, концерттер, жарияланымдар және т. б. болуы мүмкін.

Ағымдағы бақылауды және жұмысты үнемі түзетуді жүргізу қажет. Есеп беру кезеңін анықтау керек, содан кейін оқушылар, үйірмелер мен секцияларға қатысу, оқушылардың үлгерімі туралы мәліметтер жинау керек. Барлық жиналған деректер талданады және жүйеленеді. Осы ақпарат бойынша қажет болған жағдайда түзету іс-шаралары әзірленеді.

Қызметті талдау және жұмыс перспективаларын анықтау үшін тұрақты мониторинг жүргізу маңызды. Бұл оқушыларды қызықтыратын бағыттар

бойынша қосымша оқыту жүйесін енгізудің нәтижелілігін анықтауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, мектептегі қосымша білім беру жүйесін дамыту перспективаларын анықтауға болады.

Қосымша оқыту жүйесі, яғни үйірмелер, секциялар, факультативтер және басқа да сыныптан тыс іс-шаралар нақты оқу орнының материалдық базасында қалыптасады. Қолданыстағы кабинеттер, құрал-саймандар, әдебиеттер қолданылады.

«Сапалы білім «Білімді ұлт» ұлттық жобасын» іске асыру жағдайында мектеп мұғалімдері мен қосымша білім беру педагогтарының жұмысы дамыған көшбасшылық қасиеттері бар, таңдау жағдайында өз бетінше шешім қабылдауға дайын, ынтымақтастыққа және мәдениетаралық өзара іс-қимылға қабілетті, өз халқының тағдыры үшін жауапкершілік сезімі бар білімді адамды қалыптастыруға бағытталуы тиіс.

Білім алушылар ұлттық идеология, мәдени дәстүрлер рухында тәрбиеленуі маңызды. Идеологиялық компонент барлық өткізілетін іс-шараларға қатысуы керек. Мұғалімдер мен қосымша білім беру педагогтеріне республикалық көрмелердің әдістемелік қорына белсенді түрде жүгінуге, көрме материалдарын кәсіби қызметте пайдалануға кеңес беріледі. Мектептердің балалар фольклорлық ұжымдарының педагогтеріне Қазақстан халқының ұлттық ерекшеліктері мен дәстүрлерін зерделеу, өңірлік фольклорлық дәстүрді: ән, би, халық кәсіпшілігін сақтау және дамыту бойынша жұмысты жалғастыру ұсынылады. Сабақтарда гуманистік құндылық бағдарларын оқушыларға түсіндіруге ерекше назар аудару керек: әйел - ананы құрметтеу, үлкендерге құрмет, еңбекқорлық, қоғаммен және табиғатпен үйлесімді өмір сүруге деген ұмтылыс және т. б. Мектеп театр шығармашылығы бірлестіктерінің педагогтары балалар театр шығармашылығын дамытудың заманауи тенденцияларын, театрдың интерактивті түрлерін дамытуды ескере отырып, жоғары моральдық мазмұндағы драмалық материалдарды іздеуге ерекше назар аударуы керек. Мектеп үйірмелері мен бейнелеу және сәндік-қолданбалы шығармашылық бірлестіктерінің педагогтары шығармашылық мәдениетін дамыту, сұлулық сезімін тәрбиелеу бойынша жұмысты жалғастыруы қажет. Тәжірибе көрсеткендей, бейнелеу өнері, хореография, музыка сабақтары рухани-адамгершілік ағартудың қуатты тетігі болып табылады.

Бірқатар тәуелсіз байқаулар мен көрмелердің құрылымы келесі номинациялар бойынша «Өнер арқылы бейбітшілік пен өзара түсіністікке» ұсынудың жалпы идеясымен біріктірілуі мүмкін:

1) «Ұлттық салт-дәстүрлер» (байқауға қатысушылар ұлттық салт-дәстүрлерді сипаттайды немесе көрсетеді, сондай-ақ өз халқының дәстүрлері туралы айтады);

2) «Ұлттық әндер, поэзия, ойындар мен билер» (байқауға қатысушылар фольклор шығармаларын ұлттық тілде орындайды, билерді, сондай-ақ ұлттық және халықтық ойындарды көрсетеді);

3) «Ұлттық костюм» (ұлттық костюмді немесе оның бөлшектерін көрсету. Бұл өнімнің тарихы, символикасы және өндіріс әдістері туралы әңгімемен бірге

жүруі мүмкін);

4) «Сәндік-қолданбалы шығармашылық «Дәстүрлер ғибадатханасы» (бұл номинацияның байқау бағдарламасына шығармашылық жұмыстардың авторлары және отбасылық жәдігерлерді сақтаушылар (халықтық ойыншық, кесте тігу, тоқу, құрақ тігу, тоқу, өру, бисер, ағаш ою, керамика және т.б.) қатысады. «Кішкентай жауһарлар» балалар және отбасы жұмыстарының көрмесі);

5) «Ұлттық тағамдар» (байқауға қатысушылар дайындалған тағамдарды ұсынады, осы тағамдарға байланысты ұлттық дәстүрлер туралы айтады, ұсынылған тағамдарға түрлі-түсті рецептер жасайды);

6) «Отбасылық альбом» шығармашылық жобасы» (байқауға қатысушылар өз өкілдері туралы әңгіме дайындайды. Әңгімеде фотосуреттер, бейнелер, хаттар, күнделік жазбалары, баспа басылымдары, отбасы мүшелерінің шығармашылық жұмыстары және үйде сақталған және қызықты тарихы бар ерекше заттар көрсетілуі мүмкін);

7) «Біз – Қазақстандықтармыз!» және т.б. Туризмде үлкен рухани-адамгершілік әлеует бар. Экскурсиялық қызметті ұйымдастыру балаларды өз халқының, өз елінің тарихына, мәдени мұрасына таныстыруға ықпал етеді. Оқушылардың туристік-өлкетану экспедицияларының шеңберінде жыл сайын жаяу, шаңғы, су, велосипед жорықтарын, түрлі бағыттар бойынша экспедициялар мен экскурсиялар жүргізген жөн. Келесі тақырыптар бойынша оқушылардың экскурсиялары мен экспедицияларын ұйымдастыруды жандандыру маңызды: «Туған өлкенің көрікті жерлерінен – Қазақстанның киелі жерлеріне», «Ұлы Дала Елі», «Қазақстан – менің алтын бесігім», «Сенің өмірдегі алғашқы асуың», «Алтын компас» және т.б.

Сынып жетекшілеріне, қосымша білім беру мұғалімдеріне «Болашақ энергиясы» ұранымен жас өлкетанушылар, экологтар және натуралистер арасында бірқатар сабақтар өткізу ұсынылады. Мұндай іс-шараны өткізу формалары әртүрлі («Жасыл планета» көрмелері, «Табиғатты аяла!» сурет байқаулары, «Ландшафтық дизайн», «Екінші өмір», «Туған өлкенің биоалуантүрлілігін сақтаймыз және көбейтеміз», «Денсаулық және қоршаған орта», «Жасыл экономика» және т.б. номинациялары бойынша әлеуметтік маңызы бар зерттеу жобаларын қорғау). Оқушылардың экологиялық мәдениетін, олардың табиғи ресурстарды үнемдеуге және қоршаған ортаны қорғауға бағытталған белсенді әлеуметтік ұстанымын қалыптастыру мақсатында оқушылар арасында «Көміртек ізін өлше!», «Өмір сүр, жер!», «Мейірімділік керуені» экологиялық акцияларды; қоршаған табиғатты қорғау күніне арналған «Экологиялық марафон». Мұндай іс-шаралар балалардың ерте жастан бастап болашақтың өзекті мәселелері бойынша білім алуын қамтамасыз етіп қана қоймай, оларды жаңа көзқарасқа баулып, балалар үшін мансаптық перспективаларды ашуға мүмкіндік береді.

Оқушылар арасында республикалық бастамаларды іске асыру, қазақстандық патриотизмді, белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыру, көшбасшылық қасиеттерді дамыту үшін өзін-өзі басқару және дебаттық

қозғалыс мәселелері бойынша тұжырымдамалық негіздер әзірленді. Оқушылардың бойында әлеуметтік белсенділікті қалыптастыру, олардың көшбасшылық қасиеттерін дамыту мақсатында білім беру ұйымдары жоғарыда аталған жобаларды іске асыру жөніндегі жұмысты жалғастыруы керек. Бұл бағыттағы жұмыс Қазақстандағы пікірсайыс қозғалысы мен мектептегі өзін-өзі басқару тұжырымдамасына сәйкес құрылады.

Мектептегі өзін-өзі басқарудың Мектеп Парламенттері түріндегі қызметі тұрақты, реттелген, жан-жақты екендігіне назар аудару керек. Қазіргі уақытта Мектеп Парламенттерінің қызметін үйлестіру және жергілікті атқарушы органдармен, білім беру органдарымен және ұйымдарымен, стейкхолдерлермен пікірсайыс қозғалысын дамыту бойынша нақты қадамдар айқындалған.

Оқушыларды сынып ұжымының, білім беру ұйымының тіршілік әрекетінің барлық процестеріне тартуға ұмтылу маңызды. Белсенді клубтар мен мектептердің жұмысын ұйымдастыру, оқушылар үшін ұйымдастырушылық және коммуникативті қабілеттерін дамыту бойынша семинарлар мен тренингтер өткізу ұсынылады. Білім беру ұйымдарының сайттарында мектептегі өзін-өзі басқару органдарының, пікірсайыс клубтарының қызметі көрсетілетін тақырыптық бөлім құру қажет. Оқушыларды әлеуметтік маңызы бар қызметке тартуға және олардың белсенді азаматтық ұстанымдарын қалыптастыруға елдегі қоғамдық маңызды оқиғаларға, мемлекеттік мерекелерге, мерейтойлар мен атаулы күндерге арналған іс-шараларға қатысуға, сондай-ақ орнықты даму мақсаттарын танымал етуге, балалар мен жастар ұйымдарының әлеуетін пайдалануға ықпал ететін болады. Мектеп Парламентінің қатысушылары арасында «Алтын жүрек»; «Мобильді көзқарас: менің жазымнан бір күн»; «Мектеп парламентінің өмірінен бір күн» және т. б. челленджерді өткізу ұсынылады.

ҚР БҒМ РҚББОӘО ziyatker.org сайтында, «Мен пікірсайысшымын» телеграм арнасында, [rumcdo_debate_bot](https://t.me/rumcdo_debate_bot) телеграм арнасында мектеп парламенттері, мектеп пікірсайысы қозғалысы туралы көптеген қызықты ақпарат орналастырылған.

Пікірсайыс қозғалысына және мектептің өзін-өзі басқаруына қатысу оқушыларды ел өміріне белсенді қатысуға, барлық оқиғаларға жауап беруге, пайдалы бастамалардың бастамашысы бола отырып, елдің болашағын құруға деген азаматтық ұстанымын анықтауға үйретеді.

Көшбасшылық қасиеттерге ие азамат пен патриотты қалыптастыру мақсатында білім беру ұйымдарында ҚР Конституциясы күнін, ҚР Мемлекеттік рәміздері күнін, ҚР Тәуелсіздік күнін және т. б. мерекелеуге дайындық және өткізу бойынша іс-шараларды өрістету қажет.

Балаларды қосымша білім беруге жаппай тарту, оларды әлеуметтендіру, жұмыспен қамту, мектеп оқушыларын кәсіби бағдарлау, түрлі деңгейдегі конкурстарда, жарыстарда және басқа да іс-шараларда көпшілік алдында сөз сөйлеу дағдыларын дарыту мақсатында Республикалық маңызы бар іс-шаралар: жас әртістердің, музыканттардың, суретшілердің, туристердің, экологтардың, техниктердің, өнертапқыштардың конкурстары өткізіледі. Өңірлік және

республикалық кезеңдерге 800-ден 1,5 млн-ға дейін оқушы қатысады. Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың республикалық көркем, сәндік-қолданбалы шығармашылық конкурстарына қатысуға қызығушылығы артуда (жыл сайын 3 мыңға жуық бала).

Сабақтан тыс уақытта балаларды толық қамту үшін пән мұғалімдерінің әлеуетін тиімді пайдалану қажет. Пән мұғалімдері сабақтан тыс уақытта үйірмелер, секциялар, студиялар, қызығушылық клубтары, спорттық секциялар, дайындық курстарын жүргізе алады, танымдық, конкурстық, ойын-сауық бағдарламаларын, экскурсиялар және т.б. ұйымдастыра алады. Мысалы, тарих немесе әдебиет мұғалімі мектеп пікірсайыс клубын ұйымдастыра алады, физика мұғалімі «Қызықты физика», «Робототехника» үйірмелерін, техникалық шығармашылық үйірмесін (техника түрлерін модельдеу: авто, әуе, кеме және т.б.) жүргізе алады. Сабақтан тыс уақытты ұйымдастырудағы басты мақсат – оқушының әлеуметтік, моральдық тұрғыдан тұрақты, шығармашылық тұлғасын қалыптастыруға және оны сауықтыруға бағытталған оқушылардың пайдалы жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ететін тұтас білім беру жүйесін құру.

Сабақтан тыс уақытты ұйымдастырудағы негізгі міндеттер:

- қосымша білім беруде оқушылардың қажеттіліктері мен мүдделерін барынша қанағаттандыру;
- балалар мен жасөспірімдер бірлестіктерінің қызметіне жағдай жасау, мектептегі өзін-өзі басқаруды жетілдіру, дебаттық қозғалысты дамыту;
- оқушыларды барынша қамту есебінен кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылық пен қылмыстың тиімді алдын алуды қамтамасыз ету;
- «отбасы-мектеп-социум» байланысын нығайту;
- СӨС қалыптастыру.

Сыныптан тыс уақытты ұйымдастырудың негізгі бағыттары мыналар болуы мүмкін: зияткерлік; патриоттық және азаматтық-құқықтық; адамгершілік-рухани; көркем-эстетикалық; экологиялық, экономикалық; спорттық-сауықтыру; көпмәдениетті (шығармашылық, көркем-эстетикалық және мәдени-танымдық); ұлттық тәрбие; оқушылардың кәсіптік бағдары; ақпараттық мәдениет.

2022 жылғы қаңтарда республикада «Балалар жылы» басталды, оның шеңберінде әрбір қаладағы, аудан орталығындағы, ауылдардағы білім беру ұйымдарының қызметіне ерекше назар аудару қажет. Бұл іс-шаралар әр үйге, әр отбасына жетуі тиіс.

Балалармен жұмыс оқушылардың денсаулығын сақтауға, олардың өз бетінше білім алуына және дамуына, оқушылардың мүдделерін ескере отырып, олардың қамтылуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ ұжымдық және жеке тақырыптық ғылыми-зерттеу, шығармашылық жобаларды іске асыруға қатысу арқылы балалардың шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталуы тиіс, мысалы, «Біз сенің балаларыңбыз, Қазақстан! Біз жаңа әлемде өмір сүреміз», «XXI ғасырдың балалары – біздің құқықтарымыз бен мүмкіндіктеріміз» және т.б.

32. «KUNDELİK.KZ», «BILIMAL.KZ», «EDUS ЭЛЕКТРОНДЫ МЕКТЕП» ЖҮЙЕЛЕРІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ БІЛІМ САПАСЫН МОНИТОРИНГІЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ»

ЖШС «Күнделік» компаниясы оқушылардың үлгерімі сапасының деректерін әділетті талдау мақсатында Белсенділік бақылауы базасында Excel файлы түрінде тоқсандық есептерді жүктеу мүмкіндігін іске асырды.

Енді Білім басқармаларының, қалалық және аудандық білім бөлімдерінің басшылары осы есептің көмегімен Сізге қала, аудан немесе облыс бойынша үлгерімі үздік, орташа төмен оқушылардың жалпы саны туралы ақпаратты алу оңайырақ болады.

Есеп туралы толығырақ ақпарат [сілтеме](#) бойынша қол жетімді.

33. АУРУХАНА ЖАНЫНДАҒЫ МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Стационарлық, емдеу-профилактикалық, оңалту орталықтарында, кәмелетке толмағандарды бейімдеу және әлеуметтік оңалту орталықтарында және басқа да денсаулық сақтау ұйымдарында емдеу курсынан өтетін балалар үшін оқу сабақтарын ұйымдастыру төмендегі заңнамалық актілермен және нормативтік-құқықтық құжаттармен реттеледі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған.

2. «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы»

Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы №345 Заңы.

3. «Білім туралы» ҚР 2007 жылғы 27 шілдедегі №319 Заңы

4. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі № 343 Заңы.

5. «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 13 сәуірдегі № 39 Заңы.

6. Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы. Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 29 желтоқсандағы N 114-IV Заңы.

7. «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен (өзгерістер мен толықтырулар ҚР Білім және ғылым министрінің м.а. 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен енгізілген).

Медициналық стационар/оңалту орталығы білім беру ұйымының құрылымдық бөлімшесі болып есептеледі.

Білім беру ұйымдарынан тыс оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру (медициналық стационарларда, санаторийлерде, диагностикалық орталықтарда және кәмелетке толмағандарды бейімдеу және әлеуметтік оңалту орталықтарында) «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік

қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен (ҚР Білім және ғылым министрінің м.а. 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) жүзеге асады.

Білім беру процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) жүргізіледі.

Оқу сабақтары балалар стационарға түскен күннен және баланың денсаулық жағдайына байланысты емдеуші дәрігердің келісімі бойынша басталады.

Оқушының деректерін стационарда оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға жауапты адам тіркеу журналына алдын ала енгізеді.

Диагноз қойылғаннан кейін және баланың стационарда болған күндерінің шамалас саны анықталғаннан кейін бала туралы мәліметтер сынып журналына енгізіледі.

Аптадағы оқу сағатының саны тиісті Үлгілік оқу жоспарлары негізінде жасалған жұмыс оқу жоспарларына сәйкес нақтыланады. Оқу жұмыс жоспары медициналық мекеменің бағытымен анықталады.

Кейбір оқу пәндері білім беру ұйымдарынан тыс жерлерде жағдайлардың болмауына байланысты жүргізілмейді.

Оқу жоспарларындағы бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің инвариантты компонентінің 80 пайызын сақтау көзделеді. Оқу жоспары сағаттарының 20 пайызын пәндер арасында қайта бөлуге мүмкіндік беріледі.

Оқыту жалпы білім беретін мектептің немесе арнайы түзету ұйымының бағдарламалары бойынша жүргізіледі. Мүмкіндігі шектеулі балаларға педагог-логопед, педагог-дефектолог, педагог-психолог – медициналық стационардың немесе оңалту орталығының мамандары көрсететін арнайы түзету көмегі көрсетіледі.

Білім алушылармен сабақтар топтық немесе жеке оқыту түрінде өткізіледі. Оқыту түрін медициналық стационардың/оңалту орталығының меңгерушісі бұйрыққа сәйкес балаларды оқытуды ұйымдастыруға жауапты адаммен бірлесіп айқындайды.

Топтық сабақтар бір сыныптың 3-тен 15-ке дейінгі білім алушысы болған кезде ұйымдастырылады. Сыныптардың жинақталуы бір сыныптағы 3 және одан да көп баланың санынан басталады. Бір сыныпта үштен кем балалар саны болған кезде сыныптар мынадай түрде біріктірілуі мүмкін: 1-2-сыныптардың, 3-4-сыныптардың, 5-6-7-сыныптардың, 8-9-сыныптардың және 10-11(12) - сыныптардың оқушылары.

Жеке оқыту түрінде балаларды оқыту үшін 2 және одан да көп балалардан тұратын топқа біріктіруге жол берілмейді.

Балаларды оқыту медициналық мекеме бекітілген мектеп директоры бекіткен кестеге сәйкес жүзеге асырылады.

Бір білім алушыға күнделікті оқу жүктемесі 4 оқу сағатынан аспауы тиіс.

Сабақтың ұзақтығы 1-11 (12) сыныптарда 35 минут, бірінші сыныпта бірінші жартыжылдықта 25 минут болып белгіленеді.

Барлық стационарларда бөлімше/оңалту орталығы меңгерушісінің келісімі бойынша балалардың шамадан тыс жүктемені болдырмау үшін екі ауысымда сабақтар ұйымдастырылады: 1-ауысым – 10.00 – 13.00, 2-ауысым – 16.00 – 19.00.

Сөйлеуді дамыту логопедия сабақтарын толықтыратын медициналық ұйымдардың бөлімшелерінде, қазақ және орыс тілдері мен әдебиеті үшін бөлінген сағаттар 1 сағатқа қысқартылып, басқа пәннің сағаттарын жүргізу үшін қайта бөлінуі мүмкін.

ҚР Ұлттық фтизиопульмонология ғылыми орталығына және фтизиопульмонология балаларды оңалту орталығына бекітілген мектептерде балалар оқу жылының басынан бастап және стационарларға түсуіне қарай қабылданады. Сынып пен топтың толымдылығы 20 баладан артық емес, оқыту оқу жартыжылдығынан кем емес толық сауыққанға дейін (сырқаттанушылықты есептен шығарғанға дейін) жүргізіледі. Балалардың болу мерзімі медициналық көрсеткіштер бойынша 5-10 айға ұзартылуы мүмкін және оны медициналық комиссия қарайды. Сабақтың ұзақтығы 1-5 сыныптарда 35 минут, 6-11 сыныптарда 40 минут. Бұл мектептерде сыныптан сыныпқакөшу емтихандары өткізілмейді.

Медициналық ұйымның психоневрологиялық, онкологиялық және инфекциялық бөлімшелерінде оқыту тек жеке түрде жүргізіледі.

Психо-неврологиялық бөлімшелерде оқыту бастапқы және қайталама бұзылуларды жеңуге, психикалық функцияларды дамытуға, балалар мен жасөспірімдердің оңалтуына, әлеуметтік-еңбекке бейімделуіне және қоғамға кірігуіне ықпал ететін компенсаторлық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған дамытушылық (түзету) оқыту форматында жүзеге асырылады.

Психоневрологиялық бөлімшелерде оқыту дамытушылық (түзету) оқыту, бастапқы және қайталама бұзушылықтарды еңсеруге бағытталған, психикалық функцияларды дамыту, компенсаторлық дағдыларды қалыптастыру, оңалтуға ықпал ететін, балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтік-еңбекке бейімделуі және қоғамға кірігуі форматында жүзеге асырылады.

Әлеуметтік-психологиялық бейімделу мақсатында жеке дамыту сабақтары өткізілген жағдайда оқу жұмыс жоспарының кейбір пәндері қысқартылуы мүмкін.

Балаларды білім беру ұйымынан тыс оқыту барысында оқу пәндері бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді.

Медициналық стационардан/оңалту орталығынан шығару кезінде білім алушыларға қалыптастырушы бағалаудың ағымдағы балдары (1-ден 10 балға дейін) бар анықтама беріледі.

Білім алушы стационарда/оңалту орталығында тоқсан ішінде болған жағдайда, оқу жылы әрбір оқу пәні бойынша ағымдағы немесе тоқсандық бағалары бар, мектеп директоры қол қойған және мөрмен расталған оқу туралы анықтама беріледі.

Білім алушылармен өткен сабақтарын есепке алу үшін, талаптарға сәйкес сынып журналы жүргізіледі, онда оқытуды жүзеге асыратын педагогтер өткен оқу материалының тақырыбын және білім алушылардың алған бағасын жазады. Журналға баланың тегі мен аты, келген және кеткен күні жазылады.

Жеке оқытудың түрінде өткен материалдың тақырыбы журналға осы сыныптағы әр баланың оқуы есептеліп отырып жазылады.

Оқытуды тиімді және сапалы ұйымдастыру үшін: оқу жұмыс жоспары, жалпы білім беретін және қосалқы оқу бағдарламалары, білім беру ұйымдарынан тыс сабақтар кестесі, топтық/жеке оқыту үлгерімінің сынып журналдары, балалардың келуін және кетуін тіркеу журналы, мұғалімдердің жұмыс уақытын есепке алу журналы қажет.

Білім алушылардың ұйымнан тыс білім берудің төменгі ресурстарының қол жеткізуін қамтамасыз ету қажет: мерзімді басылымдар, білім беру ұйымының оқу жабдықтары.

Мектеп директорларының және балаларды білім беру ұйымынан тыс жерде оқытуды ұйымдастыруға жауапты адамдардың іс-қимыл алгоритмі:

1) қолданыстағы заңнаманы, нормативтік және қаржылық құжаттарды зерделеу;

2) медициналық стационардың немесе оңалту орталығының басшылығымен, оның жұмыс істеу шарттары мен тәртібімен танысу;

3) тәжірибелі мұғалімдер арасынан кадрларды іріктеу және жұмысқа алу;

4) стационардағы мектептің педагогикалық құрамын нормативтік құжаттармен, емдеу немесе профилактикалық мекеменің жұмыс істеу ерекшелігімен таныстыру, нұсқаманы өткізу журналында ресімдеу рәсімін ескере отырып, балалардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігі бойынша нұсқама өткізуді қамтамасыз ету;

5) медициналық стационар жанындағы құрылымдық бөлімшенің жұмысы туралы бұйрық дайындау, нақты адамға (оқу жұмысы жөніндегі орынбасарына, тәжірибелі мұғалімге) емделіп жатқан балаларды оқытуды ұйымдастыруға, барлық қажетті құжаттаманы жүргізуге, мұғалімдердің балалармен оқу сабақтарын уақтылы өткізуіне жауапкершілік жүктелсін;

6) Балаларды жеке және топтық оқытуды дұрыс ұйымдастыру мәселесін алдын ала зерделей отырып, оқыту түрі (жеке немесе топтық) айқындалатын (емдеу мекемесінің атауы) емдеудегі оқушыларды оқытудың шарттары мен тәртібі туралы ереже бекітілсін;

7) Оқу жұмыс жоспарын белгіленген тәртіппен әзірлеу, келісу және бекіту кезінде психикалық дамуы тежелген, әртүрлі дәрежедегі ақыл-ой кемістігі бар оқушыларға арналған жоспарларды енгізу көзделсін. Мұғалімдердің жалпы білім беретін және көмекші оқу бағдарламаларын, ҚР БҒМ бекіткен бағдарламаларды пайдалануын қамтамасыз ету;

8) бөлімше меңгерушісі немесе бас дәрігер бекіткен білім беру ұйымына бекітілген стационарда емделіп жатқан балалар тізімі негізінде педагог кадрлардың тарификациясы жүргізілсін;

9) Сынып журналдарын, кестеге сәйкес мұғалімдердің стационарға баруын тіркеу журналын, балалардың келуін және кетуін есепке алу журналын уақтылы жүргізуді формативті бағалау негізінде (1-ден 10 балға дейін) оқыту туралы анықтама беруді қамтамасыз ету, жекелеген жағдайларда бағалау осы Қағидалардың 20-тармағына сәйкес жүзеге асырылады;

10) стационарда емделіп жатқан балаларды оқулықтармен және мектеп керек-жарақтарымен, компьютерлік жабдықтармен қамтамасыз ету қажет;

11) стационарлар/орталықтар жанындағы мектептерде жұмыс істейтін мұғалімдердің курстық даярлықтан өтуін қамтамасыз ету керек;

12) педагогикалық кеңестегі стационардағы мектептегі оқу жағдайы мәселесін қарастыру.

34. ИНТЕРНАТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2022-2023 оқу жылында білім беру процесін ұйымдастыру кезінде арнайы мектеп-интернаттар Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасын, негізінен Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Педагог мәртебесі туралы», «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңдарын басшылыққа алуға, оқу процесін нормативтік құжаттарға сәйкес жүзеге асыруға тиіс:

«Жаңартылған мазмұн бойынша бастауыш білімнің жалпы білім беретін пәндері бойынша ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылар үшін жаңартылған мазмұн бойынша негізгі орта білім беру үшін үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 03.04. 2013 жылғы № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар 27.07.2017 жылғы № 352, 20.09.2018 жылғы № 469, 05.02. 2020 жылғы № 51, 01.04.2022 жылғы № 123 бұйрықтармен енгізілген);

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 30.10.2018 жылғы №595 бұйрығы (29.12.2021 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен №614 бұйрығы);

Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық қолдау ережесі (ҚР Білім және ғылым министрінің 12.01. 2022 № 6 бұйрығы).

Білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы (ҚР Білім және ғылым министрінің 28.01.2015 жылғы № 39 бұйрығы (16.03.2018 жылғы өзгертулермен және толықтырулармен № 210 бұйрық).

Интернаттық білім беру ұйымдарының түрлері:

- 1) әскери мектеп-интернат;
- 2) жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат;
- 3) көп балалы және аз қамтылған балаларға арналған мектеп-интернат;
- 4) мектеп-интернат;
- 5) санаториялық мектеп-интернат;
- 6) тірек мектеп жанындағы интернат (ресурстық орталық).

Санаториялық мектеп-интернат облыстық, қалалық туберкулезге қарсы диспансер жанындағы жергілікті денсаулық сақтау органдарының комиссиясы облыстық, республикалық маңызы бар қалалардың білім және денсаулық сақтау басқармаларының жолдамалары бойынша оқу жылы басталғаннан немесе жартыжылдықтан бастап алты (жеті) жастағы балаларды қабылдауды жүзеге асырады. Бос орындар болған жағдайда оқу жылы басталғаннан кейін оқушыларды қабылдауға рұқсат етіледі. Санаториялық мектеп-интернатта ауыстыру емтихандары өткізілмейді. Сынып пен топтың толымдылығы 20 баладан аспайды, толық сауыққанға дейін (туберкулезге қарсы диспансерді есептен шығарғанға дейін) оқу жарты жылдығынан кем болмайды. Балалардың болу мерзімі ұзақтығы медициналық көрсеткіштер бойынша 5-10 айға ұзартылады және оны Комиссия қарайды. 1-5 - сыныптардағы сабақтардың ұзақтығы 35 минут, 6-11(12) - сыныптарда-40 минут. Әр сабақтың алдында дене шынықтыру жаттығулары өткізіледі.

Білім алушылар «Әлеуметтік көмек көрсетілетін азаматтарға әлеуметтік көмектің мөлшерін, көздерін, түрлерін және оны беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 12 наурыздағы № 320 қаулысына сәйкес киіммен, аяқ киіммен, жұмсақ мүліктермен, жеке гигиена заттарымен, оқулықтармен, ойыншықтармен қамтамасыз етіледі (31.03.2022 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен).

Арнайы мектеп-интернаттарға білім алушыларды қабылдау "Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы" Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі Заңы негізінде (26.06.2021 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен) психологиялық-медициналық - педагогикалық консультацияның (бұдан әрі-ПМПК) және медициналық мекеменің дәрігерлік-консультациялық комиссиясының (бұдан әрі - ДКК) қорытындысына сәйкес жүргізіледі.

Арнайы мектеп-интернаттар болмаған жағдайда жалпы білім беретін мектептерде жоғарыда аталған балалар үшін арнайы сыныптар құрылады.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды оқыту және тәрбиелеу Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген тиісті білім беру деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарына (15.08.2017 жылғы өзгерістерімен және толықтыруларымен) сәйкес жүзеге асырылады. Үлгілік оқу жоспарлары «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген (Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілер тізілімінде № 8170 болып тіркелген). (26.01.2022 жылғы өзгерістермен және толықтырулармен) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндер, таңдау курстары және факультативтер бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің жалпы

білім беретін оқу бағдарламалары бойынша (өзгерістер мен толықтырулармен 01.04.2021 ж.) іске асырылады.

Арнаулы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Көру қабілеті бұзылған балаларға арналған арнаулы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі:

Көру қабілеті бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатқа:

- 1) соқырлар (абсолютті соқырлық);
- 2) зағип адамдар – көру сезімінің толық болмауымен, Жарық сезуімен немесе қалдық көруімен (түзетумен жақсы көрінетін көзде 0,04-ке дейін);
- 3) Жарық қабылдағышпен;
- 4) жақсы көрінетін көзде 0,04 және одан төмен қалдықты көрумен, көшірілетін түзетумен;
- 5) патологиялық процестің нысаны мен ағымын ескере отырып, оптикалық түзету жағдайларында ең жақсы көрінетін көзде 0,05-0,4 көру өткірлігімен;
- 6) плеоптикалық емдеуді қажет ететін оптикалық түзету жағдайларында жақсы көрінетін көздегі көру өткірлігі 0,4-ке дейін амблиопиямен (дисбинокулярлық, рефракциялық, обскурациялық) ;
- 7) ортопто-хирург-ортоптикалық немесе тек ортоптикалық емдеуді талап ететін қылилық;
- 8) көру қабілеті бұзылған кохлеарлық имплантпен.

Көру қабілеті бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттардағы сыныптардың толықтырылуы "білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар "санитариялық қағидаларын бекіту туралы"Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2017 жылғы 16 тамыздағы № 611 бұйрығына сәйкес қалыптастырылады.

Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған арнаулы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатқа балалар қабылданады:

- 1) қатты дауысқа жауап бермейтін;
- 2) қатты дауысқа жауап беретін;
- 3) жүрекшенің ауызекі дауысына жауап беретін;
- 4) сөйлеу аймағында есту қабілетінің орташа жоғалуы кезінде 90 децибелден астам дауыс зорайтқышы бар жүрекшенің жанында айтылған кейбір сөйлеу дыбыстарын (а, о, у, р) ажырататын;
- 5) сөйлеу аймағында есту қабілетінің орташа жоғалуы кезінде сөйлеуді (жүрекшеден үш метрге дейінгі қашықтықта әдеттегі сөйлеу көлемінің сөздері, сөз тіркестерін) ажырататын және есту қабілетінің төмендеуі салдарынан сөйлеу қабілетінің әртүрлі дәрежеде дамымауы кезінде 40-тан 80 децибелге дейін;
- 6) мектепке дейінгі жаста есту қабілетінен айырылған, бірақ айтарлықтай бұзылулары бар сөйлеу қабілеті сақталған;

7) сөйлеу саласында есту қабілетінен 80-нен 90 децибелге дейін айырылған (диагностикалық (сынамалық) оқытуға жол беріледі);

8) есту (аудиториялық) нейропатиясы бар және есту қабілеті 40-тан 80 децибелге дейін жоғалған кезде сөйлеу қабілеті бұзылған;

9) кохлеарлық имплант (протез), қабылдау (түсіну) және белсенді сөйлеуді дамыту деңгейі төмен.

Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттардағы сыныптардың Санитариялық қағидаларға сәйкес толықтырылуы.

Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған арнаулы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатқа балалар қабылданады:

1) сөйлеудің жалпы дамымауы 1-2 деңгейде, оның ішінде алалия, афазия, дизартрия (анартрия), құлақ мүкістігі 1-2 дәрежеде;

2) ринолалиямен, ринофониямен, ауыр дәрежедегі кекештікпен, жазбаша сөйлеудің ауыр бұзылуларымен (аграфия, Дисграфия, Алексия, дислексия);

3) аутистік спектрдің бұзылуларымен үйлесімде 1-2 деңгейдегі сөйлеудің жалпы дамымауымен (бір сыныпта аутизм спектрінің бұзылуы бар екі баладан артық емес);

4) кохлеарлық имплантпен.

Санитарлық ережелерге сәйкес сөйлеу қабілеті ауыр балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттардағы сыныптардың толымдылығы 12 баладан аспайды.

Арнайы логопедиялық және түзету-педагогикалық қолдау барлық сабақтарда және сабақтан тыс уақытта сөйлеу режиміне сәйкес көрсетіледі.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Балалар тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатқа түседі:

1) өздігінен жүретін, жеке күтімді талап етпейді;

2) арнаулы жүріп-тұру құралдарының және/немесе техникалық компенсаторлық (қосалқы) құралдардың көмегімен қозғалатын адамдар;

3) арнайы мектеп-интернатқа физикалық қол жеткізу үшін арнайы жағдайлармен қамтамасыз етілген кезде өздігінен қозғалмайды;

4) кохлеарлық импланты бар тірек-қимыл аппараты бұзылған.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттардағы сыныптардың толықтырылуы Санитарлық қағидаларға сәйкес 10 баладан аспайды.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатта арнайы ұйымдастырылған қозғалыс режимі сақталады. Түзету және педагогикалық қолдау логопедиялық жұмысты, емдік дене шынықтыруды, ортопедиялық жұмысты, физиотерапиялық процедураларды қамтиды.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатта қоршаған ортаны бейімдеу және түзету жұмыстарын жүргізу қажеттілігі үшін пандустардың, кең есіктердің ойықтарының, мүгедектер креслосының көтергішінің, баспалдақ бойындағы көтергіштің, есіктердің Автоматты ашқыштарының, сондай-ақ емдеу рәсімдерін (массаж, физиотерапиялық рәсімдер, бассейн) жүргізу үшін арнайы жабдықталған кабинеттердің, Санитарлық ережелерге сәйкес дене шынықтыру, емдеу кабинеттерінің болуы көзделеді.

Іргелес аумағы бар ғимараттардың және тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттар үй-жайларының қолжетімділігі сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы қолданыстағы мемлекеттік нормативтерге сәйкес қамтамасыз етіледі.

Ақыл-ойы бұзылған балаларға арналған арнаулы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Ақыл-ойы бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернатқа балалар қабылданады:

1) жеңіл ақыл-ой кемістігі бар;

2) үш жылдан кейін жұқпалы, интоксикациялық, жарақаттық аурулар салдарынан бас миының зақымдануына байланысты интеллектуалдық жеткіліксіздікпен (жеңіл ақыл-ой кемістігіне теңестірілген);

3) эпилептикалық, шизофрениялық ақыл-есі кемдігімен, жеңіл ақыл-ой кемістігіне теңестірілген интеллектуалдық жеткіліксіздігі бар аутистік спектрдің бұзылуымен;

4) орташа ақыл-ой кемістігі және оған теңестірілген әртүрлі генезінің интеллектуалдық жеткіліксіздігі бар жағдайларда жүргізіледі.

Санитарлық ережелерге сәйкес ақыл-ойы бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттардағы сыныптардың толықтырылуы:

1) ақыл-ой кемістігі бар балалар-12 баладан артық емес;

2) терең ақыл – ой кемістігі бар-10 баладан артық емес.

Арнайы мектеп-интернаттың мектепалды даярлық сыныбына оқуға даярлық деңгейі жеткіліксіз балалар қабылданады.

Арнайы мектеп-интернаттың бірінші сыныбына 7 жастан 9 жасқа дейінгі балалар қабылданады.

Психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнаулы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектеп-интернатқа балалар қабылданады:

1) психикалық дамуы тежелген (оның ішінде кохлеарлық имплантпен);

2) психикалық дамуы тежелген аутистік спектрдің бұзылуларымен бірге (топта немесе сыныпта аутистік спектрдің бұзылулары бар 2-ден аспайтын бала оқи алады).

Психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттағы сыныптардың толықтырылуы Санитарлық қағидаларға сәйкес 12 баладан аспайды.

Психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектеп-интернатта сыныптарды жасақтау оқытудың бастапқы сатысында – мектепалды даярлық сыныбы, 1-сынып және ерекшелік ретінде 2-сынып жүзеге асырылады.

Он екі жастан кейінгі балаларда ақыл-ой дамуының тежелуі шекаралық зияткерлік жеткіліксіздікке жатады.

Оқу күнінің тәртібі балалардың шаршауын ескере отырып белгіленеді: бірінші ауысымда оқыту ұзартылған күн режимінде.

Эмоционалды-ерік саласы мен мінез-құлқы бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттар қызметінің тәртібі

Эмоционалды-еріктік саласы мен мінез-құлқы бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп-интернаттарға эмоционалды-еріктік саласы бұзылған балалар, оның ішінде аутистік спектрі бұзылған балалар қабылданады.

Санитарлық қағидаларға сәйкес эмоционалды-ерік саласы мен мінез-құлқы бұзылған балалар үшін сыныптардың толықтырылуы 10 оқушыдан аспайды.

Арнайы мектеп-интернаттың контингентін жинақтау және оқу-тәрбие процесі білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асырылады.

Түзету жұмыстарының мазмұны кешенді медициналық, психологиялық және педагогикалық сипатта болады. Балаларды түзете-дамыта оқыту мен тәрбиелеуді психолог, дефектолог, мұғалім-логопед жүзеге асырады.

«Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 70 бұйрығына сәйкес (29.12.2017 № 662 өзгерістерімен және толықтыруларымен) Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеудің арнайы білім беру шарттары заттармен (оның ішінде құралдармен) практикалық қызметті ұйымдастыруды, адам ортасына кіретін заттармен іс-қимыл тәсілдерін пайдалануды және білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған іс-қимылдардың, дыбыс күшейткіш аппаратураның, соқыр-саңырау балаларға арналған тифлотехникалық құралдармен қарым-қатынас жасау үшін телетакторлардың бағытын қамтиды.

35. ЕРЕКШЕ РЕЖИМДЕ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ МЕКЕМЕЛЕРІ ЖАНЫНДАҒЫ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ерекше режимде және түзету мекемелері жанындағы жалпы білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың нормативтік құқықтық негізі

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі (2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V ҚРЗ, ҚР 24.11.2021 № 75-VII толықтырулар енгізілген) 148-бапына белгіленген талаптарға сәйкес Бас бостандығынан айыруға сотталғандардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім алуын ұйымдастыру жүзеге асырылады <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000234>.

157-бап. Оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру талаптарына сәйкес сотталғандардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім алуы Қазақстан Республикасының білім саласындағы заңнамасына сәйкес жүзеге асырылады (2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V ҚРЗ бекітілген Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару Кодексінің 157-бабы (ҚР 24.11.2021 № 75-VII толықтырулар енгізілген)).

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі (2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V ҚРЗ, ҚР 24.11.2021 № 75-VII толықтырулар енгізілген) 127-бап. Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім алуды ұйымдастыруға сәйкес:

1) мекемелерде отыз жасқа толмаған сотталғандардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімді міндетті түрде алуы ұйымдастырылады;

2) отыз жастан асқан сотталғандар мен мүгедектер бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімді өздерінің қалауы бойынша алады;

3) емтихандарды тапсыру үшін оқушылар Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына сәйкес жұмыстан босатылады;

4) өмір бойына бас бостандығынан айыру жазасын өтеп жүрген, емдеу-профилактикалық мекемелерінде, тәртіптік изоляторларда, жалғыз адамдық камераларда, уақытша оқшаулау үй-жайларында жатқан, сондай-ақ мекемелердегі құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету үшін қауіпсіздігі аралас мекемелерге ауыстырылған сотталғандарға өз бетінше бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім алу үшін жағдайлар жасалады.

«Бас бостандығынан айыруға сотталғандардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім алуын ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 18 тамыздағы № 516 бұйрығына сәйкес (Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2019 жылғы 24 маусымдағы № 573 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бас бостандығынан айыруға сотталғандардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім алуын ұйымдастыру тәртібін айқындайды.

Сабақ кезеңдерінде білім алушыларды сабақтан қол үзумен байланысты мерзімнен тыс жұмыстарға тартуға тыйым салынады.

Мектепті бітірген сотталғандарға мемлекеттік үлгідегі құжат беріледі. Осы құжат, сондай-ақ үлгерімі және сабаққа қатысу табелі сотталғандардың жеке істерінде сақталып, жазасын өтеуден босатылғаннан кейін қолдарына беріледі.

Тәртіптік изоляторға қамалған, бір адамдық камераға ауыстырылған, қауіпсіз жерде болу кезеңінде, сондай-ақ жазаны өтеудің қатаң жағдайларында

болу кезеңінде мектептің білім алушылары мектепке шығарылмайды. Оларға дербес оқу және оқытушылардан консультациялар алу мүмкіндігі беріледі.

Қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде емдеу-профилактикалық мекемелеріндегі, тәртіптік изоляторлардағы, жалғыз адамдық камералардағы, уақытша оқшаулау үй-жайларындағы, сондай-ақ қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде мекемелерінде құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету үшін қауіпсіздігі аралас мекемелерге ауыстырылған өмір бойына бас бостандығынан айыруға сотталғандарға бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімді өз бетінше алуы үшін жағдайлар жасалады.

Сотталғандарға өз бетінше оқу және оқытушылардан консультациялар алу мүмкіндігі беріледі. Өмір бойына бас бостандығынан айыруға сотталғандарға оқытушылар қажетті әдістемелік және консультациялық көмекті жеке тәртіпте көрсетеді.

Қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде емдеу-профилактикалық мекемелеріндегі, тәртіптік изоляторлардағы, жалғыз адамдық камералардағы, уақытша оқшаулау үй-жайларындағы, сондай-ақ қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде мекемелерінде құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету үшін қауіпсіздігі аралас мекемелерге ауыстырылған сотталғандарға әдістемелік және консультациялық көмек жеке не топтарда ұйымдастырылады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021ж. 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген «Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын» сәйкес Мектептің білім беру процесін Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы қолданыстағы заңнамасына сәйкес жүзеге асырады.

Республиканың мектептеріндегі оқу процесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 [бұйрығымен](#) бекітілген (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің *үлгілік оқу жоспарларына* сәйкес жүзеге асырылады.

«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын дербес тандап алады.

ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларының» 14-тармағына сәйкес білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылауды тоқсан, бөлім (ортақ тақырып) аяқталғаннан кейін оқу материалдарының мазмұнын меңгеру деңгейін анықтау және қадағалау үшін жиынтық бағалау нысанында педагогтер жүргізеді.

Ерекше режимде ұстайтын балаларға арналған білім беру ұйымдарда оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Ерекше режимде ұстайтын білім беру ұйымдарындағы кәмелетке толмағандарға арнаулы әлеуметтік қызметтер кешенін көрсету өмірлік қиын жағдайда жүрген адамдарға арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету саласындағы қолданыстағы заңнамаға сәйкес жүзеге асырылады.

Ерекше режимде ұстайтын білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие жұмысы мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары негізінде әзірленген білім беру бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады.

Түзету мекемелері жанындағы жалпы білім беру ұйымдарда оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021ж. 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген «Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары» 2-параграфына сәйкес *Түзеу мекемелеріндегі жалпы білім беретін мектептері* қызметін жүзге асады.

Түзеу мекемелеріндегі жалпы білім беретін мектептер облыстардың және республикалық маңызды бар қалалардың білім басқармаларының келісуімен облыстардың және республикалық маңызды бар қалалардың қылмыстық-атқару жүйесі органдарының ұсынысына сәйкес жергілікті атқарушы органдардың шешімімен құрылады.

Мектептің құрылтай құжаттары Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы заңнамасында белгіленген тәртіппен қалыптастырылады.

Мектептің негізгі мақсаты мен міндеттері:

1) жасы отызға жетпеген сотталғандардың бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімді міндетті алуы;

2) отыз жастан асқан сотталғандардың қалауы бойынша жалпы орта білім алуы.

Мектеп қызметін ұйымдастыру ерекшеліктері Мектеп Жарғысымен және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен(Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021ж. 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген «*Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларымен*» айқындалады.

Мектепке негізгі орта және жалпы орта білімі жоқ сотталғандар білім туралы құжаттардың негізінде қабылданады.

Қабылдау түзеу мекемесінің басшысымен келісілген Мектеп директорының бұйрығымен ресімделеді. Сыныптарды толықтыру оқу жылы бойы жүргізіледі.

Білім алушылардың міндеттері Мектеп Жарғысымен және Түзеу мекемелерінің ішкі тәртіп ережелерімен белгіленеді.

Мектептің педагогикалық ұжымы:

1) мекеме әкімшілігімен бірлесіп міндетті білім алуға жататын жасы отызға толмаған және жалпы орта білімі жоқ сотталғандарды толық қамтуды қамтамасыз ету жұмысын жүргізеді;

2) сотталғандарды ұстау режимінің талаптарын ескере отырып, оқу жоспарлары мен бағдарламаларына сәйкес білім беру процесін ұйымдастырады;

3) білім алушыларға сабақтарға дайындалуына, өз бетінше білім алу әдістерін меңгеруіне, мекеме әкімшілігіне сотталғандардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне, оларды әлеуметтік бейімдеу мен оңалту жұмысына көмек көрсетеді;

4) мекеме әкімшілігінің алдында оқудағы және тәртіп сақтаудағы жетістіктері үшін білім алушыларды көтермелеу туралы ұсыным жасайды;

5) Мектеп қызметкерлерінің түзеу мекемелерінің ішкі тәртіп ережелерінде белгіленген сотталғандармен өзара қарым-қатынасты сақтауын қамтамасыз етеді;

6) оқу-әдістемелік құралдардың, жабдықтар мен басқа да мүліктің сақталуын қамтамасыз етеді.

36. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Халықаралық мектеп – дербес әзірленген интеграцияланған білім беру бағдарламаларын іске асыратын, Халықаралық Бакалавриат Ұйымында авторизациялаудан немесе халықаралық институционалды аккредиттеуден өткен оқу орны.

«Халықаралық мектеп мәртебесін беру қағидалары» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 6 ақпандағы № 207 Қаулысымен бекітілген.

Халықаралық мектеп мәртебесін беру халықаралық білім беру тәжірибесін жетілдіру және Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіне интеграциялау, Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің дербес әзірленген жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын мектептердің жұмыс істеуінің қалыптасқан практикасы үшін құқықтық база құру мақсатында жүзеге асырылады.

Білім беру ұйымдарының мынадай өлшемдерге сәйкестігі халықаралық мектеп мәртебесін берудің негізгі талаптары болып табылады:

1) мектептің халықаралық білім беру ұйымдарына мүше болуы;

2) мектептің халықаралық институционалды аккредиттеуден немесе Халықаралық Бакалавриат ұйымы тарапынан білім беру бағдарламаларының авторландырудан өтуі;

3) қызметтің барлық бағыттары бойынша ақпараттық ашықтықты қамтамасыз ету;

4) халықаралық аккредиттеу ұйымдарының талаптарына сәйкес мектеп оқушылары мен қызметкерлерінің өмірі мен денсаулығының қорғалуын қамтамасыз ету;

5) Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының және халықаралық жалпы білім беретін оқу бағдарламаларының талаптарын есепке ала отырып, дербес әзірленген интеграцияланған білім беру бағдарламаларын іске асыру;

6) мектептердің білім беру бағдарламасына қазақстандық құрауыш пәндерін: қазақ тілін, қазақ әдебиетін, Қазақстан тарихын, Қазақстан географиясын қосу;

7) негізгі және орта мектеп бітірушілерінің халықаралық сертификаттар мен дипломдарға ие болуы;

8) мектептің педагогикалық құрамында халықаралық емтихан алушылардың, жаттықтырушылардың, сарапшылардың болуы;

9) мектептің материалдық-техникалық және ресурстық базасының халықаралық аккредиттеу ұйымдарының талаптарына сәйкес келуі.

37. МЕМЛЕКЕТТІК ЕМЕС БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1.1 Мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында оқыту мен тәрбие процесін ұйымдастырудың нормативтік құқықтық негізі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы 3-бабы Білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптеріне сәйкес «білім беру ұйымдарының меншік нысандары, оқыту мен тәрбиенің нысандары, білім беру бағыттары бойынша алуан түрлі болады».

Меншік нысандарына қарамастан барлық білім беру ұйымдары білім алушылардың мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін білуін, сондай-ақ білім берудің тиісті деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес орыс тілін және шет тілдерінің біреуін оқып-үйренуін қамтамасыз етуге тиіс.

Жекеменшік білім беру ұйымдарында орта білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын, оқуға ата-ана төлемақысының шекті мөлшерін бекітеді <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес білім берудің базалық мазмұнын - типіне, түріне және меншік нысанына, сондай-ақ оқыту тіліне қарамастан, білім беру ұйымдарында оқып білуге міндетті <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669#z25>; <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669#z38>

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) жүргізіледі. «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдары меншік түрі мен

нысанына қарамастан, үлгілік оқу жоспарын дербес таңдап алады.

Білім беру мазмұнын меңгерудің жетік деңгейі арқылы кеңейтілген және тереңдетілген білім, білік және дағды көлемін меңгеруі көзделеді.

Жеке пәндерді тереңдетіп оқыту - элективті курстар, пәндік клубтар мен үйірмелер, сондай-ақ олимпиадалық резерв мектебіндегі жеке сабақтар есебінен жүзеге асады. Оқушылардың біліміндегі олқылықтарды жеке түзету сабақтарында жүргізіледі.

1.2 Мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында оқыту мен тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Мемлекеттік емес білім беру ұйымдары құрылтайшы бекіткен мектеп жарғысымен айқындалған жылдық күнтізбелік оқу кестесіне сай оқу-тәрбие процесін күні бойы жүргізілуі мүмкін. Яғни, түске дейін сабақ процесі жүргізілсе, түстен кейін пәндерді тереңдетіп оқыту, қосымша білім беру бағдарламаларын игеру, үй тапсырмасын орындау мүмкіндігі қарастырылады

Мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін тиімді жоспарлау мен ұйымдастыру үшін білім алушылардың *ата-аналарымен тығыз байланыс орнату* аса қажет. Ата-аналарға мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктерін түсіндіріп, нұсқаулық/жоспар әзірлеу ұсынылады, онда мұғалім, ата-ана, сабақ барысында оқушы орындайтын іс-әрекеттер нақты жазылуы керек.

Нұсқаулықты әзірлеу кезінде білім алушылардың және білім алушылар отбасының мүмкіндіктерін ескеру қажет.

Мектеп оқушыларының физикалық, мәдени, әлеуметтік, жеке және академиялық дамуға жеке қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін қосымша білім алуға мүмкіндік беру ұсынылады.

Мазмұны

1	Орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру	8
1.1	Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруды қамтамасыз етудің негізгі нормативтік құқықтық актілері	8
1.2	Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	11
1.3	Білім алушылардың оқу жетістігін бағалау және оққылықтардың орнын толықтыру жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері	18
1.4	Қашықтан оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері	23
1.5	Білім алушыларды үйде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері	25
1.6	Жазғы мектеп жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері	25
1.7	Білім беру ресурстары: қайта басып шығарылған оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер, цифрлық ресурстар мен ақпараттық жүйелер	27
1.8	Білім беру ұйымдарын, басшыларын, педагогтерді аттестаттауды ұйымдастыру	27
1.9	Білім беру ұйымдары басшыларын ротациялауды ұйымдастыру	31
1.10	Орта білім беру ұйымдарын жан басына қаржыландыру	32
1.11	Пилоттық жобаларды енгізу	33
2	Орта білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын ұйымдастыруды қамтамасыз ету	34
2.1	Білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын жүзеге асыру	34
2.2	Білім беру ұйымдарында психологиялық қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері	45
2.3	Білім беру ұйымдарында әлеуметтік қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері	46
2.4	Білім беру ұйымдарында білім алушылардың өзін-өзі басқару қызметін ұйымдастырудың ерекшеліктері	46
2.5	Қамқоршылық кеңестің жұмысын ұйымдастыру	47
3	Білім берудің инклюзивтік сипаты	47
3.1	Инклюзивті білім беруді нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету	47
3.2	Инклюзивті білім беру ортасын құру бойынша ұсынымдар	48
3.3	Орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру	56
4	Мектепалды даярлық сыныптарында тәрбие-білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	58
5	Бастауыш білім беруді ұйымдастырудың ерекшеліктері, 1-4 сыныптар	68
6	«Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» пәндерін оқытудың ерекшеліктері (оқыту қазақ тілінде жүргізілетін сыныптар үшін), 5-11 сыныптар	97
7	«Қазақ тілі», «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәндерін оқытудың ерекшеліктері (оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптар үшін), 1-11 сыныптар	123
8	«Орыс тілі», «Орыс әдебиеті» пәндерін оқытудың ерекшеліктері (оқыту орыс тілінде жүргізілетін сыныптар үшін), 5-11 сыныптар	134

9	«Орыс тілі», «Орыс тілі мен әдебиеті» пәндерін оқытудың ерекшеліктері (оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптар үшін), 5-11 сыныптар	145
10	Шетел тілдері («Ағылшын тілі», «Неміс тілі», «Француз тілі») пәндерін оқытудың ерекшеліктері, 2-11 сыныптар	151
11	«Математика», «Алгебра», «Алгебра және анализ бастамалары», «Геометрия» пәндерін оқытудың ерекшеліктері, 5-11 сыныптар	159
12	«Цифрлық сауаттылық», «Информатика» пәндерін оқытудың ерекшеліктері, 1-11 сыныптар	168
13	«Жаратылыстану» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-6 сыныптар	173
14	«Физика» пәндерін оқытудың ерекшеліктері, 7-11- сыныптар	177
15	«Химия» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 7-11 - сыныптар	185
16	«Биология» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 7-11- сыныптар	190
17	«География» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 7-11- сыныптар	196
18	«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері» пәндерін оқытудың ерекшеліктері, 5-11 - сыныптар	200
19	Орта білім беру ұйымдарында «Дене шынықтыру» оқу пәнін оқытудың ерекшеліктері, 1-11 сыныптар	227
20	«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 10-11-сыныптар	236
21	«Музыка» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 1-6-сыныптар	243
22	«Көркем еңбек» пәнін оқытудың ерекшеліктері	247
23	«Графика және жобалау» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 10-11 сыныптар	251
24	«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 10-11 сыныптар	254
25	5-11 сыныптардағы «жаһандық құзіреттер» курсы	256
26	«Абай мектептері» желісі білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	262
27	Мамандандырылған білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	275
28	Шағын және тірек мектептердегі оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері	278
29	Кешкі (ауысымды) мектептерде оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	285
30	Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларды арнайы мектептерде/сыныптарда оқыту	290
31	Қосымша білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	302
32	«Kundelik.kz», «bilimal.kz», «edus электронды мектеп» жүйелерінде білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау және білім сапасын мониторингілеу ерекшеліктері»	314
33	Аурухана жанындағы мектептерде оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	314
34	Интернаттық білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	318

35	Ерекше режимде және түзету мекемелері жанындағы жалпы білім беру ұйымдарда оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	323
36	Халықаралық мектептерде оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	327
37	Мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	328